

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУГАНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ
ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ВАТЕРЛОО, ОНТАРІО, КАНАДА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, МОЛДОВА
УНІВЕРСИТЕТ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, БОЛГАРІЯ
УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС ОСВІТИ, ШКОЛА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ,
ФЕДЕРАЛЬНИЙ КОЛЕДЖ ОСВІТИ, НІГЕРІЯ

**V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ»**

**27 квітня 2022 року
м. Сєвєродонецьк**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУГАНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ СЧУ ІМ. В ДАЛЯ
ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ВАТЕРЛОО, ОНТАРІО, КАНАДА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, МОЛДОВА
УНІВЕРСИТЕТ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, БОЛГАРІЯ
УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС ОСВІТИ, ШКОЛА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ,
ФЕДЕРАЛЬНИЙ КОЛЕДЖ ОСВІТИ, НІГЕРІЯ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

**27 квітня 2022 року
м. Сєвєродонецьк**

СЄВЄРОДОНЕЦЬК, 2022

УДК 33:332/338/336/[657+658]

Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону: збірник тез доповідей V міжнародної науково-практичної конференції, 27 квітня 2022 року, м. Сєверодонецьк. – Сєверодонецьк: [Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля], 2022. – 153 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки і управління СНУ ім. В. Даля, протокол № 8 від 22.04.2022 р.

Редакційна колегія:

Галгаш Р.А.	д.е.н., проф., проректор з науково-педагогічної роботи, економіки та розвитку СНУ ім. В. Даля
Івченко Є.А.	д.е.н., проф., в.о. декана факультету економіки і управління СНУ ім. В. Даля
Клюс Ю.І.	д.е.н., проф., зав. кафедри обліку і оподаткування СНУ ім. В. Даля
Семененко І.М.	д.е.н., проф., зав. кафедри економіки і підприємництва СНУ ім. В. Даля
Швець Н.В.	к.е.н., доц., доц. кафедри економіки і підприємництва СНУ ім. В. Даля

Оргкомітет міжнародної науково-практичної конференції не завжди поділяє думку учасників. За зміст наукових праць та достовірність наведених фактів і статистичних даних відповідальність несуть автори та наукові керівники. Матеріали подано в авторській редакції.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

ЗМІСТ

Тематичний напрям 1 ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО, КОНТРОЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

<i>Губін О. М., Бірюков О. В.</i> ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ.....	8
<i>Левковець Н. П.</i> ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	11
<i>Манухіна М. Ю., Іванченко К. Ю.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	13
<i>Невідома К. О.</i> ЗАГАЛЬНА СХЕМА СКЛАДАННЯ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ.....	16
<i>Пчелинська Г. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИБУТТЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	19
<i>Пчелинська Г. В., Христофорова К. В.</i> ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	21
<i>Серікова О. М., Бікова А. В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ РОЗМІРУ.....	24
<i>Тацій І. В., Кошевой Ю. А.</i> ПРИСКОРЕННЯ ДОКУМЕНТООБІГУ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА АНАЛІТИЧНУ ОБРОБОТКУ СУПРОВОДЖУЮЧИХ ДОКУМЕНТІВ ПРИ МІЖНАРОДНОМУ ТРАНСПОРТУВАННІ ТОВАРІВ ТА ВАНТАЖІВ.....	27

Тематичний напрям 2 ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

<i>Мельнік М. А.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ.....	31
<i>Моргачов І. В., Гумненкова Ю. О.</i> ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ.....	34
<i>Муравльова О. М., Христенко Л. М.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	35
<i>Серікова О. М., Дмитрієва А. Г.</i> ПОРІВНЯННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З ЛІДІРУЮЧИМИ КРАЇНАМИ СВІТУ.....	38
<i>Серікова О. М., Лисакова Д. Р.</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	41
<i>Сибіна В. О., Кривуля П. В.</i> ПРОПОЗИЦІЯ КРИТЕРІЮ РОЗМЕЖУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТА ВИРОБНИЧИХ РИЗИКІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	43

<i>Тищенко В. В.</i> ОПЕРАЦІЇ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	47
<i>Тищенко В. В., Мурадова Н. Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ КРЕДИТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	49
<i>Тищенко В. В., Перцева І. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	52
<i>Тищенко О. І.</i> ГОТІВКОВІ ТА БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	54
<i>Тищенко О. І., Ковальова А. І.</i> ІНСТРУМЕНТАРІЙ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ	57
<i>Тищенко О. І., Морозова В. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК ДЛЯ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ	59
<i>Христенко О. В.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ	61
<i>Чанкотадзе Я. О., Борова Г. О.</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	64
<i>Тематичний напрям 3</i>	
<i>ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ</i>	
<i>Никитюк О. В., Бабалола І. А.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	66
<i>Пчелинська Г. В., Васильєва Т. С.</i> ПОДАТКОВІ НОВОВВЕДЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	67
<i>Тематичний напрям 4</i>	
<i>УПРАВЛІННЯ РІЗНОРІВНЕВИМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ</i>	
<i>Бровендер О. О., Ганускова О. О.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ	71
<i>Вахлакова В. В., Голікова В. А.</i> ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ...	73
<i>Гречана С. І.</i> КОГЕРЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РЕГІОНІВ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	76
<i>Івченко Є. А.</i> КОНВЕНЦІОНАЛІЗМ ЯК ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ДЛЯ РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	79
<i>Івченко Ю. А.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	82
<i>Курцев О. Ю.</i> АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	83

<i>Мартинюк Н. О.</i> КВІНТЕСЕНЦІЯ РОЗБУДОВИ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	85
<i>Наумік-Гладка К. Г., Птащенко О. В.</i> INTERNATIONAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM FINANCING	87
<i>Птащенко О. В., Афанасьєва О. М.</i> INTERNATIONAL EXPERIENCE OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM.....	89
<i>Rohozian YU. S.</i> MODERN PREREQUISITES FOR THE CONSTRUCTION OF PRIORITY DEVELOPMENT TERRITORIES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF POST-CONFLICT TRANSFORMATION	91
<i>Семененко І. М., Бурко Я. В.</i> НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	93
<i>Серікова О. М., Шемякіна К. А.</i> ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ І ЄС	95
<i>Тарасенко Г. М.</i> ВІДМІННОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РІЗНИХ ТИПАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА КОМПЛЕКСНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЕТАПІВ ТА РІВНІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	97
<i>Швец Н. В.</i> ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	100
<i>Тематичний напрям 5</i>	
<i>ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ</i>	
<i>Balan Igor, Gribincea Corina</i> CIRCULAR ECONOMY IN TOURISM	103
<i>Білоус Я. Ю., Галгаш Р. А.</i> ВІДПОВІДНІСТЬ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ЦІЛЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	105
<i>Бохонькова Ю. О.</i> ПОВЕДІНКОВІ СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТОСТІ У СИТУАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ЗМІН ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ	108
<i>Заблудська І. В., Бурбело С. О.</i> РОЗБУДОВА ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	110
<i>Іванов С. В., Осадча Н. В., Ляшенко В. І.</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ.....	113
<i>Імнадзе І. Н.</i> CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF TNC DEVELOPMENT	116
<i>Клюс Ю. І., Стрюк О. С., Nesterova YU.</i> РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	118
<i>Корольчук Л. В.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	121
<i>Корсунова К. Ю.</i> СТРУКТУРНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ	122
<i>Крамчанінова М. Д., Какацій С. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	124

<i>Маслош О. В., Щеглова А. Ю., Шестопалов В. І.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	127
<i>Приходько Б. О., Бірюков О. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В АСПЕКТІ СПРИЯННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ.....	129
<i>Птащенко О. В., Борковець С. П.</i> DEVELOPMENT OF E-COMMERCE IN THE CONDITIONS OF ESTABLISHMENT OF THE GLOBAL INFORMATION SPACE.....	132
<i>Птащенко О. В., Полянський Д. Є.</i> МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	134
<i>Птащенко О. В., Шрамко І. С.</i> USE OF INTERNET TECHNOLOGIES FOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISE ACTIVITIES	136
<i>Родіонов С. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	138
<i>Рябуха М. А., Овечкіна О. А.</i> СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	139
<i>Сафонова К. Я., Кривуля П. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПЛАНІВ ФОРМУВАННЯ НОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ ЗОН ГОСПОДАРЮВАННЯ	142
<i>Семененко І. М., Серєбряк К. І.</i> ВІДПОВІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗАДЕКЛАРОВАНИМ В СТРАТЕГІЯХ ЦІЛЯМ	145
<i>Шамілева Л. Л., Хандій О. О.</i> ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	148
<i>Яворська О. Г.</i> ДОМІНУЮЧІ ІННОВАЦІЇ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	151

Тематичний напрям 1

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО, КОНТРОЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Губін О. М., здобувач вищої освіти

Бірюков О. В., к.т.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сталий розвиток регіонів та держави в цілому безпосередньо пов'язаний з процесами інноваційної діяльності. При цьому досить часто проблеми обліково-аналітичного, контрольного та інформаційного забезпечення таких процесів викликані неоднозначністю розуміння основних термінів, таких, наприклад, як «інноваційна інфраструктура».

Правову основу інноваційної діяльності в Україні складають Конституція України, закони України (далі – ЗУ) «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інші нормативно-правові акти. Проведений контент-аналіз їх змісту показав, що поняття «інноваційна інфраструктура» розглядається лише в деяких з них. Так, відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» (2002 р.): «інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)». Це цілком відповідає сутності загального поняття «інфраструктура» – (від лат. *infra* – «нижче», «під» і лат. *structura* – «будівля», «розташування») – комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур або об'єктів, що складають та забезпечують основу функціонування системи (процесів) [1]. При цьому розгляд інших основних термінів («інноваційна діяльність», «суб'єкт, об'єкт інноваційної діяльності», «інноваційне підприємство», «інновація»), які використовуються у даному законі, та їх змісту показує, що з наведених визначень досить важко чітко розмежувати ті підприємства та організації, які забезпечують інноваційну діяльність і ті, які її здійснюють – розробляють (на основі наукових досліджень), виробляють і реалізують (комерціалізують результати наукових досліджень) у формі інноваційних (конкурентоздатних) продуктів, продукції, послуг. Так, наприклад, до суб'єктів інноваційної діяльності можна віднести не тільки суб'єкти, які безпосередньо проводять (здійснюють) інноваційну діяльність, але і ті, що залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проєктів – що може бути виражено у формі діяльності з надання послуг (фінансових, консалтингових та інших), тобто суб'єкти, які забезпечують інноваційну діяльність і є елементами інноваційної інфраструктури [2]. В ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2012 р.) чітко зазначено, що для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів діяльності, проміж інших, державою запроваджуються заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків,

технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо).

Якщо звернутися до нормативно-правових актів, які втратили силу, наприклад до Постанови КМУ «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» (прийнята у 2009 р., втратила чинність у 2021 р. у зв'язку із затвердженням плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року) то можна зазначити, що раніше інноваційна інфраструктура розглядалась як один із п'яти основних компонентів національної інноваційної системи. Інноваційна інфраструктура у свою чергу розглядалась як підсистема, що також містить елементи виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної, експертно-консалтингової складової, а також включає такі об'єкти інфраструктури як різноманітні інноваційні структури (технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри, центри трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інші), кластерні організації і інформаційні мережі (наприклад: мережі науково-технічної інформації, експертно-консалтингові та інжинірингові фірми, інституційних державних та приватних інвесторів та інше).

В 2019 році, розпорядженням КМУ була схвалена стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. В зазначеному документі введено нове поняття – національна інноваційна екосистема, яка складається з восьми структурних елементів, п'ять із яких за своєю суттю можуть відноситися до елементів що підтримують та розвивають інноваційну інфраструктуру, тому їх можна умовно виділити в окремий блок. Але поряд з тим в стратегії зазначено, на законодавчому рівні потрібно чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури.

Узагальнюючі вище викладене та на підставі аналізу інформації з джерел [2-5], можна зробити наступні висновки:

1) серед науковців виділяють два концептуальні підходи до визначення інноваційної інфраструктури як економічної категорії – вузький та широкий. З точки зору вузького підходу – інноваційна інфраструктура розглядається як сукупність різного роду організацій (суб'єктів – з правової точки зору) будь-якої форми власності (як юридичних, так і фізичних осіб), діяльність яких спрямована на забезпечення та сприяння реалізації інноваційної діяльності, охоплюючи весь інноваційний цикл, шляхом надання безпосереднього фінансового, матеріально-технічного, організаційного, консультаційного, інформаційного та іншого сприяння суб'єктам інноваційної діяльності. З точки зору широкого підходу інноваційна інфраструктура розглядається як компонент національної інноваційної системи або як складова національної інноваційної екосистеми. З такої позиції інноваційна інфраструктура розглядається не як сукупність окремих суб'єктів певної організаційної форми, а як сукупність взаємопов'язаних економічних підсистем (ринкової, фінансово-кредитної, матеріально-виробничої, інформаційно-кадрової, консалтингової, маркетингової) з наявністю між ними комплексу економічних відносин, в які вони вступають з метою впливу на економічну дійсність і сприяють забезпеченню оперативного та ефективного функціонування інноваційних процесів.

Таким чином, вузький підхід акцентовано більше на ідентифікації видового розмаїття суб'єктів інноваційної інфраструктури за їх функціональним призначенням та спеціалізацією діяльності, а широкий – дозволяє розкрити сутність інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури, не лише з інституційної точки зору, а й проводячи аналіз сукупності правових та інших відносин, у які вступають суб'єкти, що їх представляють.

2) Існує широке коло як суб'єктів так і об'єктів, які складають інституційну основу інноваційної інфраструктури, і забезпечують її цілісність та комплексне функціонування. До них найчастіше відносять – інноваційні центри, центри трансферу технологій, центри комерціалізації, технологічні та наукові парки, технополіси, стартапи, венчурні фонди, бізнес-інкубатори, біржі інтелектуальної власності. Це досить різні за своєю організаційно-правовою природою, функціями та спеціалізацією суб'єкти господарювання, які забезпечують (активізують, розширюють) інноваційну діяльність інших суб'єктів, тобто опосередковують реалізацію всіх етапів інноваційного циклу, від створення нових знань до безпосередньої їх реалізації в інновації. Саме завдяки ефективній взаємодії суб'єктів інноваційної інфраструктури з суб'єктами інноваційної діяльності, безпосередня діяльність яких спрямована на розроблення інноваційних технологій, створення та випуск інноваційної продукції, надання інноваційних послуг, досягається кінцева мета інноваційної діяльності – комерціалізація та впровадження інновацій, а з позиції мети діяльності національної інноваційної системи – розвиток інноваційної діяльності в усіх сферах економіки. Але слід зазначити, що досить часто суб'єкти інноваційної інфраструктури можуть виступати у ролі суб'єктів інноваційної діяльності. Все залежить від обраної організаційної моделі (бізнес-моделі), розподілу функцій між учасниками інноваційних відносин, зв'язків та процесів що опосередковують їх діяльність. Так, наприклад, інноваційне підприємство, яке виробляє інноваційну продукцію і за своєю суттю відноситься до суб'єктів інноваційної діяльності може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку – тобто одночасно відноситися і до суб'єктів інноваційної інфраструктури, у випадку надання послуг щодо підтримки інноваційної діяльності інших суб'єктів господарювання. Це цілком співвідноситься з моделлю національної інноваційної системи, де компонент «Інноваційна інфраструктура» є підсистемою і має зв'язки з іншими компонентами – підсистемами такими як «Виробництво», «Освіта», «Генерація знань», «Державне регулювання». Це також може пояснити ситуацію, коли бізнес-інкубатор, як суб'єкт інноваційної інфраструктури, може функціонувати як інноваційне підприємство, тобто бути суб'єктом інноваційної діяльності і при цьому одночасно розглядатись як суб'єкт та об'єкт інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, у тому числі того що веде інноваційну діяльність. В такому випадку, з позиції теорії, бізнес-інкубатор – як елемент підсистеми «Інноваційна інфраструктура» в межах моделі інноваційної національної системи, може розглядатися і як елемент або підсистема іншої моделі – системи підтримки малого та середнього бізнесу, яка може мати свою мету та заплановані результати. Але на практиці відсутність простих для розуміння та діючих бізнес-моделей та суперечливість окремих положень нормативно-правових актів призводить до того, що на бізнес-інкубатори (та інші суб'єкти інноваційної інфраструктури) в окремих умовах діяльності покладаються взаємовиключні функції що з правової точки зору знижує ефективність правового регулювання у сфері інновацій та підприємництва. В подальшому, питання співвідношення між суб'єктами і об'єктами інноваційної діяльності та суб'єктами і об'єктами інноваційної інфраструктури доцільно розглядати не тільки з позиції моделей системного підходу але і з позиції моделей суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної теорії діяльності.

Список використаних джерел

1. Проекти інфраструктурного розвитку регіону. URL: https://pidru4niki.com/87757/menedzhment/proekti_infrastrukturnogo_rozvitku_regionu.

2. Малойван В.В. Поняття інноваційної інфраструктури: підходи до визначення та ознаки. *Право та інновації*. № 1 (17). 2017. С. 270-33.
3. Лохман Н.В., Пасічник Н.В. Ідентифікація об'єктів інноваційної інфраструктури. *Інтелект XXI*. № 1. 2018. С. 170-173.
4. Олійник О.С. Інноваційна інфраструктура: проблеми та перспективи розвитку. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/download/1045/1190/>
5. E.S. Murzina. International Practice of Innovation Infrastructure Creation as a Mechanism for the Innovative Economy Development and the Improvement of Land Use Effectiveness. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*. 2015.

ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

*Левковець Н. П., к.е.н., доцент
Національний транспортний університет*

Розвиток міжнародного співробітництва, інтеграція України у світову спільноту, залучення іноземних інвестицій в економіку України, вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки капіталу зумовили необхідність значних структурних змін та реформування системи бухгалтерського обліку та звітності згідно з міжнародними стандартами.

Міжнародні стандарти фінансової звітності виступають ефективним інструментом підвищення прозорості та зрозумілості економічної інформації, на підставі якої зовнішні користувачі ухвалюють відносно підприємств економічні рішення.

В Україні основні правила та принципи складання та подання бухгалтерської звітності регламентуються безпосередньо Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV, відповідними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [2].

Звітність – це система узагальнюючих взаємопов'язаних показників, які відображають стан і використання господарських засобів суб'єкта підприємницької діяльності, їх призначення, джерела формування, фінансові результати, напрями використання прибутку тощо [1].

Метою звітності є визначення загальної вартості майна, вартості оборотних засобів, величини власних і залучених коштів підприємства та ін.

Іншими словами під бухгалтерською звітністю потрібно розуміти систему узагальнення показників про господарську діяльність підприємств та організацій, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку і підпорядкована потребам користувачів.

Управлінська звітність є кінцевим етапом облікового процесу й відображає комплекс даних про діяльність підприємства в цілому та його структурних підрозділів.

Метою складання та подання внутрішньої управлінської звітності є забезпечення управлінського персоналу всіх рівнів необхідною інформацією для прийняття відповідних рішень. Основу формування звітів за рівнями управління становить принцип контрольованості витрат, який передбачає, що у звіті структурного підрозділу мають відображатися планові та фактичні величини тільки тих видів витрат, на величину яких керівник центру відповідальності може впливати. Її використання дає

можливість керівникам структурних підрозділів вчасно і в повному обсязі одержувати необхідну інформацію про витрати на виробництво продукції та на підставі цього приймати відповідні управлінські рішення щодо запобігання наслідків недоцільності або нерациональності тих чи інших понесених витрат.

На відміну від фінансової звітності, яка розробляється на основі даних фінансового обліку й орієнтується на зовнішніх користувачів, управлінська звітність формується для внутрішніх користувачів – керівників різних рівнів управління підприємством.

По відношенню до управлінської звітності не можуть бути встановлені загальні правила формування та представлення, застосовані єдині звітні форми. Складання управлінської звітності – це внутрішня справа кожної організації.

Фінансова звітність складається з балансу (звіту про фінансовий стан) форма № 1, звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) форма №2, звіту про рух грошових коштів форма № 3, звіту про власний капітал форма № 4, приміток до річної фінансової звітності форма № 5 [1].

Для суб'єктів малого підприємництва і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. №39.

Форма і склад статей фінансової звітності визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 і наводяться у додатках 1 і 2 до нього.

Підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, якщо така інформація була в попередньому звітному періоді), а також додавати статті із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до Національного П(С)БО 1, у разі якщо стаття відповідає таким критеріям:

- інформація є суттєвою;
- оцінка статті може бути достовірно визначена [1].

Показники про податок на прибуток, витрати і збитки, вирахування з доходу, вибуття коштів, зменшення складових власного капіталу наводяться в дужках.

До фінансової звітності включаються показники діяльності філій, представництв, відділень та інших відособлених підрозділів підприємства.

Бази даних допомагають менеджерам підприємства розв'язати конкретні прикладні задачі, які виникають у ході практичної діяльності, а також є інформацією для стратегічного аналізу і планування.

База знань забезпечує повне й адекватне передавання найсучасніших знань у конкретній галузі користувачеві системи. Вона містить теоретичні і практичні відомості бухгалтерського обліку, економічного, стратегічного та фінансового аналізу, дані наукових розробок, технологій, що використовуються на практиці, рекомендацій, які у пам'яті комп'ютера зберігаються у різних формах: у вигляді текстових, графічних, аудіовізуальних, піктографічних та інших файлів.

Аналіз практики діяльності українських організацій дає підстави констатувати, що відсутність необхідного обліково-аналітичного забезпечення призводить до того, що організації або формують фінансові результати недостовірно, або ставляться до

формування її елементів формально.

Список використаних джерел

1. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: [монографія] / Л.В. Гнилицька. – К.: КНЕУ, 2012. – 305 с.
2. Сугак Т.О. Теоретико-методичні аспекти організації бухгалтерського обліку в системі інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства / Т.О. Сугак // Вчені записки університету «КРОК». Серія Економіка. – 2014. – Вип. 37. – С. 111-118.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Манухіна М. Ю., к.е.н., доцент

Іванченко К. Ю., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Велика кількість методів та способів управління очікуваними витратами зумовлює потребу в досконалому вивченні їх сутності, переваг та недоліків. В умовах ринкової конкуренції та зниження рівня прибутковості перспективи розвитку підприємства значною мірою залежать від поведінки витрат та управління ними.

За сприятливих та стабільних економічних умов важливим аспектом являється оптимальний розподіл ресурсів між поточною та інвестиційною діяльністю. Це можливо зробити у випадку якщо на підприємстві діятиме ефективна система оцінювання та управління очікуваними витратами.

У свою чергу, головними чинниками створення і поширення методів управління витратами є концентрація виробництва, удосконалення його технології й організації, розробка теорії нормування витрат праці, й матеріальних ресурсів, розвиток методів оперативного управління виробництвом та безперечна необхідність оперативного контролю витрат і регулювання собівартості.

Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зробили такі видатні закордонні, як А. Апчерч, Д. Бримсон, Р. Гаррисон, Джай К. Шим, К. Друрі, Джон К. Шанк, Р. Каплан, та інші.

Необхідність постійної роботи над вирішенням проблем оцінювання очікуваних витрат та забезпечення їх оптимізації призвело до досить великої кількості різноманітних методів управління ними, таких як: директ-костинг, стандарт-кост, таргет-костинг, СVP-аналіз та інші. Далі розглянемо деякі з них.

«Директ-костинг» це система управлінського обліку, яка базується на вартісній класифікації змінних і постійні та включає в себе облік їх за видами, місцем виникнення й носіями, а також аналіз витрат і результатів для прийняття управлінських рішень. Ця система має ряд переваг: дані про собівартість, обсяг, прибутки, необхідні для цілей планування прибутку, завжди можна отримати зі звітності; директ-костинг також об'єднує такі ефективні засоби контролю, як стандарт-кост і гнучкі бюджети.

Основні проблеми при застосуванні даної системи полягають у виділенні постійних витрат. Більша частина напівзмінних витрат може розподілятися по-різному в залежності від способу, який використовується, при цьому це буде позначатися на результатах.

Проте, з плином часу для підприємств все більш важливою є не стільки завдання точного і повного визначення собівартості, скільки запобігання невиправданих витрат, яких можна було б уникнути. Це питання було вирішено за допомогою введення системи «стандарт-кост».

«Стандарт-кост» являється одним з найпоширеніших методів управлінського обліку, методів управління виробничими затратами закордоном. Основна ідея методу полягає у встановленні нормативів, яких компанія повинна досягти. Перевага системи «стандарт-кост» перед іншими методами обліку витрат на виробництво полягає в тому, що ви можете заздалегідь визначити суму очікуваних витрат на виробництво і реалізацію виробів, розрахувати собівартість одиниці виробу для визначення ціни, а також скласти звіт про доходи, виходячи з встановленого нормативу.

Система «стандарт-кост» має і недоліки. Наприклад, важко скласти стандарти відповідно технологічній карті виробництва. Зміна цін, що викликана конкретністю за ринки збуту товарів, інфляцією, ускладнює обчислення незавершеного виробництва і вартості залишків готових виробів на складах. Крім того, не на всі виробничі витрати можна встановлювати стандарти, що зумовлює іноді послаблення контролю за ними на місцях. При виконанні підприємством великої кількості різних за характером і типом замовлень за порівняно короткий час розраховувати стандарт на кожне замовлення незручно. У таких випадках замість науково встановлених стандартів на кожен виріб застосовується середня вартість, яка є базою для визначення цін на виріб.

У свою чергу важливим недоліком є відсутність науково обґрунтованої норми, а складання стандартів на основі даних минулих затрат в умовах інфляції викликає значні труднощі.

Модифікація методології управління витратами сучасних підприємств знайшла своє відображення в методі «таргет-костинг» – управління витратами за цільовою собівартістю. Суть цього методу дуже проста, він заснований на традиційній формулі ціноутворення: ціна складається із собівартості та прибутку, виходячи з цього собівартість буде становити різницю між ціною і прибутком.

Перевагою є те, що менеджери та працівники, намагаючись наблизитися до цільової собівартості, часто знаходять нові, нестандартні рішення в ситуаціях, що потребують інноваційного мислення; необхідність постійно утримувати в голові цільову собівартість втримує інженерів від спокуси застосувати більш дорогі технології або матеріал, тому що це неминуче призведе лише до виходу на новий виток перепроєктування продукту.

Основною перешкодою у цьому випадку є те, що для успішного впровадження таргет-костингу на підприємстві повинна бути налагоджена тісна взаємодія між різними підрозділами та робітниками.

Система управління витратами, заснована на використанні ABC методу, передбачає можливість оцінки доцільності їх здійснення з погляду корисності виконання пов'язаних з цими витратами операцій технологічного процесу. Наявність такої оцінки дозволяє оптимізувати обсяг витрат за рахунок вилучення тих з них, які прямо не пов'язані з процесом виробництва продукції або не забезпечують належного рівня віддачі у вигляді отриманих фінансових результатів (прибутку, доходів від реалізації).

Для оптимізації співвідношення між корисним ефектом об'єкта і сукупними витратами протягом життєвого циклу використовується групування ABC Analysis, тобто ABC-аналіз.

Групування здійснюється за трьома категоріями об'єктів (А, В, С). При цьому категорія А охоплює незначну кількість об'єктів з високим рівнем впливу на результативний показник, що контролюється, категорія В – середню кількість об'єктів з середнім рівнем впливу, а категорія С – т значну кількість об'єктів (статей витрат або об'єктів калькулювання собівартості) з незначним впливом на ефективність господарювання. Так, головний сенс дослідження при АВС-аналізі полягає в тому, що максимальна рентабельність та максимальний приріст ринкової вартості підприємства досягається за рахунок ефективного управління витратами, що належать до категорії А.

У свою чергу, закордонні фахівці досить широко застосовують аналіз співвідношення «витрати – випуск – прибуток» (Cost – Volume – Profit Relationships, або CVР). Через оперативність та ефективність цього методу його популярність зростає і в Україні, особливо в останній час. За своєю сутністю CVР-аналіз являється досить простим, базується на показниках, які легко розраховувати. При цьому даний метод дає можливість оперативно оцінити вплив величини та структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток, аналізувати його залежність від рівня цін і структури виробництва та обґрунтовувати маркетингову стратегію.

Перевагами аналізу співвідношення «витрати – випуск – прибуток» є те, що підприємство має змогу залежно від запланованого прибутку визначити обсяг реалізації.

А недоліками методу є: поділ витрат підприємства на змінні, які лінійно залежать від обсягу продукції, і постійні, які від нього не залежать, що на практиці зробити складно; будь-яка зміна наявних у моделі чинників може суттєво змінити результат.

Отже, можна з впевненістю сказати, що універсальних методів управління витратами не існує. Використовування кожного з них є доцільним для конкретних умов і цілей в управлінні ними. При виборі найбільш ефективного методу керівництво повинно провести детальне дослідження на своєму підприємстві майже в усіх аспектах його діяльності, оскільки від правильно обраного методу залежить ефективність управління витратами.

Список використаних джерел

1. Грицай О.І. Застосування методів управління витратами в інноваційній діяльності підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 720. С. 9-15.
2. Дороженко Л.І. Сучасні методи обліку витрат у контексті зарубіжного досвіду. Держава та регіони. 2014. № 2. С. 72-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_2_15.
3. Погорелов Ю.С. Предпочтение в выборе методов управления затратами. Управление проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. № 2 (14). С. 142-152. URL: <http://www.pmdp.org.ua/>
4. Потій В.З., Куліш Г.П. Теоретичні підходи до управління витратами підприємства. Формування ринкової економіки: наук. зб. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [відп. ред. О.О. Беляєв.]. 2013. Вип. 29. С. 357-370.
5. Пустова І.В. Методи управління витратами в сучасних умовах: ефективність застосування, переваги та недоліки. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 11. С. 39-42. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2013/12.pdf.

ЗАГАЛЬНА СХЕМА СКЛАДАННЯ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ

Невідома К. О., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Питанням, яке розглянуто в роботі, є умови використання ключових показників ефективності для оцінювання праці торгових працівників. Метою дослідження є складання підсистем оцінювання персоналу торгового підприємства, які б враховували особливості праці торгових робітників та допомагали поліпшати ефективність праці. Об'єктом дослідження є діяльність торговельних працівників. Предметом дослідження є характеристики умов та методичні засади використання ключових показників ефективності діяльності торговельних працівників. Гіпотезою роботи є використання класифікаційного підходу за Г. Саймоном шляхом побудови ієрархічної моделі за процедурою, яку подано у [1].

Забезпечення високих темпів розвитку торгового підприємства в стратегічній перспективі і зростання його конкурентної позиції на споживчому ринку є важливими аспектами діяльності підприємства. Для того, щоб оцінити діяльність продавців необхідно скласти набір показників КРІ, який буде підходити до конкретно бізнесу та працівників. Види та класифікація КРІ було розглянуто у роботах [4-9]. Тобто, вбачаємо, що у залежності від ознаки, можна оцінити різні характеристики діяльності торгових працівників та запропонувати їх як більш чи менш ситуаційно адекватні.

Згідно до плану дослідження було проаналізовано умови розробки та застосування показників, які варто вимірювати коли потрібно оцінити роботу персоналу. У разі торгового підприємства важливо знати, як сильно працівникам подобається їхня робота, як вони ставляться до неї, адже в торговому підприємстві основний обов'язок – обслуговувати клієнтів. При поганому ставленні до роботи все невдоволення буде направлено в сторону клієнта, а це веде до поганих наслідків. Проводити подібні практичні дослідження з персоналом вкрай корисно, бо взаємовідносини між людьми відіграють велику роль у сфері сервісу. Без підтримки, розуміння і відкритість побудувати здорові відносини неможливо. До того ж керівництво буде знати і розуміти настрій персоналу і буде намагатися його поліпшити і підтримувати. І хоча можна перелічи ще певну кількість параметрів стану організаційної поведінки та організаційної культури, але всі вони мають позитивно впливати на ключові показники господарської діяльності організації, тобто слід розуміти та пам'ятати, що всі ключові показники не є окремими ланками мозаїчного уявлення про стан процесу та результатів діяльності, а складають певну ієрархічну систему, у якій різні показники займають функціональні або рангові позиції один до одного. Крім показників ефективності слід враховувати й показники економічної безпеки, які також належать до такої ієрархічної побудови (як це показано у [2]), та окремі працівники мають розуміти яке місце їхня праця займає у загальному бізнес-процесі, а показники оцінювання їхньої праці як впливають на показники інших ланок та загальні результати діяльності (що має забезпечувати конвенціональність у колективі, про яку зазначено у [3], та яка є однією з умов дієвої кооперації, як і корпоративна ідентичність, розподіл обов'язків, ефективне делегування, та інші характеристики колективу, роль яких розуміють набагато краще, ніж ситуаційність та конвенційність роботи працівників).

За результатами дослідження було складено схему, яку подано на рис. 1. На

цьому рисунку можна побачити схему складання ключових показників ефективності працівників торговельного підприємства у її робочому варіанті, який маємо у подальшому удосконалювати. На схемі можна побачити результат діяльності персоналу та чинники затрат на цю діяльність. Підібрані конкретні показники КРІ, котрі допомагають виміряти ефективність результату діяльності. Також були розглянуті впливи результату діяльності працівників на різні показники підприємства.

Результат діяльності	Затрати на діяльність	Персонал	Показник КРІ	Вплив результату
Дохід на одного співробітника	Витрати оплати праці	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник	Додана вартість людського капіталу	Впливає на результати діяльності підприємства та на мотивацію робітників.
Результат діяльності в залежності від рівня задоволеності працівника	Витрати на використання персоналу	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник	Індекс задоволеності персоналу	Впливає на клієнтів, на настрої колективу, на фінансові показники підприємства
Високий рівень залученості, котрий призводить до максимальної результативності.	Витрати на персонал, оплату праці, на розвиток персоналу	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник	Рівень залученості персоналу	Має вплив на клієнтів, ефективність та успішність праці колективу та підприємства
Відданість робітників, залучення клієнтів через персонал,	Витрати на персонал, оплату праці, на розвиток персоналу	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник, директор	Показник лояльності персоналу	Впливає на результати діяльності працівника, на плинність персоналу
Кількість звільненого персоналу та персоналу, який є постійним.	Витрати на підбір та найм персоналу	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник, директор	Коефіцієнт плинності персоналу	Впливає на плинність персоналу, на витрати на підбір та найм персоналу, на розвиток
Ефективність окремо взятого працівника	Витрати часу	Товарознавець, продавець-консультант, пакувальник, директор	Оцінка певного циклу зворотного зв'язку	Впливає на ефективність усього персоналу, на рівень залученості, лояльності.

Рис. 1. Загальна схема складання ключових показників ефективності

Ця схема показує залежність результативності та успішності підприємства від ефективності праці персоналу торгового підприємства. Можна відмітити, що персонал

відіграє значну роль та має великий вплив також на клієнтів.

Отже, можна сказати, що ключові показники ефективності необхідні. Вони мають позитивний вплив на результативність торгового підприємства. Узагальнюючи даний розділ, можна зробити висновок, що КРІ визначають успішність діяльності підприємства, допомагають сформулювати плани, стратегії та виявити проблеми, доки вони не привели до поганих результатів.

Список використаних джерел

1. Буракова Е. В., Кривуля П. В. Общая модель составления программ повышения репутации предприятия и порядок выявления детерминант для частных моделей. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. 2008. №19. Ч. II. С. 92-106.

2. Кривуля П. В. Дорошко М. В., Гостева І. С. Про відношення понять економічної безпеки та економічної результативності: аспекти оцінки якості операційних систем. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 202. С. 45–51.

3. Кривуля П. В., Дорошко М. В. Конвенции внутриорганизационных коммуникантов как условие информационного обеспечения принятия управленческих решений. *Проблемы экономического и правового обеспечения менеджмента хозяйствующих субъектов* : сб. научн. трудов Донецкого нац. техн. ун-та. Донецк: ДонНТУ, 2008. С. 169-176.

4. Невідома К. О. Класифікація КРІ з метою оцінювання праці працівників торгівлі. *Сучасний менеджмент: тенденції, проблеми та перспективи розвитку* : тези доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів. Дніпро: Ун-т ім. А. Нобеля, 2021. С. 92-94. ISBN 978-966-434-509-2.

5. Невідома К. О. Класифікація персоналу торгового підприємства з метою оцінювання праці працівників торгівлі на основі КРІ. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю* : матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. Полтава: ПДАУ, 2021. С. 818-822.

6. Невідома К. О. Значення системи КРІ для оцінки діяльності персоналу та огляд рис загального підходу до складання КРІ працівників галузі торгівлі. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону* : збірник тез доповідей IV міжн. наук.-практ. конф. Сєверодонецьк: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2021. С. 56-60.

7. Невідома К. О. Особливості торгових робітників та їх вплив на підсистеми оцінювання персоналу торгового підприємства на основі КРІ. *Управлінська діяльність: досвід, тенденції та перспективи* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. / За заг. ред. д. е. н., проф. Аванесової Н. Е. Х. : ХНУБА, 2021. С. 76-78.

8. Невідома К. О. Рівень актуалізації торгівлі як сфери відносин з персоналом. *Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку* : матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф. Одеса: Держ. ун-т «Одеська політехніка», 2021. С. 382-384.

9. Невідома К. О., Кривуля П. В. Принципова ситуаційна схема-таблиця підсистем оцінювання персоналу торгового підприємства як поєднання класифікації торгового персоналу та класифікації КРІ. *Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Н. В. Кириченко, Н. Д. Худік та ін. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 327-329.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИБУТТЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Пчелинська Г. В., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Воєнний напад РФ на Україну спричинив знищення, втрату майна багатьох підприємств, установ, організацій. Намір держави, бізнесу допомогти ЗСУ активізував передачу, відчуження активів, зокрема основних засобів (ОЗ), суб'єктів господарювання. З метою економічної підтримки бізнесу, військових формувань України у 2022 році Верховна Рада України внесла низку змін в облікове, цивільне законодавство. Отже питання особливості податкового, бухгалтерського обліку ліквідації та вибуття основних засобів в умовах воєнного стану стають вкрай актуальними.

Прийняття рішення щодо відображення в обліку об'єктів основних засобів підприємства залежить від виконання обов'язкових умов їх визнання згідно чинного законодавства (П(С)БО 7 / МСФО 16 тощо): матеріальність; використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій; ймовірність отримання в майбутньому економічних вигід від використання ОЗ за призначенням протягом більше 12 місяців; наявність контролю над об'єктом; можливість достовірної оцінки собівартості об'єкта. Не виконання хоча б однієї з вище вказаної умови потребує виключення об'єкту зі складу активів, а саме основних засобів.

Основні напрямки зміни ПКУ щодо оподаткування операцій з ОЗ юридичних осіб на загальній системі оподаткування на період дії воєнного стану:

– операцій з добровільної передачі або відчуження товарів на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони без попереднього або наступного відшкодування їх вартості не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування (пп.69.5 [1]);

– відміна застосування (пп. 140.5.9 ПКУ) збільшуючої податкової різниці для високодохідних платників податку на прибуток при добровільній передачі активів, перелік яких визначається КМУ, ЗСУ та іншим військовим формуванням України, бюджетним установам, організаціям для потреб забезпечення оборони держави у зв'язку з військовою агресією РФ проти України (пп.69.6 [1]);

– відміна необхідності нарахування податкового зобов'язання (ПЗ) з ПДВ у зв'язку із знищенням (втратою), зокрема основних засобів, в наслідок дії обставин непереборної сили під час дії воєнного стану (підрозділ 2 розділу XX п.32¹ [2]).

У табл. 1 наведено основні особливості обліку ліквідації, вибуття основних засобів підприємства з урахуванням змін податкового законодавства України.

З табл. 1 видно, що варіантів передачі ОЗ на користь ЗСУ у період воєнного стану є декілька. Кожен з них по-різному впливає на фінансовий результат з точки зору бухгалтерського та податкового обліку. Зазначимо, що високодохідні підприємства – платники податку на прибуток повинні додатково контролювати необхідність коригування фінансового результату до оподаткування на суму різниці залишкової вартості об'єкта ОЗ та амортизації за П(С)БО та ПКУ при вибутті основних засобів.

Кожен варіант передачі ОЗ має свої переваги та недоліки. Наприклад, для отримання відшкодування при знищенні, втраті, пошкодженні майна внаслідок бойових дій необхідно мати докази факту дій обставин непереборної сили

Облік ліквідації, вибуття основних засобів комерційних підприємства під час воєнного стану [1-7]

Причина ліквідації, вибуття основних засобів	Юридичні умови	Первинний документ	Податковий облік		Бухгалтерський облік
			ПДВ	Податок на прибуток	
1. Знищення, втрата виробничих ОЗ	Не виконання умов визнання активу; шляхи відшкодування шкоди: - за рішенням органів судової влади України, - за рішенням міжнародних судових органів	Протокол інвентаризаційної комісії, акт списання	Не є об'єктом оподаткування ПДВ	Податкові витрати у сумі залишкової вартості та витрат, що пов'язані з ліквідацією	Облік ліквідації об'єкту: - визнання витрат у сумі залишкової вартості; - списання накопиченого зносу; - визнання доходу – компенсації*
2. Відчуження	- позбавлення права приватної, комунальної власності, - перехід у власність держави, - можливість відшкодування вартості майна	Акт про примусове відчуження або вилучення майна	2.1. Без компенсації – не є об'єктом оподаткування ПДВ;	Податкові витрати у сумі залишкової вартості ОЗ	Облік списання об'єкту: - визнання витрат у сумі залишкової вартості; - списання накопиченого зносу
			2.2. З компенсацією – є об'єкт оподаткування ПДВ	Податкові витрати у сумі залишкової вартості ОЗ та доходу у сумі відшкодування вартості майна	облік продажу об'єкту: - списання накопиченого зносу; - переведення у склад необоротних активів, що утримуються для продажу; - визнання інших операц. витрат у сумі суттєвої різниці між залишковою та справедливою вартістю; - визнання витрат та доходу від реалізації ОЗ; - нарахування ПЗ з ПДВ
3. Добровільна передача	- передача у власність держави, - можливість відшкодування вартості майна	Наказ керівництва, акт приймання-передачі майна, договір дарування	3.1. Без компенсації – не є об'єкту оподаткування ПДВ;	Податкові витрати у сумі залишкової вартості ОЗ	Облік дарування об'єкту: визнання витрат у сумі залишкової вартості; списання накопиченого зносу
			3.2. З компенсацією – є об'єкт оподаткування ПДВ	Облік продажу об'єкту (див. п.2.2)	Облік продажу об'єкту (див. п.2.2)

* за умов високого ступеню вірогідності факту відшкодування та достовірної оцінки суми відшкодування

(документальних, фото-, відеозйомки), підтвердження суми втрат та потребує дії на практиці механізму відшкодування певних збитків за рахунок майна резидентів рф.

Важливим залишається правильне документальне оформлення таких операцій. Тому, за можливості, рекомендовано складати та підписувати акти приймання-передачі активів (матеріальних цінностей) з отримувачами переданих ОЗ, а також фіксувати всі факти знищення активів шляхом складання, щонайменше, бухгалтерських довідок із зазначенням відповідних деталей.

Отже вибуття ОЗ в екстреному порядку, іноді у надзвичайних умовах, потребує більш детального вибору (за можливістю) варіанта передачі та коректного оформлення документів. Це забезпечить очікуваний вплив на фінансовий результат діяльності підприємства, виконання податкових зобов'язань згідно з ПКУ та забезпечення умов отримання власником майна компенсації, яка передбачена згідно з чинним законодавством.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022р. № 2118-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022р. № 2120-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова КМУ від 20.03.2022р. № 326. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznachennya-shkodi-ta-zbitkiv-zavdanih-ukrayini-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federaciyi-326>.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ, Положення від 27.04.2000 р. № 92. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

7. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова КМУ від 31.10.2012 р. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text>.

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Пчелинська Г. В., к.е.н., доцент

Христофорова К. В., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Ефективне управління основними засобами підприємства потребує налагодженої системи обліково-аналітичного забезпечення, здатної своєчасно формувати корисну, якісну інформацію про склад, стан, рух, ефективність використання необоротних

активів з метою прийняття рішення щодо покращення результативності діяльності господарського суб'єкта. Дієвим інструментом у даному процесі є облікова політика підприємства, яка дає можливість реалізувати управління основними засобами відповідно до обраних стратегічних орієнтирів розвитку підприємства.

Дослідження законодавчої бази, що регламентує облік основних засобів підприємства, свідчить, що $\approx 80\%$ варіативних параметрів, методів оцінювання об'єктів бухгалтерського обліку відносяться до активів підприємства. Найбільша група зазначених елементів облікової політики ($\approx 40\%$) пов'язана з оцінюванням основних засобів (ОЗ). Значна кількість альтернатив в оцінюванні ОЗ передбачає визначення показників суттєвості. Майже всі вказані елементи облікової політики впливають вартість ОЗ, що амортизується, а, відповідно, й на операційні витрати на амортизацію у складі повної собівартості продукції (робіт, послуг).

На рис. 1 наведено схема впливу альтернатив в оцінюванні основних засобів на економічні показники діяльності підприємства.

Зазначимо, що господарські операції підприємства, що призводять до визнання та списання основних засобів, одночасно впливають на інші об'єкти бухгалтерського обліку / елементи фінансової звітності: інші активи, власний капітал, зобов'язання, витрати та доходи, прибуток (збиток) підприємства. Тому формування облікової політики суб'єкта господарювання потребує зважених, економічно обґрунтованих управлінських рішень, які дозволять виявити додаткові напрями та розміри резервів раціоналізації процесу управління основних засобів відповідно до стратегічних цілей функціонування підприємства. Виявлення характерних для окремого суб'єкту господарювання багатоваріантних параметрів та методів оцінки ресурсів, джерел їх формування, які впливають на основні засоби, розширює для менеджменту аналітичний інструментарій оптимізації останніх.

Отже, ефективність управління основними засобами підприємства залежить від виваженості управлінських рішень щодо впливу на них шляхом комплексної реалізації функцій управління для досягнення цільового рівня індикаторів ефективності відповідно до стратегічної мети діяльності підприємства які базуються на якісному інформаційно-аналітичному забезпеченні.

Список використаних джерел

1. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635/ Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0635201-13>.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561/ Міністерство фінансів України. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=293623&cat_id=293536

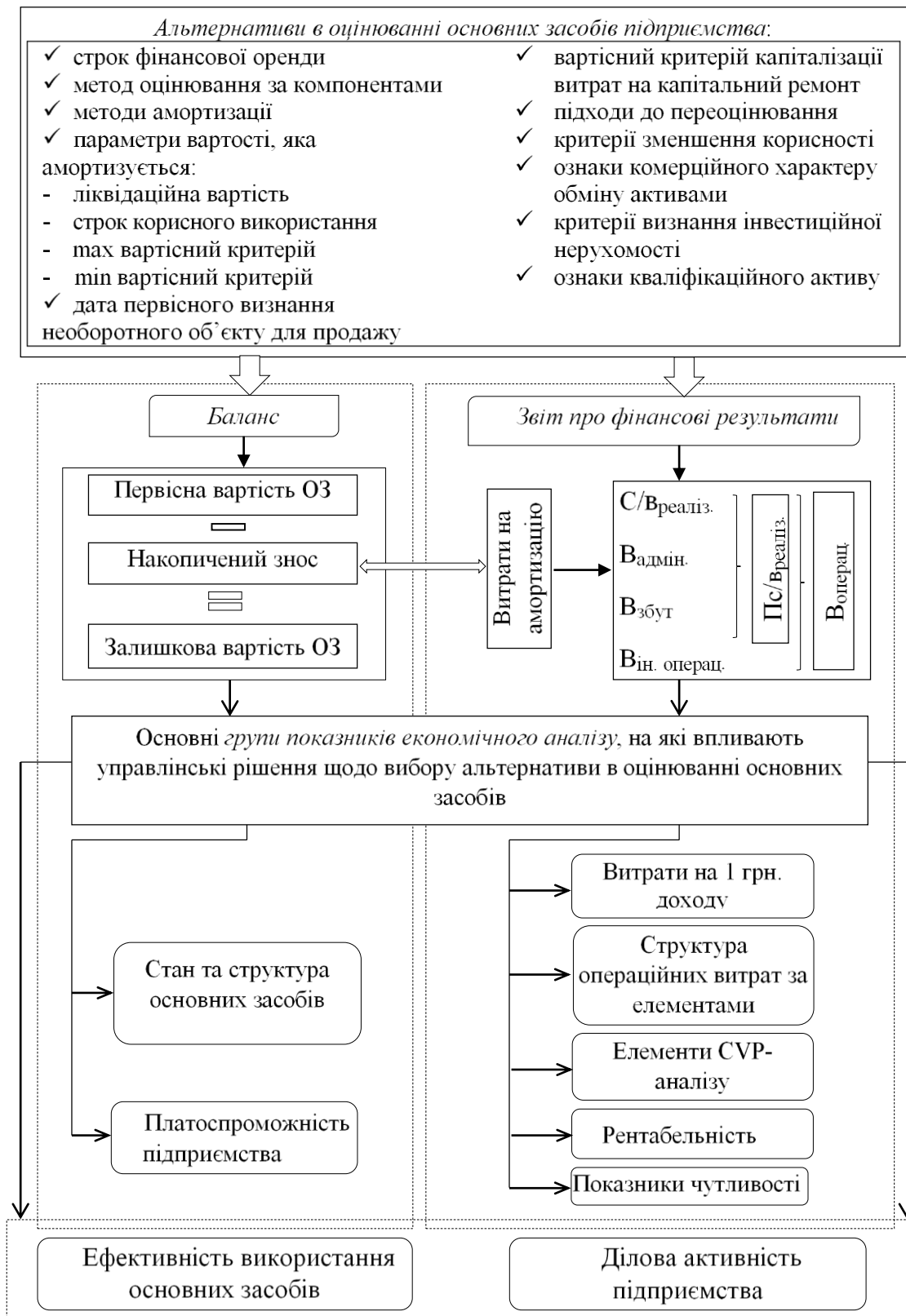

Рис. 1. Схема впливу альтернатив в оцінюванні основних засобів на економічні показники діяльності підприємства [розроблено автором на підставі джерел: [1-3]]

ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ РОЗМІРУ

Серікова О. М., к.е.н., доцент

Бикова А. В., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами.

Об'єктом підприємництва є певний вид виробничої і невиробничої діяльності. Це можуть бути промислове, сільськогосподарське або інше виробництво, торгівля в усіх її формах, посередництво, виконання певних робіт, інноваційна справа, операції з грошовими коштами або цінними паперами.

Важливою характеристикою будь-якої фірми є її розмір. Класифікація підприємств за розмірами здійснюється на підставі будь-якого показника (кількість зайнятих осіб, розмір активів або валова виручка за рік та ін.). За розміром власного капіталу підприємства прийнято поділяти на малі, середні і великі. Розмір власного капіталу підприємства визначає потенціал формування його інвестиційних ресурсів з позикових джерел, обсяг і диверсифікацію форм його інвестиційної діяльності, рівень спеціалізації інвестиційного управління.

Термін «концентрація» означає зосередження, накопичення, насиченість, об'єднання.

Концентрація виробництва – процес все більшого зосередження виробництва на великих підприємствах.

Концентрація капіталу – процес зростання обсягу капіталу за рахунок перетворення частини чистого доходу в капітал (капіталізації частини чистого доходу).

Централізація капіталу – процес добровільного об'єднання капіталів (акціонування) або поглинання одними капіталами інших, внаслідок чого відбувається укрупнення виробництва.

Показники рівня концентрації виробництва:

- чисельність зайнятих;
- обсяги виробництва;
- обсяг товарообігу;
- оборот капіталу;
- питома вага підприємства на товарному ринку;
- наявність або відсутність конкуренції;
- наявність або відсутність зовнішнього контролю.

Найбільш поширеними критеріями визначення масштабів підприємств (великі, середні або дрібні) світовою практикою визнані:

- обсяг капіталу;
- чисельність зайнятих;
- обсяг випуску.

За Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008р. №523-VI розрізняють:

- малі підприємства;
- середні підприємства;
- великі підприємства.

Малі підприємства – середньооблікова чисельність працюючих за рік становить не більше 50 чоловік та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік не перевищує суми еквівалентної 70 млн. грн.

Середні підприємства – середньооблікова чисельність працюючих за рік становить від 51 до 249 чоловік та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік більше 70 млн. грн. і менше 100 млн. грн.

Великі підприємства – середньооблікова чисельність працюючих за рік більше 250 чоловік та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму еквівалентну 100 млн. грн.

Малі підприємства засновуються на будь-якій формі власності та здійснюють діяльність у виробничій, комерційній, фінансовій, страховій та інших сферах.

До малих підприємств відносять:

- фізичних осіб, зареєстрованих як фізичні особи-підприємці, у яких середня чисельність працівників за рік не перевищує 50 осіб. Разом з тим річний дохід – не більше, ніж 10 млн євро;

- юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми та власності із середньою кількістю працівників до 50 осіб та річним доходом до 10 млн євро.

Великими вважаються підприємства, які мають понад 250 найманих осіб, а їх річний дохід перевищує 50 млн євро. Інші суб'єкти господарювання належать до середніх.

Кожен тип підприємств має свої плюси і мінуси, які варто врахувати, наприклад, починаючи власну справу. Існують основні головні переваги і недоліки.

Переваги володіння малим бізнесом:

- підприємці самі обирають з ким вести бізнес та план реалізації комерційної ідеї;
- керівник може особисто брати участь в будь-якому процесі, від розробки дизайну до продажів. Ця характеристика приваблива для тих, хто «горить» ідеєю розвитку бізнесу у відповідності зі своїм уявленням;

- керівники малих підприємств часто є одноосібними власниками, а значить і основними бенефіціарами доходів;

- можливість скористатися спрощеною системою оподаткування, яка простіше в адмініструванні та пропонує низькі ставки. В цілому, перейти на неї можуть фізичні та юридичні особи певних видів діяльності з річним доходом до 7,2 млн грн.

Недоліки роботи малих підприємств:

- фінансовий ризик, який бере на себе власник бізнесу. У більшості випадків, коли малий бізнес отримує стартове фінансування за допомогою позики, де він повинен надати в заставу особисті активи, такі як житло;

- подовжений робочий день. Працюючи на себе, з одного боку, можна встановити особистий графік. Але здебільш власники малого бізнесу працюють по 50-59 годин на тиждень;

- зменшення маневрів для диверсифікації.

Як правило, малі підприємства зосереджені на одному виді діяльності. Падіння виручки від нього може привести до банкрутства.

До плюсів середніх фірм можна віднести те, що вони:

- частіше, ніж дрібні, можуть дозволити собі оновлені технології та системи

бухгалтерського обліку;

– пропонують працівникам більшу автономність, ніж великі компанії, оскільки їх ланцюг командування – коротший.

Однак середній бізнес має свої недоліки:

– вони занадто великі, щоб бути гнучкими і швидко адаптуватися до ринкових умов, але недостатньо великі, щоб мати перевагу у фінансових або фізичних ресурсах перед великими фірмами;

– більшість таких фірм не може запропонувати високу оплату праці, тому програють у боротьбі за професіоналів великому бізнесу;

– складно утримувати таланти, оскільки робочих місць, на які можна перейти, відносно мало.

Великі компанії мають ряд переваг:

– економія на масштабі, наприклад, знижки від постачальників або зниження процентних відсотків за кредитами;

– можливість створення потоків доходів, щоб компенсувати економічний спад.

Великі компанії часто займаються продажем різних видів продукції і послуг. Це допомагає захиститися від падіння попиту в одному із сегментів; краща впізнаваність бренду, яка допомагає збільшити клієнтську базу; можливість запропонувати працівникам більш високу зарплату, бонуси та інші пільги. Це дозволяє утримувати найбільш кваліфіковані кадри.

До недоліків великого бізнесу відноситься:

– відсутність простору для особистої ініціативи, підприємливості та майстерності, оскільки адміністративні та оперативні процедури детально стандартизовані;

– власник не може контролювати і координувати всі процеси особисто, якщо матиме таке бажання;

– у періоди циклічних коливань або в разі швидких змін тенденцій попиту, великим фірмам складно пристосуватися до нової ситуації.

Підприємства класифікують також за сферою, видом господарської діяльності. Зумовлене це тим, що існує суспільний поділ праці, відповідно до якого утворюються підприємства сільськогосподарські, промислові, будівельні, транспортні, фінансові, торговельні, наукові, сфери обслуговування. Виходячи з цього підприємства різних галузей можна згрупувати за видом діяльності так: виробничі, фінансові, посередницькі, страхові.

Головна функція будь-якої фірми – брати участь в економіці країни, на території якої вона знаходиться, і вносити потрібні нововведення, щоб постійно розвивати її. Використання нових технологій, пошуку альтернативних джерел енергії, сировини це те на що повинен бути націлено особистий бізнес та діяльність підприємств цвілому.

Діяльність організації завжди залежать від змін на ринку своїх послуг і продажів, підприємства повинні підлаштовуватися під них, для безперебійного зберігання робочого циклу. Це є ключовими моментами для підприємства, незалежно від його розміру, кількості клієнтів, річного обороту.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-17#Text>.

ПРИСКОРЕННЯ ДОКУМЕНТООБІГУ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА АНАЛІТИЧНУ ОБРОБОТКУ СУПРОВОДЖУЮЧИХ ДОКУМЕНТІВ ПРИ МІЖНАРОДНОМУ ТРАНСПОРТУВАННІ ТОВАРІВ ТА ВАНТАЖІВ

Тацій І. В., к.е.н., доцент

Кошевой Ю. А., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

В сучасних реаліях логістична компонента бізнесу виходить на перше місце. Отримання або відправка товарів, сировини, матеріалів не обходиться без транспортування вантажів автомобільним, морським, повітряним або залізничним транспортом.

В логістиці звичайно задіяно багато контрагентів: вантажовідправник, вантажоодержувач, логістична компанія, перевізник, компанія-замовник. Період часу на обмін документами між контрагентами (фізична пересилка документів по пошті, повернення невірних оформлених документів, їх обробка) разом із відтермінуванням платежу, яке у практиці досягає до 2 місяців, є високий. Цей проміжок часу може бути оцінений як умовні втрати у вартісному вигляді, бо він корельований із заробітною платою співробітників, які займаються обробкою документів, поштовими витратами, строками оплати за послуги перевезень, витратами на фінансові інструменти (факторинг, кредитування).

Тому, прискорення документообігу та мінімізація витрат на аналітичну обробку супроводжуваних документів при міжнародному транспортуванні товарів та вантажів є дуже актуальним питанням. Рішенням цієї проблеми можуть бути уніфікація документів, визнання електронних документів та підписів, створення програмно-інформаційного забезпечення, єдиний простір для обміну електронними документами.

У практиці міжнародних перевезень контрагенти використовують у документообігу використовують CMR, інвойс (рахунок-фактура) та транспортні супроводжувачі документи (за потребою). Ці документи зазвичай використовують в паперовому вигляді. Інвойс (рахунок, фактура) використовується в неуніфікованому форматі. Для прискорення документообігу учасники домовляються за обмін у сканованому вигляді. Це прискорює отримання інформації, але зовсім не вирішує проблему. Тому що скановані документи або надані в форматі PDF, DOC, XLS потребують фізичного розгляду спеціалістом та мануального введення інформації до внутрішніх облікових систем компаній.

Треба відзначити, що зараз правила міжнародних вантажоперевезень підпадають під дію Конвенції ООН КДПГ (Конвенції про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом), відомої також як CMR (аббревіатура конвенції французькою мовою – Convention relative au contrat de transport international de Marchandises par Route).

Ця Конвенція ратифікована більшістю держав Європи, а також іншими країнами. Компанії-відправники, водії та одержувачі вантажів користуються накладною CMR, яка містить інформацію про товари, що перевозяться, транспортні компанії та сторони-одержувачі та є на сьогодні основним логістичним документом [1].

Паперова транспортна накладна (CMR) – це офіційний документ про відправлення вантажів, що оформляється відправником та перевізником. Це документальне підтвердження логістичної операції, єдиний папір з інформацією про вантаж, що видається водієві.

Донедавна накладні CMR існували виключно у паперовому вигляді, але зараз

міжнародні спільноти перевізників (зокрема IRU) виступили за переведення накладних в електронний вигляд.

У лютому 2008 року Конвенцію про договір міжнародного дорожнього перевезення вантажів було доповнено протоколом, який пропонував електронне управління CMR за допомогою е-CMR. Цей протокол набув чинності 5 червня 2011 року; і на сьогодні до нього приєдналися 30 країн, включаючи Болгарію, Чехію, Данію, Естонію, Францію, Іран, Латвію, Литву, Люксембург, Голландію, Росію, Словаччину, Словенію, Іспанію, Швейцарію, Туреччину та Молдову.

Офіційний старт е-CMR було дано в січні 2017 року, коли відбулося перше міжнародне перевезення між Іспанією та Францією з використанням електронної накладної. Підтверджено працездатність системи, простота її впровадження та експлуатації. Цілком імовірно, що це прискорить приєднання до е-CMR та інших країн, – підвищуючи потенціал для всіх зацікавлених сторін.

Український уряд ще у 2020 році ратифікував Додатковий протокол до Конвенції про договір міжнародного дорожнього перевезення вантажів щодо електронної накладної (е CMR) [2]. Заміна паперових накладних електронними підвищить ефективність та безпеку перевезення вантажів.

Після ратифікації цього міжнародного договору Україною кількість країн, які зобов'язалися реалізувати протокол про електронну накладну, зростає до 27. Здебільшого це країни Східної Європи, Скандинавії та Співдружності Незалежних Держав [3].

З урахуванням стратегічного географічного положення України прогнозувалось, що застосування е-CMR сприятиме розвитку торгівлі внаслідок підвищення ефективності логістики внутрішніх та міжнародних перевезень. А також прогнозувалось, що застосування е-CMR також прискорить відновлення України після викликаної COVID-19 кризи за рахунок суттєвого зниження транспортних витрат та скорочення кількості фізичних контактів між водіями та клієнтами.

За цей час було запроваджено декілька пілотних проектів платформ які запропонували учасникам ринку свої послуги, щодо застосування е-CMR. Прикладом такої платформи є компанія PPL Digital Solutions [4]. Можливостями її платформи є:

стандартний документ. Електронний документ, який базується на міжнародних стандартах – зрозумілий в будь-якій країні;

eFTI compliant. Технологічно нейтральне середовище електронного документообігу, яке відповідає вимогам eFTI/EU;

API для інтеграції. Програмний інтерфейс для можливості підключення існуючих систем клієнтів (CRM, 1C, BAS, ERP) до платформи е-CMR;

«Безшовна» інтеграція з ІСПС. Можливість швидкого оформлення електронного пропуску в порт на підставі е-CMR та оформлення е-CMR на підставі нарядів;

юридичне визнання. Інфраструктура для взаємного визнання електронних документів при транскордонних перевезеннях – однакова юридична сила як в Україні, так і за її межами;

юридично значущий архів. Зберігання документів в електронному архіві, що відповідає вимогам до систем, призначеним для обробки конфіденційної інформації.

Зазначимо, що всі міжнародні спроби впровадити електронний документообіг на цей час є пілотними проектами.

Паперові накладні CMR мають ряд переваг: вони уніфікують договірні умови автомобільних вантажоперевезень. Але глобальне рішення е-CMR має всі переваги паперових CMR, ліквідує паперову роботу та витрати на обробку, виводячи логістичну

систему на сучасний рівень.

З введенням електронної накладної (e-CMR) оператори транспорту зможуть вводити дані про вантажні відправлення в електронному вигляді та зберігати логістичні відомості та дані про вантажообіг у реальному часі, користуючись комп'ютером, мобільним телефоном або планшетом.

Сучасній логістиці потрібно сприяння процесу транспортування вантажів та підвищення ефективності логістичних процесів загалом, що призведе до підвищення конкурентоспроможності. Тому, лише впровадження e-CMR не вирішує проблему прискорення та мінімізація витрат на аналітичну обробку супроводжуваних документів при міжнародному транспортуванні товарів та вантажів.

Завдяки цифровому формату накладні e-CMR також легко поєднуються з іншими послугами, яких вдаються транспортні компанії, наприклад, з митним декларуванням або послугами управління транспортом та автопарками. І ще одна можлива вигода – підвищення дорожньої безпеки, оскільки накладна e-CMR може бути прив'язана до системи e-Call, яка застосовується на вантажному автотранспорті, яка здійснює автоматичне телефонування до служб екстреного реагування у разі дорожньо-транспортної пригоди.

Рис. 1. Основні переваги e-CMR

Сучасний документообіг, складний і масштабний, вимагає наявності у підприємств ефективного і в той же час простого робочого інструменту. В зв'язку з цим цифровий документообіг стає найбільш актуальним та край необхідним інструментом бізнесу.

Цифровий документообіг в останній час в Україні піднявся на достатній рівень. Прикладом є програма M.E.DOC. З її допомогою можна працювати з усіма документами, що існують на сучасному підприємстві: податковими накладними, звітами, рахунками та актами різного типу.

Документи, сформовані в програмі М.Е.ДОС, мають унікальний цифровий підпис, офіційно визнані державними службами і комерційними організаціями і вважаються оригіналами відповідно до діючого законодавства України. Таким чином, локально в Україні існують механізми щодо підвищення ефективності логістичних процесів, але коли процеси переходять у міжнародну площину, механізми електронного документообігу не працюють, незважаючи на наявність вищезазначеного протоколу.

Для рішення зазначеної проблеми в Україні потрібна уніфікація усіх документів на міжнародному рівні та розробка уніфікованих програмних засобів передачі документів (протоколів обміну даних), формування до цих засобів цифрових підписів. Для додаткового але не обов'язкового супроводжування паперовими носіями потрібна розробка штрих- або QR- кодування разом із сканерами цих кодів. На базі вищезазначеного протоколу необхідна легалізація цих процесів на законодавчому рівні. Також на законодавчому рівні потрібно вирішити проблему визнання електронного архіву транспортного документообігу. Й тільки після цього можлива популяризація е-CMR як одного з найважливіших інструментів підвищення оперативності, ефективності та безпеки торговельних та логістичних операцій.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт IRU / e-CMR. URL: <https://www.iru.org/ru/innovation/e-cmr>.
2. Додатковий протокол до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) про електронну накладну. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-08#n2.
3. Офіційний сайт IRU / Україна ратифіцирует протокол о е-CMR. URL: <https://www.iru.org/ru/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%8B/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/ukraine-ratificiruet-protokol-o-e-cmr>.
4. Електронна накладна CMR URL: <https://www.ppl33-35.com/ecmr>.

Тематичний напрям 2
**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

**ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ
УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ**

Мельнік М. А., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Військові дії сьогодення призводять до значного руйнування економічного потенціалу регіонів країни. Повоєнне відновлення України після дуже жорстоких руйнувань – унікальний виклик, який постане не лише перед українською владою, а й перед міжнародною спільнотою, яка надає нашій державі підтримку у війні з агресором сьогодні та декларує готовність допомагати у відбудові завтра. Масштаби, та й власне процес відновлення, наразі спрогнозувати практично неможливо. До завершення руйнівної війни неможливо встановити «вихідні точки», з яких має відновлюватися втрачене. Проте ідеологія цього процесу має вибудовуватися вже зараз.

Після закінчення воєнних дій «відновлення економіки має відбуватися на основі розробки спеціальних програм з «реанімації» господарської діяльності країни, спрямування всіх зусиль на відновлення сфери промисловості та сільського господарства» [1, с.78].

На думку експертів при відновленні потрібно змінювати, а не зберігати довоєнну структуру економіки. Потрібно буде переходити від сировинно-аграрного типу економіки до технологічного. Звичайно, подолати всі руйнівні наслідки війни та досягнути цієї мети самотужки неможливо.

«Світ висловлює готовність надати фінансову підтримку у відновленні України. За наявною інформацією, вже розробляються грантові та інвестиційні проекти, які матимуть конкретний економічний та технологічний виміри. Проте консолідувати та залучити фінансові ресурси, розробити та реалізувати конкретні проекти – ще не означатиме відновлення національної економіки як цілісного спроможного організму» [2].

Наявність національної Стратегії відновлення – не лише орієнтир потенційним донорам для формування напрямів міжнародної допомоги. Але й сигнал для партнерів щодо того, що надана допомога завдає бажаних структурних впливів, її ефект здобуде мультиплікативне підсилення, «запустивши» національну економіку, а сама країна є економічно суб'єктною та прогнозованою, що суттєво для приваблення серйозних інвесторів.

Як наголосив заступник міністра економіки України Денис Кудін: «Для швидкого післявоєнного відновлення ми повинні вийти на темпи інвестицій приблизно 35% ВВП. Останній ВВП у нас був 200 мільярдів доларів. 35% – це десь приблизно 70 мільярдів доларів щороку».

Найбільш вагомими джерелами фінансування післявоєнної відбудови України повинні стати репарації від країни-агресора та допомога міжнародної спільноти.

У формуванні пулу міжнародної допомоги для відбудови України ключову роль мають відіграти ЄС, уряди країн-партнерів і міжнародні інститути – Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк

реконструкції та розвитку та інші.

Вибір моделей економічного розвитку визначають: рівень економічного розвитку країни, економічні ресурси, національні особливості, характер економіки, місце в регіоні та світі, організаційна й галузева структури господарства, роль економічних агентів, система державного регулювання економіки, відкритість економіки та ступінь залучення до світогосподарських зв'язків, використання іноземного капіталу. З огляду на перелічені фактори, вчені-економісти виділяють три моделі відтворювального економічного процесу [3]:

1) ресурсна модель без високотехнологічного виробництва (природні ресурси → виробництво → гроші);

2) інноваційна модель (трансформація грошей на дослідження в знання → трансформація знань у майстерність працівників та інновації → перетворення інновацій у товар → гроші);

3) інтелектуально-донорська модель (скорочений варіант моделі (2), з якого вилучена стадія виробництва).

Як свідчить практичний досвід світових країн з різним рівнем і ефективністю економічного розвитку, найбільш ефективною є друга модель економічного відтворення. В основу соціально-економічного розвитку економічно розвинених країн покладено інноваційну модель розвитку.

В Україні у довоєнні часи домінували перша і третя моделі: ресурсна без високотехнологічного виробництва та інтелектуально-донорська, які у стратегічній перспективі мають порівняно низький рівень ефективності, оскільки призводять до виснаження ресурсів країни, до витоку факторів виробництва національної економіки за кордон і унеможливають забезпечення високих показників рівня добробуту населення [4].

Післявоєнна перебудова економіки регіонів України потребує реалізації стратегії випереджаючого розвитку економіки на основі активізації інноваційних чинників. Отже, інноваційна модель розвитку – економічна модель підйому продуктивних сил країни, яка базується на використанні високих технологій, що сприяють створенню конкурентоздатної продукції для зовнішнього ринку. Основними причинами гальмування переходу до моделі інноваційного розвитку, в Україні у довоєнні часи слід виділити наступні:

- несприятливий інвестиційний клімат;
- нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- відсутність дієвих механізмів державного-приватного партнерства в інфраструктурному інвестуванні;
- неналежна система підготовки програм і проектів для державного інвестування [5].

Пріоритетом має стати створення нових сучасних виробництв з максимальним використанням сучасних технологій. Ключовою ціллю у державній політиці має стати швидкість прийняття рішень з метою залучення інвестицій та максимальне сприяння «якірним» інвесторам, прихід яких в Україну стане каталізатором для інших підприємців.

За умови надання Україні гарантій безпеки, стабільної внутрішньополітичної ситуації, прискорення реформ та євроінтеграційних процесів, можна очікувати підвищеного інтересу іноземних інвесторів. Європейські фінансові інститути можуть зайти в капітал українських банків і врятувати їх від банкрутства. Таке входження можливе шляхом відкриття кредитних ліній для фінансових установ України з

можливою їхньою конвертацією в капітал банків. Водночас ці кредити мають спрямовуватися на відновлення післявоєнної економіки. До війни подібна програма підтримки була організована між Європейським банком реконструкції та розвитку і державним Укргазбанком.

Базові умови ведення інвестиційної діяльності в регіонах України – соціально-політичні фактори, законодавчо-нормативні, організаційно-економічні – цікавлять всіх інвесторів, незалежно від їх інвестиційних пріоритетів. Однак, потрібно проводити диференціацію інвестиційної привабливості, складові якої різняться для різних інвесторів. Тема відновлення України після війни зробить привабливим весь регіон для інвестицій. Зокрема, на території держави потрібно буде відбудовувати стратегічні об'єкти, будуть потрібні і техніка, і будівельні матеріали, і трудовий ресурс.

Виходячі з цього при розробці інвестиційної політики регіону, крім програми покращення базових факторів, потрібно розробити та реалізувати індивідуальні програми по відношенню до стратегічних, прямих фінансових та портфельних інвесторів.

Програма для стратегічних інвесторів повинна приділяти увагу факторам, що стимулюють інвесторів до розміщення основних виробничих потужностей, головних офісів, а також служб маркетингу на території конкретного регіону.

Програма для прямих фінансових інвесторів повинна бути налаштована на сприяння розвитку факторів, що демонструють інвестиційний потенціал об'єктів ризикового фінансування. До них відносяться – наявність у підприємства стратегії та бізнес-моделі, що може забезпечити високий потенціал зростання, кваліфікація менеджменту та інші.

Програма для портфельних інвесторів повинна включати заходи щодо підвищення платоспроможності регіону та стимулювання процесів розвитку підприємств, які можуть розмістити свої акції на відкритому ринку.

Таким чином, одним з головних напрямів інвестиційної політики регіонів країни у післявоєнні часи стане розвиток інфраструктури ризикового фінансування. Потрібно буде стимулювати створення в регіонах фондів венчурного фінансування, які повинні активно співпрацювати з регіональною владою; фондів реструктуризації, exit-фондів. Якщо під гарантії Заходу інвестори отримають юридичну підтримку про захищеність своїх дій, чого не було у довоєнні роки, країна буде відбудовуватися швидко.

Список використаних джерел

1. Іванов С.В. Економічне відновлення та розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України/ С.В.Іванов//Економіка України, 2019, №1 (686). – С. 75-89.
2. Жаліло Я. Якою має бути ідеологія повоєнного економічного відновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://thepage.ua>.
3. Економіко-правові проблеми в сфері інтелектуальної власності: Монографія / кол. авторів: Орлюк О.П., Бутнік-Сіверський О.Б., Ревуцький С.Ф., Нежиборець В.І., Федченко Л.Ю. та ін.; – К.: НДІ інтелектуальної власності АПрН України, 2006. – 364 с.
4. Тувакова Н.В. Ретроспективний аналіз інноваційних моделей економічного зростання// «Фінансовий простір», 2011. – №3. – С.49-53.
5. Іванова Н.В. Інвестиційна складова реалізації моделі інноваційного розвитку економіки України/Н.В.Іванова//Ефективна економіка, 2014, № 5, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economy.nauka.com.ua/>

ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Моргачов І. В., д.е.н., професор

Гумненко Ю. О., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Для оцінки ефективності економічної діяльності підприємства використовується безліч показників: рентабельність активів, витрат, продаж, фондівіддача, продуктивність праці тощо. Однак особливе місце в ряді цих показників займає показник рентабельності власного капіталу. Уточнення значення цього показника в управлінні фінансовими ресурсами набуває актуального значення.

Метою роботи є уточнення ролі та сутності показника рентабельності власного капіталу в управлінні фінансовими ресурсами.

Уточнимо, що значення досліджуваного показника має бути цікавим саме для власників підприємства з метою визначення доцільності залишатися відповідними власниками. Для них важливо визначити відповідь на питання: «Чи варто залишатися в цьому бізнесі, чи краще вийти з нього та вкласти кошти в альтернативні проекти?». Для відповіді на це питання необхідно знати межу, недосягнення якої робить участь в підприємстві (в бізнесі) недоцільним.

Як мінімум відповідна межа має перевищувати значення інфляції. Якщо значення показника рентабельності власного капіталу є меншим за темп інфляції в країні, то відповідні власники втрачають свій капітал. В такому разі власнику капіталу простіше перевести його в тверду валюту і зовсім не займатися таким бізнесом. Приймаємо, що темп інфляції в країні відповідає (дорівнює) також і рівню девальвації національної валюти.

Однак якщо рентабельність власного капіталу дорівнює та дещо перевищує темп інфляції, чи варто все ж залишатися власником саме цього підприємства, чи може слід вийти з бізнесу та спрямувати капітал в альтернативні проекти? Отже значення показника рентабельності власного капіталу також має перевищувати рівень ефективності інвестицій в широковживані альтернативи вкладання капіталу. Еталон широковживаних інвестицій з погляду середньостатистичного інвестора ще й досі є дискусійним питанням. Ми будемо розглядати динаміку американського фондового індексу S&P-500 як бенчмарк такого еталону.

Розглянемо використання рентабельності власного капіталу на прикладі ПАО «РКТК». Динаміка рентабельності власного капіталу ПАО «РКТК» та показники його знецінення наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка інфляції в країні та рентабельності власного капіталу ПАО «РКТК»

Показник	Значення за роками, %			Середнє значення, %
	2018	2019	2020	
1. Офіційний темп інфляції в країні	10,9	7,9	2,7	7,17
2. Темп зростання фондового індексу S&P-500*	24,22	-8,17	25,82	13,96
3. Рентабельність власного капіталу, що визначена за показником чистого прибутку	29,53	10,66	12,32	17,50

Джерело: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. <http://www.rktk.com.ua>. 3. <https://ru.investing.com>.

*Примітка: слід розглядати ефективність в доларах США. Отже, якщо протягом аналізованого періоду середньорічний темп зростання індексу становив 13,96 %, то до цього слід також додавати середньорічний темп інфляції або девальвації національної валюти.

Як бачимо з даних табл. 1 протягом аналізованого періоду рентабельність власного капіталу підприємства перевищувала темпи інфляції але була меншою дохідності альтернативних варіантів вкладання капіталу.

В порівнянні з багатьма іншими підприємствами в країні ПАО «РКТК» за рівнем ефективності можна позначити в числі лідерів. Однак навіть на такому підприємстві рентабельність власного капіталу не перевершує американський фондовий індекс S&P-500. Така ситуація робить недоцільними інвестиції в лівову частку українських підприємств. Основною причиною цього є відносно високий рівень інфляції. Чим вище рівень інфляції в країні, тим більша частка підприємств (видів бізнесу) є недоцільною для інвестицій.

Список використаних джерел

1. Illia Morhachov, Olga Chorna, Olshanskyi Oleksandr, Andrii Martynov, Ievgen Ovcharenko, Olena Khandii, Yevhen Ivchenko. (2022). The Reasons for the Growth of the US Stock Market. European Journal of Sustainable Development (2022), 11, 1, 124-134. Doi: 10.14207/ejsd.2022.v11n1p124.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Муравльова О. М., здобувач вищої освіти

Христенко Л. М., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

У сучасних складних військово-політичних та економічних умовах головною рушійною силою відновлення та подальшого соціально-економічного розвитку нашої країни є ефективна система місцевого самоврядування, яка спирається на спроможні громади. Поняття «спроможність» при висвітленні питань щодо соціально-економічних процесів і явищ є досить активно вживаною категорією. Так, у науковій літературі відносно господарських суб'єктів (підприємств, організацій, інших господарств) категорія «спроможність» висвітлює їхні властивості як то кредитоспроможність, платоспроможність, конкурентоспроможність, купівельна спроможність та ін. Щодо суб'єктів, які сформовані за територіальною ознакою (населений пункт, громада, або регіон), коли такі суб'єкти, як правило є відносно незалежними й територіально автономними, коли між ними досить часто не має організаційно-функціональної структури та зв'язків, які підкріплюються розподілом повноважень і відповідальності, то термін «спроможність» почав використовуватися під час реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні. Зокрема, у вітчизняній практиці певну деталізацію спроможності відносно територіальної громади передбачає постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад», де зазначається, що «спроможна територіальна громада – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [1]. Таке визначення багатьма науковцями вважається недосконалим через неповноту врахування інших аспектів задоволеності

членів громади та критеріїв формування потенціалу громади задля її розвитку. Тож, використання цього терміну у наукових працях не набуло широкого використання поза межами документів, де відбулося його нормативне закріплення.

Проведене вивчення наукових джерел по дослідженню питання щодо спроможності стосовно такого суб'єкта як територіальна громада та можливості забезпечення її фінансової частини під час формування дозволило зауважити, що безпосередньо фундаментальні засади описані у працях А. Аффлека, Дж. Кендалла, Р. Масгрейва, М. Міллера, Е. Остром, Д. Фуллера та інших. Крім того, дослідження цього питання зустрічається у працях вітчизняних науковців, таких як, І. Вахович, Г. Возняк, Ю. Ганущака, І. Коліушко, Ю. Петрушенко, І. Сторонянської, А. Ткачука та ін.

У дослідженні підтримується думка, що при формуванні та функціонуванні територіальної громади важливою умовою є попереднє та наступне встановлення її фінансової спроможності, що дозволить, по-перше, виявляти сильні та слабкі сторони такого територіального об'єднання та проводити пошук ефективних джерел фінансування задля зміцнення спроможності громади та подальшого її соціально-економічного розвитку; по-друге, організувати раціональне спрямування фінансових доходів на користь та в інтересах членів територіальної громади. Тож, фінансова спроможність є однією з основних засад функціонування територіальних громад як адміністративно-територіального утворення, яка має розглядатися як її здатність забезпечувати надходження достатнього обсягу фінансових ресурсів та формування ефективної структури їх джерел, а також їх якісний розподіл та ефективне використання для подолання впливу дестабілізаційних чинників та досягнення стабільної динаміки соціально-економічного (та бажано сталого) розвитку громади у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Головними складовими фінансової спроможності відносно до територіальної громади виступають: бюджетна спроможність, фінансова спроможність домогосподарств та суб'єктів господарювання. Узагальнюючи попередні дослідження слід зауважити, що фінансова спроможність як категорія має основні ознаки [2]: 1) внутрішня обумовленість; 2) зовнішня залежність; 3) структурованість відповідно до будови фінансово-кредитної системи; 4) спрямованість на підвищення якості життя та економічний розвиток. Забезпечення фінансової спроможності територіальної громади залежить від фінансових ресурсів, які розгадаються як «сукупність фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні місцевих органів влади, підприємств та організацій різних форм власності, розташованих на території громади, населення громади, а також фінансових ресурсів, які залучені за допомогою фондового ринку та кредитної системи в господарський оборот і додатково в результаті прискорення та підвищення ефективності відтворювального процесу» [2]. Формування чіткого уявлення про якісні та кількісні аспекти фінансових ресурсів дозволяє оцінити здатність територіальної громади до запровадження форм якісного фінансування поточної діяльності з метою соціально-економічного розвитку у довгостроковій перспективі. Звертаючи увагу на існування різних підходів та думок щодо трактування категорії «фінансовий ресурс територіальної громади», воно обов'язково містить: надходження місцевих бюджетів та цільових позабюджетних фондів громад, доходи домогосподарств, фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності та фінансово-кредитних установ, а також фінансові ресурси, залучені ззовні для забезпечення соціально-економічного розвитку території. При розгляді питання щодо фінансової спроможності територіальної громади не можливо уникнути такого важливого моменту як то: виокремлення реальних і потенційних фінансових можливостей територіальної громади у забезпеченні її

соціально-економічного розвитку, що приводить до необхідності виділення реальних і потенційних фінансових ресурсів, а також встановлення джерел їхнього фінансування.

Взаємний розгляд таких категорій як «фінансові ресурси», «джерела фінансових ресурсів», «фінансові можливості» та «фінансовий потенціал», дозволив представити модель забезпечення фінансової спроможності з урахуванням місця означених категорій. До того ж для забезпечення фінансової спроможності територіальної громади з метою її соціально-економічного розвитку можуть бути використані різноманітні інструменти забезпечення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад.

Серед багатьох напрямів забезпечення фінансової спроможності, які можуть бути реалізовані на рівні місцевого самоврядування, найбільш дієвими можна вважати такі: запровадження співробітництва територіальних громад; формування підприємницького середовища; нарощення податкового потенціалу.

Співробітництво – це дві або декілька територіальних громад, які співпрацюють між собою на добровільних договірних началах. Нові вигоди для територіальних громад як суб'єктів співробітництва можуть бути різними. Чинний Закон України «Про співробітництво територіальних громад» передбачає п'ять форм співробітництва, для правильного вибору яких територіальні громади спочатку мають визначитися із кінцевою метою та завданнями, вирішення яких призведе до досягнення цієї мети. Організація співробітництва територіальних громад складається із низки логічно послідовних етапів. Закону України «Про співробітництво територіальних громад» передбачено, що фінансування співробітництва здійснюється коштом коштів: місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва; самооподаткування; інших не заборонених законодавством джерел, зокрема, державного бюджету, міжнародної технічної та фінансової допомоги, кредитних ресурсів. Як засвідчує практика залучення територіальними громадами коштів для фінансування співробітництва, найпоширенішим джерелом виступають кошти місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва. Співробітництво територіальних громад має свої економічні переваги, зміст яких впливає із правильного вибору відповідної фінансової бази.

Значною мірою фінансова спроможність територіальних громад прямо залежить від функціонування на їх території суб'єктів господарювання, які виступають основними платниками податків до місцевих бюджетів. Тож, досить вагомим напрямком забезпечення фінансової спроможності територіальної громади є формування її підприємницького середовища через подолання проблем для залучення на їх територію суб'єктів господарювання, тобто визначення та позиціонування громади як просторової бази для розміщення підприємницьких структур, стимулювання підприємницької активності жителів громади, а також залучення інвестицій на територію громади. Основними інструментами територіальної громади в цьому випадку виступають місцеві податки та збори та повноваження у сфері управління землею. В напрямку використання цих інструментів органам місцевого самоврядування доцільно врахувати такі аспекти: 1) встановлення місцевих податків та зборів має здійснюватися на певний строк; 2) зниження ставок місцевих податків та зборів може бути лише короткотривалим заходом органів місцевого самоврядування; 3) необхідність стимулювання до підприємницької діяльності мешканців громади; 4) необхідність офіційної реєстрації ведення підприємницької діяльності на території громади; 5) формування планово-функціональної структури територіальної громади з урахуванням стратегічних планів або програм розвитку; 6) можливість вирішення органи місцевого самоврядування питань щодо продажу/оренди землі [3].

Оскільки бюджетні кошти виступають основним елементом у забезпеченні

фінансової спроможності територіальної громади, то удосконалення механізмів оподаткування в контексті забезпечення фінансової спроможності таких громад є особливо важливим. Враховуючи умови розвитку територіальних громад виділяють такі напрямки зміни механізмів: 1) справляння податок на доходи фізичних осіб за допомогою прогресивної шкали оподаткування та зміни об'єкта оподаткування; 2) акцизного податку шляхом акумулювання таких надходжень на єдиному казначейському рахунку з наступним перерозподілом між бюджетами області; 3) у майнових податках шляхом зміни процедури адміністрування [3].

Тож, подальше детальне вивчення та формування ефективної системи забезпечення фінансової спроможності територіальної громади шляхом поєднання різних напрямів, їхніх технологій, методик і методів, актуалізує подальші дослідження та розробки у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. Регіональна економіка. №3, 2015. С. 81–90.
3. Патицька Х.О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування: дис. ... к.е.н. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 183 с.

ПОРІВНЯННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З ЛІДИРУЮЧИМИ КРАЇНАМИ СВІТУ

Серікова О. М., к.е.н., доцент

Дмитрієва А. Г., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України вимагають свого подальшого вивчення і вирішення, що свідчить про актуальність проведення досліджень у цьому напрямку.

На сьогоднішній день банківська система України знаходиться у стані глибокої депресії, економічні показники мають тенденцію до подальшого спадання – а отже, вивчення характеристик та порівняння світових лідируючих аналогів та вітчизняної банківської системи може стати поштовхом до змін в структурі та функціонуванні останньої, що в свою чергу може стати підґрунтям для економічного зростання. Банківська система України переживає важкі часи і вивчення структурних особливостей разом із порівняльною характеристикою лідируючих банківських форвардів світу – запорука успіху.

Банківська система України заснована після прийняття Верховною Радою України у березні 1991 року Закону України «Про банки и банківську діяльність» та складається з Національного банку України та банків різних видів і форм власності.

Національний банк України є центральним банком, який проводить єдину державну грошово-кредитну політику з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, а саме:

- монопольно здійснює емісію національної валюти і організовує її обіг;
- є кредитором останньої інстанції для банків;
- встановлює для банків правила проведення банківських операцій;
- здійснює банківське і валютне регулювання;
- встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та оприлюднює його;
- встановлює порядок визначення облікової ставки та інших процентних ставок за своїми операціями.

У механізмі функціонування кредитної системи величезна роль належить комерційним банкам. Вони акумулюють основну частку кредитних ресурсів, надають клієнтам повний комплекс фінансового обслуговування, включаючи видачу позик, прийом депозитів, розрахунки, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти і т.п. Сутність комерційного банку проявляється в його функціях:

- акумуляція і мобілізація грошового капіталу;
- посередництво в кредиті;
- створення кредитних грошей;
- проведення розрахунків і платежів у господарстві;
- організація випуску і розміщення цінних паперів;
- надання консультаційних послуг.

На сьогоднішній день в Україні функціонує 163 комерційні банки.

Останнім часом банківська система України на межі краху, оскільки не виконує своїх реальних функцій. Тому доцільно проаналізувати банківські системи деяких країн світу з метою отримання досвіду реорганізації банківської системи України. Однією з найстабільніших банківських систем світу є банківська система Швейцарії. Швейцарія – важливий світовий фінансовий центр (Цюріх – третій після Нью-Йорка і Лондона світовий валютний ринок). Кілька десятків років Швейцарська Конфедерація входила в список офшорних зон. У країні функціонує близько 4 тисяч фінансових інститутів, у тому числі безліч філій іноземних банків. Вони користуються доброю репутацією у клієнтів завдяки стабільній внутрішньополітичній обстановці, твердою швейцарській валюті, дотриманню принципу «банківської таємниці».

Швейцарія належить до найбільш респектабельних фінансових центрів Європи. Традиційний статус нейтральної держави, місце розташування в центрі Європи, усталені демократичні інститути забезпечили Швейцарії особливе положення на політичній карті світу. Швейцарія – поза військових, політичних і расових конфліктів. З усього світу сюди стікаються банківські вклади. Швейцарія є транзитним пунктом міжнародних фінансових потоків. Швейцарський франк входить до числа основних резервних валют світу.

Банківська система Швейцарії є однією з найстаріших і найбільших у світі. Вона регулюється Органом нагляду за фінансовими ринками Швейцарії.

Банківська система Швейцарії має ряд особливостей у своїй роботі.

Перша особливість – це таємниця вкладу. У Швейцарії банківська таємниця захищається законодавчим правом будь-якої людини тримати в секреті інформацію про кількість і навіть наявність у нього коштів на банківському рахунку.

Другою особливістю є відсутність податків.

Всі доходи, отримані у вигляді відсотків від вкладів не оподатковуються, що є вирішальним доказом на користь співпраці з банком. Таким чином, вкладник не ризикує своїм капіталом, коли не декларує одержуваний дохід і не платить прибутковий податок. В інших країнах податок на прибуток з банківських операцій

коливається від 10 до 50%, тому вигода тут очевидна.

Третя особливість – номерні рахунки. Іменні банківські рахунки відсутні, замість них кожному рахунку присвоюється певний номер. Таким чином, компанії можуть без ризиків витоку інформації накопичувати на своїх рахунках кошти для здійснення операцій, і бути впевненими, що про це не дізнаються їхні конкуренти.

Останньою особливістю є захист особистої інформації вкладників.

Ще однією з цікавих систем є банківська система США.

Сформована на сьогоднішній день банківська система Сполучених Штатів Америки значно відрізняється від структур з аналогічними функціями, існуючими в інших розвинених країнах. Головна відмінність банківської системи США складається у величезному числі банків. У 20 столітті число працюючих у Штатах банків значно скоротилася приблизно до 15 000, хоча ще в 1931 році працювало понад 31 000 банківських організацій.

Основою банківської системи США є Федеральна резервна система, що виконує функції центрального банку країни. До неї входить 12 Федеральних резервних банків, рівномірно розподілених по території країни відповідно до економічної активності кожного з штатів. Ці дванадцять банків перебувають у приватній власності, але при цьому контролюються державною машиною і є провідниками фінансової політики центрального банківського органу країни. У своїй роботі Федеральні резервні банки керуються загальною політикою управлінців з ФРС (багато з яких призначаються особисто президентом США) з метою поліпшення стану економіки країни в цілому.

Крім того, у банківській системі США великий розвиток отримали інші фінансові установи, найбільш вагомими позиціями серед яких займають комерційні та інвестиційні банки.

Банківська система США розділилася на комерційні та інвестиційні в 1929-1933 роках, коли відбулися масові банкрутства в банківському секторі. З того часу займатися серйозними операціями з цінними паперами за законом можуть тільки інвестиційні банки. За рахунок цього усунуто одну з головних протиріч, що призводять до конфлікту інтересів в банках, що працюють за універсальною схемою. Такі банки можуть одночасно ставати кредиторами та інвесторами стосовно одного й того ж позичальника. Є думка, що фондовий ринок Сполучених Штатів Америки досяг настільки значних успіхів якраз по причині поділу повноважень банків.

Проаналізувавши вітчизняну банківську систему та системи світових фінансових лідерів, можна стверджувати, що проблеми в банківському секторі економіки спричинені не коректним керуванням у здійсненні банківської діяльності, а також недосконалістю структурних складових. До того ж, можна побачити схожі характеристики в усіх трьох системах, а отже потенційно, теоретично українська банківська система може, керуючись зразком Швейцарії або США, вийти на якісно новий рівень розвитку.

Здійснення порівняльного аналізу банківських систем, які працюють в Україні та інших розвинених країнах світу, дало змогу виявити основну проблематику та недосконалість української банківської системи. Обґрунтовано, що банківські системи всіх досліджуваних країн, окрім України, поступово відновлюються після кризи.

Зараз українська банківська система знаходиться у стані глибокої депресії. Нам потрібно зрозуміти чому це відбувається і як цьому зашкодити. Є потреба у концептуальному переосмисленні ролі банків у економічних та соціальних процесах, розробці наукового підґрунтя й оцінці ефективності сучасної банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. Федевич Л., Ливдар М., Межирицька Я. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. №21. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/25>. С. 21-27.
2. Грубінка І.І. Особливості розвитку та сучасного стану банківської системи України в контексті державної монетарної політики. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. №10. С. 579-582.
3. Гальперіна Д.О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: матер. конф. Одеса, ОНЕУ. С. 98-102.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Серікова О. М., к.е.н., доцент

Лисакова Д. Р., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Розкрито проблемні аспекти фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів за умов обмеженості фінансових ресурсів.

В умовах ринкового середовища розвиток господарського комплексу держави здійснюється на основі вдосконалення розміщення галузей економіки, оптимізації господарських, міжрегіональних, міжгалузевих і внутрігалузевих пропорцій, комплексного економічного і соціального розвитку регіонів, поглиблення їхньої спеціалізації з урахуванням наявності матеріальних, природних і трудових ресурсів. Бюджет є одним із засобів макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Держава використовує бюджет як один із основних інструментів регулювання соціально-економічних процесів у ринкових умовах, розподіляючи та перерозподіляючи новостворену вартість.

Дослідники акцентують увагу на бюджетному потенціалі регіону, що виступає фактором соціально-економічного розвитку, з'ясуванні недоліків міжбюджетних відносин та необхідності їх трансформації, а також механізмах підвищення інвестиційної привабливості регіону. Проте залишається відкритим ряд проблем, спричинений значною централізацією фінансових ресурсів в управлінні соціально-економічним розвитком регіону, незацікавленістю територій у результативному їх використанні, відсутністю стимулів до виявлення резервів і нарощення фінансового потенціалу.

Питання фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів пов'язано з можливістю органічно поєднати бюджетні та приватні фінансові ресурси, виходячи з можливостей територій до самовідтворення залежно від вихідних умов реалізації стратегічних цілей регіонального розвитку [1]. Не останню роль у цьому процесі відіграє сформоване інституціональне середовище, яке визначає рівень готовності до прийняття нових методів державного регулювання фінансового забезпечення щодо залучення фінансових ресурсів з різних джерел та ефективного використання фінансового потенціалу. Політика збалансованого розвитку всіх сфер регіону на основі виваженого розподілу фінансових ресурсів з метою розв'язання економічних, екологічних і соціальних проблем не передбачає можливості досягнення

швидких темпів росту, оскільки розподіл обмежених ресурсів здійснюється між усіма сферами [2].

Фінансове забезпечення слід розглядати як процес акумуляції необхідних обсягів фінансових ресурсів з різних джерел для потреб збалансованого розвитку суспільства. Оскільки пріоритетом державної регіональної політики є сталий розвиток, а забезпеченість регіонів фінансовими ресурсами є його підґрунтям, фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів можна трактувати як процес формування та використання фінансових ресурсів з метою подолання спадних тенденцій та активізації соціально-економічної діяльності для досягнення збалансованого розвитку територій [3].

Функціональна структура фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів – це співвідношення обсягів фінансування за джерелами утворення та напрямками використання відповідно до завдань соціально-економічного і екологічного розвитку [3].

Для регіонів, як принципово нових типів інститутів, питання створення ефективного механізму фінансового забезпечення збалансованого розвитку до цього часу залишається відкритим. Особливої актуальності проблема фінансового забезпечення сталого розвитку набуває для територій, які знаходяться в стані депресії і не здатні повною мірою виконувати функцію відтворення якісних ресурсів.

Механізм фінансового забезпечення збалансованого розвитку повинен стати основою при реалізації державної регіональної політики. Для цього потрібно вирішити низку теоретико-методологічних і практичних питань. Зокрема, формуючи модель фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, необхідно враховувати те, що склад та структура джерел фінансування, відповідні форми руху коштів, механізми їх регулювання будуть мати свої особливості та відмінності. При цьому за змістом форми фінансування не змінюються.

Функціональна структура фінансового забезпечення розвитку регіону є кількісною базовою характеристикою фінансового механізму і відображає питому вагу коштів, які виділяються з різних джерел на певні цілі. При цьому якісний аспект відображає способи і умови формування фінансових ресурсів, форми їх мобілізації та розподілу.

Основу фінансового забезпечення регіонів складають місцеві бюджети всіх рівнів. Традиційно в Україні більшість місцевих бюджетів є дотаційними і фінансово залежними від бюджетів вищого рівня. Про це свідчить аналіз дохідної частини зведеного бюджету за 2016 рік. За даними Державного казначейства України, у 2016 році було перераховано 195,4 млрд грн міжбюджетних трансфертів із державного бюджету до місцевих бюджетів, що становить 99,3% від планового річного обсягу [4]. 2016 рік є другим роком імплементації нової моделі міжбюджетних відносин, запровадженої у грудні 2014 року. Головною відмінністю нової системи вирівнювання є скасування дотації вирівнювання (вилучення) і запровадження базової (реверсної) дотації, а також освітньої субвенції, медичної субвенції, субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру.

Частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів за аналізований період становила 53,4%, що менше показника минулого року на 5,7 в. п. Більшість трансфертів, що надійшли з державного бюджету, спрямовувалися на соціально-культурну сферу. Темп зростання обсягів міжбюджетних трансфертів за звітний період є нижчим за минулорічний показник. Зростання доходів місцевих бюджетів відбувалося вищими темпами, ніж міжбюджетних трансфертів. Базова

дотація за аналізований період була перерахована в обсязі 4,7 млрд грн. Надходження до державного бюджету від перерахування реверсної дотації склали 3,0 млрд грн [4].

Надання міжбюджетних трансфертів є джерелом фінансового забезпечення для всіх територіальних громад, а їх обсяг опосередковано залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Значна фінансова залежність місцевих бюджетів від фінансування бюджетів вищого рівня, несформованість ринкових інститутів та відсутність умов для саморозвитку не стимулюють територіальні громади до самостійного подолання депресивних явищ економічного, соціального, демографічного характеру, а, навпаки, підсилюють «утриманські» настрої органів місцевого самоврядування. Значно обмежує вплив місцевих органів влади на соціально-економічний та екологічний розвиток регіонів недостатність власних стабільних доходів, тому розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісного виконання завдань збалансованого розвитку територій.

Традиційно найпоширенішим джерелом фінансового забезпечення розвитку регіонів є кошти державного та місцевих бюджетів, тоді як кошти, отримані з інших джерел, є лише додатковими фінансовими ресурсами. Проте, практика переконує, що використання різних джерел фінансового забезпечення в обсягах, достатніх для фінансування необхідних заходів і програм є основою успішної реалізації завдань комплексного розвитку.

Список використаних джерел

1. Єпіфанов А.О. Соціально-економічні основи розвитку регіонів: Навч. Посібник. Суми: Мрія-1. 2011. 332 с.
2. Гончаренко М.В. Фінансове забезпечення розвитку територій: теоретичний аспект. *Державне будівництво*. 2012. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_2_21.
3. Міхеєнко Т.В. Фінансове забезпечення збалансованого розвитку депресивних регіонів. *Агросвіт*. 2014. № 22. С. 34-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_22_7.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. К.: 2017. 90 с.

ПРОПОЗИЦІЯ КРИТЕРІЮ РОЗМЕЖУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТА ВИРОБНИЧИХ РИЗИКІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сибіна В. О., здобувач вищої освіти

Кривуля П. В., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

У процесі ведення будь-якої господарської діяльності завжди виникає ризик у різних значеннях цього позначення: чинники небезпеки, невпевненість у результатах діяльності, рішення щодо такої діяльності, можливі втрати від неї. Ризик можуть спричинити як зовнішні так і внутрішні чинники, але, незважаючи на його походження,

рівень ризику розглядають зазвичай у двох парадигмах вимірювання: як ймовірність відхилення можливих результатів відносно прогнозного сподіваного значення та як ймовірність недосягнення запланованого результату. Чим більшого масштабу є господарчий об'єкт, тим складніше моделювати його діяльність, а через це все більший масштаб розбіжностей між запланованими або прогнозованими та дійсними результатами господарчої діяльності може відбуватися. Регіональне господарство не тільки є господарством великого масштабу, а й ще ж до того ж не має одного керуючого суб'єкту, що унеможливує отримання якихось певних запланованих результатів. Але через це воно не перестає бути господарством, а тому є саме цілеспрямованою діяльністю господарчих суб'єктів, яка проявляє себе у всіх економічних сферах: споживання, виробництва, розподілу, обміну. Через таке проблематичне становище умов виникнення та подолання ризиків планування та забезпечення соціально-економічного розвитку регіону тематика фінансового забезпечення цього розвитку стає досить актуальною, оскільки якраз суб'єкти такого фінансування є, вони визначають таке фінансування як цільове та за мотивовані мати інструментарій зниження рівня ризиків фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, до яких мають інтерес.

Для регіонального розвитку важливим аспектом є господарська діяльність яка закріплена за географічною ознакою. Коли мова йде про забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, то він залежить від дій суб'єктів господарської діяльності у межах певної географічної локації, або впливають на результати інших суб'єктів, що діють у цій локації. Господарську діяльність супроводжує низка чинників ризику, а тому важливо навчитися їх з одного боку розрізняти та частково попереджати, а з іншого боку встановлювати зв'язки між їхньою дією та між результатами зниження рівня ризику як ланцюгової послідовності усунення негативного впливу на результати господарчої діяльності. Без сумніву, попередження та визначення впливу певних нефінансових ризиків може запобігти певною мірою небажаним фінансовим збиткам, якщо вміти виявляти зв'язок між здавалося б різними класами ризику. Головні завдання фінансового менеджменту сфокусовано на управлінні структурою капіталу, бізнесових відносинах та фінансових результатах діяльності. Але у процесах використання фізичного капіталу діють не фінансові чинники ризику та виникає окрім фінансового ризику також і виробничий ризик, тобто безсумнівно на фінансові ризику впливають також й інші види ризиків, а завдання щодо управління цими видами ризиків не належать до компетенції посадових осіб, що реалізують фінансові функції. Зв'язок компетентностей різних областей компетенції слід розглядати як єдиний ланцюг дії чинників ризику та дії засобів управління ризиком. Саме такий синтетичний погляд має надати можливість виконувати аналітичний розподіл компетенції та завдань щодо управління ризиком забезпечення фінансування великих програм та проектів.

Таким чином насамперед треба розуміти різницю між фінансовими ризиками та виробничими ризиками. Більш того, саме таке відокремлення цих двох видів ризику не є для економістів розповсюдженим та широко визнаним. Таке відокремлення на самому вищому поверсі видів ризиків пропонуємо як гіпотезу подальшої синтетичної та аналітичної роботи в області дослідження виникнення ризиків фінансування та управління цими ризиками. Також авторською пропозицією є й ознака, за якою вважаємо слід поділяти ці два синтетичних класи ризику: що стосується фінансових ризиків, то вважаємо, що вони виникають у сфері трансакційних затрат (та витрат, що забезпечують ці затрати), в той час як виробничі ризики проявляються в сфері трансформаційних затрат (та які відбиті у певних витратах, але ці ризики не належать

сфері відбування видатків та інших процесів формування витрат, що забезпечують ці затрати, оскільки процес витрат відбувається у трансакційних процесах, а не у трансформаційних). Спираючись на вищесказане, можна скласти схему, зображену на рис. 1, адже така дихотомію вбачаємо системною та вважаємо, що вона дозволить не змішати два класи ризиків.

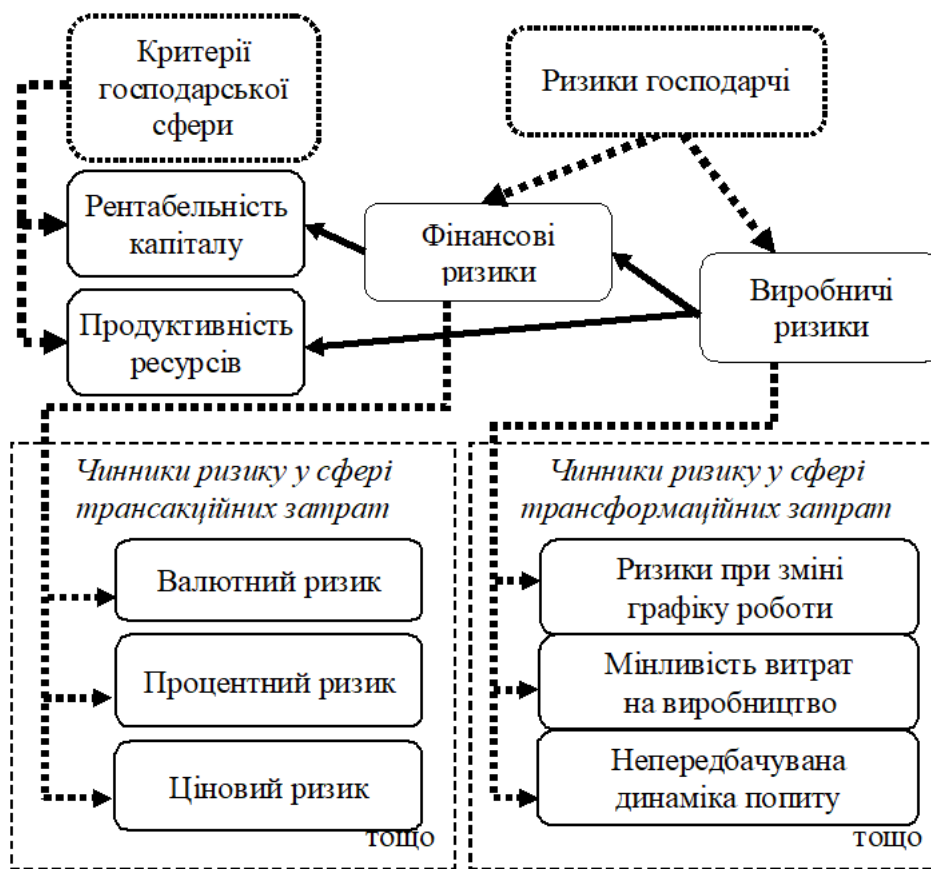

Рис. 1. Класифікація ризиків підприємницької діяльності за двома досліджуваними різновидами

Умовні позначення: \dashrightarrow – аналітичний зв'язок, \rightarrow – зв'язок впливу

Такий поділ на трансакційні та трансформаційні затрати є стійким в економіці, хоча зазвичай відбувається плутанина між належністю облікових значень до затрат, витрат та видатків (це питання докладніше розглянуто у [3, 4]). Так згідно Ю. М. Коваленко [2] трансакційні витрати відбуваються в сфері обміну та слід зазначити, що трансакційна діяльність відрізняється тим, що не продукує матеріальних благ, а лише обслуговує і створює необхідні передумови розвитку економіки. Оскільки вважаємо, що економічні сфери не можуть бути чітко поділені на діяльність окремих суб'єктів, а проявляють себе у діяльності будь якого з них, то відокремлення сфер обміну та розподілу від сфер споживання та виробництва може відбуватися саме за ознакою понесення суб'єктами трансакційних або трансформаційних затрат, а чинники ризику, що впливають на процес витрачання ресурсів, за таким розподілом стають або фінансовими або виробничими (як і самі види ризику). З огляду на процес становлення продукту товаром виникають ці трансформаційні та трансакційні затрати та витрати, а значить виробничі ризики пов'язані саме з трансформаційними затратами, вартість яких стає трансформаційною складовою собівартості та трансформаційними витратами. У подальшому слід враховувати ці різні категорії, хоча зараз в українській науковій літературі такому важливому аспекту майже не приділяють увагу. Так, наприклад, І. Дрождіна [1] вважає,

що трансформаційними є витрати, що супроводжують процес фізичної зміни матеріалу, у результаті чого виробник та споживач одержують продукт, який має визначену цінність (і так далі детальніше у цьому джерелі). Здається, що речення є доречним, хоча якщо намагатися зменшити рівень його метафоричності, то слід визнати, що незрозуміло як це вартість затрат, яку має визнати держава від'ємною складовою розрахунку прибутку, «супроводжує» процес фізичної зміни матеріалу, та результатом чого – зміни чи супроводу – стає виникнення продукту, та таке інше.

Як можна спостерігати, у схемі на рис. 1 представлено тільки два різновиди ризиків, що виникають в підприємницькій діяльності та взагалі у господарчій діяльності. Безумовно, їх більше, але в цій роботі досліджується саме розмежування між фінансовими ризиками та ризиками у виробництві, які обіймають велику кількість більш детальних різновидів ризиків та охоплюють по дві економічні сфери: фінансові ризики охоплюють сфери розподілу та обміну, а виробничі охоплюють сфери споживання та виробництва. Якщо людина, яка займається питанням зниження ризиків на підприємстві, не візьме до уваги зв'язок між виробничими та фінансовими ризиками, які начебто функціонують окремо з погляду на розмежування компетенції окремих працівників апаратів управління суб'єктів господарчої діяльності, то ризик невдачі запропонованого організаційного заходу підвищиться значною мірою.

Отже, важливо розуміти як взаємопов'язані економічні показники з параметрами виробництва, для того щоб відстежувати та прогнозувати зміни в значеннях показників, та внаслідок цього – зміну рівнів окремих видів ризиків. Але й не слід вважати, що визначені взаємозв'язки будуть загальноприйнятими для всіх ситуацій. Причинно-наслідкові зв'язки можуть виникнути при дослідженні множини ефективних рішень не враховуючи всієї взагалі множини рішень [5]. Таким чином висновки за результатами проведених досліджень мають показувати часткову або навіть повну залежність показників. Звідси випливає, що загально відома теза про те, що вибір на користь якогось з рішень залежить від прийнятого особисто допустимого рівня ризику для суб'єкта, має бути розглянута у системі взаємопов'язаних рівнів ризику за різними видами ризику.

Господарська діяльність завжди пов'язана з ризиками, а тому обізнаність та володіння певною інформацією можуть сприяти скорішому виявленню цих ризиків та пошуку шляхів їх мінімізації. Суб'єкт управлінської діяльності має володіти навичками передбачення та оцінювання подій аби організація ставала менш вразливою до фінансових та виробничих ризиків, які на перший погляд здаються окремо функціонуючими. Забезпечення стабільності господарювання напряму впливає на соціально-економічний розвиток регіону. Дослідження цього потребують спільного використання інструментарію економіки підприємства, організації виробництва та фінансової теорії за тими напрямками, що вказано у цих тезах: використання критеріїв поділу видів ризику та поділу компетенції працівників апарату управління окремих суб'єктів господарської діяльності та інших господарюючих інстанцій; встановлення синтетичних та аналітичних зв'язків між різними рівнями ризику; встановлення умов вибору з урахуванням схильності до ризику у системному відбитті цієї схильності за різними видами ризику.

Список використаних джерел

1. Дрождіна І. Трактатування трансакційних витрат як економічної категорії, потреба їх відокремленого обліку та контролю. Луцький національний технічний університет. Луцьк: ЛНТУ. 2015.

2. Коваленко Ю.М. Дослідження трансакційного сектора і трансакційної діяльності. Національний університет державної податкової служби України (м. Ірпінь). 2011. 6 с.

3. Кривуля П.В. Отличие предмета и задач управления затратами и управления рас ходами. *Вісник Східноукраїнського національного університету*. 2000. №5(27). Ч.2 С. 66-79.

4. Кривуля П.В. Недостатки терминологии как препятствие становлению концепции управления расходами самостоятельно от управления затратами. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2007. Вип. 17 (II). С. 151-178.

5. Сибіна В.О. Вплив параметрів несинхронізованих потокових ліній на рівень ризику рентабельності капіталу підприємства. *Майбутній науковець – 2021: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю*. Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 293-295.

ОПЕРАЦІЇ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тищенко В. В., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Національний банк України з метою забезпечення стабільного функціонування економіки в умовах воєнного стану ввів певні обмеження на операції з іноземною валютою в Україні.

Так в умовах дії воєнного стану зняти кошти з валютних рахунків в Україні можна:

- у гривні у розмірі 100 тис. грн на день;
- у валюті рахунку в еквіваленті 100 тис. грн на день без комісій.

Зняти кошти з рахунків за кордоном можна:

- в рамках ліміту до 100 тис. грн в еквіваленті на день;
- в рамках ліміту до 100 тис. грн на місяць на зняття валюти з гривневих рахунків.

Ці обмеження покликані запобігти виведенню капіталу за кордон.

Обмеження на продаж іноземної валюти (готівкової та безготівкової) відсутні.

Конвертація долар/євро можлива лише у безготівковій формі.

Продати іноземну валюту можна у відчинених відділеннях банків, операторів поштового зв'язку та у обмінниках і через онлайн-банкінг.

Щодо відкриття валютних карток, то НБУ не встановлював ніяких обмежень на їх випуск. Замовити нову картку можна звернувшись у відділення банку, яке працює, чи засобами онлайн-банкінгу. У більшості банків можна отримати віртуальну картку, якою потім можна розраховуватися за допомогою платіжних застосунків Apple Pay або GooglePay.

На сьогодні є певні обмеження, які діють на перекази у валюті з України. Більшість переказів з України за кордон заборонені. Серед винятків, зокрема, оплата витрат за кордоном, пов'язаних зі смертю громадян, лікуванням в медичних закладах, транспортуванням хворих та оплата навчання на рахунки навчальних закладів за кордоном.

Загальним лімітом у 100 тис. грн (у еквіваленті) на місяць обмежені такі операції:

- переказ коштів на рахунки фізичних осіб за кордоном з використанням реквізитів платіжних карток платника та отримувача (тобто P2P-перекази);

- здійснення операцій із використанням платіжних карток для придбання активів, які безпосередньо конвертуються (обмінюються) на грошові кошти та належать до операцій quasi cash. Серед таких операцій: поповнення електронних гаманців, брокерських або форекс-рахунків, оплата дорожніх чеків, купівля віртуальних активів тощо.

Також для сприяння діяльності волонтерів, фізичним особам дозволено переказувати іноземну валюту для купівлі низки товарів за кордоном у межах щомісячного ліміту 400 тис. грн в еквіваленті (це більше \$13,5 тис.). До таких товарів належать бронежилети, каски, шоломи, військова та тактична форма, військове та тактичне взуття, захисний одяг, оптичні прилади для слідкування, безпілотні літальні апарати, спальні мішки, каремати та засоби для надання домедичної допомоги.

Прийняті обмеження – це необхідний крок зараз для підтримки економіки та фінансової системи в умовах збройної агресії російської федерації. Вони запроваджені щоб не допустити впливу валюти з України і загалом щоб і надалі забезпечувати надійне та стабільне функціонування фінансової системи країни та безперебійну роботу об'єктів критичної інфраструктури. Це також важливо для відновлення економіки після визволення території України від російських загарбників.

Слід сказати, що Національний банк України поступово послаблює обмеження на валютному ринку, якщо бачить простір та можливості для цього.

НБУ не вводив обмеження на більшість переказів з-за кордону.

Заборона стосується виключно переказів, пов'язаних з Росії та Беларусі, а також переказів у російських та білоруських рублях. Загалом зробити переказ можна через системи миттєвих переказів або самостійно з картки на картку, чи по системі SWIFT за номером IBAN.

Перекази, що здійснюються через системи миттєвих переказів без відкриття рахунків, можуть зніматися без обмежень, але з урахуванням можливостей банку чи небанківської фінансової установи. Якщо ж перекази надходять на рахунок у банку, фізична особа може щоденно знімати еквівалент 100 тис. грн. Водночас НБУ рекомендує використовувати безготівкові розрахунки, щоб не створювати зайве навантаження на банки, не наражати на небезпеку інкасаторів та себе.

Треба розуміти, що перекази через SWIFT та через міжнародні системи грошових переказів (наприклад Western Union) мають певні відмінності.

SWIFT – це міжнародна міжбанківська система передавання інформації та здійснення платежів. Її послугами користуються близько 11 тис. банків і фінансових установ у понад 200 країнах світу. Перекази через SWIFT – це перекази коштів з банківського рахунку на банківський рахунок. Такі перекази не швидкі, можуть йти 1-3 дні.

Перекази через міжнародні системи грошових переказів – це швидші перекази, які не потребують відкриття рахунку в банку. У міжнародній системі грошових переказів є власна база, куди заноситься інформація про кожен переказ і за допомогою цієї бази, знаючи номер\код переказу, надавач послуг може швидко знайти такий переказ і забезпечити отримання надісланих коштів. За бажання отримувача кошти можуть бути також зараховані на його рахунок.

Національний банк України з метою забезпечення стабільного функціонування економіки в умовах воєнного стану та створення належних умов для оперативного фінансування потреб держави для забезпечення національної безпеки і оборони, всебічної підтримки Збройних Сил України постійно актуалізує перелік товарів критичного імпорту визначений постановою Кабінету Міністрів України № 153 від 24.02.2022 р.

Є певні обмеження на вивіз валютних цінностей за кордон. Зокрема потрібно надавати підтвердні документи під час переміщення валютних цінностей за межі України у сумі, що перевищує 10 тис. євро (в еквіваленті). Громадяни, як і раніше, мають декларувати валютні цінності, вартість яких перевищує 10 тис. євро (в еквіваленті), під час їхнього фізичного переміщення за кордон. Ця вимога не змінювалася.

До підтвердних документи відносяться документи про:

- зняття готівки з власних рахунків у банку;
- придбання банківських металів у банку.

Відповідні документи можуть бути отримані у відділеннях або філіях банків під час здійснення операцій. Термін дії таких документів – 90 календарних днів.

До підтвердних документів також належать документи про здійснення валютно-обмінної операції, а також документи на придбання банківських металів у Національному банку України.

Усі документи при декларуванні надаються виключно на суму, що перевищує 10 тис. євро на день вивезення в еквіваленті. Тобто, якщо у вас з собою 11 тис. євро, то документи потрібні тільки на 1 тис. євро.

Якщо немає підтвердних документів, але є готівкова гривня або іноземна валюта її можна покласти кошти на рахунок в банку і перемістити їх за кордон у безготівковому вигляді без обмежень та декларування. Для цього потрібно надати банку документ, який підтверджує джерело походження коштів. Це можуть бути як договори купівлі-продажу квартири, машини, так і довідка про доходи, депозитний договір.

За кордоном можна знімати по 100 тис. грн на день з валютного рахунку або по 100 тис. грн на місяць – з гривневого. Розрахунки карткою як в Україні, так і з кордоном можуть здійснюватися без обмежень.

ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ КРЕДИТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тищенко В. В., к.е.н., доцент

Мурадова Н. Р., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Війна розв'язана Росією на території України вплинула на всі сфери діяльності фінансового сектору країни, зокрема й на кредитування. В перші дні військових дій, зі сторони населення, була активізація використання доступних кредитних ліній. Починаючи з другої половини березні 2022 року портфель кредитів фізичним особам почав скорочуватися. Військові дії загальмували видачу нових позик бізнесу – портфель гривневих кредитів за період з 24 лютого 2022 року залишився практично незмінним, валютних – дещо скоротився.

Водночас банківські установи продовжують кредитування критично значущих в умовах воєнного стану секторів та підприємств: АПК, харчопром, виробництво товарів першої необхідності, медичних товарів тощо.

У складних воєнних умовах банківське кредитування переважно здійснюватиметься із підтримкою державних програм.

Національний банк України активно долучився до ініціативи розширення державних програм підтримки, зокрема «Доступні кредити 5-7-9» та портфельних гарантій через «Експортне кредитне агентство». Відтепер отримати пільгове кредитування під 0% річних на період воєнного стану зможе будь-яке діюче підприємство, а також сільськогосподарські виробники для проведення сівби.

Після його завершення відсоткова ставка для позичальників становитиме 5%. Попит на такі кредити за попередніми заявками, що надійшли банкам, значний. Також держава збільшила забезпечення позичальників державними гарантіями.

Законом України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» змінено низку правил роботи банків та небанківських фінансових установ, зокрема тих, що надають послуги з кредитування.

Мета цих змін – полегшити ситуацію для українців-позичальників на час війни та на перший час післявоєнного відновлення економіки. Адже не всі позичальники в поточних умовах спроможні вчасно обслуговувати кредити.

З точки зору регулювання кредитних взаємовідносин позичальникам необхідно розуміти наступне:

1. Воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року є форс-мажором (обставиною непереборної сили), а форс-мажор звільняє позичальників від відповідальності за невиконання кредитного договору (Лист Торгово-промислової палати України №2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 року, засвідчує, що військова агресія Росії проти України є форс-мажорною обставиною).

2. Форс-мажор не звільняє від обов'язку погашати кредит, а лише відтерміновує обов'язок погашення кредиту до закінчення дії форс-мажору (воєнного стану).

3. Форс-мажор триватиме впродовж дії воєнного стану в Україні.

Ключові зміни при обслуговуванні кредитів позичальниками:

– у період дії воєнного стану та у 30-денний строк після дня його припинення або скасування споживач не нестиме відповідальності перед кредитором у разі прострочення виконання зобов'язань за споживчим кредитом;

– у разі допущення такого прострочення споживач звільняється, зокрема, від обов'язку сплати кредитором неустойки (штрафу, пені) та інших платежів, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) споживачем зобов'язань за таким договором;

– неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання за таким договором, підлягають списанню;

– забороняється у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит збільшення процентної ставки за користування кредитом, крім випадків, коли встановлення змінюваної процентної ставки передбачено кредитним договором чи договором про споживчий кредит;

– не передбачено скасування відсотків за користування кредитними коштами – таке нарахування є правомірним з боку кредитора.

Нові правила не є прощенням боргу, це кредитні канікули – відтермінування виплат по тілу кредиту та відсотків під час її воєнного стану в країні. Тобто під час канікул позичальник не платить за кредитом, але по їх завершенню повноцінно повертається до виконання своїх зобов'язань.

Кредитні канікули допомагають вийти із скрутного становища, тимчасово знімаючи фінансове навантаження без порушення зобов'язань перед кредиторами.

Під час кредитних канікул не застосовуються пені та штрафи за невиконання чи неповне виконання кредитного договору.

Кредитна історія не псується, а це означає, що несплата по кредиту під час кредитних канікул не стане перешкодою в отриманні кредитів у майбутньому.

Одночасно Національний банк України здійснив низку важливих кроків для спрощення умов роботи банківських установ в умовах війни і для подальшої підтримки їхньої спроможності кредитувати:

- банкам було запропоноване бланкове рефінансування для підтримки ліквідності та компенсації можливих відпливів коштів населення. Зараз відпливу коштів майже немає, ліквідність банків збережено і вона не викликає занепокоєнь;

- внесено зміни до законодавства, що унеможлиблюють застосування заходів впливу за порушення банками нормативів, зокрема, достатності капіталу та ліквідності. Тим самим забезпечено спроможність банків кредитувати навіть якщо вони зазнаватимуть збитків;

- банкам дозволено здійснювати реструктуризації кредитів, несвоєчасне обслуговування яких пов'язане із фінансовими труднощами боржників, без визнання дефолту за такими кредитами, якщо потреба у реструктуризації пов'язана із російською агресією. За довгостроковими реструктуризаціями – якщо вони не призводять до суттєвої втрати вартості кредитом. Це створює гнучкі умови для ефективної роботи з позичальником та пошуку оптимального графіку та умов обслуговування боргу.

Крім того, максимально спрощено вимоги до поточної роботи банківських установ, зокрема:

- банкам дозволено оцінювати кредитний ризик за банками-контрагентами (резидентами) без врахування дотримання ними економічних нормативів, встановлених НБУ;

- призупинено на період воєнного стану та 30 днів після його скасування вимоги щодо регулярної переоцінки та перевірки наявності та стану застави;

- кредитний ризик за державними цінними паперами в іноземній валюті зафіксовано згідно з рейтингом на 24 лютого, на 1 рік відкладено підвищення ваг ризику за державними цінними паперами в іноземній валюті;

- тимчасово послаблено вимоги до управління проблемними активами, зокрема відтерміновано актуалізацію банками відповідних стратегій, цільовий рівень непрацюючих активів та формат роботи із ними має відповідати поточним умовам;

- скасовано щорічну оцінку стійкості (включно зі стрес-тестуванням) та послаблено вимоги до внутрішнього стрес-тестування банком ризиків;

- тимчасово призупинено вимоги щодо регулярного оновлення планів відновлення;

- спрощено протягом дії воєнного стану деякі процедури ідентифікації та верифікації для банків / небанківських фінансових установ та їх клієнтів, а також для покупців облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації».

Всі ці заходи допоможуть не відволікати ресурси банківських установ від

основного завдання – кредитної підтримки економіки, адже максимально швидке й ефективне переналаштування економіки на «воєнні рейки» є критично необхідним, а важливість її підтримки кредитним ресурсом в умовах війни важко переоцінити.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тищенко В. В., к.е.н., доцент

Перцева І. О., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Будь яка нестабільність в державі (політична, економічна, військові дії) призводять до панічних дій по зніманню депозитів з боку вкладників. З початку війни з Росією, в кінці лютого 2022 року, обсяг коштів населення на рахунках найбільших банків зріс, зокрема внаслідок надходження значних виплат наприкінці місяця на рахунки клієнтів банків, у тому числі зарплат. Відплив депозитів з рахунків клієнтів банківських установ стримувався доступністю безготівкових операцій та обмеженою роботою банків у низці регіонів.

На сьогодні українські банки мають запас високоліквідних активів для забезпечення усіх безготівкових розрахунків і розрахунків за депозитами населення навіть у нинішніх складних умовах.

Додатковою «подушкою безпеки» для банківських установ є класичне заставне, а також запроваджене Національним банком України бланкове рефінансування терміном до одного року (максимальний обсяг – до 30% вкладів населення). Так, із початку воєнних дій бланковим рефінансуванням скористалися 30% банків України. Загальна сума заборгованості банків за інструментом бланкового рефінансування становить не більше 10% депозитів населення. Національний банк України також за потреби здійснює підкріплення банків готівкою без обмежень.

Водночас з метою подальшого підтримання належного рівня ліквідності в банківській системі Правління Національного банку України ухвалило такі рішення:

- припинити проведення тендерів із розміщення депозитних сертифікатів строком на 14 днів;

- надалі здійснювати тендери з надання рефінансування банкам, у тому числі бланкового, в межах постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року №22 «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану». Тендери оголошуватимуться залежно від розвитку ситуації (зараз вони відбуваються щоденно);

- скасувати рішення Правління Національного банку України від 01 лютого 2022 року № 44-рш щодо збільшення нормативів обов'язкового резервування.

Національний банк України робить все необхідне для забезпечення безперебійності як безготівкових, так і готівкових розрахунків та підтримання безперебійного функціонування банківської системи держави в умовах воєнного стану. Водночас Національний банк України закликає громадян під час покупок надавати перевагу безготівковим розрахункам, а операторів торговельних мереж та заправних станцій – не допускати жодних відмов у прийнятті безготівкової оплати.

На сьогодні, якщо закінчився термін депозиту, операції з вкладами можна проводити у відділеннях банків, що працюють. Треба пам'ятати, що, в умовах війни, є

банківські відділення, які тимчасово не працюють або переведені в особливий режим роботи.

Інформацію про графік роботи відділень банків можна знайти:

- на офіційних сайтах банків;
- на офіційних сторінках в соціальних мережах;
- через інтернет-банкінг.

Якщо у клієнта банку немає можливості звернутися до відділення банку, можна провести виплату дистанційно через інтернет-банкінг із зарахування грошей на вашу платіжну картку.

Якщо є бажання отримати свій вклад готівкою, варто знати, що існують певні обмеження на зняття готівки з рахунків, а саме:

1. Валюта: зняти кошти з валютного рахунку можна у валюті рахунку в еквіваленті 100 тис. грн на день без комісій.
2. Гривня: з рахунку в національній або іноземній валюті можна зняти готівкову гривню у розмірі – 100 тис. грн на день.

Спеціальні правила діють для громадян, які перебувають на територіях під загрозою окупації державою-агресором. Національний банк України дозволив клієнтам на територіях, які перебувають під загрозою окупації, знімати готівкову національну та іноземну валюту з рахунків без обмежень за сумою та за умови наявності коштів у філії / відділенні банку. Рішення про здійснення таких операцій ухвалює керівник банку та може делегувати його керівникові філії / відділення банку.

Дострокове розірвання вкладів фізичних осіб відбувається згідно з умовами відповідного договору з банком. Є банки, які дозволяють дострокове розірвання вкладів фізичних осіб без перерахунку процентів за умови подальшого безготівкового перерахування всієї суми вкладу на спеціальний рахунок для збору коштів на допомогу ЗСУ, на інші рахунки для збору коштів, спрямованих на допомогу структурам та формуванням, які задіяні в обороні країни, зокрема і на користь підрозділів територіальної оборони. Деталі варто дізнатися безпосередньо в банку, в якому знаходиться депозит.

13 квітня 2022 року набрав чинність Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 р. № 2180-IX, що гарантує повне відшкодування суми банківських вкладів фізичним особам та ФОП під час воєнного стану.

Для фізичних осіб та ФОП під захистом є повна сума вкладу, без обмеження, на час дії воєнного стану та три місяців після його завершення. Упродовж вказаного періоду Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відшкодовує кожному вкладнику банківської установи кошти в повному розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані станом на кінець дня, що передує дню початку процедури виведення банку з ринку, крім випадків, передбачених частиною четвертою статті 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Гарантія поширюватиметься на вкладників платоспроможних банків. Тобто дія закону на вкладників банків, які вже проходять стадію ліквідації, не розповсюджуватиметься.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відшкодовує кошти фізичних осіб та ФОП у національній та іноземній валюті, залучені банками на умовах договору банківського (карткового) рахунку чи вкладу (депозиту) разом із нарахованими відсотками. Вклади в іноземній валюті відшкодовуються у гривнях за курсом НБУ.

Через три місяці після воєнного стану для вкладів гарантуватиметься сума не менше 600 тис грн. Дотепер максимальна сума відшкодування становила 200 тис грн. Це стосуватиметься банківських установ, що визнаватимуться неплатоспроможними.

Цим законом Ощадбанк приєднується до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Тепер усі банки будуть в рівних конкурентних умовах, це відповідає діючим міжнародним стандартам. Ті, у кого строк депозитів в Ощадбанку перевищує 12 місяців, зможуть зняти гроші достроково.

Реалізація запропонованих нововведень стала можливою завдяки реструктуризації заборгованості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що також передбачено ухваленим законом. Погашення заборгованості в частині номіналу векселів здійснюватиметься з коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а в частині, що відповідає нарахованим відсоткам, – за рахунок коштів, стягнутих з колишніх власників та пов'язаних осіб, діяльність яких призвела до неплатоспроможності цих установ.

Таким чином, під час війни, українська держава намагається зберегти фінансову стабільність та ефективність роботи банківської системи України.

ГОТІВКОВІ ТА БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тищенко О. І., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Що стосується безготівкових розрахунків в Україні, то жодних заборон на ці розрахунки Національний банк не встановлював.

Банківська система працює, розрахунки картками проходять, працюють платіжні термінали. Можна поповнювати безготівково мобільний рахунок, сплачувати комунальні послуги та проводити безготівкові перекази коштів. Більш того, Національний банк України та Уряд закликає громадян надавати перевагу безготівковим розрахункам.

Тим не менш існує низка обмежень на транскордонні перекази. Сьогодні на більшість переказів з України за кордон встановлені обмеження. Серед винятків, зокрема, оплата витрат за кордоном, пов'язаних зі смертю громадян, лікуванням в медичних закладах, транспортуванням хворих та оплата навчання на рахунки навчальних закладів за кордоном, які можуть здійснюватися без обмежень.

Також для сприяння діяльності волонтерів, фізичним особам дозволено переказувати іноземну валюту для купівлі низки товарів за кордоном у межах щомісячного ліміту 400 тис. грн в еквіваленті (це більше \$13,5 тис.). До таких товарів належать бронежилети, каски, шоломи, військова та тактична форма, військове та тактичне взуття, захисний одяг, оптичні прилади для слідкування, безпілотні літальні апарати, спальні мішки, каремати та засоби для надання домедичної допомоги.

Крім того, українці можуть здійснювати P2P-перекази та «quasi cash» операції у межах лімітів (це перекази з картки на картку, тобто це коли одна фізична особа зі своєї картки здійснює переказ на картку іншої особи. Під час цієї операції списується відповідна сума коштів з однієї банківської картки та зараховується на іншу). Із гривневих платіжних карток громадяни можуть переказувати кошти на картки фізичних осіб за кордоном в межах ліміту 100 тисяч гривень на місяць. Крім того,

українці мають змогу здійснювати перекази на картки за кордоном зі своїх валютних платіжних карток у межах окремого ліміту у 100 тис. грн на місяць (це більше \$3 тис.)

Отже, загалом людина, яка має кошти на гривневій і валютній картці, може переказати до 200 тис. гривень на місяць (до 100 тис. гривень зі своєї гривневої картки та до 100 тис. гривень зі своєї валютної картки) на картку родичам або близьким, які тимчасово перебувають за межами України через війну.

Що стосується готівкових розрахунків в Україні, то обмеження є по зняттю готівкової гривні з рахунків (з рахунку в національній або іноземній валюті можна зняти готівкову гривню у розмірі до 100 тис. грн на день).

Існують альтернативні методи зняття готівкової гривні. Можна знімати готівку не тільки в відділеннях банків, но і через банкомати, які видають гроші, інкасатори по можливості підкріплюють їх готівкою.

Крім зняття готівки з банкоматів, у разі гострої потреби в готівці, є можливість отримати її в підприємствах торгівлі. Щоб отримати готівку в магазині, аптеці чи АЗС, необхідно оплатити будь-яку покупку платіжною картою і під час розрахунку попросити касира зняти з неї потрібну вам суму готівки. Отримати можна від 500 гривень, але не більше 6000 гривень.

На сьогодні послуги по зняттю готівки надає ціла низка супермаркетів, магазинів, АЗС, аптечних мереж, ось неповний перелік таких закладів:

1. Супермаркети та магазини

- АТБ-Маркет (6 000 грн);
- Сільпо (6 000 грн);
- Фора (6 000 грн);
- FOZZY (6 000 грн);
- VARUS (6 000 грн);
- NOVUS (до 500 грн);
- ROSHEN (до 500 грн);
- ЛотОК (6 000 грн);
- Thrash! (6 000 грн);
- Точка (6 000 грн);
- Сім23 (до 2 000 грн);
- EVA (до 2 000 грн).

2. Мережі АЗС:

- ОККО (6 000 грн);
- Укрнафта (до 5 000 грн);
- БРСМ-Нафта (до 500 грн);
- WOG (6 000 грн).

3. Аптечні мережи:

- Біла ромашка (6 000 грн);
- Аптека Доброго Дня (до 500 грн);
- Аптека АНЦ (6 000 грн);
- Аптека Копійка (6 000 грн);
- Аптека 911 (6 000 грн);
- Аптека оптових цін (до 500 грн);
- МедСервіс (6 000 грн).

З метою запобігання шахрайству під час розрахунків готівкою завжди перевіряйте справжність банкнот. Українська гривня має добрий захист від підробок, система захисту кожної банкноти містить біля 20 захисних елементів, які гарантовано дають

змогу виявити підробку у разі уважного ставлення до грошей. Якщо маєте сумніви щодо справжності банкноти, завжди можна попросити іншу.

Окремі правила діють для громадян, які перебувають під загрозою окупації державою-агресором. Національний банк України дозволив клієнтам на територіях, які перебувають під загрозою окупації державою-агресором, знімати готівкову національну та іноземну валюту з рахунків без обмежень за сумою.

Громадянам треба дбати про безпеку при зніманні готівки на територіях, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором:

1. Варто зателефонувати на гарячу лінію вашого банку та дізнатися, які конкретно філії та відділення працюють або працюватимуть у вашому місті / районі найближчими днями. Це питання можна поставити в особистому кабінеті банку або чат-боті банківського відділення. Крім того, необхідну інформацію можна знайти на сайтах банків.

2. Під час телефонної розмови з менеджером важливо уточнити правила роботи відділення або філії банку на території, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором. Річ у тім, що банківські установи можуть вносити зміни до графіка або правил роботи своїх філій та відділень, керуючись міркуваннями безпеки працівників та клієнтів.

3. Коли вже знаходитесь у відділенні або філії банку на території, що знаходяться під загрозою окупації державою-агресором, можна спробувати зняти готівку в банкоматі або касі. Якщо виникли проблеми зі зняттям готівки, необхідно звернутися за допомогою до менеджера банку.

Важливо пам'ятати, що всі рішення щодо банківських операцій на згаданих територіях приймає керівник банку. Також він може делегувати ці повноваження керівнику філії чи відділення банку.

Окремі правила щодо банківських операцій для громадян на територіях, що знаходяться під загрозою окупації державою-агресором внесені постановою Правління Національного банку від 8 березня 2022 року № 44 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18», що набрала чинності 8 березня 2022 року.

Якщо громадяни України планують виїжджати за кордон, краще готівкову гривню завчасно зарахувати в Україні на свій картковий рахунок. Це можна зробити: маючи з собою паспорт, у відділенні банку, яке працює; через платіжні пристрої з функцією приймання готівки – термінали самообслуговування, банкомати з функцією приймання готівки. А далі за кордоном розраховуватися карткою.

Треба розуміти, що у більшості країн українську гривню складно буде обміняти по вигідному курсу.

Однак деякі країни розробили низку сприятливих умов для українців по обміну української валюти на валюту країни перебування.

Наприклад у Польщі з 25 березня українці можуть звертатися до окремих відділень РКО Bank Polski для обміну готівкової гривні на польські злоті. Це стало можливим завдяки підписаній угоді між Національними банками Польщі та України. Повнолітні громадяни України зможуть обміняти загалом до 10 тисяч гривень готівкою на одну людину.

В Угорщині обмін готівкової гривні здійснює OTP Bank. У відділеннях цього банку українські громадяни можуть обміняти гривню на угорські форинти у межах ліміту 15000 грн на одну транзакцію. Крім того, банк пропонує відкрити рахунок у форинтах у спеціальних відділеннях OTP Bank в Угорщині, що надають цю послугу.

В Молдові задля підтримки громадян України OTP Bank проводить валютні операції з українською валютою у своїх відділеннях, розташованих у прикордонних регіонах Молдови, та в деяких філіях у Кишиніві. Встановлено ліміт на обмін гривні – до 3 000 грн на клієнта на день.

У Румунії обмін української гривні на румунські леї проводить Banca Comercială Română. 11 відділень цього банку біля кордону з Україною додатково підкріплені готівкою для допомоги українцям, які перетинають кордон цієї країни. Громадяни України можуть обміняти гривні на суму до 1000 румунських лей на одну людину, маючи із собою дійсний закордонний паспорт.

У Словаччині обмінювати гривні на євро розпочав Tatra banka (дочірній банк групи Raiffeisen). Добовий ліміт на одну людину становить 250 євро.

В Австрії обміняти готівкову гривню на євро можна у відділеннях Raiffeisen bank (до 500 євро на день) та Erste Bank Oesterreich (до 300 євро на день).

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Тищенко О. І., к.е.н., доцент

Ковальова А. І., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

В майже в усіх розвинутих країнах діє режим гнучкого курсоутворення, за якого курс національної валюти визначається ринком. У таких умовах курсові коливання можуть відбуватися як в одну, так і в іншу сторону в залежності від попиту-пропозиції всіх учасників валютного ринку (бізнес, населення, фінансові установи, іноземні інвестори) в конкретний момент часу. Водночас середньострокові та довгострокові тенденції на валютному ринку формуються під впливом фундаментальних економічних факторів: динаміки експортно-імпорتنних операцій, іноземних інвестицій, продуктивності виробництва тощо.

Національний банк України відмовився від фіксованого та запровадив гнучке курсоутворення у 2015 році. З того часу режим гнучкого курсоутворення є важливим елементом політики інфляційного таргетування і виступає головним запобіжником накопичення дисбалансів у економіці.

Досягнення стійких темпів економічного зростання та низької інфляції є найкращим свідченням правильності обраного шляху. Але гнучке курсоутворення, створюючи стратегічні переваги для економіки в цілому, також вимагає від суб'єктів підприємницької діяльності бути вибагливішими до власного бізнес-планування і вчасно хеджувати валютні ризики.

Курсові коливання можуть впливати на фінансові результати підприємств, тому звичайною світовою практикою мінімізації валютних ризиків є їх хеджування з використанням спеціальних фінансових інструментів – форвардів, ф'ючерсів, свопів тощо.

Провідні компанії різних країн, укладаючи зовнішньоекономічні угоди з відстрочкою платежів, неодмінно використовують такі інструменти, щоб забезпечити себе від небажаного руху курсу тієї чи іншої валюти у майбутньому (а це може бути, як рух у сторону ревальвації, так і девальвації). Статистика свідчить, що обсяг угод спот (тобто з розрахунками день в день) на світовому валютному ринку значно поступається обсягу угод з використанням інструментів хеджування.

Завдяки валютній лібералізації, яку проводить Національний банк, українські компанії також мають можливість використовувати сучасні інструменти для

хеджування валютних ризиків.

Зокрема, бізнес вже має змогу укладати форвардні контракти з фіксацією валютного курсу в майбутньому для хеджування ризиків за операціями експорту та імпорту товару (продукції, робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав), а також за кредитними договорами про залучення коштів від нерезидентів або банків.

Активне використання сучасних інструментів хеджування валютних ризиків – це ще один крок, що наближує український бізнес до кращих світових стандартів.

Така практика гарантує реальному сектору фіксований рівень прибутку і можливість довгострокового бізнес-планування.

Закон «Про валюту і валютні операції», а також нормативні акти НБУ дозволяють фізичним і юридичним особам скористатися вісьмома інструментами хеджування ризиків.

Перші два інструменти хеджування валютних ризиків – купівля-продаж валюти на умовах «завтра» і «завтра + два робочі дні».

Третій інструмент хеджування валютних ризиків це страхування валютних ризиків, в банківській термінології це ТОМ і SPOT. Якщо аналізувати всі фактори, дивитися на графік погашення держоблігацій, на графік виплати ПДВ, то завжди можна продати чи купити валюту на один-два дні раніше.

Четвертий інструмент хеджування валютних ризиків – купівля і продаж валюти юридичними особами на умовах форвард.

Поставочний форвард можливий тільки під експортно-імпортні операції та кредитні зобов'язання у валюті. Завдяки закону про валюту з'явився новий інструмент – розрахунковий форвард, або NDF по-українськи, який також доступний тільки при розрахунках за експорт-імпорт і кредити у валюті. Але при виконанні контракту відбувається не поставка базового активу – валюти, а розрахунок в гривневому еквіваленті на суму різниці між курсом угоди і ринковим курсом. Терміни обох інструментів не обмежені законодавством, вони будь-які.

П'ятий інструмент хеджування ризиків – своп, коли клієнти можуть обмінюватися з банком валютою.

На сьогодні дозволено своп тільки в один бік: коли клієнт розміщує в банку валюту, а банк видає йому гривню. Такі операції «обміну» валюти є хеджуючими, оскільки дозволяють прорахувати можливі зміни курсу. З нерезидентами банки можуть проводити своп тільки у зворотний бік, коли банк від нерезидента гривню залучає, а валюту розміщує.

Шостий інструмент хеджування ризиків – це купівля-продаж валютних ОВДП за гривню.

Банки торгують валютними ОВДП, і будь-яка фізична і юридична особа може купити їх за гривню за сьогоднішнім ринковим курсом. Погашення здійснюється Міністерством фінансів України безпосередньо, оминаючи банк. До того ж ОВДП для фізичних осіб не обкладаються жодними податками і військовим збором.

Сьомий інструмент хеджування ризиків – купівля єврооблігацій України за гривню всередині країни.

Різниця в тому, що ОВДП – це інструмент внутрішнього ринку, і прибутковість за ним вкрай невисока. А ось за євробондами є можливість запропонувати більш високу ставку. Це дозволяє захеджувати, та ще й отримати дохід.

Восьмим інструментом хеджування валютних ризиків є валютний ф'ючерс.

Донедавна біржі були не готові надати інфраструктуру з торгівлі ф'ючерсами. Адже потрібно забезпечувати маржування, страховий депозит тощо. Тобто ризик-

процедури мають бути налагоджені дуже якісно. Зараз пара бірж вже готові надати сервіс, щоб ф'ючерси запрацювали в Україні.

Міжнародний інструментарій хеджування валютних ризиків більш розвинений за український. В міжнародній практиці є безліч стратегій та інструментів хеджування валютних ризиків. Банківські установи в Україні досить неохоче пропонують своїм клієнтам послуги з хеджування валютних ризиків, незважаючи на вимоги експортерів та імпортерів. Хеджування – досить простий інструмент і відносно недорогий. Наявний попит серед підприємців і компаній, які піддаються валютному ризику, підтверджує важливість подальшого впровадження усіх інструментів хеджування валютних ризиків, які використовуються в міжнародній практиці.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК ДЛЯ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

Тищенко О. І., к.е.н., доцент

Морозова В. В., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Платіжні картки бувають дебетні та кредитні.

Дебетні призначені для розрахунків власними коштами. Розраховуватися такою картою можна тільки у межах тієї суми, яка є на рахунку або наданого овердрафту.

З використанням такої платіжної картки можна:

- знімати з рахунку готівку;
- отримувати та робити перекази;
- платити за товари та послуги;
- зберігати кошти на рахунку.

Деякі банки пропонують послугу нарахувань відсотків на залишок коштів на рахунку та кешбек.

Окремим видом карток є дебетові картки із овердрафтом. Часто банки встановлюють овердрафт на зарплатні картки. У такому разі після того, як власні кошти повністю витрачені, можна розраховуватись коштами у межах встановленого овердрафту. Коли буде нарахована чергова заробітна плата, перш за все банк списує кошти для погашення овердрафту.

Кредитні картки дозволяють здійснювати розрахунки за рахунок коштів наданих банком у кредит у межах кредитної лінії.

В Україні картки персоналізовані. Це означає, що у кожній картки є держатель. Передавати свою картку іншій людині заборонено.

Для членів родини, в тому числі для дітей від 6 років, можна випустити додаткові картки на їхнє ім'я. Ці картки прив'язані до поточного рахунку власника. Додатковими картками можна розраховуватись у межах суми на рахунку або встановлених лімітів.

Якщо проводите багато платежів через інтернет, можна порекомендувати оформити віртуальну картку.

Віртуальні картки не мають фізичного носія, тільки реквізити. Як і в звичайній пластиковій картки – це 16-значний номер, термін дії та трізначний код, який потрібно вводити для підтвердження операції. Використання віртуальної картки для платежів в інтернеті може допомогти уникнути розголошення реквізитів основної картки.

На зовнішній та внутрішній стороні банківської пластикової картки закодовано багато інформації (див. рис. 1-2).

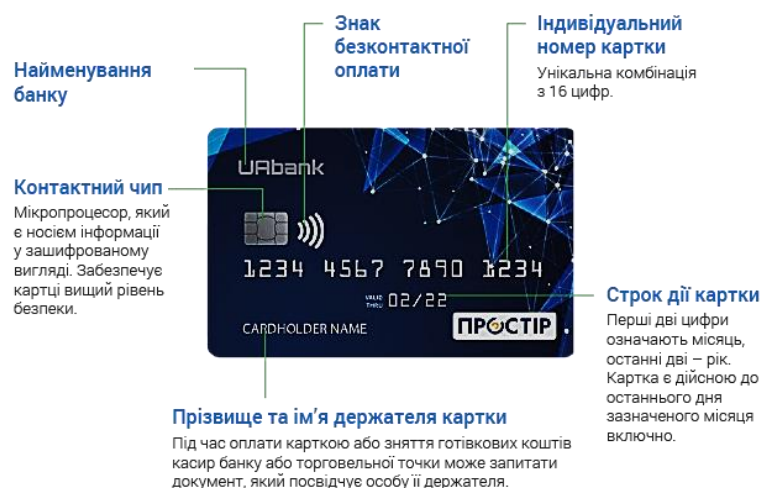

Рис. 1. Зовнішня сторона банківської пластикової картки

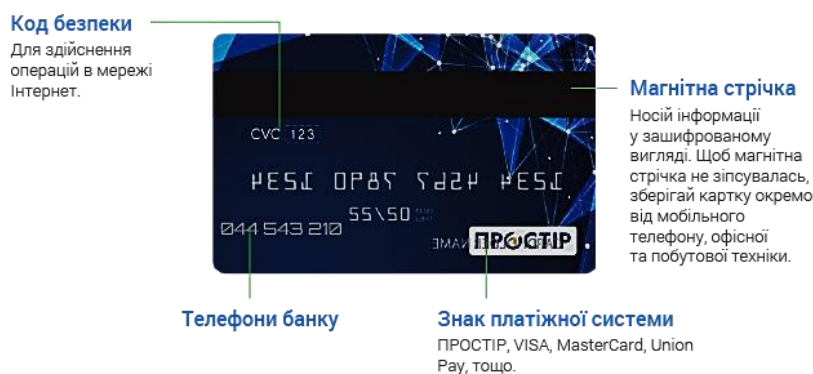

Рис. 2. Внутрішня сторона банківської пластикової картки

Для отримання платіжної картки необхідно представити паспорт або ID-картка та реєстраційний номер облікової картки платника податків. Для платіжної картки, випущеної до пенсійного поточного рахунку, необхідно додатково надати пенсійне посвідчення.

Є кілька способів оформлення платіжної картки:

- у відділенні, заповнивши заяву;
- через сайт банку;
- через онлайн-банкінг.

Якщо Ви вирішили припинити користуватися платіжною картою, її необхідно закрити. Недостатньо просто припинити розраховуватися цією картою або чекати, коли закінчиться термін її дії. Якщо маєте одну платіжну картку, потрібно закривати також і поточний рахунок. Якщо є заборгованість на рахунку, її потрібно погасити. Після закриття рахунку отримайте довідку від банку про закриття поточного рахунку.

Якщо маєш кілька платіжних карток до одного поточного рахунку, а хочеш закрити тільки одну з них, закривати сам рахунок не потрібно. Достатньо заблокувати картку, яку не плануєш використовувати. Статус закриття можна перевірити через онлайн-банкінг.

Онлайн-банкінг – дистанційне банківське обслуговування, що дає змогу здійснювати безготівкові банківські операції через інтернет.

Через онлайн-банкінг можна:

- отримати доступ до усіх рахунків 24/7;
- здійснювати різноманітні перекази та платежі: з картки на картку, за реквізитами, оплачувати інтернет, телефон, житлово-комунальні послуги;
- погашати кредити;
- заблокувати платіжну картку або замовити нову чи додаткову;
- купувати та продавати валюту;
- оформлювати депозити;
- встановлювати та змінювати ліміти;
- вести особистий бюджет та відстежувати витрати;
- здійснювати батьківський контроль за платіжною карткою дитини;
- користуватися програмою лояльності банку;
- отримувати сервісну підтримку у чат-боті.

Онлайн-банкінг доступний через сайт банку або з додатку на:

- ноутбуці;
- планшеті;
- смартфоні.

При користуванні банківською платіжною карткою потрібно дотримуватися певних правил безпеки:

- тримай в секреті: ПІН-код, тризначний код на звороті картки та строк її дії;
- вигадуй складні унікальні паролі та ПІН-коди;
- створити окремий ПІН-код для кожної картки та акаунта;
- встанови ліміти на оплату;
- контролювати стан поточного рахунку в онлайн-банкінгу та налаштувати сповіщення про здійснення операцій.

В край небезпечно:

- залишати платіжну картку без нагляду;
- повідомляти повні реквізити своєї картки та фотографувати її з обох боків;
- розміщувати фінансовий номер телефону в Інтернеті;
- передавати платіжну картку іншій людині, навіть родичам.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Христенко О. В., к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Підвищити рівень конкурентоспроможності економіки України можна за допомогою впровадження інноваційних технологій на підприємствах. Саме інноваційні технології, з одного боку, забезпечують ефективне використання ресурсів підприємства, а з іншого, зменшують його негативний вплив на навколишнє середовище. Разом з цим, інноваційні технології підвищують адаптацію соціально-економічних систем і створюють умови для їх збалансованого та сталого розвитку в довгостроковому періоді.

Заслугує на особливу увагу економіка розвинених країн світу, що зорієнтована на інновації, зокрема інноваційні технології. Перебуває в центрі уваги сучасна система розвитку ринково орієнтованих взаємовідносин між промисловими підприємствами, науковою діяльністю і суспільством, котрі відводять інноваційним технологіям

провідну роль. Тому світовою тенденцією являється перехід до використання інтелектуально-інформаційних ресурсів, високих і наукомістких технологій. За даними офіційної статистики України, динаміка інноваційної активності підприємств має нерівномірний характер.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» наведено тлумачення терміну «інновації», який, в свою чергу, означає новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Науковці поняття «технологічні інновації» трактують як остаточний (кінцевий) результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді [2]:

по-перше, удосконалених або нових товарів (продуктів, виробів, послуг), які впроваджуються на ринку;

по-друге, нового чи удосконаленого процесу, способу або технологій виробництва чи (передачі) послуг, що використовуються в практичній діяльності вітчизняних підприємств;

по-третє, нових чи удосконалених методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, що сприяють розвитку і підвищенню ефективності функціонування вітчизняних підприємств, які їх використовують.

Розглянемо інноваційні технології, які на сьогодні найбільш часто впроваджуються на вітчизняних підприємствах.

Останнім часом, на підприємствах в основному застосовуються дві технології управління бізнес-процесами: штрих-кодування і RFID (англ. Radio Frequency Identification, радіочастотна ідентифікація). Слід відмітити, що система штрих-кодування не вирішує таких проблем, як безперервність процесу управління складськими запасами і ланцюгами поставок. Це в певній мірі вирішує технологія наступного покоління (RFID). Адже впровадження RFID-міток дозволяє в роздрібних торгових мережах вирішувати не тільки проблему відстеження поставок, але й робити автоматичне замовлення продукції, а також здійснити контроль над датою реалізації продукції, що швидко псується [3].

Технології NFC (англ. Near Field Communication, комунікація ближнього поля), які можна розшифрувати як бездротовий зв'язок на коротких відстанях отримали максимальне поширення в якості технології для здійснення безконтактних платежів. За принципом дії NFC походить на технології Bluetooth і RFID, однак у порівнянні з ними володіє цілим рядом важливих переваг: більш високою швидкістю і більшою безпекою, ніж Bluetooth, і більш широкими функціональними можливостями, ніж RFID. Можна використовувати смарт-карту з вбудованим NFC-чіпом як проїзний у громадському транспорті, як платіжну карту в установах роздрібної торгівлі, як «розумну» візитку, як безконтактну картку-ключ або як перепуску на підприємство.

Ретельний аналіз показав, що все більшу популярність завойовують платіжні термінали, через які можна оплачувати рахунки за житлово-комунальні послуги, Інтернет і мобільний зв'язок, поповнювати баланс акаунту в різних сервісах і ще багато іншого, при цьому, не простоюючи довгих черг у банках, відділеннях Укрпошти і т.п.

Як правило, платіжний термінал займає невелику площу і потребує підключення до електромережі та має безпроводний GPRS-модем, що підключений до мережі Інтернет. Його застосування дозволяє клієнтам проводити платежі моментально в реальному часі. Оскільки в платіжній системі зареєстровані клієнти, які здійснюють

регулярні платежі, то вони можуть активувати послугу SMS-оповіщення, що дозволяє завжди бути проінформованим щодо термінів оплати і поточних заборгованостей.

Ще однією технологічною інновацією є автоматичний роботизований склад, який призначений для адресного зберігання вантажів при коробковому розміщенні на спеціальних стелажах, уздовж яких рухаються в автоматичному режимі штабелери. Управління механізмами здійснюється автоматично при збереженні відповідних документів на прийом або відпуск товарів. Штабелер знімає потрібну коробку і транспортує її до вікна видачі. Аналогічно відбувається і прийом товару. Склад може бути заповнений коробками різних габаритів. Коробки позначаються штрих-кодами або RFID-етикетками. Склад розрахований, в першу чергу, на такі області діяльності, як зберігання автозапчастин, архівів, мікроелементів, медикаментів і т.п.

За останні роки великої популярності набуло використання мобільних та Інтернет-технологій для просування торгових точок, зокрема так звана концепція SoLoMo (з англ. Social – соціальний, Local – локальний і Mobile – мобільний), яка одночасно поєднує соціальної мережі, геолокації і мобільні платформи. Основним прикладом технологій у форматі SoLoMo є мобільні додатки, які можна скачати у смартфон, або планшетний комп'ютер.

Соціальна складова полягає в постійному контакті з друзями. Так, за допомогою фотографії в Instagram покупець може негайно поділитися зі своїми друзями цікавими подіями, або знижками та акціями в магазині, розказати про свої враження тощо [4].

За допомогою мобільного Інтернету геолокаційні сервіси дозволяють у режимі реального часу відслідковувати торгові точки, що знаходяться поблизу, в будь-якій країні чи будь-якому місті.

Слід відмітити, що такі технології вже досить міцно увійшли в сучасне життя і тільки зміцнюють свої позиції. Саме тому власникам роздрібних точок стає складно ігнорувати цю тенденцію.

Таким чином, впровадження технологічних інновацій на вітчизняних підприємствах дає їм можливість формувати нові конкурентні переваги та підвищувати загальний рівень економіки країни в цілому. Встановлено, що процес планування інноваційного розвитку підприємств забезпечує можливість врахування задач на майбутню перспективу. Насамперед, чітко встановлювати короткострокові та довгострокові цілі, визначати основні потреби ринку; прогнозувати зміни зовнішнього середовища; забезпечувати сприяння поліпшенню координації дій на підприємстві; створювати передумови для підвищення рівня підготовки менеджерів; здійснювати раціональний розподіл ресурсів та ін. Розглянуто найбільш поширені технологічні інновації серед вітчизняних підприємств, їх переваги та недоліки.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 2002. №36.
2. Інноваційна діяльність: стимули і перешкоди: монографія / І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна. К.: Дорадо, 2010.
3. Chuprina M.O., Verner A.I. Cloud technologies as an element of startup projects management. *Ефективна економіка*. 2019. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7219>.
4. Гадецька З.М., Холопова М.О. Моделювання бізнес-процесів діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4950>.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Чанкотадзе Я. О., асистентка

Борова Г. О., аспірантка

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

З 2015 року Україна, на ряду з іншими країнами-членами ООН, стала на шлях глобального процесу забезпечення сталого розвитку. На засадах інклюзивного принципу, або принципу «Нікого не залишити осторонь» було адаптовано 17 глобальних Цілей сталого розвитку з урахуванням національного контексту, та розроблено національну систему ЦСР, що складається з 86 завдань національного розвитку та 183 показників для моніторингу. Разом з тим, Урядом України було створено Міжвідомчу робочу групу з ЦСР; згодом затверджено базовий звіт «ЦСР: Україна» [1] та представлено Стратегію ЦСР до 2030 року [2]. У 2019 році Президент України прийняв Указ, який закріплює Цілі як орієнтири для розроблення проектів прогностичних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів [3]. Все це обумовило забезпечити інтеграцію ЦСР у національні процеси стратегічного планування, формулювання політики, бюджетування, моніторингу та оцінки.

Зараз питання створення інтегрованих національних систем фінансування реалізації Цілей сталого розвитку стоїть на порядку денному для Уряду України. У цьому допомагає Програма розвитку ООН: «Підтримка Уряду України в реалізації його пріоритетів в контексті досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року та залучення необхідного фінансування – один із ключових напрямків роботи ПРООН» [4]. Тому у 2020 році ПРООН в Україні розпочала ініціативу щодо посилення архітектури фінансування Цілей сталого розвитку України на національному та регіональному рівнях, Спільну програму ООН з фінансування ЦСР [5].

В межах Спільної програми, на запит Уряду України було проведено аналіз, зосереджений на оцінці джерел фінансування розвитку з точки зору ЦСР в Україні. Результати показали, що всі 17 цілей з відповідними завданнями фінансуються з державного та місцевих бюджетів, міжнародних фінансових установ (МФО) та приватних інвестицій [4].

Щодо регіонального рівня, то оцінка джерел фінансування розвитку показала, що здебільшого в областях України є всі необхідні джерела для фінансування розвитку, і вони мають потенціал для зростання [4].

Одним з ключових джерел фінансової підтримки сталого регіонального розвитку, що передбачається державним бюджетом, є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Основне завдання ДФРР це спрямування коштів на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів [6].

Так, за даними Мінрегіону [7] у 2021 році кошти Державного фонду регіонального розвитку обсягом 4,5 млрд гривень розподілено на реалізацію 306 проектів. Зокрема, було профінансовано будівництво та оновлення навчальні заклади, відповідає Цілі 4, об'єкти водопостачання та водовідведення (Ціль 6), медичні об'єкти та заклади соціального захисту (Ціль 3 та 10), об'єкти сфери культури, спортивні об'єкти, центри надання адміністративних послуг (Ціль 9 та 16) та екологічні проекти (Цілі 12-15).

У 2022 році кошти ДФРР, а також субвенції передбачалися на розподіл на конкурсних засадах серед громад на створення індустріальних парків, центрів креативної економіки тощо. За даними Мінрегіону на кінець грудня 2021 року було розпочато будівництво інфраструктури чотирьох індустріальних парків, які стали б двигунами для розвитку регіонів (Ціль 8 та 9). Між іншим, джерелом фінансової підтримки розвитку регіонів є кошти галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах.

Значною мірою сталий розвиток регіонів залежить і від фінансових ресурсів місцевих бюджетів, кошти яких використовуються на задоволення потреб населення, покращення якості надання державних послуг тощо. В той же час у більшості муніципалітетів податкова база не може забезпечити достатнього фінансування для подолання труднощів, тому коли муніципалітети встановлюють цілі місцевого розвитку щодо створення високооплачуваних робочих місць, сучасної інфраструктури, доступного житла або поліпшених систем освіти чи охорони здоров'я, вони покладаються на додаткові джерела фінансування [8].

У цьому контексті грантові ресурси, або ресурси державно-приватного партнерства стають важливим джерелом фінансування сталого регіонального розвитку. До таких ресурсів відносять: міжнародну технічну допомогу, грантові програми та проекти корпоративної соціальної відповідальності, кошти зовнішніх і внутрішніх інвесторів, кошти підприємств, фізичних осіб тощо.

Отже, до основних джерел фінансування сталого регіонального розвитку можна віднести: кошти державного бюджету, зокрема кошти Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР); кошти галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах; субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам; кошти місцевих бюджетів; кошти залучені на принципах здійснення державно-приватного партнерства, міжнародної фінансової і технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством, гарантії, гранти та ін.; коштів інвесторів, як зовнішніх, так і внутрішніх; власних коштів підприємств та фізичних осіб.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна», 2017.
2. «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року». Проект-2017.
3. Указ Президента України від 30.09.2019 No 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019>.
4. Офіційний сайт Програми розвитку ООН в Україні. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2022/undp-provides-recommendations-to-assist-ukraine-in-increasing-fu.html>.
5. Офіційний сайт Спільного фонду ЦУР.
6. Он-лайн платформа Державного фонду регіонального розвитку. URL: <https://new.dfr.minregion.gov.ua>.
7. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua>.
8. Практичний посібник. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/605/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_5.pdf.

Тематичний напрям 3
**ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ**

Никитюк О. В., асистентка

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Бабалола І. А., Business Education Department, School of Vocational and Technical
Education, Federal College of Education (Special), Nigeria*

Поняття податкового потенціалу є базовим по відношенню до поняття податкового навантаження, особливо якщо розглядати їх на різних тимчасових інтервалах і по відношенню до різних суб'єктів господарювання. Обчислення сукупного податкового навантаження у кожному конкретному випадку ґрунтується на величинах податкового потенціалу, визначених в розрізі держави, його регіонів, галузей і окремих груп платників податків. Оскільки різні категорії платників податків мають різний ступінь участі в поповненні дохідної частини бюджету держави, то необхідно визначати граничний рівень податкового навантаження для кожного виду діяльності з урахуванням його ролі у формуванні податкового потенціалу промислових підприємств регіону.

Природа, економічна сутність і зміст податкового потенціалу промислових підприємств регіону визначаються напрямками і роллю як державного регулювання в цілому, так і безпосередньо податків. В той же час, податкове регулювання – один з функціональних елементів в системі управління фінансами. Воно діє в системі одночасно з іншими економічними методами управління. Податкове регулювання здійснюється через дію держави на розвиток виробництва шляхом зміни норми вилучення до бюджету за рахунок пониження або підвищення загального рівня оподаткування – рівня податкового навантаження, різноманітних податкових пільг, що заохочують ділову активність в окремих сферах і регіонах.

За основу визначення необхідного рівня вилучень для кожного конкретного сектора економіки було запропоновано взяти два базові коефіцієнти [2]: коефіцієнт прибутковості виду діяльності, що розраховується як відношення податкових платежів до одержаного чистого прибутку за видом діяльності, і коефіцієнт податкового навантаження за видом діяльності, визначеного як відношення податкових платежів до валової доданої вартості за видом діяльності.

Дослідження закономірностей формування податкового потенціалу промислових підприємств регіону дозволило зробити висновок, що, як будь-яке економічне явище, він визначається дією фундаментальних економічних законів: зростання потреб, накопичення капіталу, спадаючої граничної корисності, циклічного розвитку, попиту і пропозиції. Під впливом вимог об'єктивних економічних законів відбувається зміна величини податкового потенціалу машинобудівельних підприємств регіону.

На формування структури податкового потенціалу промислових підприємств регіону робить вплив комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників: наявність в країні різних форм власності і, відповідно, різних економічних інтересів, а також відкритість держави по відношенню до світової господарської системи, ступінь її інтегрованості в

світову економіку.

Від величини податкового потенціалу країни і масштабів його реалізації залежить надання населенню суспільних благ, їх об'єм і якісні характеристики.

Розмір податкового потенціалу промислових підприємств регіону прямопропорційно залежить від стану економіки регіону. Чим більш розвинена економіка регіону, тим більше розмір податкових надходжень. При цьому, чим більш диверсифікована за видами діяльності економіки структура податкових надходжень в регіоні, тим більше очевидне їх зростання в перспективі [3].

У процесі аналізу відповідності справляння податків фіскальному потенціалу виявлено, що реальні бюджетні надходження характеризуються певною нестабільністю [2]. Відсоток фактичного виконання надходжень (індикативного показника) за податком на прибуток в Україні за 2016-2020 рр. відповідно по роках становив 111,9; 100,2; 118,5; 111,9; 110,5 при одночасному стабільному збільшенні надходжень до бюджету за цей же період в абсолютних показниках: у 2016 р. – 54,3 млрд. грн., 2017 р. – 63,9 млрд. грн., 2018 р. – 95,7 млрд. грн., 2019 р. – 107,1 млрд. грн., 2020 р. – 95,8 млрд. грн. Встановлено, що в цілому за 2016 р. показник виконання надходжень з податку на доходи фізичних осіб, відповідно до бюджетних призначень, становив 127,3 млрд. грн., або 107,7 %, у 2017 р. – 170,6 млрд. грн., або 98,1 %, у 2018 р. – 211,2 млрд. грн., або 100,4 %, у 2019 р. – 253,03 млрд. грн., або 107,2 %, а у 2020 р. – 271,18 млрд. грн., або 105,9 %. З'ясовано, що рівень виконання планових надходжень (індикативних показників) до зведеного бюджету України від ПДВ за 2016 р. сягнув 88 %, за 2017 р. – 113,2 %, за 2018 р. – 93,9 %, за 2019 р. – 114,2 %, за 2020 р. – 104,4 %.

На підставі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про те, що при невиконанні відносних показників доходів бюджету за певні роки (не має стабільної тенденції до зростання) та одночасному зростанні абсолютних показників у наявності є резерви для росту бюджетних надходжень.

Список використаних джерел

1. Lenz, H. (2020). Aggressive Tax Avoidance by Managers of Multinational Companies as a Violation of Their Moral Duty to Obey the Law: A Kantian Rationale. *Journal of Business Ethics*, 165. doi:10.1007 / s10551-018-4087-8 с.
2. Kudrina, O., Shpileva, V., Klius, Y., Lavrova, O., Esmanov, O., & Semenikhina, O. (2020). Industrial Enterprise Tax Transaction Costs Planning Using Digital Tools. *Diario TEM*, 9. doi:10.18421 / TEM92-26.
3. Moravec, L., Rohan, J., & Hinke, J. (2019). Estimation Of International Tax Planning Impact On Corporate Tax Gap In The Czech Republic. *E a M: Ekonomie a Management*. doi:10.15240/tul/001/2019-1-011.

ПОДАТКОВІ НОВОВВЕДЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Пчелинська Г. В., к.е.н., доцент

Васильєва Т. С., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Воєнний стан вимагає швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій. Парламент вже на початку війни прийняв перші, проте точно не останні зміни, до податкового законодавства. Ухвалені поправки до Податкового Кодексу України

(ПКУ) дозволять оживити заморожену через війну бізнес-активність і стимулюватимуть створення нових робочих місць.

Прийнятим у березні 2022р. п. 1 Закону України [1] передбачено відтермінування граничних строків подання облікових, фінансових, бухгалтерських, розрахункових, аудиторських звітів, обов'язковість подання яких вимагається чинним законодавством, на 3 місяці після припинення / скасування воєнного стану. До фізичних осіб, підприємців, юридичних осіб протягом вказаного періоду не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або документів, визначених раніше. Додатково встановлено відтермінування подання звітності для осіб, які не мали фізичної можливості скористатися правом п.1 Закону [1] у зв'язку з безпосередніми наслідками їх участі у бойових діях. Такі особи подають звітність чи документи протягом одного місяця з дня закінчення наслідків, які унеможливили їх подання.

Однак на податкові відносини поширюється інший закон – Закон України [2]. Основні напрямки зміни ПКУ у 2022р. на період дії воєнного стану:

1) В області адміністрування податків [2]:

а) відтермінування граничних строків:

– сплати податків, зборів;

– подання:

✓ податкової звітності;

✓ аудиторських звітів, для осіб, які зобов'язанні їх оприлюднювати разом з податковою та фінансовою звітністю;

✓ та реєстрації податкових, акцизних накладних, коригувань до них;

✓ електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального та обсяг обігу пального або спирту етилового тощо,

обов'язковість подання яких вимагається чинним законодавством, на 3 місяці після припинення / скасування воєнного стану. Дані зміни діють лише за умов відсутності можливості своєчасного виконання податкового обов'язку;

– відтермінування на 1 місяць виконання податкових обов'язків для осіб, які не мали фізичної можливості скористатися правом попереднього пункту Закону [2] у зв'язку з безпосередніми наслідками, які унеможливили виконання таких обов'язків;

б) всі податкові перевірки, які передбачені ПКУ, не починаються, а розпочаті зупиняються тощо;

в) зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи;

г) продовження функціонування усіх електронних сервісів ДПС та Електронного кабінету платника податків, але з деякими обмеженнями;

д) платники податків за можливості повинні здійснювати авансові платежі податків і зборів;

е) на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог Закону України про РРО не застосовуються тощо.

2) Зміна елементів окремих податків, зборів:

а) ПДВ:

– платники ПДВ мають право формувати податкові зобов'язання та податкових кредит з ПДВ без зареєстрованих ПН (і розрахунків коригування до них) на підставі первинних документів після 24.02.2022р. до кінця воєнного стану без зареєстрованих ПН/РК;

– фактично призупиняється функціонування реєстру бюджетного відшкодування ПДВ;

б) акциз:

– безоплатне вилучення пального (добровільне або примусове) на ЗСУ не є реалізацією пального для цілей акцизного податку;

– при неможливості зареєструвати акцизну накладну, пальне і спирт можна переміщувати, якщо всі дані, які повинні бути в акцизній накладній, є в ТТН;

– продовжується дія ліцензій, які стосуються операцій із підакцизними товарами (торгівля, виробництво, зберігання тощо);

в) ПДВ та акциз: звільнення від обов'язків нарахування податкових зобов'язань (ПЗ) з ПДВ та акцизу операцій з добровільної передачі або відчуження коштів, товарів, надання послуг на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони без попереднього або наступного відшкодування їх вартості;

г) податок на прибуток: відміна застосування збільшуючої податкової різниці для високодохідних платників податку при добровільному перерахуванні (передачі) активів (робіт, послуг), перелік яких визначається КМУ, ЗСУ та іншим військовим формуванням України, бюджетним установам, організаціям для потреб забезпечення оборони держави у зв'язку з військовою агресією рф проти України;

д) ПДФО та військовий збір: сума компенсації пального через перевезення для ЗСУ та територіальної оборони не включається до бази ПДФО.

Паливні пільги (зниження ставки ПДВ до 7%, скасування акцизу) мають спростити доставку пального на територію нашої країни та частково збити цінову напруженість, яка виникла не лише внаслідок бойових дій, а й унаслідок злету цін на нафту на світовому ринку. Суттєвий вплив на це має налагодження і переорієнтація постачання найбільші гравці паливного ринку. Тепер нафтотрейдерам потрібно шукати альтернативні паливні бази та термінали в Європі;

е) мито: звільняються від оподаткування ввізним митом соціально значущі продукти харчування, лікарські засоби та медичні вироби, на які КМУ встановлено фіксовані ціни;

ж) єдиний податок [3]: до кінця воєнного стану ФОП, платники єдиного податку 1-ї та 2-ї групи, мають право не сплачувати єдиний податок. Декларація за цей період не підлягає заповненню;

з) податкові пільги ФОП:

– ФОП 1 та 2 групи: до припинення / скасування воєнного стану та протягом 12 міс. після цього мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ за себе;

– ФОП 3 групи та юридичні особи, які мають річний обсяг не більше за 10 млрд. грн. та є платниками єдиного податку мають право:

✓ сплачувати ставку єдиного податку 2% (перейти на особливий режим оподаткування);

✓ за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників призваних під час мобілізації на військову службу до ЗСУ. Ці суми сплачуються за рахунок державного бюджету.

Податковим періодом в такому разі є календарний місяць. Щомісяця необхідно сплачувати єдиний податок авансом за підсумками попереднього місяця;

к) плата за землю: до кінця 2022 року власники земельних ділянок звільняються від сплати податку за землю та орендної плати за земельні ділянки, розташовані на територіях, де йдуть бої, а також до кінця 2023 року – від мінімальної плати за землю;

л) у 2022 році підприємства, які знаходяться на території активних бойових дій, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, не сплачують екологічний податок тощо.

Отже, самотійно податки не вирішують проблему військової економіки. Дані заходи призначені для того, щоб бізнес продовжував функціонувати. Деякі податкові послаблення, прийняті Верховною Радою, можуть бути корисні і після закінчення воєнного стану. Бізнесу потрібно буде здорове податкове розвантаження, яке повинно працювати в комплексі політики держави з підтримки та пожвавлення економіки. Надані додаткові пільги громадянам і бізнесу безумовно сприятимуть збільшенню обсягу імпорту необхідних товарів для задоволення потреб населення в умовах часткового зупинення виробництва всередині країни.

Список використаних джерел

1. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022р. №2115-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022р. №2118-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022р. №2120-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

Тематичний напрям 4
**УПРАВЛІННЯ РІЗНОРІВНЕВИМИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ**

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ

Бровендер О. О., старший викладач

Ганускова О. О., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Поняття «система» широко використовується і має велике значення в різних науках: хімії, фізики, біології та ін. Найбільш важливу роль воно відіграє у соціально-економічних науках, бо за своїм визначенням відображає такі характеристики в структурних характеристиках соціально-економічного життя, як зв'язку, цілісність, внутрішня і зовнішня середу, функціональна роль елементів [2].

Система – цілісна сукупність елементів і зв'язків між ними. Але це визначення ще не відображає різноманітності систем. Адже елементи можуть бути різними, і зв'язки між ними різноманітні, і характер цілісності теж неоднаковий для всіх систем [2].

У концепції антикризового управління поняття «соціально-економічна система» займає центральне місце. Її основні особливості наступні:

1. Основним системоутворюючим елементом системи є людина.
2. Зв'язки між людьми виявляються як безліч різних відносин: економічних, соціальних, організаційних, психологічних та ін.
3. У соціально-економічних системах існують макро- і мікроутворень, відносно відособлені організації (фірми, підприємства, компанії, фонди, банки та ін.), Між якими формуються групові зв'язку.
4. У життєдіяльності соціально-економічних систем певну роль відіграють суб'єктивні й об'єктивні чинники, які в сукупності і в своїх поєднаннях визначають стан системи.
5. Соціально-економічні системи є керованими системами, тобто завжди мають у своїй структурі елементи або органи управління.
6. Соціально-економічним системам властиві процеси функціонування та розвитку.
7. До елементним складовим соціально-економічної системи відносяться і різні технічні пристрої, що визначають характер і продуктивність діяльності людей [2].

У сучасній практичній літературі поняття «соціально-економічна система» часто ототожнюють з поняттям «організація». Це зручно для опису і пояснення всіх явищ соціально-економічної системи, тому що організація в узагальненому поданні характеризує всі її характеристики та особливості: людський фактор, цілісність, зв'язку, структуру та ін. [2].

Організація – це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної цілі чи цілей. Щоб бути справді організацією, ця група повинна відповідати наступним вимогам:

- наявність, принаймні, двох людей, які вважають себе частиною цієї групи;
- наявність хоча б одної спільної мети;

– наявність членів групи, які свідомо працюють разом, щоб досягти значимої для всіх мети [3].

Соціально-економічна система має ієрархічну (багатоступеневу) структуру, за якої кожний рівень управління має певну автономію і є безпосереднім об'єктом управління для вищого рівня (ланка-бригада-відділок (цех – підприємство). Ієрархія і кількість підсистем залежать від внутрішньої складності підприємства, а також від його цілей і завдань. Ієрархічний принцип побудови структури управління підприємством дозволяє певною мірою спростити систему, а також долати інформаційні бар'єри, що виникають в організації. Соціально-економічна система характеризується різними технічними, технологічними, організаційними та економічними потенціалами [4].

При організації процесів антикризового управління є особливості, які визначаються в наступному:

- мобільність і динамічність у використанні ресурсів, проведенні змін, реалізації інноваційних проектів;
- застосування програмно-цільового підходу у технологіях розробки і реалізації управлінських рішень;
- формування альтернатив управлінських рішень та прогнозування результатів дії таких рішень [1, с. 9-10].

Система антикризового управління повинна мати особливі властивості:

- гнучкість і адаптивність;
- схильність до посилення неформального управління, мотивації;
- диверсифікованість управління, пошук найбільш прийнятних способів ефективного управління в складних ситуаціях;
- зниження централізму для забезпечення своєчасного ситуаційного реагування на виникаючі проблеми;
- посилення інтеграційних процесів [1, с. 10].

Система є широким поняттям, яке використовується у багатьох науках, найважливішу роль вона виконує у соціально-економічних науках. Соціально-економічна система – це є управління, організація умов, зав'язків, середовищ, чинників, структури, процеси, функції, технічні можливості для виконання роботи та досягнення мети групою людей, підприємствами, окремими відділами. Соціально-економічна система – є ієрархічною, тобто є вершина управління і ті хто виконують доручення вершини. Для того щоб організація функціонувала та вийшла з кризової ситуації потрібно дотримуватися антикризового управління.

Список використаних джерел:

1. Борзенко В.І. Антикризове управління: навчальний посібник. Х.: Видавництво Іванченка І.С. 2016. 232 с.
2. Короткова Е.М. Антикризове управління. 2014. URL: https://stud.com.ua/48517/ekonomika/antikrizove_upravlinnya).
3. Осовська Г.В. Основи менеджменту. URL: <https://buklib.net/books/21869/>.
4. Рульєв В.А., Гунткевич С.О. Менеджмент. URL: <https://pidru4niki.com/1584072022660/menedzhment/menedzhment>.

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Вахлакова В. В., к.е.н., доцент

Голікова В. А., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Проблема поширення фактів неправомірного виведення активів виникла в Україні давно. Це можна пояснити розвитком ринкової економіки, відходом від незаконних методів переділу власності 90-х та формуванням відносин капіталістичного характеру протягом першого десятиліття ХХІ століття.

Для того, щоб зрозуміти, яка шкода економічній безпеці як конкретного підприємства, так і регіону в цілому, завдає неправомірне виведення активів, необхідно насамперед розглянути поняття економічної безпеки.

Термін «економічна безпека» вперше згадується у роки «великої депресії», коли у 1934г. за указом президента США Ф.Д. Рузвельта був створений Федеральний комітет з економічної безпеки та Консультативна рада при ньому, який займався боротьбою з безробіттям та «економічною безпекою» окремих осіб.

Необхідно зазначити, що поняття «економічна безпека» у зарубіжній практиці досі використовується переважно у цьому первісному сенсі як захищеність приватних осіб та домогосподарств від різкого погіршення фінансового становища [1, с. 159].

Більшість розглянутих визначень, незважаючи на те, що вони описують стан економіки, при якому забезпечується гарантований захист інтересів держави і суспільства, є дуже схожими і, відповідно, не мають на увазі виділення різних видів загроз економічній безпеці підприємства, регіону та за сукупністю, країни в цілому, а також розроблення заходів та механізмів, які державним інститутам слід застосовувати та використовувати з метою захисту економіки.

Узагальнюючи проведені дослідження, для більш повного розуміння значущості впливу на економічну безпеку тих чи інших загроз при вживанні терміна «економічна безпека», є доцільним спиратися на ширше визначення, що характеризує економічну безпеку як не лише захищеність національних інтересів, але і такий стан національної економіки, здатний забезпечити відповідний розвиток суспільства, його економічну, соціально-політичну стабільність, високу обороноздатність в умовах впливу несприятливих зовнішніх та внутрішніх факторів, а також готовність та здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів економіки країни, підтримання соціально-політичної стабільності суспільства [2, с. 73].

Економічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, її фундаментом та матеріальною основою.

Стан національної безпеки України залежить від життєздатності власної економіки, її ефективності, мобільності, конкурентоспроможності. Забезпечення економічної безпеки на макрорівні є винятковою прерогативою держави. Тільки держава може вирішити це завдання.

У межах цього дослідження економічну безпеку слід сприймати як систему, що складається з наступних рівнів:

- 1) міжнародного;
- 2) національного;
- 3) економічного.

Під міжнародною економічною безпекою розуміється такий стан світової економіки, за якого забезпечуються взаємовигідне співробітництво країн у вирішенні

національних та глобальних проблем господарювання, вільний вибір та здійснення ними своєї стратегії соціально-економічного розвитку та участі у міжнародному поділі праці.

Міжнародна економічна безпека забезпечується за допомогою створеної світовою спільнотою системи міжнародних економічних підприємств – Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку та ін.

Національна (макроекономічна) безпека – стан виробництва в країні, при якому процес сталого розвитку економіки та соціально-економічна стабільність суспільства забезпечується практично незалежно від наявності та дії зовнішніх факторів.

Економічна безпека країни може бути досягнута в тому випадку, якщо рівень залежності від домінуючої економіки, а також рівень загострення внутрішньополітичної, соціальної та економічної ситуації не перевищує межі, яка загрожує втратою:

- а) національного суверенітету;
- б) істотним ослабленням військової могутності;
- в) значним зниженням рівня та якості життя населення;
- г) зривом досягнення глобальних стратегічних цілей країни.

Економічну безпеку країни характеризує система показників, що включає здатність економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення, стійкість фінансової системи, раціональну структуру зовнішньої торгівлі, підтримку на необхідному рівні наукового потенціалу, збереження єдиного економічного простору та цілісності вітчизняного ринку; створення економічних та правових умов, що виключають криміналізацію суспільства, забезпечення необхідного державного регулювання економічних процесів, забезпечення прийняттого рівня життя населення [3, с. 242].

Економічна безпека на національному рівні включає такі елементи:

1. Технологічна безпека – це такий стан науково-технічного потенціалу країни, який гарантує конкурентоспроможність національних товарів та послуг на ринках наукомісткої продукції, а також забезпечує самостійну розробку у мінімально короткі терміни нових технологічних рішень, що визначають прориви у провідних галузях цивільного та оборонного виробництва.

2. Техніко-виробнича безпека – це здатність національного господарства у разі порушення зовнішньоекономічних зв'язків або внутрішніх соціально-економічних потрясінь оперативно ліквідувати їх негативні наслідки, стійко здійснювати розширене відтворення, задовольняти суспільні (зокрема і оборонні) потреби.

3. Фінансова безпека – це стан фінансово-банківської системи, у якому держава може у певних межах гарантувати економічні умови функціонування державних установ влади та ринкових інститутів.

Основними структурними ланками фінансової безпеки для України є: державний бюджет, бюджети регіонів, місцеві бюджети, фінансовий ринок, державний борг (внутрішній та зовнішній), платіжний баланс, фінанси корпорацій та домашніх господарств.

4. Сировинна безпека – це стан забезпеченості економіки країни відповідними ресурсами у розмірах, необхідні ефективного функціонування національного господарства.

5. Енергетична безпека є умовами, за яких споживач має надійний доступ до необхідної йому енергії, а постачальник – до її споживачів. Тобто йдеться не лише про безперебійні потоки, а й про стабільні та розумні ціни.

6. Екологічна безпека – це стан національної економіки, за якого запобігають або своєчасно вирішуються суперечності між суспільством та середовищем проживання, не допускається заподіяння шкоди економічному потенціалу держави.

7. Інформаційна безпека передбачає такий порядок взаємного обміну виробничими, науково-технічними та іншими відомостями всередині господарського комплексу держави та із закордонними партнерами, за якого гарантуватимуться: надійний інформаційний обмін; підвищення частки нематеріальних активів у національному багатстві; збільшення «питомої ваги» інформації кінцевої вартості виробленого внутрішнього продукту; а також таємниця технології виробництва.

8. Продовольча безпека – ситуація, за якої всі люди будь-коли мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної їжі, необхідної для ведення активного та здорового життя.

Економічну безпеку України можна поділити на дві частини – зовнішню та внутрішню. Зовнішня складова забезпечує протидію спонтанним та навмисним загрозам, джерелом яких є дії або наміри іноземних економічних чи політичних суб'єктів. Внутрішня складова забезпечує стійкість економіки, суспільства та державних інститутів до стихійних чи навмисних загроз, що виникають унаслідок економічних, соціальних, технологічних, екологічних та інших процесів, що відбуваються всередині країни [4, с. 25].

Необхідно відзначити, що в останні роки вплив внутрішніх факторів на негативний розвиток економіки не тільки не призупинено, але, навпаки, продовжує посилюватися, в цьому контексті викликає криміналізацію економіки, збільшення потоку грошових коштів, що йде в офшорні зони, а також зростання обсягу незаконно виведених активів у різних підприємствах, що пояснюється як об'єктивними труднощами періоду, так і суб'єктивними причинами, які криються у державному регулюванні економічної діяльності. Усі перераховані вище негативні чинники свідчать, що стратегія економічної безпеки будь-якої країни має ґрунтуватися на обліку всього різноманіття факторів, включаючи її головний елемент – ефективність та стійкість розвитку вітчизняної економіки в умовах постійної протидії зовнішнім та внутрішнім економічним загрозам.

Список використаних джерел

1. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

2. Козаченко Г.В. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Г.В. Козаченко. – Луганськ : Еталон, 2010. – 282 с.

3. Барановський О.І. Економічна безпека : навч. посіб. / О.І. Барановський, Л.В. Герасименко, О.Є. Користін; за заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.

4. Жаліло Я.А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Я.А. Жалило // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К.: Сантисанга, 2001. – С. 141-142.

КОГЕРЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РЕГІОНІВ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Гречана С. І., к.е.н., доцент

Луганська філія ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова Національної академії наук України»

Сучасні суспільні трансформації в Україні ґрунтуються на пріоритетному соціально-економічному розвитку територіальних громад та регіонів (далі – локальних територій), зміцненню фундаменту якого суттєво сприяє успішне втілення ідей децентралізації.

На першому етапі реформи (2015 – 2019 рр.) відбулось не тільки формування нових адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад, але й було в цілому побудовано систему місцевого самоврядування з розширеними повноваженнями та закріпленими фінансовими ресурсами для їх реалізації. Ґрунтуючись на цих звершеннях у 2020 р. децентралізація перейшла до наступного етапу, завершивши, нарешті, оптимізацію адміністративно-територіального устрою базового рівня, який було затверджено у складі 1469 територіальних громад та 136 районів.

Вектор реформи на другому етапі, у відповідності до бачення Світового банку, ООН та країн ОЕСР щодо мети місцевого розвитку в розбудові та активізації потенціалу громади, спрямовано на забезпечення спроможності локальних територій та їх подальший розвиток задля зростання рівня та якості життя мешканців. На цьому етапі громади від активної фази створення, виборів, перших кроків становлення та життєзабезпечення в новому статусі, мали перейти до безпосереднього творення власного майбутнього через соціально-економічний розвиток. Однак, незважаючи на те, що реформа значно збільшила повноваження і фінансові можливості органів місцевого самоврядування, громади продовжують бути значно залежними від центральної влади за багатьма аспектами територіального розвитку, що заважає їх спроможності розв'язувати основні питання розвитку та надавати якісні послуги своїм мешканцям.

В той же час, регіональний та районний рівень влади позбулися значної частки повноважень та фінансових ресурсів, що деяким чином обмежило можливості формування цілісного господарського простору в межах регіону. Отже, нагальною стала проблема забезпечення когерентного підходу до планування регіонального розвитку, який інтегрує в єдине ціле інтереси громад та регіонів, враховуючи відповідну ідентичність територіальних громад регіону, кожна з яких ідентифікується як суб'єкт такого регіону.

Перебіг децентралізації продемонстрував, що не всі органи місцевого самоврядування виявилися готовими до запровадження новацій, які передбачають не тільки реалізацію певних проектів, але й залучення інвестицій, отримання грантів, а головне, ефективного витрачання фінансових ресурсів, яких зазвичай недостатньо. Серед основних перешкод, поряд з питаннями слабого забезпечення спроможності громад, низької кваліфікації кадрів, браку досвіду, нерозуміння цілей реформи, дослідники відмічають наявність патерналістсько-споживацького сприйняття процесів розвитку. Замість залучення інвестицій, місцеві органи влади орієнтуються на проекти з високою видимістю (ремонт шкіл, будинків культури, фельдшерсько-акушерських пунктів, тощо), прагнучи догодити своїм виборцям [1, с. 18]. Поширеною є також неналежна комунікація та співпраця органів місцевого самоврядування із мешканцями та

бізнесом. Разом все це створює підґрунтя для помилок у визначенні важливих, нагальних та реальних заходів щодо реалізації оперативних чи стратегічних цілей, що порушує необхідну когерентність планування розвитку, спрямованого на покращення рівня та якості життя мешканців.

Для досягнення потрібної узгодженості, органи місцевого самоврядування мають активно дбати про якісну реалізацію поточних та стратегічних завдань, широко використовуючи сучасні адміністративні навички та кращі партисипаторні практики щодо формування набору проектів розвитку, а також залучення джерел для їх фінансування. При цьому вони повинні звернути особливу увагу на пошук рішень, що дозволять діяти більш ефективно та результативно в умовах постійного дефіциту коштів та інших ресурсів [2]. Загалом можливість отримання в перспективі локального ефекту від таких дій має стати не тільки стимулюючим фактором для ініціації амбітних планів щодо майбутнього локальних територій, але й основною умовою їх затвердження та реалізації.

Наразі категорія ефективності є однією з визначальних у характеристиці майже всіх процесів розвитку, особливо його результатів. Успішність функціонування будь-яких суб'єктів господарювання розкривається через кількісний і якісний аналіз ефективності їх діяльності. Однак, до оцінювання результатів локального соціально-економічного розвитку такий ефектоорієнтований підхід застосовується достатньо фрагментарно, головним чином у спостереженнях за використанням цільових бюджетних коштів чи під час моніторингу результативності реалізації стратегій розвитку територіальних громад та регіонів. Він здійснюється шляхом порівняння фактичних та запланованих значень певних індикаторів, що не передбачає орієнтації на дотримання умов ефективності, в першу чергу соціально-економічної.

Слід зазначити, що чинна система нормативно-правового регулювання регіональної економіки та територіального розвитку містить положення щодо необхідності когерентного підходу при плануванні та оцінюванні результатів розвитку територіальних громад і регіонів в контексті їх відповідності умовам соціально-економічної ефективності, хоча й у більш вузькому розумінні, ніж наведено вище. Відсилає до необхідності дотримання взаємозв'язку розвитку та соціально-економічної ефективності Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року [3], яка задля виконання поставлених цілей пропонує застосування спеціальних інструментів економічного, правового та організаційного характеру, що є адекватними ефективними відповідями на виклики та визначаються шляхом відповідного економічного обґрунтування. Крім того, запровадження ефективного управління покладено в основу візії Стратегії, яка спрямована на підвищення добробуту та безпеки людей і розвиток громад регіонів, які зазнали найбільших збитків від збройного конфлікту, на території яких у 2014-2021 роках безпосередньо велись воєнні дії, на які припав основний тягар руйнувань та втрат (людських, матеріальних, територіальних, іміджевих), де мирне населення не переставало відчувати близькість воєнних дій, а руйнівна сила конфлікту гіперболізувала застарілі проблеми та створила нові.

Після початку 24 лютого 2022 року повномасштабної збройної агресії Росії, яка охопила більшу частину території України, визначальна роль цього нормативно-правового акту значно підвищилась. Наразі його положення не можуть бути використані в повному обсязі як для Луганської й Донецької областей, оскільки поточні умови радикально і непередбачувано змінились в порівнянні з тими, що були вихідними при розробці Стратегії, так і для інших територій, оскільки налаштовані

саме на означені регіони. Однак, окремі його тези та настанови можуть слугувати певним дороговказом на шляху соціально-економічного відродження територій, що безпосередньо постраждали від збройного конфлікту та після деокупації почнуть планувати свій розвиток на майбутнє.

Зрозуміло, що під час воєнного стану, коли активні бойові дії ще далеко не завершені, говорити про ефективне планування не на часі. Кожного дня ворогом наносяться нові удари по інфраструктурі та житловим об'єктам українських населених пунктів, ще веде до зростання втрат та ще більшої руйнації життєвого середовища більшості громадян України. В таких складних умовах громади тимчасово призупинили реалізацію планів власного розвитку, зосередившись на забезпеченні, там де це можливо, оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів, від чого залежить поточна життєдіяльність в реаліях воєнного часу. З метою підтримки територіальних громад у період дії воєнного стану центральна законодавча та виконавча влади прийняли необхідні оперативні рішення для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та нагальних потреб мешканців територіальних громад.

Однак, ґрунтуючись на міжнародному досвіді відновлення громад після катастроф [4, с. 8-9], можна стверджувати, що після відновлення достатньої безпеки та встановлення режиму безперебійного функціонування комунальних служб у територіальних громадах, що постраждали внаслідок воєнних дій, планування стає основою процесу довгострокового відновлення. Зрозуміло, що сучасна наукова та експертна думка не має достатньої кількості досліджень в цій царині. Не зважаючи на це, дуже прийнятним виглядає твердження, що в умовах негативного впливу збройного конфлікту використання когерентного підходу до планування розвитку територіальних громад та регіонів є не тільки доцільним, але й необхідним. Наразі, головною проблемою за таких умов виступає не відсутність потрібних документів: майже всі постраждалі регіони та територіальні громади мають робочі стратегії соціально-економічного розвитку, які, однак, потребують певних коректив щодо, наприклад, зміни стартових умов та оцінювання ефективності. Більшою перешкодою є відсутність відповідного методичного підґрунтя щодо оцінювання такої соціально-економічної ефективності та переліку територій, де запровадження такого підходу є пріоритетним. Розв'язанню цієї проблеми і будуть присвячені подальші дослідження автора.

Список використаних джерел

1. Солодкий С., Левонюк Т., Баласанян В., Дзюпин М., Калашнікова О., Козун Є., Бобиренко В., Біденко Ю. Взаємозв'язок між децентралізацією та європейською інтеграцією. Центр «Нова Європа». 2020. 30 с. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Decentralization_ukr_web-2.pdf.
2. Marks-Bielska R., Wojarska M., Lizinska W., Babuchowska K. 2020. Local Economic Development in the Context of the Institutional Efficiency of Local Governments. *Engineering Economics*. Vol. 31 No. 3. Pp. 323-333.
3. Про затвердження Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету міністрів України № 1078-р від 18.08.2021 р. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-strategiyi-ekonom-a1078r>.
4. Blanchard A. Welcoming City: Constructive Response Refugees, Immigrants, Asylum Seekers, and Disaster Survivors. URL: http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/REFUGEE-RESPONSE_ENG.pdf.

КОНВЕНЦІОНАЛІЗМ ЯК ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ДЛЯ РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Івченко Є. А., д.е.н., професор

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

З початку ХХ століття однією з фундаментальних категорій у сучасній вітчизняній та міжнародній економічній науці стала категорія економічної безпеки. Економічна безпека викликає зацікавленість науковців на всіх її рівнях: від індивідуума та рівня окремого підприємства до рівня національної економіки та глобального рівня.

Економічна безпека підприємства може розглядатися у гносеологічному розумінні дуалістично. З одного боку, вона може розглядатися на доволі абстрактному рівні у змісті тезаурусу сучасної сек'юритології з урахуванням наявних атрибутів до її природи. І тоді потребує узгодження наявності різних точок зору щодо природи та змісту економічної безпеки підприємства. Але, з іншого боку, економічна безпека має цілком прагматичну міру актуалізації на рівні конкретного підприємства у вигляді відсутності ризиків або загроз, відсутності збитків чи наслідків фактів негативного впливу суб'єктів внутрішнього або зовнішнього середовища. І у такій ситуації економічна безпека підприємства й концепти, які її пояснюють, цілком відповідають критерію фальсифікованості знання, запропонованого К. Поппером. Отже, намагання уточнити розуміння та природу економічної безпеки підприємства не є самоцінністю, а є лише фундаментом для її підтримки на прагматичному рівні.

Сучасний стан вітчизняної сек'юритології потребує формування певної єдиної теоретико-методологічної основи до розуміння економічної безпеки підприємства. Такою основою пропонується визнати конвенціоналізм, як епістемологічний концепт у науковому пізнанні. Згідно зазначеної концепції всі несуперечливі наукові (а також філософські) теорії в рівній мірі прийнятні і жодна з них не може бути визнана абсолютно істинною, спростовуючи інші [1, 2]. Так А. Пуанкаре [2] зазначає, що основні положення будь-якої наукової теорії не є ані синтетичними істинами а priori, ані відображенням реальності а posteriori. Тобто А. Пуанкаре вважав, що вони є сутність угоди між науковцями. Єдиною абсолютною умовою таких положень має бути тільки їхня несуперечливість [2]. У подальшому конвенційність теоретичних положень може бути подолана або спростована на основі фальсифікації таких положень (у розумінні К. Поппера), але це не заважає розглядати несуперечливі теоретичні концепти як гіпотези до факту такої фальсифікації. Отже, використання конвенціоналізму як теоретичного базису розуміння економічної безпеки жодним чином не суперечить методології науки та науковому способу пізнання, а навпаки дозволяє поєднати та узгодити між собою існуючі напрацювання різних дослідників. Представляється доцільним розкрити зміст економічної безпеки підприємства на засадах конвенціоналізму.

Поняття економічної безпеки не залишалося незмінним, а протягом часу зміст цього поняття поступово збагачувався. Сьогодні можна виділити декілька підходів до розуміння економічної безпеки підприємства [3-8]. Аналізуючи всі визнані підходи можемо зробити висновок, що всі підходи засновані на імперативних аксіоматичних поняттях, атрибутивних характеристиках економічної безпеки підприємства та їх синтезу.

Наявність різних підходів до розуміння економічної безпеки підприємства (ресурсно-функціональний, захисний, стійкісний, конкурентний, гармонізаційний,

інформаційний, фінансовий) [3, 4, 5, 6] й різних узагальнюючих підходів до її розуміння (комплементарний, конвергентний, конвергентно-прагматичний) [7, 8] потребує певного їхнього узгодження та формування несуперечливої комплексної точки зору щодо цього питання. Таке узгодження є необхідним, оскільки фактично зазначені підходи не те, щоб є суперечливими (без додаткової епістемологічної основи), але все ж таки є конкуруючими. Хоча окремі фахівці з безпекології (наприклад, Л.Є. Шульженко [9]) й зазначають про відсутність конкуренції в межах підходах до розуміння економічної безпеки, за змістом підходів така конкуренція існує й потребує свого узгодження.

Проведений аналіз свідчить про наявність різноманіття підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, й кожен з таких підходів містить своє обґрунтування й передбачає своє розуміння економічної безпеки підприємства. Кожен з зазначених підходів має право на існування, має ґрунтовну аргументацію щодо розуміння економічної безпеки підприємства. Наявність декількох підходів не ставить під сумнів жоден з них в межах конвенціоналізму, оскільки така ситуація у економічній безпекології сьогодні не суперечить епістемологічним засадам у науці та відповідає ситуації конкуренції «науково-дослідницьких програм» І. Лакатоса [10]. Якщо розглядати наявні підходи до розуміння економічної безпеки підприємства з гносеологічної точки зору на засадах конвенціоналізму, то фактично співвідношення між ними може описуватися або в межах «наукової парадигми» Т. Куна [11], або в межах «науково-дослідницьких програм» І. Лакатоса [10]. Різниця у підходах Т. Куна [11] та І. Лакатоса [10] стосовно наявних точок зору та окремих підходів до розуміння економічної безпеки підприємства представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Співвідношення між існуючими підходами до розуміння економічної безпеки підприємства у межах концепцій Т. Куна та І. Лакатоса

Підхід зсуву наукової парадигми Т. Куна	Підхід конкуренції науково-дослідницьких програм І. Лакатоса
1. Підходи засновані на імперативних аксіоматичних поняттях 2. Підходи засновані на атрибутивних характеристиках 3. Синтетичні підходи (комплементарний, конвергентний, конвергентно-прагматичний)	1. Підходи щодо розуміння безпеки як форми економічного розвитку підприємства 2. Підходи щодо розуміння безпеки як захищеності від різноманітних загроз

В межах зсуву наукової парадигми за Т. Куном розуміння економічної безпеки є суперечливим, й фактично у розвитку безпекології відбувається перехід від одного підходу до іншого, при цьому один вибраний підхід до розуміння економічної безпеки фактично унеможлиблює використання іншого (наприклад, одночасне розуміння економічної безпеки в межах атрибутивних характеристик за О.В. Ілляшенко [8] як стану, процесу та характеристики є доволі утрудненим, для суб'єкту сприйняття економічної безпеки необхідним є вибір певного атрибуту та його подальше використання). Певним подоланням цього є розвиток синтетичних підходів, який простежується в різних роботах [6-8]. В межах синтетичних підходів передбачається намагання конвенційно поєднати існуючі точки зору щодо економічної безпеки підприємства й тим самим збагатити її розуміння в безпекології. Й такі спроби слід визнати доволі вдалими, принаймні саме синтетичний або конвергентний погляд на

сутність економічної безпеки має свої перспективи: шляхом поєднання існуючих підходів сформуванню комплексне повне розуміння економічної безпеки підприємства та закласти його як основу для інструментального базису економічної безпеки підприємства.

Якщо брати за основу розуміння економічної безпеки підприємства підхід І. Лакатоса, то очевидно, що мова йде про конкуренцію між дихотомічними найбільш розповсюдженими поглядами на природу економічної безпеки – або як форми розвитку, або як захищеності від загроз. Очевидно, що за змістом та природою такі підходи суперечать один іншому, хоча конвенційно обидва вони є внутрішньо несуперечливими та доволі обґрунтованими. Але як на теоретичному, так і на прагматичному рівнях безпекології суб'єкт економічної безпеки повинен зробити свій вибір щодо розуміння економічної безпеки. Й саме цей вибір буде в подальшому використаний як основа для оцінювання економічної безпеки, її забезпечення, вибору необхідних інструментів тощо.

На засадах конвенціоналізму показано, що розуміння економічної безпеки буде конвенційно-суб'єктивним, оскільки суб'єкт економічної безпеки може взяти за основу існуючі теоретичні положення, які або будуть змінювати одне інше в межах концепції зсуву парадигми за Т. Куном від імперативно обґрунтованого розуміння економічної безпеки до синтетичного або конвергентного її розуміння, або такі теоретичні напрацювання конвенційно будуть конкурувати між собою («безпека-розвиток» та «безпека-захищеність») якщо взяти за основу концепцію І. Лакатоса.

Список використаних джерел

1. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней. От романтизма до наших дней / Дж. Реале и Д. Антисери. – СПб: Пневма, 2003. – 880 с
2. Пуанкаре А. О науке. – изд. 2-е. – М.: Наука, 1990.
3. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства [монографія] /О.М. Ляшенко – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400с.
4. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, сутність, принципи / Н. В. Прус // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/138.pdf>.
5. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень / Г. В. Козаченко, Т. М. Адаменко // Науковий Вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2015. – №1 (69). – С. 90–95.
6. Погорелов Ю.С. Передумови формування конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства / Ю.С. Погорелов, В.В. Вахлакова // European cooperation. – 2016. – № 5(12).
7. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання: монографія / Є. І. Овчаренко. – Лисичанськ : вид-во «ПромЕнерго», 2015. – 483 с.
8. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства [Текст] : [монографія] / Ілляшенко О. В. – Харків : Мачулін, 2016. – 503 с.
9. Шульженко Л. Є. Економічна безпека стратегічного альянсу: системний підхід : [монографія] / Л. Є. Шульженко. – Луганськ : Промдрук, 2014. – 318 с.
10. Лакатос І. Фальсифікація и методология научно-исследовательских программ. – М.: Медиум, 1995.
11. Кун Т. Структура научных революций М.: АСТ, 2001.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Івченко Ю. А., старший викладач

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сьогодні вітчизняні підприємства свій розвиток та безпечне функціонування повинні пов'язувати тільки з забезпеченням економічної безпеки. Зрозуміло, що ситуація, яка склалася в Україні в умовах повноцінного вторгнення Російської Федерації, негативно впливає на економічну безпеку підприємств та економіку в цілому, породжує нові загрози та виклики для них. Такі загрози та ризики заслуговують на своє дослідження, визначення своєї природи задля забезпечення можливості підприємств реагувати на них та зберігати стан та забезпечення потенціалу економічної безпеки. Роль економічної безпеки підприємства як економічної категорії особливо загострюється в таких умовах, які є наслідком воєнних та геополітичних криз. Такий досвід існує тільки в країнах, що мають або мали збройні конфлікти на своїй території (Грузія, Сирія, Лівія, країни колишньої Югославії та інші). Але досвід досліджень воєнних конфліктів такого масштабу невеликий та майже відсутній. Тому розкриття питання щодо забезпечення потенціалу економічної безпеки в сучасних умовах є актуальним та потребує досліджень.

Економічна безпекологія, як галузь знань та науковий напрям активно нині розвивається. Велика кількість публікацій та захищених дисертацій, протягом останніх років, свідчить про інтерес науковців до проблематики з питань економічної безпеки. З початку 90 років ХХ століття однією з фундаментальних категорій у сучасній вітчизняній та міжнародній економічній науці стала категорія економічної безпеки. Економічна безпека викликає зацікавленість науковців на всіх її рівнях «державарегіон-підприємство». Це зумовлено тим, що економічна безпека є найважливішим елементом національної безпеки та забезпечує конкурентоспроможність національної економіки. Саме здобуття незалежності України, становлення ринкової економіки та захист економічних інтересів на рівні держави і суб'єктів господарської діяльності певною мірою послугувало відліком для розвитку даного наукового напрямку [1, 2].

Складні умови за результатами вторгнення Російської Федерації, що склалися в Україні, у великій мірі вплинули на розвиток та функціонування вітчизняних підприємств. Перед вітчизняними підприємствами виникли нові виклики які потребують швидкої адаптації до сучасних реалій. Відчуваючи суттєві обмеження у всіх без виключення видах ресурсного забезпечення, підприємства пов'язують перспективи власного розвитку саме з забезпеченням не тільки загальної безпеки держави, але й забезпеченням економічної безпеки підприємства [3, с. 28] та її потенціалу. Тому особливого значення в таких умовах набуває питання дослідження наслідків для економічної безпеки підприємств постраждалих від воєнного конфлікту, визначення потенціалу та питань із її забезпеченням. На наш погляд, дослідження питань забезпечення економічної безпеки необхідно розглядати не в історичному вимірі, а в контексті її забезпечення у майбутньому.

Забезпечення потенціалу економічної безпеки підприємства необхідно розглядати як здатність підприємства існувати в просторі небезпечних ситуацій з урахуванням становища ринкової взаємодії, що визначає поточні і майбутні можливості розвитку для адекватного усвідомлення небезпек і загроз. Тому розкриття змісту процесу забезпечення потенціалу економічної безпеки підприємства в сучасних умовах, конкретизація з урахуванням практичних завдань передбачає:

дослідження поняття потенціал економічної безпеки, що вимагає обов'язкової вказівки рівня (держава – регіон – підприємство), на якому він розглядається, при цьому необхідно визначити вплив рівнів які здатні як гальмувати, так і стимулювати ріст;

визначення факторів, що впливають на розвиток потенціалу економічної безпеки підприємства, різноманітні і не обмежуються рівнем підприємства з урахуванням воєнних загроз;

оцінювання потенціалу економічної безпеки підприємства за допомогою створення ефективного інструментарію, що буде включати методи та підходи до оцінювання, систематизацію та аналіз впливу ризиків та загроз в умовах воєнного стану та поствоєнного періоду;

ефективне забезпечення потенціалу економічної безпеки підприємства безпосередньо пов'язано з усіма компонентами розвитку національної і регіональної економіки і тим середовищем, у якому воно здійснюється, тому відсутність позитивних і довгострокових ефектів (результатів) хоча б в одній із взаємозалежних сфер свідчить про наявність негативних тенденцій, здатних надалі звести нанівець наявні позитивні зміни;

формування адекватних реакцій системи забезпечення потенціалу економічної безпеки підприємства на трансформацію економічних відносин у вигляді функціональної реакції (реакція дії, якщо можливості системи дозволяють відреагувати та такі загрози), або у вигляді змістової реакції (зміна системи, якщо поточний стан системи не дозволяє відреагувати). Створена системи забезпечення потенціалу економічної безпеки підприємства повинна являти собою гнучку системи з повністю ідентифікованими елементами. Така системи буде змінюватися, адаптуватися до зовнішніх та внутрішніх умов функціонування підприємства;

формування та розробка підсистеми раннього попередження зміни потенціалу економічної безпеки підприємства як наслідок зміни умов функціонування.

Список використаних джерел

1. Ivchenko Ye., Pogorelov Yu. Economic security of enterprises in the Luhansk region in conditions of post-conflict transformation // *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. № 5. V. 3. P. 358–367.
2. Івченко Є. А. Трансформації системи економічної безпеки підприємства: монографія. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. 420 с.
3. Россошанська О.В. Оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств: монографія. Сєверодонецьк: Східноукраїнський університет імені Володимира Даля, 2016. 350 с.
4. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: Мачулін, 2016. 503 с.
5. Шкарлет С. М., Акименко О. Ю. Дослідження якісної сутності потенціалу економічної безпеки підприємства у ресурсно-перетворювальному аспекті // *Сіверянський літопис*. 2006. №4(70). С. 183-192.

АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Курцев О. Ю., к.юр.н., доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасну систему міжнародних відносин важко уявити без таких понять, як глобалізація та регіоналізація. Усі вони спричинені необхідністю задоволення певних

державних інтересів, отримання певної вигоди, бо з розвитком держав у них виникають нові, більш високі, потреби, досягти яких без допомоги дуже складно. Тому взаємодія, об'єднання країн у союзи, регіони є досить вигідною у різних сферах життя, зазвичай це саме економічна. Та, на жаль, не завжди і не для всіх співпраця є найкращим шляхом для досягнення цілей. В такому випадку більш актуальними будуть бойові дії, прояв агресії, вторгнення на територію іншої держави та інше.

Саме з цього приводу і виникає необхідність діяльності міжнародних організацій, які виконують регулюючі, координаційні та контрольні функції у міжнародному співробітництві. Сучасна міжнародна арена переповнена різноманітними державними, регіональними угрупованнями, які спеціалізуються та виконують свої зобов'язання у різних напрямках політичного життя, таких як економіка, безпека, торгівля, наука, культура та багато іншого.

Одним з найбільших регіонів світу виступає Євразійський регіон. Через його суттєві розміри на географічній карті, з приводу нього виникає і достатньо труднощів, відповідно саме ця частина світу потребує ретельного нагляду та контролю. Одним з гарантів безпеки та органом, що спрямовує свою діяльність власне на дану територію є Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Враховуючи той факт, що найбільш поширеною та впливовою є НАТО, до складу якої входять більшість європейських країн та те, що в цьому регіоні існують також й інші організації, такі як Європейський Союз та Організація договору про колективну безпеку (або її ще називають «Ташкентський пакт»), ОБСЄ також займає визначне місце у встановленні європейського правопорядку.

Діяльність даного об'єднання розпочалася після примирення Заходу та Сходу, закінчення так званої «холодної війни», що призвела до розповсюдження значної кількості зброї, яке перебувало у вільному доступі. Результат цього слугувало створення міжнародного сірого ринку зброї. ОБСЄ не могла допустити незаконну торгівлю зброєю і взагалі її поширення по всьому світу, бо наслідки були б неминучими та непередбачуваними. З того часу ситуація з використання зброї та його поширенням набуває більш прогресивного характеру. Її кількість та потужність зростають з невимовною швидкістю, тому проблема озброєння та роззброєння й досі є актуальною та однією з основних компетенцій ОБСЄ. Це стало відправною точкою діяльності організації у боротьбі за мирне та безпечне співіснування світових континентів.

Центр із запобігання конфліктам, що базується в Секретаріаті ОБСЄ у Відні, відіграє провідну роль у зусиллях ОБСЄ зі зміцнення миру і стабільності на всьому просторі ОБСЄ. ЦПК відповідає за планування процесу установи, реструктуризація і закриття польових операцій. Також він грає ключову роль в підтримці і координації діяльності ОБСЄ на місцях: він веде аналітичну роботу, представляє політичні рекомендації, а також служить сполучною ланкою між польовими операціями, Секретаріатом і Головуванням ОБСЄ.

ЦПК надає підтримку політичного діалогу і діяльності, зокрема в наступних областях:

- 1) контроль над озброєннями;
- 2) заходи зміцнення довіри;
- 3) заходи зміцнення довіри і безпеки (військові);
- 4) координація регіональних ініціатив;
- 5) знищення легкої і стрілецької зброї та звичайних боєприпасів;
- 6) раннє попередження про загрози безпеці;
- 7) систематичний облік гендерних питань в діяльності ОБСЄ;

- 8) механізми мирного вирішення спорів;
- 9) посередництво, сприяння діалогу, підтримка посередництва.

Отже, Організація з безпеки і співробітництва в Європі є досить розгалуженою у своїх цілях та займається різноманітними питаннями, що стосуються підтримання стабільності та миру. У своїй діяльності вона спирається на цілісний підхід до безпеки, який охоплює три головних виміри – військово-політичний, економіко-екологічний та гуманітарний. Як і всі інші організації, вона має відповідну структуру, що забезпечує ефективність її функціонування. А участь у ній такої кількості країн забезпечує організацію матеріальними ресурсами, наявність яких є одним з визначальних факторів не тільки функціонування, а взагалі і створення організації.

Список використаних джерел

1. Вонсович О. С. ОБСЄ як платформа для політичного діалогу з питань європейської безпеки / О. С. Вонсович. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – С. 4-10.
2. Парахонський Б. О. Роль ОБСЄ у формуванні європейського середовища безпеки / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. // Національна та міжнародна безпека. – 2013. – С. 109-114.
3. Пилипенко О. Є. Сучасні проблеми міжнародної безпеки / О. Є. Пилипенко. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – С. 16-23.
4. Спирина О.А. Состояние системы международной безопасности на современном этапе /О. А. Спирина, Л. В. Рожкова // Модели, системы, сети в экономике, технике, природе и обществе. – 2015. – № 2. – С. 79-84.
5. Ежегодный доклад за 2018 год [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: <https://www.osce.org/>.
6. Ежегодный доклад за 2020 год [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/b/502071.pdf>.
7. О докладе Главы Миссии ОБСЕ в Косово [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: <https://osce.usmission.gov/ru>.
8. Целостность сектора безопасности: Международные организации [Електронний ресурс] // Женевский центр демократического контроля над вооруженными силами – Режим доступу: <https://securitysectorintegrity.com/ru>.
9. Центр ОБСЕ по предотвращению конфликтов [Електронний ресурс] // Информационный листок ОБСЕ – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osce.org/ru/secretariat/13718?download=true>.

КВІНТЕСЕНЦІЯ РОЗБУДОВИ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Мартинovich Н. О., к.е.н., доцент

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України»*

У разі військового конфлікту важливим аспектом стає не лише перемога над ворогом, а й забезпечення безперервного функціонування соціально-економічної системи. Сильна економіка – це база безпеки. Для цього національним банком України у 2022 році було виділено до бюджету 19 млрд грн., запроваджено обмеження валютних операцій, посилено контроль за стабільністю курсу гривні, імплементовано

кредитні канікули для клієнтів [1]. Незважаючи на зусилля національного банку, цих заходів недостатньо для того, щоб упродовж невизначеного періоду стабілізувати економічні процеси. У зв'язку з цим актуальності набувають комплексні заходи, в числі яких розбудова територій пріоритетного розвитку.

Варто зазначити, що територіями пріоритетного розвитку (далі ТПР) у дослідженні вважається дієвий засіб впливу на об'єкт (бізнес, зайнятість, інвестиційну привабливість, інноваційну діяльність тощо), що ґрунтується на спеціальних економіко-правових режимах задля подолання несприятливих соціальних, економічних, екологічних та інших умов, а також територіальних диспропорцій розвитку на мезо та мікрорівнях [2].

Аргументація дієвості ТПР на теренах України спирається на узагальнення вітчизняного досвіду розбудови ТПР 1998-2005 рр., який дозволив встановити ключові недоліки та прорахунки, зокрема:

- помилкове бачення розбудови ТПР, що проявлялося у марних сподіваннях українських чиновників, бізнесменів покрити основні первісні витрати за рахунок іноземних інвестицій, в той час як інвестори зазвичай запрошуються до зони ПР після того, як створено необхідну інфраструктуру. Відтак, на сучасному етапі розбудови ТПР треба враховувати те що капіталовкладення в інфраструктуру у 80% формуються за рахунок внутрішніх джерел;

- необґрунтований розрахунок на великі прибутки вже після двох-трьох років функціонування ТПР. У цьому зв'язку вважаємо необхідним додатково вести аналіз етапів життєвого циклу розвитку ТПР;

- корупція, яка маючи не речову форму, важко піддається оцінці, з огляду на що єдиним дієвим способом її мінімізації вважаємо приведення в дію виконання покарання, а відтак, сучасна розбудова ТПР в умовах збройного конфлікту потребує посилення нормативно-правової бази в тому числі в частині покарання.

В рамках виконання наукового дослідження за відомчою тематикою «Розбудова територій пріоритетного розвитку в умовах збройного конфлікту: оцінка результативності та ефективності» узагальнено позитивний зарубіжний досвід повоєнної розбудови таких країн як Ізраїль, Хорватія, Грузія. Це дозволило дійти висновку, що основою сильної економіки являються інновації та продукт з високою доданою вартістю, який потрібен всьому світу.

Так, наприклад, протягом майже двох десятиліть Ізраїль мав позитивне сальдо рахунку поточних операцій, за рахунок інновацій у швидкозростаючих галузях, таких як інформаційні технології, високотехнологічні компоненти та фармацевтика. ВВП Ізраїлю у 2021 році виріс на рекордні 8,1%. Це найвищий показник за останні двадцять років, при цьому прямі іноземні інвестиції за останні двадцять п'ять років склали понад 85 млрд. доларів США. Для порівняння за цей же період в Україну залучено \$78 млрд. доларів США [3].

На тлі економічних і соціальних реформ і стрімкого розвитку туристичного сектора після припинення всіх бойових дій на Балканах, Хорватії вдалося досягти потужного зростання економіки. Протягом 2000-2003 років, темпи зростання ВВП Хорватії мали позитивну динаміку, досягнувши у 2003 році рекордного за весь період, починаючи з 1998 року до теперішнього часу, показника у 5,6% [4].

Грузія, згідно з індексом Heritage Foundation, за десятирічний період перетворилася в одну з «найвільніших економік» світу. За даними Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation, U.S.A. тільки у 1996 році зростання ВВП досягло 14 % [5]. Такий успіх обумовлено в тому числі антикорупційними реформами, зокрема,

створенням у грудні 2001 року спеціалізованого підрозділу на базі Державної прокуратури по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю - Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, USKOK, який успішно розслідував справи з більш ніж двох тисяч обвинувачених, досягнувши рівня засудження приблизно 95%, обумовивши тим самим просування Грузії за п'ятирічний період в індексі сприйняття корупції Transparency International зі 127-го на 68-е місце [5].

Таким чином, квінтесенція розбудови територій пріоритетного розвитку в умовах збройного конфлікту в Україні полягає у комбінації антикорупційної системи, безпеки, науки, освіти та приватного капіталу, що забезпечить прорив як у передових оборонних й приватних технологіях, так і у підготовці висококваліфікованих, затребуваних у світі фахівців, надавши імпульс економічному розвитку регіонів з активним використанням інвестицій; вирішенню проблем зайнятості населення; зростанню експортного потенціалу країни; організації виробництва та постачання на внутрішній ринок високоякісних імпортозамінних товарів; освоєнню сучасного досвіду організації та управління виробництвом, підготовки кадрів, функціонуванню суб'єктів господарства у ринковому середовищі, відпрацюванню моделей адаптації різних систем управління економікою.

Список використаних джерел

1. Національний банк терміново перерахував до Державного бюджету України майже 19 млрд грн.: веб-сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-terminovo-pererahuvav-do-derjavnogo-byudjetu-ukrayini-19-mlrd-grn> (дата звернення: 10.04.2022).
2. Мартинович Н.О., Лешенко П.А. Розбудова територій пріоритетного розвитку: методичний концепт: веб-сайт *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1147> DOI: 10.32782/2524-0072/2022-36-36 (дата звернення 10.04.2022).
3. По примеру Израиля. Как Украине восстанавливать экономику после войны: веб-сайт Издательский дом «Медиа-ДК». URL: <https://nv.ua/opinion/voyna-rossii-protiv-ukrainy-kak-ukraine-vosstanovit-ekonomiku-posle-voyny-izrail-poslednie-novosti-50229005.html> (дата звернення: 09.04.2022).
4. Как вступить в ЕС после войны с соседом: что меняла и что преодолевала послевоенная Хорватия: веб-сайт *Европейская правда* URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/04/3/7108287/> (дата звернення: 09.04.2022).
5. The Heritage Foundation веб-сайт URL: <https://www.heritage.org/> (дата звернення: 10.04.2022).

INTERNATIONAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM FINANCING

Наумік-Гладка К. Г., д.е.н., професор

Птащенко О. В., д.е.н., професор

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Global changes in the world at the turn of the XX-XXI centuries have led to the transformation of terrorism from a method of achieving political goals into a global problem, and the events of September 11, 2001 in the United States have given it a new dimension and

prominence among other global problems of today. The complexity of the problem of international terrorism is that it is closely linked to other relevant to the XXI century. problems (proliferation of weapons of mass destruction, crime, cultural impoverishment, destruction of the multipolar world order, unresolved internal conflicts, poverty and economic backwardness of certain regions) and is in constant contact with them: they are the cause of terrorism, and to some extent, as a result of terrorist activities. The experience of recent years shows that in a fundamentally new situation, which has developed at the beginning of the XXI century, an individual state or international organization is not able to independently resist this type of threat. There is an urgent need to develop a comprehensive program aimed at eliminating the direct and indirect causes of the intensification of terrorism and close cooperation of all members of the international community in the fight against the threat. The leading role in this task should be given (assigned to) the UN, which, by virtue of its position (the only universal international organization today) is able to consolidate the international community in this matter, and practical developments can be successfully used by other members of the international anti-terrorist coalition. For more than 40 years, the UN has been working hard to develop adequate, legally sound and effective mechanisms to combat terrorism internationally. The efforts have resulted in the formation of a global counter-terrorism system under the auspices of the United Nations and its specialized agencies, which includes an extensive international legal framework for cooperation in combating terrorism on land, at sea and in the air, as reflected in 13 conventions and 8 declarations, specially established institutions of the UN Security Council Counter-Terrorism Committee (CTC) and the Counter-Terrorism Committee Executive Directorate (CTCED) – mechanisms for cooperation, control and monitoring of the implementation of commitments undertaken in accordance with UN Security Council Resolutions by member states and organizations - partners. Ukraine, as an active member of the international community and a founding member of the United Nations, cannot stay away from the global fight against international terrorism. As a member of the United Nations and pursuing its external strategic goals, our country is interested in creating a favorable international climate. In this sense, the fight against international terrorism is one of the priority areas of foreign policy for our country.

Cooperation on anti-terrorist activities at the present stage of historical development is becoming an important factor in changing global realities, and the creation of a broad anti-terrorist coalition outside individual blocs and alliances (NATO, EU, CoE, etc.) will help build a unified international security system without dividing lines. This should ultimately be the key to stability, cooperation and mutual assistance in the world.

Positive in this respect is the organization and holding in 2001 (under the auspices of the OSCE), at the initiative of the President of the Republic of Poland A. Kwasniewski, of a regional conference in Warsaw attended by representatives of 17 Central, Eastern and Southern European countries and Bishkek International anti-terrorist conference on strengthening security and stability in Central Asia. These measures strengthened the determination of its participants in the fight against terrorism and ensuring the leading role of the United Nations.

International experience shows that the reduction of terrorist activity is possible only if the state counteracts the coordinated efforts of specially formed forces. The fight against terrorism in Ukraine is one of the priority tasks, the solution of which is impossible without the urgent creation of a state and legal system to prevent and combat terrorism. To this end, taking into account the experience of combating terrorism in other countries, it is necessary to continue work aimed at improving existing legislation, to increase the responsibility for the most dangerous crimes committed in order to put pressure on public authorities and the public.

Internal measures must be combined with multilateral international cooperation, promote the development of cooperation between law enforcement and other state bodies of Ukraine with relevant organizations and law enforcement agencies of foreign countries in the fight against organized crime, terrorism and drug trafficking, etc. With more than ten international conventions on counter-terrorism, including the European Convention on the Suppression of Terrorism (1977), the Rome Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation (1988), and the International Convention for the Suppression of the Taking of Hostages) and others, which were adopted at different times and with different, sometimes opposite approaches and assessments of the same events, complicates the procedure for their application, makes it impossible to ensure proper organization of cooperation between member states to eliminate terrorist conflicts.

References

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518.
2. Резолюція Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1267 (1999) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_452.
3. Ризики фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160727/Zmist1.pdf.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Птащенко О. В., д.е.н., професор

Афанасьєва О. М., старший викладач

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

The global problems facing the peoples of different countries have arisen in different spheres of human life. In one case we are talking about certain aspects of the development of productive forces, the state and quality of the environment, in another – about the crucial issues of foreign and domestic policy, in the third – about the relationship between man and society and so on. Global problems have become so acute that without them it is impossible today to form a realistic idea of current trends in social development, the future of mankind. Among all the current global problems, the problem of terrorism is particularly acute. Terrorism covers not only the political or economic sphere of public life, it affects, above all, the moral and ethical requirements of mankind [1].

The main task of the current stage of development of international cooperation in the field of counter-terrorism and separatism is to develop strategic decisions. On the one hand, the joint actions of European states increase the level of success in the fight against terrorism, especially in the European region, and on the other hand, they make the European continent potentially more vulnerable. International cooperation can only be effective if there is mutual trust and a similar operational culture based on the same standards, laws, procedures and, most importantly, common values. According to the EU approach, the fight against terrorism, in particular, requires a significant reduction of barriers, including national and departmental, in the exchange of necessary information, including intelligence, and on the other hand, the creation of enhanced multi-level systems of personal control, financial and other data. The problem of Ukraine's integration into the international security system and cooperation with global and European security integration structures is related to the process of forming equal standards for different countries in the fight against global terrorism, which should include

assessment and monitoring of terrorist organizations and groups. security systems of Ukraine and foreign countries, in particular NATO countries.

It is important for Ukraine in the context of ensuring its own security to become an organic element of international anti-terrorist structures. In this context, organizational and technical mechanisms of "accelerated" operational exchange of information between Ukrainian authorities and law enforcement agencies, units of the armed forces, special services, financial monitoring institutions of partner countries are important. One of the main sources of information on identifying financial transactions of persons suspected of financing terrorism and separatism is the formation and maintenance of a list of persons, such as the list provided by the SCFM for persons connected with terrorist activities or subject to international sanctions. Such a mechanism provides an opportunity to detect and suspend financial transactions and would significantly increase the detection rate of persons involved in the financing of terrorism and separatism. In particular, the Ministry of Internal Affairs has published on the official website of the agency a list of persons wanted on suspicion of involvement in the commission of a crime under Art. 260 "Creation of paramilitary or armed formations not provided by law" of the Criminal Code of Ukraine. In turn, the National Bank notes the lack of an official list of separatists and suspects, such as the list of persons connected with terrorist activities or subject to international sanctions, which is brought to the attention of the subjects of primary financial monitoring by the SCFM. Ukraine, as information which is usually insufficient for banking institutions to verify financial transactions and its participants in involvement in terrorist financing and separatism MONEYVAL basic international standards to combat money laundering and terrorist financing and the effectiveness of their implementation, as well as the authority to make recommendations to national authorities on the necessary improvement of their systems. Through a dynamic process of peer reviews, peer review and regular monitoring of its reports, MONEYVAL aims to improve the capacity of national authorities to combat money laundering and terrorist financing more effectively [2, 3].

International experience in the fight against terrorism shows the utmost importance of establishing a mechanism for the implementation of the provisions of the Convention by the bodies performing police functions [4]. This mechanism includes:

- definition of the rights and responsibilities of the bodies performing police functions;
- establishing cooperation between the bodies performing police functions in the fight against terrorism through Interpol and Europol;
- coordination of actions between states, especially between law enforcement agencies that fight terrorism;
- settling the legal dimension of cooperation, for example by signing an international convention on a wide range of issues, including information exchange, joint practical action at borders, tracking the whereabouts and movements of perpetrators of terrorist acts, arms control, explosives, etc.

References

1. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / [Резнікова О. О., Місюра А. О., Дрьомов С. В., Войтовський К. Є.]; за заг. ред. О. О. Резнікової. – К.: НІСД, 2017. – 60 с.
2. Демидова Л. Фінансування тероризму: проблеми законодавства та правозастосування / Л. Демидова // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України. – 2016. – С. 92-95.
3. Біленчук П.Д., Гуцалюк М.В., Кравчук О.В., Козир М.В. Комп'ютерний

тероризм: суперхакери, кібер-терористи, кібер-криміналісти. – Монографія / За заг. ред. П.Д. Біленчука. – Київ: Наука і життя, 2018. – 291 с.

4. Кузнєцов Г. Стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами в 2016 році / Г. Кузнєцов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://napu.com.ua/wp-content/uploads/pdf/30_09_16_Conference.pdf.

MODERN PREREQUISITES FOR THE CONSTRUCTION OF PRIORITY DEVELOPMENT TERRITORIES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF POST-CONFLICT TRANSFORMATION

*Rohozian YU. S., Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher
Luhansk branch of the State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal
Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"*

In modern foreign scientific research, the opinion of the synonymous use of the conceptual and categorical elements "territories with special conditions for the economic activity", "priority development territories", "special territories", "free economic zones", "special economic territories", "free trade zones", "advanced development territories" and others. Nevertheless, the concept of "priority development territories" is a more complex and broader category in this series, since it implies not only the presence of preferential features of a tax, investment, insurance, but also aimed at overcoming or mitigating the negative impact of the adverse conditions prevailing in such territories. This thesis confirmed not only by foreign sources, but also by the domestic legal field, namely in the norms of the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Economic Development Strategy of Donetsk and Luhansk regions for the period up to 2030" [1] dated August 18, 2021 No. 1078-r and the Draft Law of Ukraine "On the introduction of a special regime of economic activity in the priority development territories in the Donetsk and Luhansk regions" dated December 07, 2021 No. 6403 [2].

This research based on the theoretical and methodical provisions of the state power organization, the categorical and conceptual apparatus of the regional economy, the scientific works of foreign and domestic scientists on the importance of priority development territories after an armed conflict, current regulations, and own research and development results.

In recent years, studies related to the development of a particular territory, which has undergone transformational changes for various reasons, among which armed conflicts are the most significant, have become increasingly important [3]. Today, when the Ukrainian regions courageously resist the occupiers and fight for victory in the war, the problem of post-conflict restoration of territorial units is becoming more acute every day. This is especially vital for those areas where the destruction of critical infrastructure facilities and the scale of external and internal migration are catastrophic, namely Chernihiv, Donetsk, Kharkiv, Kherson, Kyiv, Luhansk, Mykolaiv, Sumy regions. It is time for representatives of not only state and local self-government authorities, but also the scientific, expert, and business environment to think about the upcoming restoration of the affected territories, which will be directly related to the level of attraction of internal and external funds to administrative-territorial units.

Undoubtedly, as a result of brutal hostilities, not only the population and industrial facilities suffer, but also the image of the regions. The end of the conflict will make government officials realize the need to introduce special conditions for the future development of these territories, both by residents, business structures and other internal and external stakeholders. In this context, the construction of priority development territories on

post-conflict lands will provide for the presence of preferential features of a tax, investment, insurance or other nature. In addition, a necessary condition for the development of the affected territories will be to overcome or mitigate the negative impact of the prevailing adverse conditions in these areas [4]. This thesis will be confirmed in the formation of a new regulatory framework in Ukraine for planning, regulating and effectively implementing steps to construction the affected regions as the areas of priority development.

It is important to emphasize the need to create institutional conditions for the priority development territories not only for the city-centers of the regions and territorial communities, but also for villages and towns, including peripheral areas as they are the important components of the primary administrative-territorial link, with which first of all, other subjects of local government and management are in contact.

Since the priority direction of the Ukrainian foreign policy is the process of its European Union integration, within which our country is obliged to harmonize its legislative base with the European one, this forms the economic and legal prerequisites for development not only for the regions, but also for territorial communities and their constituent parts. Therefore, it is essential to analyze the experience of those European Union countries that have recently been devastated by such armed conflicts.

Over the past few decades, more than 50 examples of the restoration of post-conflict territories can be counted, but not all countries have managed to direct these processes towards the construction of territories that have priority development compared to similar units. Thus, the scientific interest led, firstly, to the experience of the Balkan Peninsula countries (Bosnia and Herzegovina, Serbia, Croatia), where the latter country occupies a leading position. Over time, territorial differences on the basis of historical, economic, cultural, political and external action led to the evolution of distinctive Croatian regional economic structures and traditions, and the transferred military conflicts only hardened them. For instance, the economic strength of the Dalmatia region, which is largely unsuitable for agricultural activities or heavy industry, based on tourism, fishing and the sale of traditional Croatian products. On the other hand, in Western Slavonia, where the land is more fertile, the regional economy has been built on small-scale agriculture and manufacturing activities such as food processing and furniture making.

In addition, public statements by the Ukrainian government representatives (in particular, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and the Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine) also focus on the urgent need to form a plan for the future development of the post-conflict regions of Ukraine, which should take into account the best European practices in this process.

Summarizing the above, it is necessary to state a fact that against the backdrop of hostilities that have now covered almost half of the regions of Ukraine, the main prerequisites for the construction of priority development territories have already been formed. This issue already needs special attention in the most affected Luhansk and Donetsk regions, to which Chernihiv, Kharkiv, Kherson, Kyiv, Mykolaiv and Sumy regions have also been added. The huge amount of destruction of critical infrastructure facilities in these regions as well as modern economic, legal and administrative-territorial aspects of life provoke representatives of both state and local authorities to take decisive action to restore these territories after the end of the armed conflict. In addition, it is extremely important to develop an effective roadmap for such areas aimed at building the affected territories and restoring traditional economic activities or finding new unique characteristics that will subsequently help the affected territories become competitive both internally and externally (that is, to find points of growth and strengthening of their managerial, socio-economic, cultural potential). Each of

the regions currently suffering from hostilities should and will have a large number of development features in the future, therefore, further scientific and analytical research in the context of this topic should be aimed at studying and summarizing the experience in construction of priority development territories after armed conflicts in the European Union countries, in particular, in Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia.

List of sources used

1. On approval of the Economic Development Strategy of Donetsk and Luhansk regions for the period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 18, 2021 No. 1078-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021-%D1%80#Text> (application date 08.04.2022).
2. On the introduction of a special regime of economic activity in the priority development territories in the Donetsk and Luhansk regions: Draft Law dated December 07, 2021 No. 6403. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73383 (application date 08.04.2022).
3. Strykowski P., Below B. Free Trade Zones: A Free Ride for Counterfeiters? The Organization for Economic Co-operation and Development. 2018. URL: <https://www.oecd.org/gov/risk/blog-free-trade-zones-a-free-ride-for-counterfeiters.pdf> (application date 08.04.2022).
4. Boyenge S.J.P. ILO database on export processing zones (Revised). ILO Working Papers. Geneva: International Labour Organization. 2007. URL: https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2007/107B09_80_engl.pdf (application date 28.03.2022).

НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Семененко І. М., д.е.н., професор

Бурко Я. В., к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Війна, що почалась 24 лютого 2022 року, вплинула тим чи іншим чином на абсолютно всі громади України. Деякі з них були окуповані, в деяких відбувались безпосередньо військові дії, деякі постраждали від ракетних ударів, тоді як деякі не зазнали жодних руйнувань, але прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб. На середину березня за даними Міжнародної організації з міграції кількість осіб, які перемістились всередині країни, становила близько 6,5 млн осіб [1]. Ці оцінки є приблизними, окрім цього, міграція відбувається щодня з областей, в яких відбуваються бойові дії. Економічні збитки України є величезними і продовжують збільшуватися: за попередніми підрахунками країна втратить мінімум 35% ВВП, а наявні інфраструктурні збитки дорівнюють більше 270 млрд дол. [2]. Окрім цього нарастають соціальні проблеми та погіршується стан довкілля. Отже, відновлення сталого розвитку є актуальним для кожної громади, але напрями, часові межі і шляхи цього можуть бути абсолютно різними.

Одним з головних напрямів відновлення сталості, життєстійкості і нормального функціонування громад є відновлення інфраструктури і забезпечення переміщених осіб житлом. Це є найбільш коштовним напрямом, і більшість коштів буде спрямоване саме на відновлення доріг, мостів, будівель соціального та іншого призначень. При

цьому необхідно оцінити першочергові потреби населення в такій інфраструктурі. Важливим стане закордонний досвід відновлення міст та застосування нових підходів з використанням принципів сталого розвитку в процесі відбудови. Це дозволить не лише відновити діяльність тієї чи іншої установи, а і скоротити кошти на її утримання у подальшому. У той же час доцільним є створювати тимчасові робочі місця із залученням місцевого та/або переміщеного населення і залучати громадськість до будівельних робіт.

Іншим важливим напрямом є забезпечення надання різних публічних послуг населенню. Цей напрям є важливим для абсолютно всіх громад: і тих, де відбулось руйнування певних будівель, що надають публічні послуги, або іншої інфраструктури, і тих, що мають велике навантаження на систему надання тих чи інших послуг у зв'язку з припливом великої кількості людей. Завданням стає не лише закупівля додаткового обладнання і залучення додаткової кількості людей, а і перехід на нові моделі надання послуг, оптимізацію самого процесу надання послуги, врахування потреб вразливих верств населення, забезпечення рівності і прозорості надання послуг. Доцільним є створення або розвиток мобільних груп надання послуг, які можуть відвідувати віддалені населенні пункти сільської місцевості, до яких також відбулось значне переміщення людей. У цьому напрямі можна також казати про тимчасове «усиновлення» інших аналогічних установ, що надавали певні послуги в громадах, де відбуваються бойові дії, та їхніх працівників.

Підвищення спроможності органів місцевого самоврядування було завжди важливим завданням, але в сучасних кризових умовах набуває особливого значення. Це може стосуватися і розвитку людських ресурсів, і організаційного розвитку систем надання різних послуг, і структурних вдосконалень або перепланування установ органу місцевого самоврядування, і покращення управління координацією та мобілізацією ресурсів. А окремим напрямом сталого розвитку має стати підвищення партисипативності всіх управлінських процесів на місцевому рівні, що включатиме і реалізовуватиметься на основі оцінок потреб різних груп населення, особливо внутрішньо переміщених осіб, створення та/або розвитку консультативно-дорадчих органів, органів самоорганізації населення, зміцнення довіри тощо.

Ще одним актуальним напрямом стає повернення внутрішніх і зовнішніх мігрантів до своїх громад та їх сталий економічний розвиток. В рамках цього напрямку можливі окремі проекти щодо розвитку центрів зайнятості, створення тимчасових робочих місць для проведення відновлювальних робіт та надання послуг, створення сприятливого економічного середовища за рахунок коригування місцевих податків та надання певних пільг підприємцям, створення підприємницьких рад при органах місцевого самоврядування як консультативно-дорадчих органів, реінтеграції і забезпечення працевлаштування колишніх військових тощо.

Всі зазначені напрями можуть бути реалізовані за підтримки міжнародних організацій, із залученням закордонного досвіду та експертної підтримки.

Список використаних джерел

1. IOM. Ukraine IDP figures general population survey March 2022. URL : https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM%20IDP%20Estimates%20UKR%2016MAR2022_0.pdf
2. Шмигаль оцінює загальні збитки від війни у трильйон доларів, а втрату ВВП – у 35% / Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/29/684865/>

ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ І ЄС

Серікова О. М., к.е.н. доцент

Шемякіна К. А., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності та забезпечення якіснішого і динамічнішого соціально-економічного розвитку країн стимулює процеси їх регіональної інтеграції.

У сучасних умовах регіональна інтеграція, являє собою модель свідомої й активної участі групи країн у процесі стратифікації глобалізованого світу: за рівнем добробуту, за ступенем міжнародного політичного, економічного і культурного впливу, за доступом до ресурсів та інформації, за використанням передових технологій. Отже, головна мета такої інтеграції – створення максимально успішної стратегії, тобто зміцнення позицій об'єднання у сферах, найважливіших для даного етапу глобалізації.

Прикладом успішного утворення є Європейський Союз, що тривалий час утримує міжнародні позиції за рівнем науково-технічного розвитку, макроекономічної потужності та конкурентоспроможності, соціальних стандартів, ефективності політико-інституційного устрою.

Важливим аналітичним інструментарієм для пояснення змісту та специфіки процесів економічної конвергенції, є відповідні економетричні моделі, більшість з яких розроблена на ґрунті теорії економічного зростання.

Процес євроінтеграції, який є досить тривалим і складним, можна розглядати як інститут розвитку в широкому трактуванні цього терміна – як інструмент реалізації державної політики. Інституційні трансформації у процесі економічної конвергенції спрямовані на забезпечення стратегічного поступу економіки і суспільства. Приклад країн, які отримали членство в Євросоюзі 2004 і 2007 років, показує, що процес їх європейської інтеграції цілком відповідає основним критеріям належності до інституту розвитку (зокрема, націленості на розвиток економіки загалом або певних галузей, секторів, регіонів; зафіксованим у нормативних актах стратегічних цілей; специфічній нормативній базі та регулятивним вимогам; використанню принципів державно-приватного партнерства).

Починаючи з 2000 року програмно-стратегічною основою для прискорення соціально-економічної динаміки та посилення міжнародної конкурентоспроможності ЄС (у першу чергу порівняно з США та Японією) стають Стратегії зростання та зайнятості, що ухвалюються Європейською Радою на десятирічний період і можуть переглядатися під впливом суттєвих макроекономічних змін.

Укладення та набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало, квінтесенцією курсу соціально-економічних перетворень, проголошеного в Україні у 2014р., який є курсом «Європейського вибору». Документ, яким регулюються відносини України та ЄС, став одночасно і ідеологічним обґрунтуванням політики соціально-економічних і політичних змін, і стратегічним баченням майбутнього країни, і конкретним планом проведення системних реформ.

З початку 2000-х років державами, що подали заявки на вступ до ЄС, розпочато впровадження національних програм конвергенції, спрямованих на наближення параметрів їх макроекономічного розвитку до рівня високорозвинених країн Європи, а також на забезпечення відповідності системи державних фінансів вимогам щодо

вступу в Єврозону. Конвергенційні програми стали дієвим інструментом валютної інтеграції старих і нових держав-учасниць Євросоюзу.

У процесі євроінтеграції постсоціалістичні держави отримали вагому підтримку ЄС через такі регіональні фінансові інститути розвитку, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Європейський інвестиційний банк. Діяльність цих установ є багатобічною і передбачає застосування колективного інвестиційного механізму, спрямованого на створення таких суспільних благ, як регіональна транспортна інфраструктура, спільні системи митного, валютного, фінансового регулювання, охорони довкілля, управління природними ресурсами, боротьби зі стихійними лихами.

Успішне впровадження і функціонування вищезазначених інститутів у процесі євроінтеграції країн заклало фундамент для подолання трансформаційного спаду їх економік, формування ринкової моделі господарювання, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури, акумуляції людського й інтелектуального капіталу.

Доказом системного позитивного впливу євроінтеграції як інституту розвитку на соціально-економічну динаміку країн можна вважати ефективну трансформацію їх національних економік, забезпечення стабільного економічного зростання і підвищення рівня суспільного добробуту. За даними МВФ, у середньому впродовж 2001–2013 років у постсоціалістичних країнах Євросоюзу обсяг ВВП на душу населення збільшився у 1,5-2,5 раза.

Порівняльна оцінка України і держав ЄС за індексами економічної свободи, людського розвитку, конкурентоспроможності, інноваційності, ефективності проведення реформ свідчить про досить значне відставання нашої країни. Суттєві «розриви» зберігаються і за іншими ключовими макроіндикаторами: останніми роками рівень продуктивності праці в Україні не перевищує 30% аналогічного показника ЄС; ВВП на душу населення – 20%; рівень середньомісячної зарплати – 7%. Проблема полягає не тільки у величині цих «розривів», а й у тому, що за переважною кількістю оціночних показників ця величина скорочується вкрай повільно, а за деякими навіть зростає, що фактично є ознакою міжкраїнної дивергенції. Отже, доводиться констатувати, що Україна прямує у сформованому останніми роками негативному тренді посилення дивергенції між країнами в регіоні Центральної та Східної Європи, більшість яких є членами ЄС.

Для України кардинальні зміни в системі європейської інтеграції є одночасно і новими можливостями, і новими викликами. Слід враховувати можливість виникнення конфлікту нових інституційних форматів з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС як з позиції формальних, так і неформальних інституційних засад. Інтенсивний процес змін у механізмах ЄС може призвести до прогресуючого відставання змісту Угоди від регулятивної системи ЄС в умовах, коли темп інституційних змін в ЄС помітно перевищить темп інституційних змін в Україні.

Список використаних джерел

1. World Economic Outlook Database, April 2014. – International Monetary Fund, 2014 // [http://www.imf.org/external/-pubs/ft/weo/...](http://www.imf.org/external/-pubs/ft/weo/)
2. Єпіфанов А. О. Соціально-економічні основи розвитку регіонів: Навч. посібник / А. О. Єпіфанов, С. В. Зеленський, М. В. Мінченко та ін. – Суми: Мрія-1. – 2011. – 332 с.

ВІДМІННОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РІЗНИХ ТИПАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА КОМПЛЕКСНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЕТАПІВ ТА РІВНІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Тарасенко Г. М., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

У економічних та соціально-політичних дослідженнях окрім інших поглядів на процес регіонального розвитку існує також погляд на процес розвитку як на процес трансформації соціально-економічних систем, що нібито відволікає від погляду розвитку соціально-економічних систем як результату дії конфліктів інтересів різних груп інтересів. Крім того, оскільки в різних країнах функціонують різні типи соціально-економічних систем, то їхня трансформація у кожному випадку має окремі риси. Тож, виникає необхідність виявлення відмінностей у таких паралельних трансформаційних процесах, але й визначення загальних рис у трансформаційних процесах.

Трансформація передбачає зміну компонентів, параметрів, пропорцій, зв'язків економічної системи, які, накопичуючись, обумовлюють перехід її в новий якісний стан. Трансформація – це не просто саморозкриття системи, актуалізація закладеного в ній потенціалу, зміна станів, форм функціонування. Завдяки трансформації система виходить на інший рівень функціонування, раніше недоступний і неможливий для неї, змінюючи при цьому свою організацію. За Л. П. Стебляковою [4, с. 20-21] трансформація є об'єктивно-суб'єктивним процесом, що, з одного боку, відбувається відповідно до об'єктивних законів, а з іншого – ініціюється і регулюється суб'єктами з метою його прискорення і надання йому певної спрямованості. Основу соціально-економічних стосунків складають стосунки власності на матеріальні чинники. Види соціально-економічних систем: 1) аграрна (в основі якої лежить ручна праця); 2) індустріальна (в основі якої лежить промислове виробництво); 3) постіндустріальна (основа – сфера послуг, креативна праця). Л. П. Стеблякова [4, с. 21] виділяє такі шляхи трансформації економічних систем як еволюційний, реформаційний (модернізаційний), революційний. Але це питання, хоча вже й є усталеним, але потребує перегляду, оскільки розмежування таких шляхів для соціально-економічних систем за чіткими ознаками не є можливим: неможна говорити про суто «еволюцію» нібито можна відволікатися від цілеспрямованої реформаторської діяльності акторів соціально-економічних систем, та й «революційний» у початковому значенні має на увазі «повернення» стану розбалансованої системи до опори на стійкі засади, а не «прогресивний», як його прийнято тлумачити зараз. Але роздивимось ці шляхи, як їх подано у джерелах, та надамо коментарі до кожного з них.

Еволюційна трансформація – безперервний процес саморозвитку, джерело якого знаходиться в самій системі, що охоплює усю систему і припускає поступове становлення системної цілісності на основі вирішення об'єктивно виникаючих суперечностей шляхом дії економічних сил; це поступовий, плавний процес, що не припускає різких стрибків. Перехід від ручної праці до промислового виробництва – природний процес розвитку людини – перемоги людини над силами природи. Тобто можна вважати, що не якісна зміна (бо це будь який розвиток) зазначає еволюційність, а поступовість зміни. Але мутагенез, який вважають основою еволюційних процесів, – це саме стрибок, після якого лавиноподібно відбувається посунення застарілих форм взаємодії акторів соціально-економічної системи.

Реформаційна (модернізаційна) трансформація, здійснювана «згори» за допомогою реформ, припускає перетворення значної частини параметрів системи у

рамках її базових властивостей, що зберігаються, за ініціативою реформаторських сил. При реформі економічних систем відбувається лише коригування окремих їх елементів з метою поліпшення ефективності старої системи без зміни її основ. Отже, реформу можна розглядати як прихований етап трансформації. Маючи різну міру глибини, реформи створюють умови для подальшого якісного переродження системи, саме тому має сенс говорити про реформаційну трансформацію, яка, вписуючись в логіку еволюційних процесів, істотно прискорює їх. Але говорячи про класифікаційну ознаку, за якою можна поділити розвиток на реформи та еволюційні зміни, то це скоріше централізована спланованість (згори донизу) у першому випадку та спонтанне накопичення змін знизу (доки не критична маса змін не змінить координаційні механізми угорі) у другому випадку.

Револьюційна трансформація припускає «зняття» старої системи і становлення нової в прискореному режимі. Револьюційна трансформація пов'язана з руйнуванням колишніх економічних і соціальних структур і створенням нових при активній участі політичних і владних сил. Але у такому разі це револьюційна трансформація – це певний етап трансформації як саме розвитку, яка стає «перемогою» еволюційної трансформації у двобічному протистоянні еволюційної та реформаційної трансформації.

Прикладом револьюційної трансформації є перехід від індустріальної до постіндустріальної системи. Можливо, також навести як приклад і перехід від ручної праці до промислового виробництва, адже його назва вказує на це – промисловий переворот, промислова револьюція. Але з зазначеного можна дійти висновку, що револьюційним був чи буде певний етап у таких прикладах соціально-економічного розвитку, а реформаційні та еволюційні трансформаційні процеси також відбувались. Таким чином, процеси еволюційної, реформаційної (модернізаційної) та револьюційної трансформації відрізняються за своєю сутністю та принципом переходу від попереднього стану в наступний, але складають єдину пов'язану систему форм трансформації.

Трансформація соціально-економічної системи передбачає також і трансформацію усіх її складових, оскільки соціально-економічні процеси обумовлюються взаємодією сукупності економічних, соціальних, науково-технічних та інших чинників. Соціотехнічну систему є сенс розглядати як одну з підсистем соціально-економічної системи (від ширшого поняття). Найголовніша частина – соціум, людина, яка є основним елементом обох. За сучасних умов актуальним об'єктом дослідження трансформаційних процесів стає цифровізація соціуму, яку також слід розглядати як конкретний об'єктивний процес розвитку соціально-економічних систем.

За Ю. І. Грибановим [1, с. 20] цифрова трансформація – це впровадження сучасних цифрових технологій у бізнес-процеси соціально-економічних систем усіх рівнів. Але чи можна будь яке впровадження вважати трансформацією а тем більш розвитком соціуму? За Ю. Г. Черняк [5, с. 182-183] розширення меж інформаційного простору призводить до трансформації традиційної нормативно-ціннісної системи, виникнення нових домінант мислення і поведінки людини в соціумі. Але як можна дійти висновку, що відбувається саме «розширення меж інформаційного простору» та що таке «інформаційний простір» та де його «межа»? Вчені вважають, що трансформація соціально-економічної системи має на увазі зміну морально-духовної сторони, витіснення культурних цінностей, моральних критеріїв, традицій, вимог, що пред'являються до суспільства. Усе це породжує основні напрями економічного розвитку, що призводить до виникнення різних моделей соціально-економічних систем. Перехід до постіндустріального суспільства припускає повну зміну мислення,

системи поглядів суспільства, яка тепер повинна підтримувати прискорення процесів. Неминуча поява моделі «нової» людини – в літературі її можна зустріти під назвою «*homo digital*». Мається на увазі, що «людина цифрова» – це наступний етап розвитку після «людини економічної» («представника західної культури»), для якої в пріоритеті стоїть отримання благ з умовою посилення розриву з нижчими верствами суспільства. Тобто, коли вигравав один, решта програвали. У свою чергу, людина епохи цифровізації мислить інакше – вона креативна, творча, здатна видавати інноваційні ідеї, які сприятимуть розвитку усього суспільства, а не тільки її самої. Вона піклується про усіх, у тому числі і про наш загальний будинок – Землю, бо схильна до раціонального споживання з мінімальною шкодою для екології. Коли виграє «*homo digital*», виграють усі. Поколінням «*homo digital*» в природному форматі прийнято називати сучасну молодь, для якої цифрові технології – природне місце існування, вони їм не чужі, як попереднім поколінням; вони не викликають страху, настороженості. Людям нової епохи не характерне поводження з технологіями з обережністю і побоюванням. Але слід зазначити, що більшість таких проявів змін поведінки є лише вторинними ознаками трансформації та визначають її зміста.

У той же час виникає необхідність визначити, що саме мається на увазі під трансформацією СТС. Нова модель соціотехнічної системи під впливом процесів цифрової трансформації докладно розглянута В. І. Чимширом у монографії [6]. У статті [7] той же автор приділяє увагу запропонованій концепції паралельної віртуалізації, яка передбачає віртуалізацію СТС (автономна взаємодія компонентів технічної підсистеми, якими можна управляти за допомогою єдиної кіберфізичної системи. Кіберфізична система – інформаційно-технологічна концепція, що передбачає інтеграцію обчислювальних ресурсів у фізичні сутності будь-якого типу, включаючи біологічні та рукотворні об'єкти). Завдяки цьому підходу СТС стає «розумною» («цифровою») та її функціонування фактично представляє собою дві групи процесів: одна група, що проходить у реальному світі, та друга, що проходить у віртуальному. Іншими словами, у віртуальному просторі СТС існує як «цифровий двійник», дозволяє машинам самостійно усвідомлювати свій стан, забезпечуючи самодіагностику, яка веде до прогнозування несправностей. Соціальна підсистема, у свою чергу, може на основі зафіксованих даних про роботу технічної підсистеми планувати її роботу, підлаштовуючи під конкретні споживацькі потреби.

Таким чином, поява нової моделі економічної поведінки людини – обов'язкова частина трансформації соціально-економічного устрою. Враховуючи, що у будь-якій соціотехнічній системі людина є однією з головних складових, її трансформація, яка буде викликана процесами трансформації соціально-економічної системи, призведе до трансформації соціотехнічних систем. Але слід визнати, що цифрова трансформація поки що не здійснилась у повному обсязі, тож і не відбувся саме розвиток як один з альтернативних результатів біфуркації вслеск\розвиток за П. В. Кривулею [2; 3], а тому для прогнозу подальших змін слід розглядати цей трансформаційний процес у двох зазначених аспектах: за його етапами (еволюційним, реформаційним, революційним) та за його рівнями загальної соціально-економічної системи та складовими у всіх соціотехнічних системах, розвиток яких може відбуватися виключно як процес розв'язання конфліктів та протиріч.

Список використаних джерел

1. Грибанов Ю. И. Цифровая трансформация социально-экономических систем на основе развития института сервисной интеграции. Санкт-Петербург. 2019. 355 с.
2. Кривуля, П. В. Использование концепта бифуркации динамики типа

всплеск/развитие применительно к вопросу различения синергетического и подобных ему эффектов. *Проблеми глобалізації та моделі сталого розвитку економіки*: Матеріали IV-ої міжн. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених 26-28 березня 2014 р. Луганськ: Ноулідж, 2014. С. 208-211.

3. Кривуля П. В. Категориальная система показателей отражения возможных эффектов сочетания организационных форм – эффект асиндальности и его составляющие. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2013. № 6 (195). Ч. 1. С. 148-155.

4. Стеблякова Л. П. Трансформация экономических систем: теория и практика. – Москва. 2010. 54 с.

5. Черняк Ю. Г. Цифровизация и технологизация общественной жизни как фактор трансформации социокультурной сферы современного общества. – Минск – 2019. С. 176-183.

6. Чимшир В. І. Проектно-орієнтоване управління процесами соціотехнічних систем: монографія. – Нац. ун-т "Одес. мор. акад.", Дунайський ін-т : Купрієнко СВ. Одеса. 2018. 193 с.

7. Чимшир В. І. Цифровая трансформация как основа новой методологии функционирования социотехнических систем. *Проблеми сталого розвитку морської галузі*. 2021. С. 143-144.

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Швець Н. В., к.е.н., докторантка

Інститут економіки промисловості НАН України

Російське вторгнення в Україну призвело і, на жаль, продовжує призводити до значних економічних втрат та загострення гуманітарної ситуації. У таких умовах національна економіка потребує особливої державної політики, яка обов'язково має включати оперативні рішення, спрямовані на підтримування бізнесу і вирішення першочергових завдань соціального характеру. Поки що стратегічні завдання заморожені, проте вони все одно залишаються важливими, оскільки визначають майбутнє країни. Уже найближчим часом держава повернеться до розроблення стратегічних планів щодо забезпечення якомога швидшого повоєнного відновлення та розвитку економіки.

Зрозуміло, що з позиції сьогодення розроблені раніше національні, регіональні стратегії вимагатимуть перегляду й корегування. Однак окремі їхні види та складники точно не втратять своєї значущості. Попри велику кількість спричинених війною проблем, не можна забувати про розвиток освіти, нарощування наукового потенціалу, інтенсифікацію інноваційної діяльності. Саме зазначені сфери є рушіями впевненого економічного зростання будь-якої країни.

Так, до початку війни українські регіони значно просунулись у розробленні стратегій смартспеціалізації (Strategy for Smart Specialization – S3), що включає пошук нових точок регіонального зростання, заснованого на використанні унікальних місцевих можливостей, застосуванні знань та інновацій. Ця робота в регіонах обов'язково має бути продовжена з урахуванням внутрішнього переміщення ресурсів та їхньої повоєнної територіальної концентрації.

Деякі підприємства були евакуйовані та відновлюють свою діяльність у безпечних регіонах України. Активізуються й ті суб'єкти, що припинили роботу з

початком війни. Бізнес згуртовується й демонструє готовність працювати на повну потужність, поєднуючись у кластерному русі.

24 березня 2022 р. за ініціативою Clusters4Ukraine створено Український кластерний альянс (УКА), у якому впродовж місяця об'єдналися 30 українських кластерів, що представляють різні галузі економіки та частини України [1]. Як зазначено в місії УКА, це об'єднання спрямовано на «... прискорення кластеризації економічних секторів України шляхом консолідації та зростання учасників кластерного руху, їх розвитку у відповідності до європейських кращих практик та стандартів». На поточному етапі альянс підтримує критичні індустрії, які відповідальні «...за продовольчу безпеку, виробництво ліків, одягу, охорону здоров'я, а також критичну інфраструктуру» [2].

Кластеризація є усталеною практикою регіонального розвитку у світі та закладена в методологію смартспеціалізації. Кластери в ній розглядаються як ефективний інструмент використання підприємницького потенціалу та створення інновацій задля підвищення конкурентоспроможності економіки регіону та країни загалом. Саме тому сучасна активізація кластерного руху формує передумови для успішної реалізації цілей S3 в Україні.

Водночас, враховуючи спричинені війною втрати кадрового, виробничого, інфраструктурного потенціалу тощо, при розробленні та подальшій реалізації стратегій смартспеціалізації доцільно більше зосередитися на застосуванні міжрегіонального партнерства. Ефективна комунікація з іншими регіональними, національними та транскордонними інноваційними екосистемами значно розширить можливості місцевих економік започатковувати, розвивати перспективні для зростання види економічної діяльності.

Згідно з європейською методологією смартспеціалізації, міжрегіональне та транснаціональне співробітництво розглядається [3, с. 79] як один з ключових складників стратегії смартспеціалізації. Експерти зазначають, що відкритість стратегій смартспеціалізації та їх спрямованість назовні дають регіонам доступ до широких бізнес- та знанневих мереж, дозволяють зміцнити свій дослідницький потенціал, вийти на інші ринки, розширити підприємницькі можливості, посилити власні сильні сторони, інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості та наростити інвестиції у регіональні економіки.

Уточнимо методологічні засади формування партнерських відносин в рамках S3 [4]. Взаємодія, що зароджується в межах регіональної інноваційної екосистеми між бізнесом, науковою сферою, владними структурами і громадськістю, закладає внутрішнє партнерство. Зовнішнє партнерство може утворюватися на міжрегіональному та наднаціональному рівнях. На першому відбувається взаємодія регіонів у межах національної інноваційної екосистеми, що дозволяє взаємодоповнювати і взаємопідсилювати регіональні стратегії смартспеціалізації. Транскордонні відносини передбачають входження у світовий дослідницький простір з отриманням вигід від міжнародного партнерства для досягнення цілей регіональних та національної стратегій смартспеціалізації.

Для регіонів України розвиток європартнерства закладено обраним євроінтеграційним курсом та визначено в підписаній Угоді про асоціацію з ЄС [5], згідно з якою співробітництво передбачено, зокрема, у сферах:

науки і технологій (глава 9) з метою наукового розвитку і зміцнення наукового потенціалу для вирішення національних та глобальних викликів (ст. 374);

промислової й підприємницької політики (глава 10), у тому числі задля розвитку

малого та середнього бізнесу, модернізації промисловості й удосконалення інноваційної політики через обмін знаннями, досвідом, розвиток кластерів та розширення доступу до фінансових ресурсів (ст. 379).

На сьогодні з'явилися сподівання, що Єврокомісія прискорить процедури вступу України до Європейського Союзу і найближчим часом наша країна набуде статус кандидата в члени ЄС. Це надасть нові можливості для модернізації української економіки, зокрема на основі міжрегіонального партнерства.

У Європі накопичено великий досвід організації взаємодії між регіонами. Так, у 2013 р. десятьма європейськими регіонами було започатковано ініціативу Авангард (Vanguard Initiative) [6] з впровадження пілотних проєктів міжрегіонального партнерства на засадах S3. Отримані результати продемонстрували, що смартспеціалізація та кластерна міжрегіональна співпраця сприяють новому промислому зростанню. Підтвердженням успіху та подальших перспектив даної ініціативи став запуск Європейською комісією тематичних платформ смартспеціалізації (S3P), що відбувся на конференції Smart Regions у червні 2016 р.

Зараз «Авангард» – це альянс 39 регіонів Європи, які прагнуть синергетичної взаємодоповнюваності стратегій смартспеціалізації для розвитку промислових кластерів і досягнення світового лідерства. На основі досвіду цього співробітництва розроблено тематичний підхід S3, який передбачає п'ятифазний процес створення та розвитку міжрегіонального співробітництва.

Отже, подальша імплементація підходу смартспеціалізації в Україні сприятиме інтеграції України до інноваційного простору ЄС завдяки розвитку партнерства на регіональному, міжрегіональному та наднаціональному рівнях, що буде супроводжуватись взаємодією інноваційних екосистем різного порядку та забезпечить взаємодоповненість і взаємопідсилення регіональних/національних стратегій смартспеціалізації.

Список використаних джерел

1. Учасники УКА. Industry4Ukraine. URL: <https://www.industry4ukraine.net/uchasnyku-uka>. (дата звернення: 22.04.2022).
2. Український кластерний альянс – запуск. Industry4Ukraine. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/ukrayinskyj-klasternyj-alyans-zapusk>. (дата звернення: 22.04.2022).
3. Implementing Smart Specialisation: A Handbook / C. Gianelle, D. Kyriakou, C. Cohen and M. Przeor (eds). Brussels: European Commission, EUR 28053 EN, 2016. 122 p. DOI: <https://doi.org/10.2791/610394>.
4. Швець Н.В. Розвиток міжрегіонального партнерства в рамках формування стратегії смартспеціалізації. 2021. №33. *Економіка та суспільство*. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-71>.
5. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>. (дата звернення: 22.04.2022).
6. Our Story. Vanguard Initiative. URL: <https://www.s3vanguardinitiative.eu/about/our-story>. (дата звернення: 10.04.2022).

Тематичний напрям 5
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

CIRCULAR ECONOMY IN TOURISM

Balan Igor, PhD, Associate Professor
Gribincea Corina, PhD, university lecturer
Free International University of Moldova

Abstract. *Circular tourism is the application of circular economy approaches in the tourism sector to develop sustainable tourism. The circular economy aims to transform the economy into a regenerative one, to minimize the use of resources and to avoid wasting resources. It includes in its approach the development of the pillars of the sustainability of the national and environmental economy. If social development is not supported as a primary goal of the circular economy, by the need to minimize the use of resources and to include the use of local materials, it will induce social development. Present article presents the use of the circular economy model as a promising framework for sustainable development in the tourism sector.*

Introduction. The benefits of the transition to a circular economy are considerable. This can help reduce environmental pressures and drastically reduce dependence on imports, which, if gradually increased, can become a source of vulnerability. Circular economy strategies also have the effect of reducing costs and increasing competitiveness in industry, encouraging innovation and increasing jobs (Alexandra Savin, Liviu Morar, 2020).

Investments, the use of advanced technologies and radical changes in behavior are needed for the transition to a circular economy. In this context, important responsibilities lie with all stakeholders, and governments have an important role to play in supporting the process by creating new regulatory frameworks and ensuring this transformation. When analyzing EU Member States' studies on this issue, some countries have been preparing the ground for such a long-standing transition and have identified their priority sectors by carrying out detailed analyzes.

The structure of policies supporting the transition to a circular economy will vary according to the conditions dictated by the EU and its Member States. However, the policies and studies that must be followed to implement the circular economy must follow the problems encountered in practice and the experiences gained by our country. In this context, there is significant potential for the transition to the circular economy, but this needs to be assessed, key areas identified and priority sectors identified.

Theoretical background. The circular economy is a model that is gaining ground in the countries of the European Union, determined to implement a new agenda of ad hoc measures to protect the planet from all the waste we drown in, due to various factors such as population growth, the lack of raw materials and the evolution of production processes. At the same time, the circular economy is a point of view that overturns the values that dominated the twentieth century. From a linear development focused on mineral substances (raw materials), we move to a projecting vision, the logic of life and nature management, ie exchange, recycling and recovery, as basic elements of the relational system. Probably, this complex system of relationships and efforts to achieve them, in a national and international vision, have delayed and are delaying the success of the model. A hat that brings together different worlds beneath

it: from the bioeconomy to the common economy, to remanufacturing, to advanced waste management, through non-immediate logic.

According to the Ellen MacArthur Foundation's definition, the circular economy "is a generic term for an economy designed to regenerate itself. In a circular economy, material flows are of two types: biological ones, capable of being reintegrated into the biosphere, and technical ones, destined to be re-evaluated without entering the biosphere. "Therefore, the circular economy is an economic system planned for reuse of materials in subsequent production cycles, minimizing waste.

Results and discussions. The Republic of Moldova has rich and varied tourist resources, which results in a great diversity of tourist objectives, and their efficient capitalization in the interest of the national economy presents a real chance for development. The rural environment with its communities, with a rich culture and popular traditions, carrying out specific agricultural activities, are essential elements for the development of tourism. In the Republic of Moldova, tourism can bring direct benefits to rural communities, where the salaries of the population are below average by creating new jobs and additional income, and the rural population using the experience gained, can become a provider of additional tourism services to tourism, accommodation and meals in their own homes.

It is to be mentioned that circular tourism is the application of circular economy approaches in the tourism sector to develop sustainable tourism. The circular economy aims to transform the economy into a regenerative one, to minimize the use of resources and to avoid wasting resources. It includes in its approach the development of the pillars of the sustainability of the national and environmental economy. If social development is not supported as a primary goal of the circular economy, by the need to minimize the use of resources and to include the use of local materials, it will induce social development.

The use of the circular economy model provides a promising framework for sustainable development in the tourism sector. The circular economy is a model currently applied in most of the production sector with very good results in terms of improving sustainability. Its positive results can be assessed by the impact of using a reference product (for example: the use of a glass bottle that is usually returned, compared to the use of a glass bottle that is recycled).

Until the COVID crisis, tourism was a growing sector with an advanced number of passengers. In the last 20 years, international tourism has grown 4 times more than the world's population. According to the WTTC data, triple-digit growth for inbound flight bookings around the world, compared to last year, including the Americas, Europe, and Asia is registered. Travelers are eager to spend more on travel following the loosening of restrictions, with heightened demand for premium cabin classes in 2022. Other trends seen include stronger last-minute bookings. Further evidence of the resurgence in travel is shown in arrivals in Europe, with a massive 350% surge in international arrivals compared to last year (Q1).

In 2021 the tourism agencies and tour-operators from Moldova provided tourism services to 320,9 thousand tourists and excursionists, with 2,6 times more than in 2020. The increased of the number of tourists and excursionists was caused by the increase of the number of participants of outbound tourism by 143,0 thousand tourists (2,9 times), domestic tourism by 36,3 thousand tourists (1,8 times) and inbound tourism by 17,1 thousand tourists (3,5 times); and 178,2 thou. tourists attended Moldovan collective tourist accommodation establishments in 2021, or 2,0 times more than the previous year, against the background of the reduction of the indicator in question in the year 2020 compared to 2019 with about 284,4

thousand tourists (4,1 times). Out of the total number of tourists, 109,3 thousand (61,4%) were resident tourists and 68,9 thousand (38,6%) were non-resident tourists.

Conclusion. Circularity is not only the priority of the service producer, but also of the tourist himself. Because it is the customer who decides how to travel and what to do at the destination. How will the tourist use the infrastructures? Can the manufacturer influence the customer's behavior so that it behaves in a more circular way? The large number of producers of services in the tourism industry (transport, catering, accommodation, excursions, etc.), induces the need for cooperation between them to create a global circular tourism offer.

Why do we all need Circular Tourism? – 1. tourists will always want places where they will feel welcomed; 2. the tourism industry is a big economy that supports so many people; 3. Future generations will need to be able to meet their own needs, the tourism industry will need to continue to present valuable experiences, while becoming an ambassador for circularity and regenerative practices. So, tourism is just the beginning of this process of how we can apply circular economy ideas at the system level.

Bibliography

1. Gribincea C. The transition from linearity to economic circularity. Conference Proceedings The 3rd Economic International Conference «Competitiveness and sustainable development in the context of european integration», 4-5 November 2021, pp.121-124.

2. Gribincea C. Gender-specific consumption patterns, behavioural insights, and circular economy in the Republic of Moldova. 2021 COMAGI – 1st International Conference on Migration and Gender Issues – Book of Abstracts, Edited by Dr Oksana Koshulko and Dr Saurabh Chandra, 25 April 2021, pp.43-45.

3. Gribincea C. Oportunități pentru o economie circulară după criza pandemică. Teze «Implicațiile economice și sociale ale pandemiei COVID-19: analize, prognoze și strategii de atenuare a consecințelor», teze ale conferinței științifice internaționale (2020; Chișinău). 23 Octombrie 2020 / comitetul științific: Stratan Alexandru (președinte) [et al.]. – Chișinău: INCE, 2020. pp.110-111.

4. Alexandra Savin, Liviu Morar. Perspective economice privind confluența liniarității cu circularitatea. Revista de Management și Inginerie Economică, Vol. 19, Nr. 4, 2020, pp.624-636.

ВІДПОВІДНІСТЬ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ЦІЛЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Білоус Я. Ю., PhD

Галгаш Р. А., д.е.н., професор

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сьогодні Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку та затвердила Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [1], які виступають орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. Тому важливо проаналізувати Стратегії розвитку областей України на предмет їхньої відповідності цілям сталого розвитку.

В Україні налічується 24 області і, відповідно, для кожної області органи державного управління ухвалюють стратегії розвитку областей, які, як правило,

розробляються на 7 років. Кожна з 24 стратегій розвитку була нами проаналізована на предмет згадування концепції або принципів сталого розвитку, цілей розвитку тисячоліття або цілей сталого розвитку (залежно від року ухвалення / актуалізації). Окрім цього, стратегічні і оперативні цілі кожної стратегії були проаналізовані відповідно до трьох складових концепції сталого розвитку (економічна, соціальна та екологічна).

Аналіз показав, що згадування сталого розвитку або поняття «сталий» можна зустріти в кожній із проаналізованих стратегій областей України. Більшою мірою це стосується забезпечення «сталості» результатів досягнення тієї або іншої стратегічної цілі. Проте конкретизована відсилка до офіційних світових та національних документів щодо досягнення цілей сталого розвитку зроблено далеко не в кожній регіональній стратегії, хоча це було б дуже доцільно, оскільки Стратегії розвитку областей України належать до категорії стратегічних офіційних документів. Тільки 7 областей (Вінницька, Запорізька, Львівська, Одеська, Харківська, Черкаська та Чернівецька) зазначили, що для розробки стратегії розвитку спирались на офіційний документ – Стратегію сталого розвитку України до 2020 року [2]. У той же час, в Стратегіях Волинської та Луганської областей зазначено, що у процесі розроблення Стратегії враховано Цілі Сталого Розвитку, затверджені 25 вересня 2015 року на Саміті ООН [3]. Щодо згадування Концепції сталого розвитку або принципів сталого розвитку, то майже половина – 11 областей України – не згадують такі важливі понятійні категорії як «концепція» та/або «принципи» сталого розвитку. Це може свідчити про непослідовність дій з боку розробників Стратегій розвитку областей України або про недостатню увагу до дотримання сутнісних зв'язків між понятійними засадами сталого розвитку у Стратегіях та поняттям концепції і принципів сталого розвитку прийнятими на Саміті ООН. Натомість 4 області (Вінницька, Львівська, Одеська і Черкаська) згадують як Стратегію сталого розвитку України до 2020 року [2], так і концепцію та принципи сталого розвитку, що свідчить про ґрунтовність підходу та послідовність розроблення стратегічних документів з урахуванням засад сталого розвитку.

Щодо сутнісного наповнення Стратегій розвитку областей України в контексті забезпечення сталого розвитку, то нами проаналізовано стратегічні і оперативні цілі Стратегій на їх відповідність основним складовим концепції сталого розвитку – економічній, соціальній та екологічній. Даний аналіз дав змогу побачити наскільки Стратегії розвитку областей України року відповідають концепції сталого розвитку.

Варто зазначити, що всі Стратегії розвитку областей України мають економічну складову (зокрема, економічний розвиток) серед своїх стратегічних цілей. У той же час лише 5 областей (Волинська, Луганська, Рівненська, Сумська та Чернівецька) акцентують увагу на «сталості» економічного розвитку відповідного регіону [4]. Також всі Стратегії розвитку областей України містять стратегічні цілі щодо соціального розвитку, і це зрозуміло, оскільки напрямки економічного та соціального розвитку вибираються переважно через необхідність вирішення конкретних соціально-економічних проблем відповідного регіону.

Ми також розглянули екологічну складову серед стратегічних і оперативних цілей ухвалених Стратегій розвитку областей України. В екологічному контексті сталий розвиток має забезпечувати стабільність і цілісність біологічних і фізичних природних систем, тут першочергове значення для управління має забезпечення життєздатності екосистем, від яких залежить глобальна стабільність усієї біосфери загалом, підтримання їх спроможностей до самовідновлення і динамічної адаптації до змін в

умовах високого антропогенного навантаження [5]. Виходячи з цього, на нашу думку, завдання та цілі, які ставляться з метою досягнення сталості у сфері екології мають носити стратегічний характер.

У той же час, в Стратегіях розвитку областей України екологічний розвиток як стратегічну ціль зазначили лише 9 областей з 24 (Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Одеська, Херсонська, Черкаська і Чернівецька). З погляду на географічне розташування об'єктів промисловості в Україні, такий розподіл уваги по областях до екологічного розвитку є обґрунтованим. Акценти у формулюванні стратегічних цілей в контексті екологічного розвитку були зроблені на «екологічній безпеці навколишнього середовища», «екологічній та енергетичній безпеці», «екологічній безпеці та збереженні довкілля» тощо [4]. Більшість областей України у своїх Стратегіях розвитку зазначають екологічний розвиток серед оперативних цілей. Зазначимо, що оперативні цілі, пов'язані з екологічним розвитком, ставились в межах стратегічних цілей не завжди пов'язаними з екологією прямо, а, наприклад, в контексті досягнення економічних стратегічних цілей.

Отже, аналіз Стратегій розвитку областей України показав, що в окремих областях України відсутні посилання на офіційні документи щодо сталого розвитку, а також відсутнє вживання таких важливих термінів як-от концепція та/або принципи сталого розвитку. У той же час, з формальної точки зору та в контексті сталого розвитку, можна відзначити фаховий підхід при розробленні Стратегій розвитку таких областей як Вінницька, Львівська, Одеська та Черкаська. Разом з тим, аналіз сутнісної сторони затверджених Стратегій розвитку областей України на предмет їх відповідності цілям сталого розвитку показав, що переважно увага приділяється економічній та соціальній складовій, які зазначено серед стратегічних цілей розвитку областей. Натомість екологічна складова зустрічається серед стратегічних цілей лише у 9 областей України з 24 (Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Одеська, Херсонська, Черкаська і Чернівецька). Інші Стратегії розвитку областей України містять екологічну складову серед оперативних цілей, які відповідають за досягнення стратегічних цілей, не пов'язаних з екологією прямо, а наприклад в контексті досягнення економічних стратегічних цілей. Зважаючи на викладене, вважаємо, що екологічний розвиток доцільно вказувати саме серед стратегічних цілей розвитку областей України, оскільки він є однією з основних складових сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». (2015). 12.01, 2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015?lang=uk#Text>.
3. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2015). Resolution adopted by the General Assembly. United Nations Summit. September 25, 2015.
4. Регіональні стратегії розвитку. (2021). / Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvitku/>.
5. Счеулин А.С. (2004). Устойчивое инновационное региональное развитие как научно-прикладное направление. *Устойчивое развитие. Наука и практика*. № 2. С. 13-17.

ПОВЕДІНКОВІ СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТОСТІ У СИТУАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ЗМІН ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Бохонкова Ю. О., д.психол.н., професор

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

В соціумі створюються механізми, які узгоджують психологічні ситуації між людьми по можливості безконфліктно. Визначення ситуації індивідом, що виходить з власних установок та нормативних уявлень соціуму дає уявлення про його пристосовуваність, про його конформність. Здорова, зріла особистість є функціонально автономною, її поведінка усвідомлено вмотивована. Розвиваючись, особистість постійно будує і перебудовує свій життєвий світ. Вона створює його, структуруючи зовнішню дійсність відповідно до внутрішньої. Саме особистість з її планами та установками, ненаситними потребами та несвідомими імпульсами визначає ракурс, в якому людина бачить зовнішній світ, орієнтується у ньому, пристосовується до життя. Всі ми залежимо від власного минулого, від своєї ні на кого не схожої історії, яку створюємо своїми вчинками, рішеннями, буденними виборами. Ми також залежні від сьогодення з його суєтою, метушнею, стресами, втомою, хворобами, невідкладними справами. Не меншою є й залежність від майбутнього, від уявлень про завтрашній день, від надій, бажань, усвідомлюваних і не дуже усвідомлюваних мрій і прогнозів. У здорової, самоактуалізованої, гармонійної особистості минуле, теперішнє і майбутнє співіснують у цілісності, єдності, взаємодії. Людина не відмовляється від власної історії, інтегрує минулий досвід, залишаючи його своїм, знаючи йому ціну [1].

В якості об'єкту дослідження виступає психологічна готовність людини до діяльності як цілісна система розвитку особистості. Людина як суб'єкт життєдіяльності взаємодіє з життєвими ситуаціями та реалізує потенціал суб'єктності на основі суб'єкт-об'єктних орієнтацій у вигляді внутрішньої картини життєдіяльності та вибору стратегій поведінки. Стереотипні моделі поведінки розглядалися в зарубіжній психології з точки зору когніцій по відношенню до пізнавальних процесів (А. Адлер, Р. Гарднер, Дж. Каган, Г. Келлі, Г. Олпорт та ін.); у вітчизняній психології у контексті цілеспрямованої діяльності (А. Байметов, Є. Клімов, С. Максименко, В. Мерлін, П. Паригін, В. Роменець та ін.). Відповідність суспільно регламентованої поведінки і діяльності внутрішній структурі особистості, її інтересам, ціннісним орієнтаціям, особливостям темпераменту досягається в ході соціальної адаптації. В Україні окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися в рамках психофізіології, загальної психології, соціальної психології, педагогіки (І. Бондаренко, О. Борисенко, О. Васильченко, П. Зільберман, О. Каганов, О. Кокун, С. Кулик, В. Невмержицький, В. Розов, А. Скрипко, В. Струкуленко).

К. Левін, дослідження якого ґрунтувалися на розумінні поведінки як функції особистості й ситуації, на підставі аналізу індивідуальних особливостей стратегій адаптації до зміни ситуації, визнав важливість соціального контексту як потужного стимулятора або засобу обмеження поведінки. Принцип суб'єктивної інтерпретації (Ж. Піаже, Е. Аронсон, К. Левін, Л. Росс, Р. Нісбетт, Р. Лазарус, С. Гобфол) стверджує важливість індивідуального досвіду, когнітивних стратегій для інтерпретації значущості ситуації та необхідних зусиль і способів адаптації. Для розуміння й прогнозування специфічних особливостей реакцій, стверджує В. Мішел, необхідно розглядати поведінку не крізь призму особистісних рис, а шляхом аналізу когнітивної компетентності, стратегій опрацювання інформації, цілей, суб'єктивних очікувань та поведінкових стратегій, сформованих у процесі соціального навчання [2].

У кожній життєвій ситуації необхідно розрізняти об'єктивне (зміст), обумовлене подіями, що відбулися в дійсності, і суб'єктивне значення, яке надається їй суб'єктом у залежності від його поглядів, досвіду, характеру та ін. Об'єктивне і суб'єктивне значення ситуації можуть часом сильно розходитися. Одна і та ж об'єктивна подія, наприклад неможливість задоволення будь-якої потреби, може грати для однієї особи в різні моменти (або в один і той же час для різних осіб) різну роль. Ситуації можуть не тільки викликати тимчасові зміни в поведінці, а й стимулювати перебудову особистості. Людина не просто реагує на ту або іншу ситуацію, але й визначає її. Тим самим особистість фактично сама створює, конструює той соціальний світ, в якому існує.

Серед форм прогнозування власного майбутнього найтипівішими є життєві цілі, які у концентрованому вигляді відображають потреби особистості, її найважливіші інтереси. Цілі можуть бути розумними і не дуже, масштабними і ситуативними, гнучкими і жорсткими. Пізнання людини в контексті життєвих ситуацій, які змінюються в процесі життєдіяльності, сприяють глибшому, цілісному, інтегративному погляду на людину. Дослідження, побудовані на принципі суб'єктивної інтерпретації (Е. Аронсон, С. Гобфол, Р. Лазарус, К. Левін, Р. Нісбетт, Ж. Піаже, Л. Росс) стверджують важливість індивідуального досвіду, когнітивних стратегій для інтерпретації значущості ситуації [3; 4].

Суттєвим, на наш погляд, є те, що в склад ситуації входить репертуар способів дій, поведінкових стратегій. Коли людина здійснює якусь дію, вона повинна передбачати (випереджати результат), чим ця дія закінчиться. Як вважає У. Томас, будь-якій діяльності передуює процес розмірковування, який «можна назвати визначенням ситуації». На його думку, визначення ситуації (або випереджальні стратегії поведінки в певних ситуаціях) не просто детермінує наступні дії індивіда, але й «сама особистість складається з ланцюга таких ситуацій».

На випереджальну стратегію поведінки впливає оцінювання ситуації, яке опосередковує взаємодію вимог, обмежень та ресурсів середовища, з одного боку, та ієрархію цілей, потреб і вірувань особистості, з іншого. Перешкодою на шляху побудови адаптивної випереджальної стратегії поведінки можуть стати безліч бар'єрів, а саме: матеріальних, фізичних, біологічних, соціально-психологічних. Серед психологічних бар'єрів слід назвати страх, непевненість у собі, які найчастіше зупиняють людину у відповідальний момент. Буває, людина усвідомлює, що вона боїться осуду, посмішок з боку оточуючих, і подолати такий страх дуже важко [5].

У ситуації життєвих змін людина здатна якщо не змінити ситуацію, то хоча б змінити своє ставлення до неї. Безперечно, існує певний зв'язок між характеристиками суб'єктивного смислового простору та ефективністю адаптаційних можливостей людини. Важливими параметрами у суб'єктивній картині ситуації виступають, по-перше, уявлення про ситуацію, і, по-друге, уявлення про способи її подолання. Адаптаційні можливості людини, захисні механізми психіки, стереотипи мислення та поведінки, індивідуальний спосіб взаємодії із ситуацією у відповідності з її власною логікою, значущістю для людини та її сьогоденними можливостями мають ключове значення у виборі випереджальної стратегії поведінки у ситуації життєвих змін.

Знання та розуміння людиною своїх паттернів поведінки забезпечують можливість їхньої корекції та врахування у значущій сфері взаємовідносин. Особливо це важливо в сучасному світі, оскільки буття людини перенасичено стресогенними ситуаціями, швидкими життєвими змінами, що часто спонукають людину до ірраціональної поведінкової активності. І життєві обставини, і внутрішня логіка

розвитку передбачають регрес, затримки, повторення, складні життєві ситуації. Формування позитивної (адаптивної) випереджальної стратегії поведінки необхідно людині щоб якомога ефективніше адаптуватися до будь-якої ситуації, підготуватися до можливих нових умов дійсності, знизивши стресогенність того, що може відбутися. Цей процес можна порівняти з психологічним загартуванням аби забезпечити та підтримати певний рівень психічного та фізичного здоров'я, хоча б мінімальну, але все ж таки задоволеність собою, своєю діяльністю, спілкуванням, своїм життям. Адже, якщо людина вчасно не опанує ситуацію, не буде готова до змін в житті, то ситуація опанує нас. Під час життєвих змін, а особливо криз, життєві перспективи особистості звужуються, внаслідок чого вона стає вразливою, її стан починає характеризуватися як депресивний. Звідси депресії, інфаркти, інсульты та інші психосоматичні та психологічні проблеми, які дедалі частіше спостерігаються у людей різних вікових та соціальних категорій [6].

Отже, усвідомлення та формування випереджальної стратегії поведінки особистості створює можливість оптимізації наступного життєвого руху, сприяє оптимізації розвитку особистості. Адже досягнення життєвого успіху базується насамперед на формуванні власної психологічної компетентності, на поєднанні власного життєвого досвіду та «роботою на випередження».

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Жизненные перспективы личности / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности и образ жизни. – М. , 1987. – С. 138-144.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – С. 17 – 29.
3. Гинзбург М. Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М. Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1994. – № 3. – С. 43-52.
4. Головаха Е. И. К исследованию мотивации жизненного пути: Техника «каузометрии» / Е. И. Головаха, А. Кроник // Мотивация личности (феноменология, закономерности и механизмы формирования). – М. , 1982. – С. 99-108.
5. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии / В. Н. Дружинин. – М. : ПЕР СЕ; СПб. : ИМАТОН-М, 2000. – 135 с.
6. Карпинский К. В. Психологическая коррекция смысловой регуляции жизненного пути правонарушителей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / К. В. Карпинский. – Минск, 2002. – 20 с.

РОЗБУДОВА ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заблодська І. В., д.е.н., професор

Бурбело С. О., провідний економіст

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (Луганська філія)

Починаючи з 24 лютого 2022 року в Україні почався новий етап розвитку українського суспільства та економіки відповідно. А стратегічною задачею, що стоїть сьогодні перед Україною, є не тільки відновлення територіальної цілісності країни та реінтеграція раніше окупованих територій в Донецькій та Луганській областях, Криму,

а і розбудова/відновлення всіх регіонів (територіальних громад), що постраждали через війну з РФ. А відтак, всі постраждалі регіони (територіальні громади) на півдні, сході та півночі України мають стати територіями пріоритетного розвитку після звершення війни або звільнення окупованих територій.

Запровадження особливих умов господарювання на цих територіях передбачатиме державне стимулювання розроблення і впровадження нових моделей економічного розвитку, реалізація державних програм, проєктів, заходів тощо задля швидкого відновлення цих територій шляхом залучення та освоєння вітчизняних і міжнародних інвестицій з метою повернення українців до міст мешкання та забезпечення високого рівня якості їх життя.

У 2020-2021 роках в Україні було зорганізовано створення територій пріоритетного розвитку в Луганській і Донецькій областях, проте через збройний конфлікт, який загострився 24 лютого 2022 року, його наслідки та перелік територіально-адміністративних одиниць (сіл, селищ, міст, районів, територіальних громад, областей) – учасників цих територій буде розширено.

Під територіями пріоритетного розвитку до війни вважалась частина території України в межах сіл, селищ, міст, районів, областей, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови, і на якій запроваджується спеціальний режим господарської діяльності з метою стимулювання розвитку та/або відновлення такої території. А спеціальний режим господарської діяльності на територіях пріоритетного розвитку передбачає запровадження особливих умов здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання на такій території, зокрема у вигляді особливого порядку дії законодавства, встановлення пільг, гарантій та інших форм державної підтримки, обмежень, заборон, а також визначення інших механізмів стимулювання розвитку та/або розбудови такої території.

Сьогодні важко надати сучасне наукове визначення терміну – територія пріоритетного розвитку через незавершення збройного конфлікту, через невизначеність масштабів та географії наслідків. Проте можна передбачити, що території пріоритетного розвитку це території сіл, селищ, міст, районів, територіальних громад, областей, яким буде надано державну та міжнародну підтримку та які стануть пріоритетними у розвитку країни після закінчення військових дій. Слід також припустити, що територіями пріоритетного розвитку може стати та частина території України яка має розбудовуватись задля забезпечення якості життя населення в умовах замороженого/довготривалого збройного конфлікту, рис. 1.

Отже, територія пріоритетного розвитку у межах оптимістичного сценарію вирішення збройного конфлікту – це території України, які будуть активно відновлюватися після завершення війни (червона зона). Територія пріоритетного розвитку у межах песимістичного сценарію вирішення збройного конфлікту – це території України, які будуть активно підтримуватися державою задля забезпечення якісного життя населення, збереження суверенітету країни в умовах замороженого збройного конфлікту/війни (жовта зона). Також слід припустити, що можуть бути сформовані території пріоритетного розвитку у межах реалістичного (змішаного) сценарію вирішення збройного конфлікту.

У будь якому випадку для оцінювання економічних і соціальних результатів та ефективності розбудови/відновлення територій пріоритетного розвитку в умовах/після війни сьогодні в Україні відсутні відповідні методичні інструменти, які мають бути розроблені науковцями.

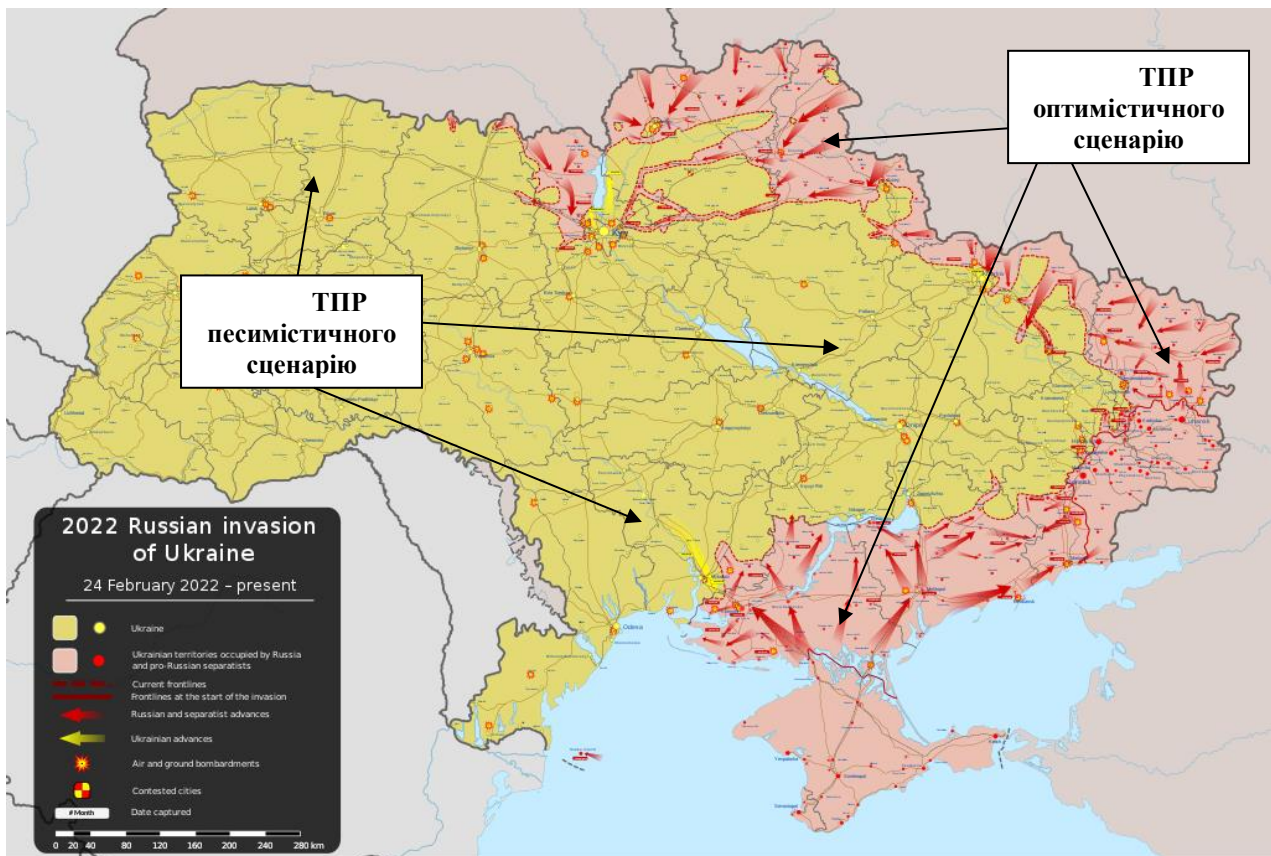

Рис. 1 - ТТР оптимістичного та песимістичного сценарію станом на 1.04.2022 року

Результативність розбудови/відновлення територій пріоритетного розвитку з урахуванням впливу/після війни це фактично отримані економічні та соціальні результати розвитку регіонів (територіальних громад), які увійшли до територій пріоритетного розвитку та які мають порівнюватися з відповідними економічними й соціальними показниками їх розвитку до війни, тобто станом на 01.01.2022 року.

Соціально-економічна ефективність розбудови/відновлення територій пріоритетного розвитку це рентабельне господарювання на цих територіях (впровадження нових моделей економічного розвитку, реалізація державних програм, проєктів, заходів) та досягнення найкращих соціально-економічних результатів за найменших затрат, реалізація поставлених цілей і завдань у заплановані терміни. Ефективність розбудови/відновлення територій пріоритетного розвитку це насамперед соціально-економічний контент кількісно-якісних показників рівня якості життя українців на цих територіях, які можуть визначатися та оцінюватися за допомогою різних методичних підходів, у том числі Національної матриці індикаторів якості життя населення України [1-7].

Отже, сучасне формування конкурентоспроможної економіки України передбачає повне відновлення економіки зруйнованих міст та селищ через війну, а розробка методичних рекомендацій з оцінки результативності та ефективності розбудови/відновлення територій пріоритетного розвитку з урахуванням впливу/ після війни є дуже актуальною та доцільною для органів публічного управління.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь. К.: 2013. 50 с.

2. Ноздріна Л. В. Якість життя населення в перехідній економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук / Львівський націонал. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2001. 24 с.
3. Єгорова О.О. Результативність та ефективність територій пріоритетного розвитку України. Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. 2011. Вип. 32. С. 76-79.
4. Чмир О.С. Аналіз результатів функціонування вітчизняної системи СЕЗ і ТПР та перспективи її подальшого розвитку / О.С. Чмир, В.І. Пила, В.М. Хілько // Формування ринкових відносин в Україні. К.: НДЕІ, 2011. № 10. С. 173-185.
5. Жук П.В. Території пріоритетного розвитку як форма активізації інвестиційної діяльності в гірських зонах України. Регіональна економіка. 2012. № 3. С. 75-85.
6. Румянцева Г.І. До питання ефективності функціонування територій пріоритетного розвитку. Регіональна економіка. 2010. №1. С. 240-247.
7. Пила В.І. Про перспективи спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в Україні / В.І. Пила, О.С. Чмир, В.В. Загородній // Економіка України. 2002. №4. С. 11-16.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Іванов С. В., член-кореспондент

НАН України, доктор економічних наук, професор АБК Дніпро

Осадча Н. В., доктор економічних наук, доцент

Ляшенко В. І., доктор економічних наук, професор

Інститут економіки промисловості НАН України

Слід зазначити, що протягом останніх кількох років Уряд країни зосередився на розв'язанні ряду проблем, що потребувало запуску багатьох реформістських і модернізаційних процесів. При цьому було проведено масштабну роботу з фіскальної консолідації, реструктуризації зовнішньої заборгованості, спрощенню умов ведення бізнесу та стимулюванню притоку іноземних інвестицій. За останні роки скорочено кількість дозволів більше ніж на 40 відсотків. Кількість видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, зменшилася на 46 відсотків. Ліквідовано обов'язкову реєстрацію іноземних інвестицій. Скасовано сотні регуляторних актів, які заважали вільно працювати бізнесу. Це ті важливі рішення, що сприяють розвитку підприємництва, регіональної та національної економіки.

На сьогодні активно впроваджуватись стратегічні для країни реформи – децентралізації, енергоефективності, дерегуляції у будівництві.

З реформою децентралізації місцевому самоврядуванню посилюються роль місцевих громад, їм надаються можливості самостійно організовувати життєдіяльність територій, будувати стратегії розвитку. Громади зацікавлені в залученні інвестицій на свої території, що передбачає грамотне використання існуючих ресурсів на підставі існуючого законодавчого поля. Інвестиційне законодавство України складається із сукупності нормативно-правових актів, які включають: закони України, укази Президента України, постанови уряду, накази відповідних інституцій, які організаційно керують інвестиційним процесом. Далі наведено деякі основні Закони України: Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Земельний кодекс України, Господарський кодекс України. Закон України «Про інвестиційну

діяльність», визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Закон України «Про інститути спільного інвестування», спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність.

Закон України «Про режим іноземного інвестування», визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України.

Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні», врегульовує режими залучення та захисту іноземних інвестицій, а саме інвестиції, прибутки, законні права та інтереси іноземних інвесторів на території України.

Закон України Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні, визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України.

Закон України «Про державно-приватне партнерство», визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі.

Закон України «Про угоди про розподіл продукції», визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі.

В залежності від наміру інвестора та власних інтересів, територія пропонує скористатись певними преференціями.

Преференції – це переваги, пільги, надані підприємствам, організаціям для підтримки певних видів діяльності (зниження або звільнення від зборів та податків, відшкодування ставок по кредитах). Вони поділяються на державні та місцеві преференції.

Державна підтримка полягає у звільненні від сплати окремих податків і зборів, ввізного мита на нове обладнання, а також будівництво за рахунок державних коштів, об'єктів суміжної інфраструктури (норма Закону про забезпечення суміжної інфраструктури почне діяти з 1 січня 2022).

Українське інвестиційне законодавство вимагає значного вдосконалення.

На національному рівні уповноваженим на впровадження та супровід інвестиційних проектів зі значними інвестиціями визначено державну агенцію «UkraineInvest», що підпорядковується Кабінету міністрів України.

На відміну від державних місцеві преференції встановлюються за рішенням органів місцевого самоврядування. Це пільги стосовно сплати: податку на нерухоме майно; податку на землю; та орендної плати за землю.

Перед тим як запровадити місцеві преференції, необхідно проаналізувати економічний потенціал громади, визначити пріоритетні галузі і напрямки, шляхом

розробки стратегії та програми розвитку території.

Важливо чітко розуміти необхідність введення місцевих преференцій. І вже на підставі проведеного аналізу, розробити механізм надання прямих або непрямих преференцій.

Такий поділ сформовано на основі практичного досвіду та пропонується територіальним громадам як основа для розуміння формування та використання ресурсів і можливостей громади.

Розглянемо застосування прямих місцевих преференцій, які здійснюються в формі зниження або звільнення від сплати податків і зборів шляхом податкового стимулювання.

Надання платникам податків можливості не платити податки або платити їх у меншому розмірі. Таким чином, стимулюється відкриття, розширення або ведення бізнес діяльності, яка відповідає цілям і пріоритетам громади.

Податкове стимулювання і порядок його застосування може щорічно визначатись рішенням про встановлення місцевих податків і зборів. Фактично майже за всіма місцевими податками та зборами місцева влада має право визначати пільги з податку та ставки, але тільки в межах тих положень і граничних розмірів, що передбачені нормами Податкового Кодексу України.

Податковим Кодексом закріплено перелік місцевих податків і зборів, які встановлюють місцеві органи, було виділено 4 з них (в колонці праворуч), ставки, яких можливо змінювати з метою надання податкових преференцій бізнесу (Таблиця 1).

Таблиця 1

Місцевих податків і зборів, які встановлюють місцеві органи

Вид місцевих податків і зборів	Можливості встановлювати ставки податків	Можливості надавати податкові преференції
Єдиний податок	<ul style="list-style-type: none"> Встановлення ставок податку, нижчих за максимальний розмір, визначений ПКУ, для I та II груп платників єдиного податку, які провадять певні види господарської діяльності. (ст. 293 ПКУ) 	<ul style="list-style-type: none"> I групи не більше 10 відсотків розміру прожиткового мінімуму; II груп не більше 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	<ul style="list-style-type: none"> Встановлення для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості ставок податку, нижчих від граничного рівня, визначеного ПКУ. Встановлення диференційованих ставок податку для об'єктів нежитлової нерухомості, залежно від місця розташування (зональності). (ст. 266.5 ПКУ) 	<ul style="list-style-type: none"> До 1,5% від розміру мінімальної заробітної плати, за 1 м².
Земельний податок	<ul style="list-style-type: none"> Встановлення ставок податку, нижчих за максимальний розмір визначений ПКУ. (ст. 266.5 ПКУ). 	<ul style="list-style-type: none"> За земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено (незалежно від місцезнаходження): від 0,1 до 12%. (за цільовим призначенням) За земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, нормативну грошову оцінку яких не проведено: від 0,1 до 5%. (за цільовим призначенням) Вилучення з об'єкта оподаткування певних категорій земельних ділянок.
Орендна ставка землі	<ul style="list-style-type: none"> Встановлення ставок орендної плати, нижчих за максимальний розмір визначений ПКУ. (п. 288.5 ст. 288 ПКУ) 	<ul style="list-style-type: none"> До 12 % від нормативної грошової оцінки

Українська інноваційна система перебуває на стадії реорганізації з метою модернізації економіки. Одним із перших етапів державних змін повинні бути зроблені наступні кроки: формування системи ефективною ї державної фінансової підтримки, спрощення регуляторних процедур, які пов'язані із передачею землі в оренду та суборенду; встановлення прозорих критеріїв для отримання державної підтримки; введення додаткових стимулів або відтворення дії існуючих.

Інвестиційна привабливість конкретного регіону великою мірою залежить від інвестиційної привабливості країни в цілому. Ділова репутація регіону, попри певну абстрактність відіграє вагомий роль у залученні інвестицій. І по-четверте, серед сукупності регіонів інвестор здійснює капіталовкладення в ті з них, де отримає більшу підтримку, яка не обов'язково повинна виражатись у формі фінансової допомоги.

Список використаних джерел

1. Амоша О.І. Організаційно-економічний механізм активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка промисловості. – 2005. – № 5. – С. 15-21.
2. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще не до кінця вивчена ... / В. Геєць // Економіст. – 2008. – №10. – С. 10-11.
3. Волков О.І. Економіка і організація інноваційної діяльності: підруч. / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К.: Освіта, 2004. – 243 с.
4. Денисюк В.А. Стан та перспективи міжнародного трансферу технологій в Україні / В.А. Денисюк // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. «Ринок технологій, проблеми і шляхи вирішення». – К., 2002. – С. 130-140.
5. Дынкина А.А. Контуры инновационного развития мировой экономики: Прогноз на 2000–2015 гг. / А.А.Дынкина. – М., 2000. – С.40-45.
6. Козоріз М.А. Управління інноваційними процесами в регіонах: моногр. / М.А. Козоріз. – Львів, 2006. – 82 с.
7. Яремко Л. Регіональна інноваційна система / Л. Яремко // Регіональна економіка. – 2006. – №3. – С. 103-112.

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF TNC DEVELOPMENT

Імнадзе І. Н., аспірант

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

The main feature of TNC – a combination of centralized management with a certain degree of independence of its members and located in different countries of legal entities and structural units (branches, subsidiaries).

At the beginning of the XXI century. transnationalization of production and capital has become not only a direct condition for the functioning and development of TNC, but also a factor that largely determines the pace and proportions of development of the entire world economic system. At least the growth of the role of foreign economic activity in the activities of TNC is becoming an increasingly active factor in their economic growth. The scale of expansion of the scope of TNC has increased significantly due to the opening of Eastern European and post-Soviet economic spaces; accelerating the globalization of financial markets; intensification of privatization processes; deepening the interdependence of a

number of countries and national economies; intensification of economic competition; regional integration processes; the emergence of new technologies, especially in the field of communications and telecommunications, space, biotechnology [2, 3].

Thus, according to the Interbrand rating (2017-2020), five companies of a number of TNC that produce the latest technologies have the following form 1 [2].

Table 1

Five technology companies according to the Interbrand rating

Rating place	Company	Brand value, billion dollars
1	Apple	234,241
2	Google	167,713
3	Amazon	125,300
4	Mikrosoft	108,847
5	Samsun	61,098

Thus, development is a special type of change of material and ideal objects, which is determined by the natural, dialectical, irreversible, directed (purposeful) nature. Thus, only the simultaneous presence of all these characteristics distinguishes the processes of development among other types of transformations, namely: the lack of regularity and dialectical connection may be characteristic of random events; reversibility of changes characterizes the processes of functioning (cyclic reproduction of repetitive operations); chaos (lack of direction) of transformations can hinder the accumulation of potential for qualitative growth and the implementation of a single consistent and consistent direction of change. On the other hand, the nature of the manifestation of these general properties, as well as specific forms of implementation of the development process are largely determined by the nature of the respective systems.

Technological progress has completely changed the structure of the modern world economy. Thanks to technology, new activities are being developed, many of which are efficient and highly profitable.

Progress in the creation of high technologies, on the one hand, depends entirely on basic research (chemistry, physics) and the development of new materials (special metals, polymers, modern ceramics), on the other – their impulse development, both general computerization and software development provided scientists with the tools they needed to develop materials with improved features. All these and many other high-tech sectors and scientific knowledge allow countries (represented by their national companies) that possess these technologies and knowledge to produce and export competitive goods and services internationally, which allows them to generate huge profits to further technological improvements. industries and recovery, maintenance and development of other sectors of the economy.

References

1. Птащенко О.В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності / О.В. Птащенко// Соціально економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). – 2016. – №21 (10). – С. 76-79.
2. High-technology aggregations based on SITC Rev. 4. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
3. Глобальний бренд: поняття, види, особливості просування на міжнародному ринку – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://internet-advance.ru/>

mezhdunarodnaya-reklama/106-globalniy-brend.html.

4. Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності / Ю. Уманців // Вісн. Антимонопольного комітету України. Конкуренція. – 2011. – №1. – С. 14-23.

РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Клюс Ю. І., д.е.н., професор

Стрюк О. С., аспірант

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Nesterova Yuliia, PhD candidate in Economics

University of Waterloo, Ontario, Canada

Всі операції на ринку з цінними паперами пов'язані з ризиком. Учасники цього ринку беруть на себе найрізноманітніші ризики – зниження доходності, прямих фінансових втрат, упущеної вигоди. Однак в кожному конкретному випадку доводиться враховувати різні види фінансового ризику:

Систематичний ризик – ризик падіння цінних паперів в цілому. Не пов'язаний з конкретною цінним папером, є недиверсифікованим і не зниженим (на українському ринку). Являє собою загальний ризик на всі вкладення в цінні папери, ризик того, що інвестор не зможе їх в цілому вивільнити, повернути, не зазнавши втрат. Аналіз систематичного ризику зводиться до оцінки того, чи варто взагалі мати справу з портфелем цінних паперів, чи не краще вкласти кошти в інші форми активів (прямі грошові інвестиції, нерухомість, валюту).

Несистематичний (індивідуальний) ризик – агреговане поняття, що об'єднує всі види ризиків, пов'язаних з конкретним цінним папером. Несистематичний ризик є диверсифікованим, зниженим, зокрема може здійснюватися вибір того цінного паперу (по виду, по емітенту, за умовами випуску тощо), що забезпечує прийнятні значення несистематичного ризику [1].

Селективний ризик – ризик неправильного вибору цінних паперів для інвестування в порівнянні з іншими видами паперів при формуванні портфеля. Цей ризик, пов'язаний з неправильною оцінкою інвестиційних якостей цінних паперів.

Тимчасовий ризик – ризик емісії, купівлі або продажу цінних паперів у невідповідний час, що неминуче тягне за собою втрати. Існують і більш загальні закономірності на розвинених і наповнених фондових ринках, наприклад, сезонні коливання (цінних паперів торгових, с/г та інших сезонних підприємств), циклічні коливання (рух курсів цінних паперів в різних фазах макроекономічних відтворювальних циклів).

Ризик законодавчих змін – ризик, здатний приводити, наприклад, до необхідності перереєстрації випусків і викликати суттєві витрати і втрати емітента і інвестора. Емісія цінних паперів ризикує виявитися недійсною, може несприятливо змінитися правовий статус посередників по операціях з цінними паперами.

Ризик ліквідності – ризик, пов'язаний з можливістю втрат при реалізації цінних паперів через зміну оцінки її якості. Зараз є одним з найпоширеніших на українському ринку.

Кредитний діловий ризик – ризик того, що емітент, що випустив боргові цінні папери, виявиться не в змозі виплачувати відсоток по ним і (або) основну суму боргу.

Інфляційний ризик – ризик того, що при високій інфляції доходи, одержувані інвесторами від цінних паперів, знецінюються, з точки зору реальної купівельної спроможності швидше, ніж ростуть, інвестор несе реальні втрати. У світовій практиці давно помічено, що високий рівень інфляції руйнує ринок цінних паперів, хоча розроблено досить багато способів зниження інфляційного ризику.

Процентний ризик – ризик втрат, що можуть понести інвестори в зв'язку зі зміною процентних ставок на ринку. Як відомо, зростання ринкової ставки відсотка веде до зниження курсової вартості цінних паперів, особливо облігацій з фіксованим відсотком. При підвищенні процентної ставки може початися також масове «скидання» цінних паперів, емітованих під більш низькі (фіксовані) відсотки і за умовами випуску достроково прийнятих назад емітентом.

Процентний ризик несе інвестор, який вклав свої кошти в середньо – і довгострокові цінні папери з фіксованим відсотком при поточному підвищенні середньоринкового відсотка в порівнянні з фіксованим рівнем (тобто інвестор міг би отримати приріст доходів за рахунок підвищення відсотка, але не може вивільнити свої кошти, вкладені на зазначених вище умовах). Процентний ризик несе емітент, що випускає середньо – і довгострокові цінні папери з фіксованим відсотком при поточному зниженні середньоринкового відсотка в порівнянні з фіксованим рівнем (тобто емітент міг би залучати кошти з ринку під більш низький відсоток, але він уже пов'язаний з умовами випуску цінних паперів).

В інфляційній економіці при швидкому зростанні ставок відсотка цей вид ризику має значення і для короткострокових ланцюгових паперів.

Відкличний ризик – ризик втрат для інвестора у разі, якщо емітент відкличе відкличні облігації у зв'язку з перевищенням фіксованого рівня процентних виплат по ним над поточним ринковим відсотком.

Політичний, соціальний, економічний ризики – вкладення коштів в цінні папери підприємств, що знаходяться під юрисдикцією країн з нестійким соціальним і економічним становищем, з недружніми відносинами до країни, резидентом якої є інвестор. Зокрема, політичний ризик – ризик фінансових втрат у зв'язку зі зміною політичної системи, розстановки політичних сил в суспільстві, політичною нестабільністю.

Регіональний ризик – ризик, особливо властивий моно продуктивним районам. Так, на початку 80-х років економіка штатів Техасу і Оклахоми (газо- і нафтовидобуток) відчувала труднощі в зв'язку з падінням цін на нафту і газ. Зазнали банкрутство кілька найбільших регіональних банків. Безумовно, інвестори, які вклали свої кошти в цінні папери господарства цих районів, понесли суттєві збитки. При кризі влади регіональні ризики можуть виникати у зв'язку з політичним і економічним сепаратизмом окремих регіонів. Високий рівень регіональних ризиків пов'язаний також з пригніченим станом господарства ряду районів.

Галузевий ризик – ризик, пов'язаний зі специфікою окремих галузей. З позиції цього виду ризику всі галузі можна поділити на схильні до циклічних коливань, на вмираючі, стабільно працюючі, швидко зростаючі. Галузеві ризики проявляються в змінах інвестиційної якості і курсової вартості цінних паперів та відповідних втратах інвесторів залежно від приналежності галузі до того чи іншого типу і правильності оцінки цього чинника інвесторами.

Ризик підприємства (фінансового і нефінансового) – ризик, подібний з галузевим і багато в чому похідний від нього. Разом з тим свій внесок у зміну ризиків вносить тип поведінки підприємства. Це може бути консервативне підприємство, яке переслідує

стратегії розширення, універсалізації і вважає за краще, зайнявши одну або кілька ніш на ринку, отримувати всі вигоди від максимальної спеціалізації своїх робіт, високої якості продукції (послуг) і стабільної клієнтури. Інший ступінь ризику буде властивий цінним паперам агресивного підприємства, можливо, тільки що створеного. І, нарешті, поведінки підприємства може бути властива помірність, що дозволяє поєднувати агресивний і консервативний типи поведінки.

Валютний ризик – ризик, пов'язаний зі вкладеннями в валютні цінні папери, обумовлений змінами курсу іноземної валюти.

Капітальний ризик – ризик істотного погіршення якості портфеля цінних паперів, що призводить до необхідності масштабних списань втрат і, як наслідок, – до значних збитків і може торкнутися капіталу банку, викликаючи необхідність його поповнення шляхом випуску нових цінних паперів.

Ризик поставки – ризик невиконання продавцем зобов'язань по своєчасній поставці цінних паперів. Особливо великий цей ризик при проведенні спекулятивних операцій цінними паперами, заснованих на коротких продажах (продавець реалізує цінний папір, якого у нього немає в наявності і який він тільки збирається придбати до моменту поставки). Ризик може реалізовуватися і з технічних причин (недосконалість депозитарної і клірингової мережі).

Операційний ризик – ризик втрат, що виникають у зв'язку з неполадками в роботі комп'ютерних систем з обробки інформації, пов'язаної з цінними паперами, низькою якістю роботи технічного персоналу, порушеннями в технології операцій з цінних паперів, комп'ютерним шахрайством.

Ризик врегулювання розрахунків – ризик втрат за операціями з цінними паперами, пов'язаний з недоліками і порушеннями технологій в платіжно-клірингової системі.

Для ефективного ведення інвестиційної діяльності необхідний капітал, достатній для здійснення диверсифікації вкладень, в іншому випадку ведення операцій на фондовому ринку краще доручити спеціалізованим компаніям (наприклад, фондам), здатним акумулювати кошти багатьох дрібних інвесторів для раціонального складання інвестиційного портфеля; ступінь ризику конкретного цінного паперу доцільно визначати по відношенню до інших цінних паперів, а найкраще – по відношенню до ступеня ризику фондового ринку в цілому, тобто як частку від ділення показника ризикованості даного виду цінних паперів до показника ризикованості фондового ринку. Якщо відносна ціна ризику більше одиниці, значить, даний вид цінних паперів характеризується більшою ризикованістю порівняно з фондовим ринком в цілому і навпаки. Відповідно до цього гарантованим цінним папером з нульовим ризиком вважаються вкладення, що приносять фіксовану величину доходу за певний проміжок часу (наприклад, інвестиції в короткострокові облігації Уряду США).

Список використаних джерел

1. Klus Y. I. Corporate governance innovation in industrial enterprises using methods controlling/ Y. I. Klus // Economics, management, law: problems and prospects : Collec. of Scient. Articles. – United Kingdom: Agenda Publishing House, Coventry, 2015. – Vol. 1. – P. 199–203.

2. Микитюк П.П., Сенів Б.Г. Інноваційна діяльність: навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ. 2009. 320 с.

3. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль, 2003. 326 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Корольчук Л. В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Військова агресія з боку сусідніх держав, якій мужньо протистоїть сьогодні Україна, перш за все підвищує у суспільстві попит на безпеку, а також примушує переосмислити та переглянути усі діючі організаційно-економічні механізми у державі задля максимальної мобілізації усіх наявних ресурсів та забезпечення ефективності функціонування економічної системи в умовах війни. Мова в першу чергу йде про ключові сфери економіки, які є стратегічно важливими, або ж дозволяють задовільнити первинні потреби населення. Проте, довгострокові цілі держави теж потребують послідовних дій задля їх своєчасного досягнення і, до того ж, тривалість військових дій ніхто достеменно визначити не може. В таких умовах важливо не відступати від стратегії соціально-економічного розвитку України, дотримуватись визначеної глобальної мети – сталого розвитку та євроінтеграції.

Якщо у випадку інтеграції України до ЄС війна слугує певним каталізатором даного процесу, то реалізація концепції сталого розвитку в сучасних українських політичних та економічних реаліях потребує певної адаптації механізму організаційно-економічного забезпечення перш за все, як такого, що дозволить знівелювати проблему регіональних диспропорцій всередині країни, загострення якої залежить від інтенсивності та характеру військових дій по регіонах України.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку регіону в умовах військової агресії потребує удосконалення задля досягнення Україною цілей сталого розвитку, задекларовані у Підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року».

У звіті світової комісії з питань навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» від 1987 року сталий розвиток трактується як: «розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, не завдаючи шкоди здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [1]. Підсумковий документ Саміту ООН від 2015 року дещо уточнює дане поняття, визначаючи три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний [2]. Звідси виходить, що організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку регіону повинно гармонізувати дані сфери із одночасним протистоянням новим викликам, породженим війною.

Виходячи з самої етимології поняття, під організаційно-економічним забезпеченням сталого розвитку регіону розуміємо сукупність організаційно-економічних інструментів і методів впливу на сталий розвиток регіону, які логічно можна поділити на дві групи:

- організаційні, які передбачають формування системи різних інститутів, що мають організаційний вплив на сталий розвиток регіону;
- економічні – податкова система, фінансова політика, інвестиційна діяльність, міжнародна взаємодія тощо.

Якщо до початку гострої фази російсько-української війни сталий розвиток регіону потребував глибинних трансформацій, а також залучення значних інвестицій, то сьогодні, відбудовуючи постраждалі регіони внаслідок бойових атак ворога, маємо можливість відновлювати житловий фонд населених пунктів, їх інфраструктуру та

виробничі потужності підприємств на базі екологізації регіональної економіки, інтегруючи екоінновації у всі сфери життя суспільства. Це можливо за ефективного організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку регіону, який повинен становити собою симбіоз реципієнтів: органів державної влади, територіальних громад, громадських організацій України тощо та донорів: міжнародних організацій, країн, інших суб'єктів міжнародних відносин, а також ефективної взаємодії між ними.

Особливу увагу слід приділити запобіганню наслідків екоциду, спричиненого неправомірними діями російських загарбників на території України, а також мінімізації ядерної загрози шляхом завдання ворогом шкоди українським атомним електростанціям. Яскравим прикладом є захоплення ЧАЕС, ЗАЕС, перебування окупантів в особливо радіаційно забруднених лісах Полісся, мародерство в зоні відчуження. Оскільки екологічні проблеми не мають кордонів, участь спеціалізованих міжнародних організацій у врегулюванні даних питань є беззаперечною. Регіони, екосистема яких зазнала найбільших збитків, потребують посиленої уваги: реалізації на їх території спеціальних реабілітаційних програм, додаткового фінансування захисту навколишнього середовища тощо. Важливим є також міждержавне правове співробітництво щодо розслідування злочинів та винесення національними судами вироків проти окупантів, що полегшить доказування фактів завдання шкоди Україні в міжнародних судах, в тому числі екологічної шкоди.

Консолідація зусиль на всіх рівнях влади, а також єднання громадян навколо відбудови країни із допомогою міжнародної спільноти в рамках національної стратегії соціально-економічного розвитку дозволить нам відтворити сучасну світову державу з процвітаючими регіонами, які зможуть стати на рейки сталого розвитку за короткий строк, а отже забезпечити гармонійну взаємодію соціальної, економічної та екологічної сфер, розвивати зелену економіку, реалізувати енергозберігаючу політику і тим самим підвищувати конкурентоспроможність їх економіки. Такий стан речей дозволить нашій державі поряд з вагомою політичною позицією зайняти свою вигідну нішу на світовому ринку товарів та послуг.

Список використаних джерел

1. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. 1987. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987_our-common-future.pdf.
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.

СТРУКТУРНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ

Корсунова К. Ю., аспірант

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

З часів зародження капіталістичних відносин, головним стимулом господарської діяльності було одержання прибутку. Усі економічні стратегії базувалися на вдосконаленні методів і шляхів оптимізації діяльності заради отримання та підвищення прибутку. В епоху затьожної світової кризи, яка супроводжується глобальним переділом ринків збуту, умови функціонування сучасних підприємств вкрай ускладнюються. За останні десятиріччя маркетинг, як концепція бізнесу, переживає якісні внутрішні

зміни, на яку в першу чергу вплинули нові технологічними можливостями та глобалізація. Стрімкий розвиток глобалізації, спричинив появу великої кількості нових клієнтів і нових конкурентів на світовому ринку, революційні зміни в технології комунікацій. При існуючому рівні конкуренції маркетинг залишається єдиним інструментом завоювання і захисту частки ринку для більшості компаній.

В першу чергу потрібно розглянути тлумачення поняття «тренд», та зрозуміти розуміти його значення і важливість у маркетинговій сфері діяльності.

Тренд (з англ. – напрямок, тенденція) – це: 1) новий, тривалий, сучасний напрям діяльності, стилю, моди; 2) діюча тенденція; 3) спрямованість зміни економічних показників, що визначається шляхом обробки звітних, статистичних даних і встановлення на цій основі тенденцій економічного зростання або спаду; 4) напрям розвитку в будь-якій сфері життя (наприклад, в одязі, рекламі, технологіях) або певне явище, продукт, предмет, що задає тон у цій галузі [1; 2].

Покоління – це групи людей, які народились в один і той же період і виростили у схожих умовах. Люди, в кожній групі демонструють схожі характеристики, цінності та уподобання [3]. Важливо пам'ятати, що на індивідуальному рівні всі різні. Але якщо поглянути на людей через призму поколінь, можна отримати корисну послідовність, яка допоможе спілкуватися, працювати, мотивувати, залучати людей різного віку [4].

Оновлення платоспроможної аудиторії міжнародного ринку, створює нові структурні тренди міжнародного маркетингу. Розглянемо найактуальніші та найголовніші з них:

1. Зміцнення соціальної місії бізнесу.
2. Акцент на трьох основних цінностях: гуманність, екологічність, стійкість.
3. Новий погляд на стиль життя.
4. Дигіталізація як основний напрям інноваційного розвитку.
5. Мобільний маркет.
6. Відеокommунікації, прямі трансляції.
7. Доповнена реальність.
8. Гейміфікація.
9. Facial coding.
10. Індивідуалізм.

Отже, виділимо найголовніше. Для того, щоб зазначені тренди в міжнародному маркетингу були ефективними, потрібно приділяти особливу увагу цільовій комунікації зі споживачами, а саме адаптація контенту, повідомлень і каналів для потреб цільової аудиторії за віковими групами та поколіннями; вузька сегментація ринку – гіперперсоналізація; створення компаніями інтерактивного контенту і формату реклами, використання ігор; тренд на індивідуальність, екологічність та залучення споживачів до процесу розробки товарів, продуктів і послуг; гнучкість в отриманні даних; колаборації з міжнародними брендами; активне впровадження нових функцій на соціальних платформах (таких як Shops в Instagram / Facebook) в свій маркетинг.

Список використаних джерел

1. Значення слова тренд. Що таке тренд? – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://wordhelp.ru/тренд>.
2. Бернар Верб, Коллі Ман-Клод «Тлумачний економічний і фінансовий словник», М. – 2004 р.
3. Теорія поколінь від X до Z (І чому це важливо) – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://hurma.work/blog/teoriya-pokolin-vid-x-do-z-i-chomu-cze-vazhливо/>

4. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. Основи маркетингу / пер. з англ. 2-е європ. вид. М.; СПб.; К. : Видавничий дім «Вільямс», 2002. С. 487.
5. Птащенко О. В. Розвиток моделей комунікацій в мережі інтернет / О. В. Птащенко, К. І. Акулова // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). – 2015. – №19 (8). – С. 39-41.
6. Новицький В.Є. Зовнішньоекономічна діяльність та міжнародний маркетинг. – К.: Лібра, 2004. – 190 с.
7. Птащенко О.В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності / О.В. Птащенко// Соціально економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). – 2016. – №21 (10). – С. 76-79.
8. Facial coding у маркетингу: що це та як допомагає продавати ефективніше. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://vc.ru/marketing/171449-facial-coding-v-marketinge-chto-eto-i-kak-pomogaet-prodavati-effektivnee>.
9. Глобальний бренд: поняття, види, особливості просування на міжнародному ринку. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://internet-advance.ru/mezhdunarodnaya-reklama/106-globalniy-brend.html>.
10. Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності / Ю. Уманців // Вісн. Антимонопольного комітету України. Конкуренція. – 2011. – №1. – С. 14-23.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Крамчанінова М. Д., к.е.н., доцент

Какацій С. В., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Рівень соціально-економічного розвитку країни значною мірою визначається спроможністю її регіонів реалізовувати свій економічний та інноваційний потенціал. В контексті України, сталим фундаментом для соціально-економічного зростання – є сукупність її природно-ресурсного, людського, матеріального, технологічного, наукового та освітнього потенціалу.

Україна має досить вигідну географічну локацію, високоосвічену робочу силу, чи малий внутрішній ринок та певну репутацію в сфері технологічних розробок, але все ще значно відстає від розвинених країн світу [1, 2, 3].

Також залишається проблема міжрегіональних диспропорцій відтворення, розподілу та перерозподілу основних видів ресурсів. Це заважає забезпеченню інтеграції регіонів України в єдиний національний економічний комплекс через що гальмується і сталий соціально-економічний та виробничий розвиток.

При зіставленні даних [4], наданих Державною Службою Статистики України, можна одразу зазначити значний дисбаланс у розвитку регіонів, що з кожним роком зростає і призводить до розбалансування. Так у 2013 році розбіжність доходів найбільш та найменш розвинених регіонів (м. Київ і Тернопільська область) склала 36848грн (в 1.9 разів), а на 2020 (м. Київ і Луганська область) 152588 (в 5.7 разів).

Таке стрімке збільшення розриву у розвитку стимулювало населення до внутрішніх міграцій, що призвело до ще більшої нерівномірності розвитку між центром та віддаленими регіонами.

Рис. 1.1. Нааявний дохід за регіонами у розрахунку на особу, грн

Таке стрімке збільшення розриву у розвитку стимулювало населення до внутрішніх міграцій, що призвело до ще більшої нерівномірності розвитку між центром та віддаленими регіонами.

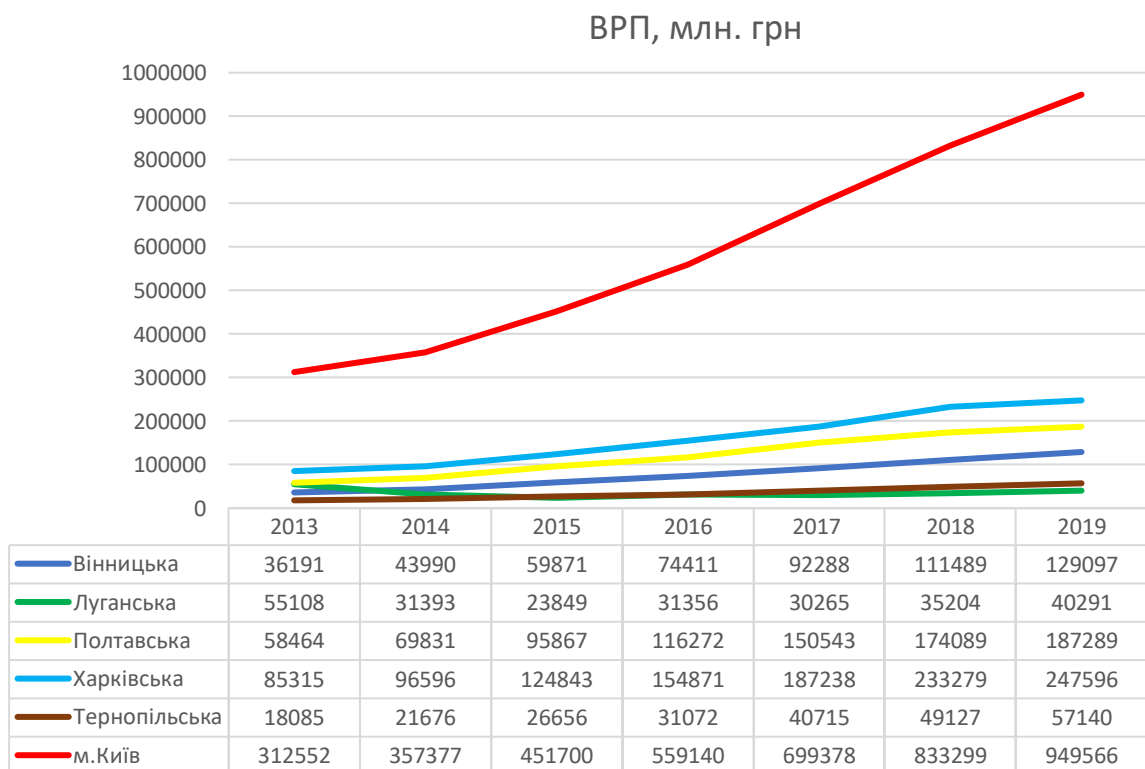

Рис. 1.2. Показник валового регіонального продукту за регіонами, млн. грн

Якщо прослідкувати за графіками наявного доходу і ВРП Луганської області, то можна відмітити те, що до 2014 року регіон був досить розвинений і не мав розбіжності показників з іншими. Але з 2014 спостерігається різке спад виробництва і як наслідок зменшення обох показників. Так у 2015 році валовий регіональний продукт досягає свого мінімуму (23849 грн), що в майже в 2 рази менше показників 2013р. а розбіжність з іншими регіонами складає приблизно 45 тисяч гривень. (Частка валового регіонального продукту у загальному підсумку зменшилась з 3,6% до 1%). У 2019 році ВПР Луганської області дорівнює 40291грн. За графіком можна побачити, що ріст показника після його різкого зменшення є набагато повільнішим і ще не досягає того ж рівня, що був до спаду, становлячи різницю майже в 15 тис грн (14817).

Незважаючи на соціально-економічні та політичні проблеми Луганської області, які відштовхнули її у розвитку більш ніж на 7 років назад, інші регіони активно продовжили свій розвиток. Так наприклад місто Київ і Харків майже втричі збільшили свої показники, протягом 2014-2019рр.

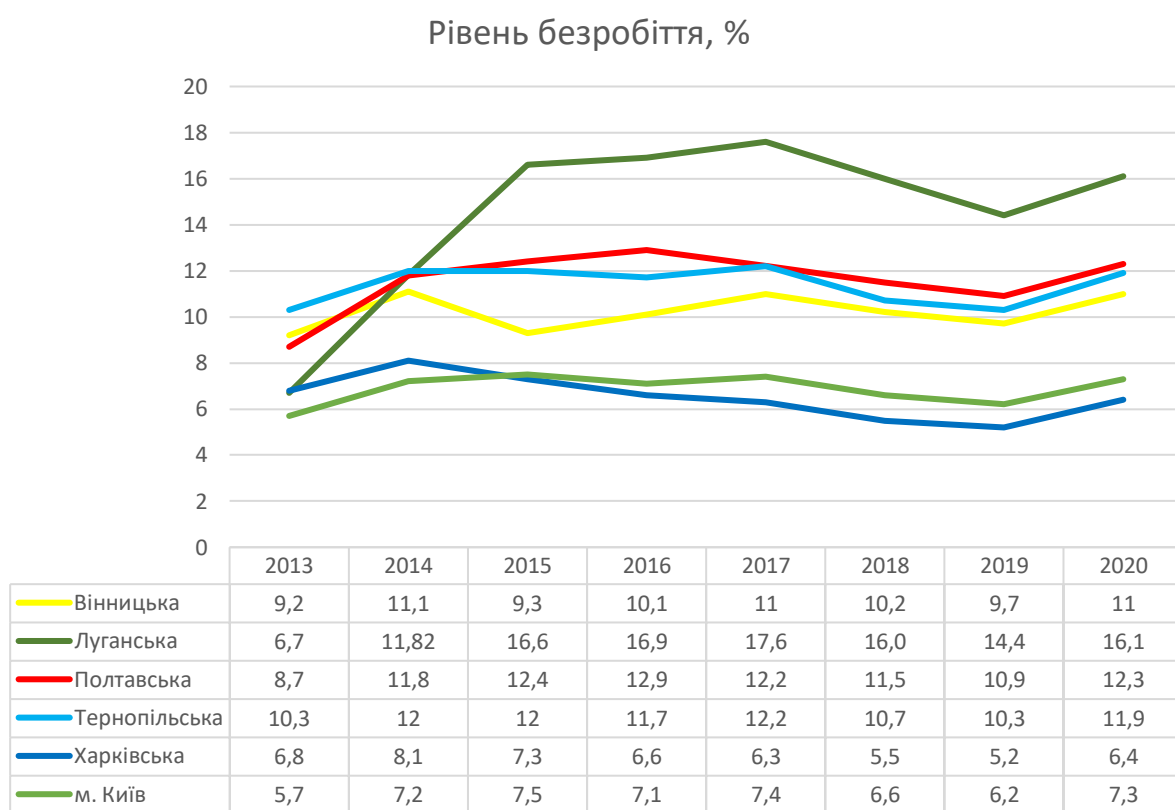

Рис. 1.3. Рівень безробіття за регіонами

Така нерівномірність в розвитку призводить до збільшення рівня безробіття. За 7 років найбільшої розбіжності показників за рівнем безробіття досягли Луганська (на 8,4%) та Донецька області (на 7,2%). Для порівняння можна взяти Харківський регіон та м. Кив, до коливання показника не досягає більше 2,6%.

Через військові дії на Донбасі, в Луганській області за аналізований період було розміщено найбільшу кількість ВПО. А за інформацією уряду лише за 2 роки (2014-2015рр) було переміщено 89 тисяч осіб.

Чіткої статистики щодо міграцій Луганської і Донецької областей немає, однак можна впевнено зробити висновок, що постійно зростаючий рівень безробіття, низький ВРП та наявний дохід спричиняє значні внутрішні міграції, що призводять до відтоку

робочої сили і кваліфікованих кадрів, яке призводить до ще більшого дисбалансу у розвитку регіонів.

На жаль, через активну фазу війни Росії проти України цей дисбаланс невпинно зростає, впливаючи на спроможність подальшого організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку регіонів України.

Список використаних джерел

1. Ольшанський О. В., Крамчанінова М. Д., Касаткіна М. В. Важливі аспекти забезпечення політики у сфері інноваційного підприємництва в контексті соціально-економічного розвитку регіонів України. Бізнес Інформ. 2021. №11. С. 275–281. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-275-281>.

2. Липов В. В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації. П. Конкурентна стратегія інтеграції України у міжнародний економічний простір / В. В. Липов // Економіка України. – 2018. – №4. – С. 3-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_4_2.

3. Мінфін. Індекс промислового виробництва URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/industrial/>

4. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Маслош О. В., к.х.н., доцент

Щеглова А. Ю., здобувач вищої освіти

Шестопалов В. І., здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

В умовах воєнного часу забезпечення роботи аграрного виробництва України є запорукою як внутрішньої, так і зовнішньої продовольчої безпеки, оскільки останніми роками Україна займала провідні місця серед країн-експортерів аграрної продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Місце України в світовому експорті аграрного виробництва [2]

Місце								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Шрот сояшниковий	Ріпак	Ячмінь	Жито	Сорго	Овес	Олія соєва	Олія сояшнікова	Сир
Олія сояшнікова		Кукурудза	Мед	Пшениця	Шрот ріпаковий	Соя	Вершкове масло	Молоко
		Волоські горіхи		Сояшник	М'ясо птиці	Сухе молоко	Сухе знежирене молоко	
				Поголів'я свиней			Поголів'я ВРХ	

В умовах мирного часу підстав для сумніву у виконанні Україною своїх зобов'язань з виробництва аграрної продукції не було. Однак, розпочата російською федерацією війна створила в окремих областях умови, які унеможливили ведення агробізнесу.

Однією із найбільш вражених виявилась Луганська область, території традиційного ведення агробізнесу якої були окуповані, що за статистичними даними минулих років призведе до втрат, наданих в табл. 2.

Потенційні втрати сільськогосподарської промисловості України у умовах окупації частини Луганської області [1]

Параметр	Україна	Луганська область	Відсоток втрат у цілому
Посівні площі сільськогосподарських культур (тис. га) У тому числі:	28147	858	3,048
-культури зернові та зернобобові	15392	402	1,428
-культури технічні	9224	417	1,481
- картопля, культури овочеві та баштанні	1854	18	0,064
продовольчі			
-культури кормові	1677	21	0,075
Виробництво (тис. т):			
- культур зернових та зернобобових	64933	1376	2,119
-соняшнику	13110	678	5,172
-картоплі	20838	214	1,027
-культур овочевих	9653	148	1,533
-культур плодових та ягідних	2024	60	2,964
-винограду	281	2,7	0,96
Кількість сільськогосподарських тварин (тис. голів):			
-велика рогата худоба	2874	38	1,322
- у тому числі корови	1673	19	1,136
-свині	5876	46	0,783
-вівці та кози	1140	22	1,929
-птиця (млн. голів)	200,6	0,8	0,399
Виробництво (тис т):			
-м'яса	2478	8	0,323
-молока	9264	111	1,198
-яєць (млн. шт)	16167	70	0,433
Добування водних біоресурсів (т)	76508	156	0,204

Тобто Україна через тимчасову нездатність підприємців Луганської області виробляти аграрну продукцію, щонайменше втратить 3,05% від загальної посівної площі сільськогосподарських культур, 2,91% від сільськогосподарського виробництва (у тому числі 2,24% від рослинництва та 0,67% від тваринництва) та 1,058% від загальної кількості сільськогосподарських тварин.

У натуральному виразі ці показники є великими, але не повинні стати критичними, тобто привести до кризової ситуації у забезпеченні продовольчої безпеки, оскільки інші регіони мають резерви для підвищення вироблення сільськогосподарської продукції за рахунок використання:

- більш урожайних сортів посадкового матеріалу;
- сучасних агротехнологій;
- більш якісного планування розміщення агрокультур;
- збільшення поголів'я сільськогосподарських тварин в інших регіонах країни.

Список використаних джерел

1. «Статистичний щорічник України»/«Statistical Yearbook of Ukraine»: веб-сайт. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.
2. Порівняння місця України у світовому експорті – *Агрополіт*: веб-сайт. URL: <https://agropolit.com/news/22019-oprilyudneno-porivnyannya-mistsya-ukrayini-u-svitovomu-eksporti-prodovolstva-u-1990-1991-mr-i-2020-2021-mr>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В АСПЕКТІ СПРИЯННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

Приходько Б. О., здобувач вищої освіти

Бірюков О. В., к.т.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сталий розвиток базується на встановленні балансу між задоволенням сучасних потреб та захистом інтересів майбутніх поколінь. В межах означеної концепції, однією із 17 заявлених глобальних цілей є розвиток інновацій та інфраструктури, які сприяють знаходженню оптимальних рішень для економічних і екологічних проблем. Найпоширенішим інструментом розробки та впровадження інновацій у поєднанні з розвитком промисловості, виробництва та комерціалізації продукції є створення індустріальних парків. Відповідно до Закону України «Про індустріальні парки» їх функціонування спрямоване на: залучення інвестицій та розвиток економіки України; вирівнювання економічного розвитку регіонів та підвищення якості життя населення України; запровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій; створення нових робочих місць; сталий розвиток та захист навколишнього природного середовища [1]. В останній час, в межах організації об'єднаних націй з промислового розвитку, поширюються підхід створення екоіндустріальних парків, які ще в більшій мірі поєднує спільне досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей [2].

Слід зазначити, що Закон України «Про індустріальні парки» вступив у силу ще в 2013 році і за цей час його функціонування вже є певні результати, які можна проаналізувати. Актуальність досліджень в цьому напрямку також означена тим, що наприкінці 2021 року були внесені суттєві зміни до відповідного закону, які передбачають надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками) на облаштування та/або здійснення господарської діяльності у межах індустріальних парків; надання коштів на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків та/або забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо). Така державна підтримка буде надаватися не всім індустріальним паркам, за даними джерела [3] лише 25 парків зможуть протягом трьох років отримати підтримку більш ніж на 400 млн.грн.

Розглянемо офіційні дані наведені на сайті Міністерства економіки України [4], який є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику щодо створення і функціонування індустріальних парків на території України (уповноважений державний орган). Так, станом на початок 2022 року, в офіційному реєстрі індустріальних парків України було зареєстровано 53 парки (фактично 52, бо один парк офіційно припинив свою діяльність). А загальна кількість парків,

включаючи ті, які не подавали документи на реєстрацію, складає 69 одиниць. На рис. 1 та рис. 2 наведені дані щодо динаміки створення індустріальних парків по рокам.

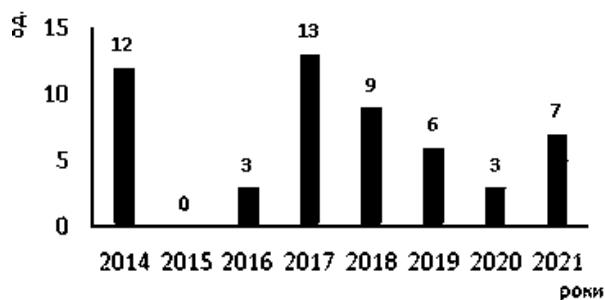

Рис. 1. Офіційно зареєстровано (53)

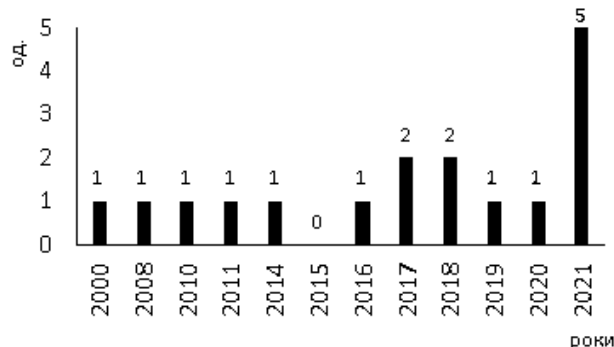

Рис. 2. Працюють без реєстрації (17)

Відповідно до рис. 1 спостерігається суттєве збільшення кількості індустріальних парків, які пройшли офіційну реєстрацію в 2014 та в 2017 році. Це пояснюється відповідно введенням в дію закону та внесення до нього суттєвих змін, які крім іншого стосувалися розширення змісту поняття «учасник індустріального парку». У 2021-2022 році також відстежується тенденція до збільшення новостворених індустріальних парків, що також пояснюється зміною законодавства у частині державного стимулювання їх діяльності. Слід зазначити, що деякі суб'єкти господарювання організували свою роботу в форматі індустріального парку ще до введення відповідних норм законодавства у 2012-2013 році (рис. 2).

Явними лідерами-регіонами з офіційно зареєстрованих індустріальних парків є Київська область – 10 одиниць (додатково м. Київ – 1 одиниця) та Львівська область – 9 одиниць. Аутсайдерами є Запорізька, Харківська, Херсонська та Чернігівська області. Ще 8 регіонів мають по 1 офіційно зареєстрованому парку (рис. 3).

Запропоновані заходи державної підтримки мають вплинути на ситуацію, так за даними Мінекономрозвитку в межах розроблених стратегій регіонів до 2027 року потенціально може бути відкрито ще 63 індустріальні парки, так в Запорізькій області заплановано 7 парків, в Харківській, Полтавській по 6, Миколаївській, Житомирській по 5 і так далі (рис. 3). В цілому найбільш часто ініціаторами створення індустріальних парків, які пройшли офіційну реєстрацію, є міські ради – 54% від загальної кількості парків (всього з урахуванням представників влади, включаючи сільські, районні ради, обласні адміністрації це близько 60%), на другому місці – приватні підприємці та підприємства – 34%; фізичні особи – громадяни України близько 4%; спільна ініціатива представників влади та приватних підприємств – 2%. У парків, які не проходили офіційну реєстрацію, навпаки – 53% ініціаторів є приватні підприємці, міські ради – 29% (а всього з представників влади різних рівнів близько 35%), державні установи – 6%, громадяни України – 6%.

Аналіз даних Мінекономрозвитку щодо освоєння земельних ділянок індустріальних парків, дає підстави стверджувати про активність їх діяльності. Так із 53 офіційно зареєстрованих індустріальних парків лише 14 (8 типу – гринфільд, 6 – браунфільд), що дорівнює 26%, демонструють динаміку освоєння земельних ділянок. Нажаль у відкритому доступі відсутня інформація щодо фінансових та економічних показників діяльності індустріальних парків (як в цілому так і по кожному окремо).

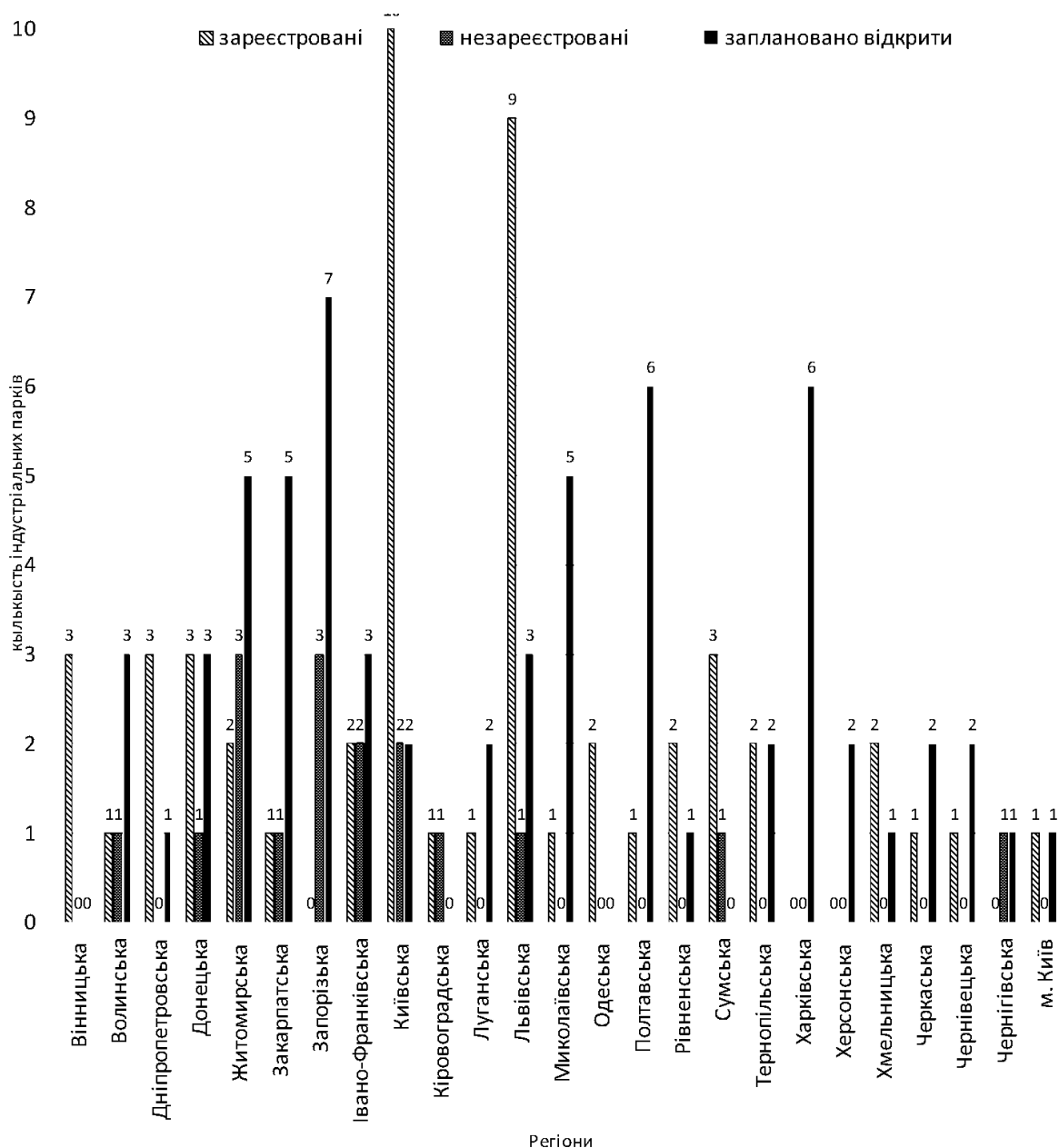

Рис. 3. Кількість індустріальних парків за регіонами (зареєстрованих, незареєстрованих та запланованих до відкриття у період 2022-2027 рр.).

При цьому судячи з тих фактів, що лише 37% парків мають власні сайти і лише на деяких з них у доступному вигляді розміщені дані, які можуть бути цікавими для потенційних інвесторів, можна стверджувати – незважаючи на значну кількість вже діючих та запланованих до створення індустріальних парків їх діяльність в своїй більшості не ефективна. Звісно держава буде стимулювати таку діяльність, але вибере (за якими критеріями ще не оголошено) лише 25 парків. Можна припустити, що це будуть як вже успішно працюючі індустріальні парки, так і ті що нещодавно (у 2021-2022 році) розробили власні концепції розвитку та пройшли необхідні процедури реєстрації. При цьому насамперед буде звертатися увага на потенціал земельної ділянки, бізнес-план її розвитку, зв'язок ініціатив з SMART спеціалізацією та стратегією розвитку регіонів, наявність зацікавлених інвесторів і т.д. Саме тому, регіональна влада, ініціатори творення індустріальних парків повинні активно співпрацювати для обрання перспективних земельних ділянок, написання (або оновлення існуючих) концепцій, бізнес-планів, обрання успішних керуючих компаній

в досить стислі терміни. Це неможливо зробити без активної взаємодії та налагодження відповідного організаційно-економічного забезпечення такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Про індустриальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 22. С. 212.
2. Посібник з використання інструментарію екоіндустріальних парків. URL: <https://tii.unido.org/sites/default/files/publications/UNIDO%20EIP%20Toolbox%20Manual%20Ukrainian%20language.pdf>.
3. Урядовий портал. «У найближчі три роки держава допоможе облаштувати інфраструктуру для 25 індустриальних парків, – Прем'єр-міністр». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-najblizhchi-tri-roki-derzhava-dopomozhe-oblashtuvati-infrastrukturu-dlya-25-industrialnih-parkiv-premyer-ministr>.
4. Міністерство економіки України. Індустриальні парки в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=6463d3ba-aa13-4e54-8db9-0f36642c43d9&tag=IndustrialniParkiVUkraini>.

DEVELOPMENT OF E-COMMERCE IN THE CONDITIONS OF ESTABLISHMENT OF THE GLOBAL INFORMATION SPACE

Птащенко О. В., д.е.н., професор

Борковець С. П., здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

The rapid development and spread of new information and communication technologies brings with it radical changes in the information sphere at the global level. Their revolutionary influence concerns state structures and institutions of civil society, economic and social spheres, science and education, culture and way of life of people.

It is safe to say that knowledge and information are now becoming one of the strategic resources of the state and society, a resource of socio-economic, technological and cultural development. The scale of this resource has become comparable to traditional resources, has macroeconomic significance.

One of the most important trends in the modern world has been globalization, which has left its mark in the information and communication sphere. Information flows go beyond the national and are integrated into the world information space, which is greatly facilitated by the improvement during the information revolution of communication systems and ways of using space to transmit information.

Successful work here also increasingly depends on the use of new means of communication. Improving computer networks and satellite communications allows to achieve a higher level of efficiency, and hence competitiveness.

The advent of the Internet and liberalization that began around the world. market, which resulted in a corresponding decrease in the cost of communication services – two important factors that accelerated the development of the information sphere, strengthened its social aspect.

For those who have access to new information and communication technologies, great opportunities open up. Using the web, you can, for example, ask questions that interest you around the world, quickly get numerous answers and express your point of view, participate in virtual conferences, find friends and colleagues, learn about someone's achievements and

tell the world about your own. The main thing, perhaps, is that a person becomes more free in choosing information that has many of its sources. There is a real opportunity to independently form a set of business and entertainment information, to determine for yourself what and when to listen and watch.

Thanks to the development of information and communication technologies, individualism in work increases. An employee can fully work at home or elsewhere, not only in the office. Accordingly, there are new types of labor relations, increasing the independence of employees in shaping their work schedule. More and more people are using the opportunities of distance learning, the principle of continuous professional development is beginning to be actively implemented.

A few words about distance learning itself, which today is one of the most actively developing areas in the global education system. . The main feature of flexible learning regimes is that they do not strictly regulate the temporal and spatial framework of classes and communication between teachers and students. To a greater extent, the benefits of distance learning are manifested in the teaching of humanities, as they allow to combine theory and practice, use fresh information to illustrate theoretical positions and analyze the situation.

Today, great prospects for distance learning are associated with the integration of telecommunications and Internet technologies, one of the types of which is electronic interactive video conferencing.

In addition to the opportunity to get a good education and "earn", modern Internet technologies provide great opportunities to "spend". A potential buyer who has a personal computer connected to the Internet at home can today, without leaving home, travel to the shops of the city, country of residence, and other countries. During the trip, he can get acquainted in detail with the range of products offered, quality and prices, make payments online and even make a purchase with home delivery.

In the same way you can carry out various real estate transactions, such as buying, selling, exchanging, inheriting, renting and more. The implementation of any operation from the above list by traditional means would require much more time earlier. Another opportunity provided by the use of modern information and communication technologies is the improvement of the health care system through the dissemination of electronic information of a preventive nature, the sharing of expensive computer equipment by medical institutions, the use of telemedicine methods.

Intensive development of new information and telecommunication technologies provides a fundamentally new quality of cross-border information exchange and becomes a driving force of economic and social change in the world. It already has a significant impact on relations between individuals and countries at the global level. At the same time, it is necessary to note the growing significant technological gap between developed countries (USA, Western Europe, Japan) and the rest of the world, which is the main obstacle to the formation of a global information society. Thus, thanks to the information revolution that unfolded against the background of globalization, we can say that the world is entering a new stage of its development (albeit not the information society, but at least its eve), this, as always, is very uneven and contradictory.

References

1. Отенко І.П. Тенденції розвитку електронного бізнесу на світовому ринку / І. П. Отенко, О.В. Птащенко, Я.М. Куц // Науковий фаховий журнал «Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки». – Київ, КНУТД, 2020. – № 4 (149), 2020. С. 50-57.

2. Отенко І. Тенденції розвитку високотехнологічної сфери в умовах глобалізації. / І. П. Отенко, О.В. Птащенко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 4. С. 65-76.

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Птащенко О. В., д.е.н., професор

Полянський Д. Є., здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У багатьох країнах світу в даний час йде процес переходу до нової соціально-економічної формації, глобального інформаційного суспільству, яке являтиме собою сукупність національних інформаційних інфраструктур. Перш ніж безпосередньо перейти до розгляду етапів цього процесу, концепцій та програм цих країн, спрямованих на прискорення розвитку їх інформаційних інфраструктур та інтеграції у світове інформаційне простір, слід позначити основні моделі інформатизації, тлі яких помітнішими будуть і відзнаки країни. Як правило, критеріями для цього є макроекономічна політика і концепція держави у контексті формування інформаційного суспільства, специфіка його законодавчої системи, особливості національної культури та менталітету. Умовно виділяють дві основні моделі розвитку інформаційного суспільства: західну та східну.

Основною рисою макроекономічної політики країн Європейського союзу служить пошук певного балансу між повним контролем з сторони держави та законами ринку, іншими словами, поєднання урядових та ринкових сил з урахуванням того, що роль кожної з них може змінюватися залежно від ситуації.

Іншою, не менш актуальною проблемою, є питання, що слід розвивати спочатку: мережі чи послуги. Загалом у Європі превалує думка, що насамперед необхідно розвивати сферу послуг. До числа країн, які мають протилежний погляд на цю проблему, відносяться Великобританія та Франція. У їхніх планах розвитку інформаційного суспільства вказується, що саме будівництво мереж є рушійним фактором розвитку сфери послуг. Водночас слід відзначити, що практично всі програми мають на меті розвиток «Універсального обслуговування». Причиною цього є серйозна занепокоєння країн Євросоюзу, пов'язане із загостренням проблеми нерівності в інформаційному суспільстві, коли більшість населення може просто опинитися за його бортом.

Далеко не останню роль у розробці моделі розвитку інформаційного суспільства та її подальшої реалізації грають національні культурні особливості. Найчастіше саме вони багато в чому визначають попит у країні на ті чи інші інформаційні технології. В результаті кожна країна характеризується своїми особливостями використання Інтернету та електронної пошти, своїми аудиторіями для різних видів інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Загалом слід зазначити той факт, що європейські теле/радіопрограми, а також відеоринок перебувають сьогодні під великим американським впливом.

Американський шлях формування інформаційного суспільства визначається загальною моделлю соціально-економічного розвитку, якої функції держави зводяться до мінімуму, а діяльність приватних осіб – до максимуму. Головне в цьому підході – залишити все в руках приватного сектору та сил ринку, повна лібералізація ринку інформаційно-телекомунікаційних технологій. Велика увага при цьому приділяється

розвитку інформаційних супермагістралей, їх соціальної орієнтації, і навіть проблемі універсального обслуговування.

Саме йому відводиться роль противаги у тому випадку, коли політика лібералізації спрямована головним чином на покращення якості послуг і зниження їхньої ціни для ділових кіл, а не для населення в цілому. США солідарні з Великобританією в тому, що насамперед необхідно побудувати інформаційні мережі, на основі яких згодом розвивати сферу послуг. А ось у галузі культурного впливу на процес Інформатизації підходи цих країн розходяться. У США основний наголос робиться на подальший розвиток за допомогою нових інформаційних технологій «домашніх розваг», у Великобританії ж попит на подібну продукцію не є визначальним.

Представники східної моделі розвитку інформаційного суспільства прагнуть розробити альтернативний західний підхід, який базується насамперед на затвердженні власних ціннісних орієнтацій щодо індустріалізації, інформатизації та соціального розвитку. В його основі лежать співпраця держави та ринку, спроба встановити зв'язок між культурними цінностями, властивими конфуціанству, і соціальними, що відбуваються.

Філософські постулати співіснування та співпроцвітання, а також сприяння держави у реалізації цих принципів на рівні окремої організації є, на думку азіатських політиків, запорукою успіху. В рамках східної моделі виділяються Японія, «азіатські тигри», певні зрушення намітилися у Китаї, Індії.

Для Японії через низьку народжуваність характерне старіння населення. За рахунок новітніх інформаційних технологій планується компенсувати негативний вплив на економіку зменшення чисельності працездатного населення.

Вагомі інвестиції китайського уряду у сферу науково-технічних розробок, залучення іноземного капіталу приносять свої плоди, обіцяючи у майбутньому перетворити цю колись технічно відсталу країну в один із світових центрів нових технологій. Насамперед йдеться про сектор телекомунікацій.

Індія не обрала ні шляхи повної приватизації, ні шляхи м'якої Лібералізація. Її модель називають проміжною. Державні підприємства не передаються у приватний сектор, а конкуренція дозволяється на ринку місцевих послуг, при цьому допускається 49% іноземного присутність.

Сучасне суспільство переживає один із найсуперечливіших і неоднозначних періодів свого розвитку. На зміну постіндустріальному суспільству останніх десятиліть поступово приходить інформаційне, однією з основних характеристик якого є його глобальний характер. Ступінь готовності до повномасштабного переходу до суспільства знання, модель його становлення величезною мірою обумовлені рівнем соціально-політичного розвитку того чи іншого соціуму, і далеко не всі країни можуть вважатися повністю готовими до нового ступеня еволюції людського суспільства. Тим не менш, процеси глобалізації економічних відносин та науково-технологічний прогрес дозволяють звести до мінімуму тимчасові витрати держав на підготовку до цього етапу розвитку. Застосування нових інформаційно-телекомунікаційних технологій набуває вирішального значення для підвищення конкурентоспроможності економіки, розширення можливостей її інтеграції у світову систему господарства, підвищення ефективності державного управління та місцевого самоврядування. І ця роль нових технологій, насамперед Інтернету, буде стрімко посилюватись. Одночасно зростаючу роль гратиме фактор інтерактивності джерел інформації в Мережі У цих умовах засобам масової інформації надається унікальна можливість найповніше

реалізувати свою «четверту владу», максимально сприяючи глобальному інформаційному обміну.

Процес інформаційних перетворень у світі необоротний, проте поки що їм охоплені далеко не всі країни. Створюється нова карта світу інформаційна, яка показує стан цієї сфери в кожному його регіоні. Згідно з нею, висока щільність інформації, інтенсивність розвитку та використання нових інформаційних технологій доводиться сьогодні насамперед на США, країни ЄС, Японію. У всіх інших місцях ці показники значно нижчі, а подекуди й зовсім сходять нанівець. Водночас навіть у цих розвинених країнах суспільство насправді ще дуже далеко від того, щоби повною мірою стати інформаційним. До досі значну кількість людей у цих країнах зайняті простим працею, у багатьох сферах використовуються старі технології, недостатньо розвинуто комунікаційну інфраструктуру.

Список використаних джерел

1. Плєскач В. Як уряду розбудувати державну політику у сфері е-торгівлі / В. Плєскач, Н. Бородачова, Л. Олексюк. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://issuu.com/irf_ua/docs/web_ecommerce_civic_synergy_ua_20.
2. Admitad Annual Report 2017/2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://belretail.by/article/esommerce-prodaji-v-mire-po-itogam-goda-vyirosli-na-do-mlrd>.
3. Цікаві факти про інтернет-торгівлю в світі в 2019 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/interesnye-fakty-ob-internet-torgovle/>

USE OF INTERNET TECHNOLOGIES FOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISE ACTIVITIES

Птащенко О. В., д.е.н., професор

Шрамко І. С., здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

The development of information technology, among which one of the key places is the Internet, the emergence and rapid growth of e-commerce have become the basis for the emergence of a new direction in the modern concept of interaction marketing – Internet marketing [1].

The purpose of Internet marketing is to develop strategy, planning, organization and control in order to constantly identify areas of combination and coordination of interests of the enterprise and the consumer, adequate development of relations with consumers based on Internet technologies, conquering the Internet market.

From the point of view of the development of the global information environment and the development of e-commerce in Ukraine in general, many factors have a significant impact on the process of managing the marketing activities of enterprises. These include:

significant level of competition among producers;

the presence of a small number of specialized wholesale intermediaries on the Internet;

imperfect legislation governing the activities of e-commerce market participants and their relationships regarding the list of goods presented on the Internet, methods of pricing for these goods, promotion and means of communication policy that can be applied online;

there is practically no system of introduction of scientifically substantiated marketing approaches of optimization of electronic sales with use of economic and mathematical methods in practical activity of the enterprises.

The integration of Internet technologies into the socio-economic life of the world community marked the development of a new era of consumers, as a result, the consumer stood at the center of production processes. Manufacturers are obliged to focus on the opinion of individuals in order to remain competitive and maintain the loyalty of each consumer. From this point of view, Internet technology is one of the most effective marketing tools. Marketing activities allow you to understand the consumer, determine the goal and achieve it. Thus, it is marketing activities armed with Internet technologies that allow the most accurate, efficient, individual and flexible response to the rapidly changing needs of consumers and business partners, while maintaining the company's position in the world economic relations.

The rapid development of new information technologies, comprehensive automation of industries, the use of e-commerce have determined the strengthening of the role of the Internet for businesses in terms of not only content but also the expansion of their market position.

The Internet is a global means of communication that does not have any territorial or temporal restrictions. It allows to distort the geographic market, ie to search for consumers in an environment where the company would never look, to overcome competition where it was impossible before the introduction of information technology in marketing activities and to win competitive markets closer to consumers. Consumers also have the opportunity to choose globally from all potential suppliers that offer the necessary goods or services, regardless of geographical location. The distance between the supplier and the consumer plays a role only in terms of transport costs at the stage of delivery of goods. Thus, business with the help of Internet technologies allows even the smallest suppliers to achieve a global presence.

Temporary scale in the Internet environment also brings new benefits. High efficiency of communicative properties of the Internet provides the opportunity to reduce the time to find partners, make decisions, implement agreements, develop new products and more. Communicative characteristics have high flexibility, ie allow you to easily make changes to information and, thus, maintain its relevance without time delay [1, 2].

Building relationships with users and building loyalty to the product. One of the key benefits of Internet marketing is that the Internet allows you to organize a remote dialogue with the target audience in real time, send to your computer promotional materials, newsletters, special offers, useful tips and more. Thus, the Internet makes it possible to accurately reach the target audience and respond quickly to its changes and benefits.

Список використаних джерел

1. Отенко І.П. Тенденції розвитку електронного бізнесу на світовому ринку / І. П. Отенко, О.В. Птащенко, Я.М. Куш // Науковий фаховий журнал «Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки». – Київ, КНУТД, 2020. – № 4 (149), 2020. С. 50-57.
2. Отенко І. Тенденції розвитку високотехнологічної сфери в умовах глобалізації. / І. П. Отенко, О.В. Птащенко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 4. С. 65–76.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Родіонов С. О., к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасні підприємства сьогодні стоять на шляху стрімкого розвитку інформаційного простору та інформаційного середовища. Формування ери інформаційного суспільства забезпечує перебудову в прийнятті управлінських рішень на організаційних структурах на всіх підприємствах. Стабільне функціонування на ринку неможливе без поступового та узгодженого маркетингу. За таких умов все більш актуальним стає питання вирішення задач отримання, збору, накопичення, аналізу, упорядкування та раціонального використання значного обсягу оперативної і достовірної інформації для прийняття рішень, пов'язаних з різними функціями маркетингу.

Особливості організації інформаційного забезпечення маркетингової діяльності вимагають урахування специфіки діючої на підприємстві системи маркетингу, орієнтації його на певні сфери діяльності.

Успіх підприємства на ринку сьогодні зумовлений необхідністю забезпечення ефективного взаємозв'язку між виробником та споживачем, що є очевидним фактом для формування його конкурентоспроможності. Науково-технічний прогрес визначає одним із ефективних способів вирішення такого завдання використання каналів зв'язку глобальної мережі Інтернет.

При цьому ефективне використання Інтернет-технологій на підприємстві не можливо без формування маркетингової інформаційної системи, яка б включала в себе усю необхідну для діяльності підприємства інформацію, давала змогу швидко реагувати на зміну навколишнього інформаційного середовища та була необхідним важелем для формування інформаційної безпеки підприємства.

Оскільки інформація виступає в якості одного з найбільш цінних ресурсів суспільства, то процес її переробки можна, за аналогією, сприймати як технології.

Формування глобальної мережевої економіки і розширення її масштабів було обумовлено розвитком і поширенням Інтернет-технологій, перенесенням в електронне середовище Інтернет різних видів соціально-економічної діяльності, а також процесом перетворення традиційних організацій в мережеві структури. Таким чином, для інноваційного розвитку «нової економіки» характерна соціалізація новітніх науково-технічних розробок, насамперед у галузі інформаційних технологій, тобто їх впровадження і використання в масштабах всього суспільства; виробництво інноваційних товарів і послуг із застосуванням інформаційних технологій, а також з метою розвитку галузей, що застосовують ці технології; виробництво товарів і послуг за допомогою і для мережі Інтернет.

Інноваційні зміни на світовому ринку залежать від рівня інноваційного розвитку національних економік – суб'єктів цього ринку. Інноваційний розвиток галузей, в свою чергу, складає рівень розвитку національної економіки. А інноваційний розвиток кожної галузі в істотній мірі залежить від дій підприємств, суб'єктів управління, рівня конкурентоспроможності та обсягів одержуваного прибутку в процесі реалізації інноваційної стратегії. На нашу думку, на сучасному етапі розвитку суспільства основними напрямками інновацій є Інтернет-технології, які дозволяють якісно збільшити ключові показники діяльності підприємств.

Таким чином, Інтернет-технології суттєво впливають як на діяльність

підприємств, так і на національну економіку в цілому. Існує необхідність у розгляді стадій трансформації зарубіжних компаній в залежності від ступеня їх технологічного розвитку та обраної стратегії:

- створення внутрішньої інформаційної системи – системи типу Інтранет на цьому етапі Інтернет використовується як інструмент для реалізації ефективної системи внутрішніх комунікацій на підприємстві;

- поява інформаційної системи типу Екстранет – прозора для партнерів, але закрита для сторонніх, система обслуговування клієнтів працює як візитна картка або довідник підприємства;

- залучення споживачів до роботи безпосередньо в інформаційній системі, поява зворотного зв'язку із споживачем через систему електронного замовлення;

- повна автоматизація багатьох бізнес-процесів, спрощення схем взаємодії, розширення можливостей і підвищення швидкості і якості координації робіт;

- поєднання системи електронного замовлення, автоматизації процесу закупівель і просування товару до кінцевого споживача через власні електронні магазини [1].

Список використаних джерел

1. Nardiello G. G. Economic development based on international entrepreneurship and business tourism / Nardiello G. G., Naumik-Gladka K., Ptashchenko O., Maliukina A. // *Economic Annals-XXI* (2017), 165(5-6), 104-109.

2. Птащенко О.В. Формування маркетингової підтримки товарної інноваційної політики / О. В. Птащенко // *Бізнес-інформ*. Випуск №7. – Харків, ХНЕУ, 2012. С. 221-223.

3. Птащенко О.В. Використання маркетингових інструментів для забезпечення позиціонування високотехнологічної продукції / О. В. Птащенко // *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. – №4 (19) – 2017. – Харків: ХНАДУ, 2017 – 168 с. (С. 147-153)

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Рябуха М. А., здобувач вищої освіти

Овечкіна О. А., д.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Існує думка, що в найближче десятиліття станеться нова наукова революція, яка буде характеризуватися «зрушенням від індивідуалістичної неокласики до колективістської концепції інституціоналізму та економічної глобалістики». У провідних економічних державах спостерігається поступова трансформація традиційних індивідуалістичних цінностей, виходячи з концепції сталого розвитку суспільства, яка об'єднує економічну, соціальну і екологічну складові. У суспільстві формується новий колективістський підхід до вирішення спільних соціально-економічних та екологічних проблем, відбувається посилення державного та міждержавного планування, із залученням до процесу прийняття рішень все більшої кількості зацікавлених сторін для гармонізації інтересів різних соціальних верств. Для

розбудови в Україні демократичного суспільства та соціально орієнтованої ринкової економіки особливого значення набуває проблема подальшого вдосконалення механізму реалізації стратегії сталого розвитку, що має забезпечити розвиток регіонів України в межах національної економічної системи, та входження нашої країни у ЄС на умовах повноправного членства. Зважаючи на сказане, метою роботи є опис складових механізму реалізації стратегії сталого розвитку регіонів та визначення його значущості в процесі організаційного забезпечення сталого розвитку економічної системи України.

Виклад основного матеріалу. Термін «сталий розвиток» був уведений в обіг у 1987 р. комісією, яку очолив Г. Х. Брутланд, і за висновками якої «сталий розвиток» визначався як «розвиток, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». В 1997 р. в Ріо-де-Жанейро та у 2002 р. в Йоганнесбурзі концепція сталого розвитку була свого подальшого удосконалення, поєднавши у собі три головні компоненти – економічну, соціальну і екологічну. Економічна компонента передбачає ефективне використання всіх видів ресурсів, орієнтованих на зниження або усунення тиску на природні екосистеми; екологічна представляється як шлях відновлення первинної якості стану природного середовища до рівня, що не шкодить здоров'ю людини і природним екосистемам, збереження його на цьому рівні, досягнення його максимально можливого поліпшення; соціальна передбачає підвищення добробуту і якості життя людини, бо саме людина виступає глибинною причиною і ціллю всіх змін у суспільстві. Зосередження на означених компонентах сталого розвитку стосується господарської діяльності всіх органів влади, як центральних, так і регіональних та місцевих. Кожен рівень влади, плануючи заходи щодо реалізації стратегії сталого розвитку, усвідомлює, що необхідно забезпечити координацію дій органів державної влади, неурядових структур, підприємств різних форм власності під час вирішення проблем охорони довкілля та структурної перебудови економіки. При цьому, екологічну складову сталого розвитку доцільно розглядати через її вплив на соціальну сферу, адже негативні екологічні небезпеки достатньо швидко перетворюються саме в соціальні негаразди. Стосовно пошуку оптимального співвідношення між економічною та соціальною сферою, то тут стає найактуальнішим принцип збереження життя і здоров'я людини, отже пріоритет соціального над економічним. За висловленням вченого В.Г. Трегобчука, «жодні економічні вигоди не можна визнати доцільними, якщо зростають показники захворюваності, інвалідності та смертності населення, погіршується його фізичне і психічне здоров'я» [1].

Значна кількість вчених вважають, що у процесі забезпечення сталого розвитку країни головне навантаження припадає на регіони. У працях З. Варналія, Т. Нижник, Д. Стеценка [2-4] та інших вчених відмічається, що для втілення в життя стратегії сталого розвитку регіонів необхідно мати такий механізм, який спирається на внутрішні й зовнішні економічні інтереси країни та регіонів, і лише комплексність розвитку дає змогу забезпечити прогрес у кожній ланці господарства і життєдіяльності людей. У багатьох наукових роботах з питань забезпечення сталого розвитку визначається значущість розробки й впровадження відповідної довгострокової соціально-економічно-екологічної стратегії.

У вищезгаданих статтях і монографіях українських дослідників запропоновано окремі механізми, впровадження яких сприяє вдосконаленню соціально-економічного розвитку регіонів, а саме: механізм економічного регіонального розвитку; організаційно-економічний механізм формування стратегічних напрямів розвитку

регіонів; організаційний механізм формування стратегії соціально-економічного розвитку регіону; механізм управління процесами соціально-економічного розвитку регіону; механізм розроблення та реалізації прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку регіонів; механізм реалізації стратегії; механізм регулювання процесів стратегічного планування суб'єктів господарювання, що реалізують стратегію; механізм підвищення конкурентоспроможності регіону. Всі означені механізми скласти у своїй взаємодії загальний механізм стратегії сталого розвитку регіонів, логічно вписуючись у інтегрований загально-національний механізм. Дієвість механізму реалізації стратегії сталого розвитку регіону забезпечується взаємодією таких складових (механізмів) розвитку, як: правовий, організаційний, фінансовий, економіко-інноваційний, соціальний, екологічний та інформаційний.

Кожен з означених механізмів виконує свою функцію у процесі організаційного забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку регіону як невід'ємної частини національної економіки. Правовий механізм гарантує нормативно-правове та інституціональне забезпечення; організаційний механізм надає відповідне організаційне оформлення управлінських рішень, інформаційний механізм забезпечує управлінські процеси необхідною релевантною інформацією. Три останніх складових механізму реалізації сталого розвитку регіону мають здійснювати практичну реалізацію прийнятих рішень, обов'язково на оновленій матеріально-технічній і виробничій базі, що значно актуалізує проблему забезпечення розвитку регіонів на інноваційній основі. Організаційне забезпечення реалізації стратегії має передбачати нову систему управління стратегічним розвитком, покликану забезпечити консолідацію зусиль різних рівнів управління, приватного сектору і громадськості, а також контроль за реалізацією стратегії з боку цих сторін. При цьому, загострюється проблема оптимального розмежування повноважень між центром і органами місцевого самоврядування, що є важливою умовою ефективного державного управління в цілому.

Кожна складова загального механізму реалізації стратегії сталого розвитку регіону виконує свої організаційні функції і є вкрай важливою для формування інтегрального механізму реалізації стратегії сталого розвитку на рівні всієї країни. Звідси, зростає відповідальність центральних органів влади в організації роботи значної чисельності адміністративних, правових, економічних суб'єктів, установ і громадських організацій у досягненні спільної довстрокової мети – забезпечення довготривалого ефективного і сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. №2. С. 31-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_7.
2. Варналія З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія. К.: Вид-во «Знання України». 2005. 498 с.
3. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія. Луцьк: Вид-во ЛДТУ. 2002. 248 с.
4. Нижник Н.Р. Державне управління в регіонах України. *Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України*. 2001. №2. С. 425-434.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПЛАНІВ ФОРМУВАННЯ НОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ ЗОН ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сафонова К. Я., здобувач вищої освіти

Кривуля П. В., к.е.н, доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Під час роботи служб та окремих посадових осіб апарату управління підприємства у процесах розробки стратегічних планів формування нових зон господарювання учасники цього процесу стикаються як з невизначеністю результатів вирішування нових завдань, для яких може не вистачати досвіду, так і з недостатністю організаційно-економічного забезпечення комунікаційного процесу вирішення нових (не рутинних) завдань. У дослідженні, що присвячено виявленню впливу комунікаційних процесів в управлінській команді, яка розробляє проект нової стратегічної зони господарювання (за приклад було обрано розробку ресторанного бізнесу у фірмі, що спеціалізується на послугах туроператора) та виконує SWOT-аналіз на певному етапі обґрунтування стратегічного рішення, на комунікаційний потенціал як спроможність колективних процесів збору та переробки даних інформаційно-аналітично забезпечити процес прийняття рішень. Таке дослідження розглядало як теоретичне підґрунтя моделювання та оцінювання таких процесів (наприклад, у [1, 2]), так і експериментально відтворювало цей процес утворення управлінського продукту.

Презентоване у доповіді дослідження спрямовано на виявлення різних чинників комунікаційного та когнітивного ризиків, які впливають на комунікаційний потенціал управлінських команд підприємств. Дослідження спирається на дослідження організаційних аспектів, які подано у роботах [3, 4, 6-8], та спрямовано як на виявлення суто когнітивних помилок у прийнятті рішень, так і на комунікаційні помилки взаємодіючих акторів, тобто приділяє також увагу діловій мові та системам показників, їхнім властивостям як засобу забезпечення прийняття колективних рішень, але ж і як специфічного середовища виникнення перекручень інформації, яку виробляють та використовують групи, що збирають та перероблюють дані задля прийняття рішення. Об'єктом дослідження є комунікаційні процеси в управлінських командах підприємства, що виділяється за своїми характеристиками, вимогами, умовами та призначенням утворення управлінських продуктів, та аналізується з допомогою виокремлення цих особливостей на прикладі управлінських команд підприємства, що спеціалізовано на туристичних та готельно-ресторанних послугах. Мета загального дослідження (частиною якого виступає презентована розробка) – дослідити особливості, вимоги, умови, призначення комунікаційного потенціалу управлінської команди у ході реалізації інноваційних проектів, та виявити проблеми, що пов'язані з явищами виникнення комунікаційних та когнітивних ризиків.

Розглядаючи взаємодію окремих служб та посадових осіб апарату управління слід розглядати цю взаємодію як таку, що відбувається за певними регламентами, тобто у певній субординаційній структурі. Субординаційні структури є окремим видом (або скоріше окремою проекцією) організаційних структур суб'єктів господарювання. Зазвичай навіть відбувається закріплення термінологічної омонімії, коли всі види організаційних структур отримують назву своєї родової категорії. За Ж. В. Ніколаєвої, «організаційну структуру можна розглядати як формальну мережу передачі інформації, що забезпечує необхідний рівень ефективності. вона визначає принципи поділу праці, структуру і розміри підрозділів, правила делегування повноважень» [4].

У цьому випадку мається на увазі навіть не субординаційна структура, а комунікаційна або інформаційна структура, але це зрозуміло за контекстом використання назви «організаційна структура». Далі автор зазначає: «Організаційна структура є формальним каналом передачі інформації, встановленим адміністрацією та посадовими обов'язками працівників; вона пов'язує людей по вертикалі і горизонталі всередині трудового колективу» [4]. Таким чином, одним із завдань формування організаційної структури взагалі та зокрема субординаційної і комунікаційної полягає в тому, щоб надати комунікаційним потокам правильний напрямок з погляду їхнього призначення. Але це надскладне завдання у разі вирішення нерутинних завдань акторами організації, тому слід враховувати й когнітивні функції використання ділової мови у бізнесових комунікаціях.

Як зазначає Н. А. Морозова, «комунікації в організаційній системі розглядаються як явище і як процес: як явище комунікації відображають встановлені норми (правила, інструкції, положення), а також принципи і закономірності відносин між людьми в організації; як процес комунікація представляє особливу форму взаємодії персоналу з обміну інформацією всередині організації та за її межами, спрямовану на досягнення цілей організації, а також на розвиток персоналу» [3]. З метою аналізу комунікаційного процесу та покращення у подальшому управління комунікаціями під час прийняття стратегічного рішення для підприємства було складено описативну модель залучення різних підрозділів до інформаційно-аналітичного забезпечення окремих характеристик, які використано у матеріалах SWOT-аналізу. Таку описативну модель подано у табл. 1.

Таблиця 1

Схема інформаційного забезпечення управлінських служб досліджуваного підприємства під час комунікаційної взаємодії у складанні моделі SWOT-аналізу

Підрозділи ОСУ Використовувана ЛЗ	Генеральний. Директор	Ревізійна комісія	Директор з фінан. та права	Директор з Іт-рішень	Директор з продажів	Директ. з економіки і туризму	Головний бухгалтер	Директорат філіалів	Планово-економ. служба
Диверсифікація АП	К	КВ	ОР	РВ	РЦ	АО,АМ	СЗ	Д	ПО, ФС
Рівень кваліфікації працівників	КВ	ЕО	ПО		СЗ	ВР	ОІ,	Д	РЦ
Обсяг забезпечення ОЗ	ВІ	К	СІ	АМ	ВР	ОР	ОР	РЦ	ФС
Залежність від позик	К	КВ	АМ			РВ	З	ПД	
Цінова конкурентоспром.	КВ		РЦ		АМ,РВ		ОІ,СЗ	СЗ	ОР,ФС
Фінансовий стан підпр.-ва	КВ,ВР	К	ОР	ВІ	РЦ	АМ	СІ,ПД	УП	ФС,ПО
Ек.-геогр. розташування	РЦ	УП	ВР	ВІ	К	ПД,УП	ОР	СІ	АМ
Рівень економіки.	КВ	ПД	АМ		ПО	З,К	ОР	АМ	РЦ,ОР
Якість послуг	КВ		РЦ	ПО	ОР			АМ	ВІ
Постійність споживання	К	КВ	ОР	УП	Д	РЦ	СЗ	З	ФС
Добробут населення	КВ	КВ,К	ОР	ВІ	ФС	Д,ОР		РЦ	ОР
Рівень впр. інновацій	КВ		ОР	ФС,РЦ	ЕО	ВР	СЗ	СІ	СЧІ
Схильність спож. до ІП	КВ	К		ФС	РЦ	ОР	СЗ	ПД	РВ
Обсяг попиту	КВ	ПД	ОР	РВ	ФС,АМ	УП	СЗ	СІ,РВ	ОР
Шанс залуч. споживачів	КВ		ОР	ОІ	ФС	РЦ		УП	З
Зміна собівартості	КВ	ПД	РВ		АМ	З		СІ	ФС
Якість реклами	КВ	К			ФС,РЦ	ПО		ЕО	

Продовження табл. 1

Використовувана ЛЗ	Підрозділи ОСУ	Відділ юридичного контролю	Технічний відділ	Відділ внутр. туризму	Відділ міжнар. туризму	Маркетинг відділ	Системні адміністратори	Рекламодавці	Гіди	Касири	Кур'єрська служба	Філії
Диверсифікація АП		В	УП	СІ	АМ	ОР	СЧІ	З	ЕО		ЕО	ВР
Рівень кваліфікації працівників		ПД	З	АМ			СІ			СЧІ		К
Обсяг забезпечення ОЗ		ОІ	ПД	АО		ЕО	СЧІ, Д					З
Залежність від позик		Д, ПД		СІ	ОР							
Цінова конкурентоспром.		ПД, В	ОІ	ЕО	РВ	АМ	СЧІ	ВР	ЕО			З
Фінансовий стан підпр-ва		ПД		ВР	АМ	СІ				ЕО		ОР
Ек.-геогр. розташування			АО	ВР	РВ	ЕО	СЧІ				ЕО	З
Рівень економіки.		ОІ	СЧІ	Д	ЕО	УП		ВР				СІ
Якість послуг		ЕО	ОІ	З	ВР	ПО	СЧІ			ВР		З
Постійність споживання		ПД	СЧІ	РВ	ОР	ВР	СІ		ЕО			ОІ
Добробут населення		ОІ	СЧІ	АМ	СІ	УП	АО	РВ		ЕО		З
Рівень впр. інновацій		ПД	З	ОІ		АМ	Д, ОД				ЕО	УП
Схильність спож. до ПІ			УП	ОІ	СІ	АМ	ВІ	ВР	ЕО		ЕО	З
Обсяг попиту			В	К	ВР	Д	СЧІ	ВР	ЕО	ЕО	ЕО	З
Шанс залуч. споживачів			ОР	СІ	РВ	АО	СЧІ	Д				ЕО
Зміна собівартості				ЕО	ЕО							УП
Якість реклами			ОІ				СЧІ	Д		ЕО	ЕО	

Умовні позначення: ОСУ – організаційна структура управління; ЛЗ – лінгвістична змінна; З – збір первинних даних; Д – діагностика проблем; ПО – прогнозне оцінювання; РЦ – ранжування цілей; АО – аналітична обробка; СІ – синтез інформації; АМ – аналіз можливостей; К – консолідація інформації; ОІ – оформлення інформації; ПД – перевірка достовірності; ВІ – верифікація інформації; ОР – оцінка релевантності; ВР – використання в прийнятті рішення; ЕО – експертні оцінки; РВ – розробка альтернативних варіантів рішення; ОР – оцінка ризиків (фінансових); ФС – формування стратегії; КВ – контроль за виконанням; СЗ – складання звітності; СЧІ – спрощення числової інформації; УП – узгодження показників.

Такий аналіз на базі дескриптивної моделі запропоновано, щоб не тільки враховувати функціональний розподіл компетенції у мережі комунікантів апарату управління а й враховувати специфічні комунікаційні компетентності та й функціональні інформаційні складові компетенції комунікантів. Досвід дослідження комунікаційних процесів на підприємстві дає змогу стверджувати, що є потреба у врахування специфічних комунікаційних компетентностей та й функціональних інформаційних складових компетенції комунікантів, а не тільки функціональних когнітивних, творчих, фахових та адміністративних складових, які враховують зазвичай під час аналізу різних видів організаційних структур. Поглянувши на запропоновану таблицю, можна зрозуміти наскільки часто взаємодіють між собою окремі підрозділи, що займаються збором, обробкою, наданням, верифікацією і таке подіне щодо отримання корисної інформації, яка потрібна для прийняття стратегічного рішення. Крім того, можна визначати яких саме компетентностей потребує кожна

окрема компетенція. Керівництву необхідно звернути увагу на підтримання та розвиток комунікаційного потенціалу своєї управлінської команди шляхом забезпечення комунікаційного процесу розробки стратегічних планів формування нових стратегічних зон господарювання розвитком конвеційності окремих ланок та всієї мережі, оскільки погляд з цього боку має надати можливості запобігати несприятливої дії чинників когнітивних та комунікаційних ризиків. Пропонована таблиця стає одним з аналітичних інструментів, який надає можливості сфокусувати увагу керівництва на окремі вузькі міста комунікаційної структури та долаючи їх покращити субординаційну структуру управлінської команди.

Список використаних джерел

1. Кривуля П. В., Дорошко М. В. Конвенции внутриорганизационных коммуникантов как условие информационного обеспечения принятия управленческих решений. *Проблемы экономического и правового обеспечения менеджмента хозяйствующих субъектов*. Донецк: ДонНТУ, 2008. С. 169-176.
2. Кривуля П. В., Дорошко М. В. Показатели качества информационного обеспечения принятия решений как коммуникации. *Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля*. 2008. № 4 (122). С. 107-115.
3. Морозова Н. А. Управление коммуникациями в организации. *Вестник ВГУ. Серия: экономика и управление*. 2010. №2. С. 173-181.
4. Николаева, Ж.В. Основы теории коммуникации: Учебное пособие. Улан-Удэ: ВСГТУ, 2014. 137 с
5. Сафонова К. Я., Кривуля П. В. Актуальність подолання когнітивних та комунікаційних ризиків у організаційній структурі підприємств сектору креативної економіки: чинники та тлумачення. *Наукові Вісті Далівського університету*. 2021. № 22. DOI: <https://doi.org/10.33216/2222-3428-2021-22-14>.
6. Суровцева Е. С. Актуальные проблемы управления организационными коммуникациями. *Вестник ТГУ. Гуманитарные науки*. 2008. №2. С. 125-128.
7. Ткаченко М. В. Особливості застосування комунікативного потенціалу підприємства як економічної категорії. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016, № 1 С.35-41.
8. Шпак Н. О. Основы комунікаційного менеджменту промислових підприємств : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2011. 328 с.

ВІДПОВІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗАДЕКЛАРОВАНИМ В СТРАТЕГІЯХ ЦІЛЯМ

Семененко І. М., д.е.н., професор

Серебряк К. І., д.е.н., професор

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Сталий розвиток є поширеною у всьому світі концепцією, яка враховується при розробці політик і стратегій розвитку різних країн і регіонів. Сама концепція виникла вже певний час тому, у 2000 році були затверджені Цілі розвитку тисячоліття, а у 2015 році – Цілі сталого розвитку. Проте з цього часу лише деякі регіони України враховували зазначені цілі у своїх стратегіях розвитку. Зазвичай стратегії областей розроблялися на сім років, і кожна стратегія розроблялася за рік до її затвердження.

Стратегії Донецької та Луганської областей були оновлені у 2015–2016 роках. Через значні зміни в економіці цих територій, переміщення великої кількості людей і установ та інфраструктурний колапс, такі зміни були суттєвими, оскільки стратегії розвитку включали розробку плану дій, планування бюджету та витрачання ресурсів.

Нами було проаналізовано стратегії розвитку всіх областей України до 2020 року [1] на предмет наявності складових концепції сталого розвитку та доходи й видатки обласних бюджетів на 2018–2020 роки [2], у т.ч. податкові надходження (доходи), що стосуються екологічної складової сталого розвитку, і видатки на охорону навколишнього середовища. Очевидним є те, що стратегія кожної області містить цілі, пов'язані з економічною і соціальною складовими сталого розвитку: економічний розвиток територій і вирішення соціальних питань є завжди першочерговими. У той же час наявна екологічна складова сталого розвитку, яка не завжди є відображеною в стратегіях розвитку областей. Навіть незважаючи на відносну формальність аналізу стратегій всіх регіонів України на предмет відповідності їх цілей складовим сталого розвитку, було виявлено, що лише 9 стратегій з 25 (24 області і м. Київ) мають «екологічні» цілі серед стратегічних. Це стратегії Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької, Одеської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької областей і м. Київ.

Окрім аналізу цих стратегій, було проаналізовано бюджети кожної з 24 областей та м. Києва щодо доходів, пов'язаних із використанням природних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища та екологією. Є очевидна суттєва різниця в обсягах бюджетів у різних регіонах загалом: це залежить від рівня розвитку промисловості та потенціалу кожного регіону. За надходженнями до бюджету найбільш прибутковими є м. Київ, а також Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Донецька і Одеська області. Проте за останні три роки доходи всіх регіонів зменшилися. Таке зниження відбулося, насамперед, за рахунок реформи децентралізації, яка відбувається в Україні, та перерозподілу надходжень безпосередньо до бюджетів новостворених територіальних громад.

Водночас у деяких регіонах спостерігаються зміни в доходах, пов'язаних із використанням природних ресурсів та/або забрудненням навколишнього середовища. Такі зміни неоднозначні: у таких областях, як Волинська, Черкаська, Чернігівська, Київська тощо, спостерігається значне зменшення надходжень від екологічного податку чи інших зборів, а в інших областях (Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська) спостерігається зростання таких надходжень. Лідерами серед регіонів з найбільшою часткою доходів у сфері охорони навколишнього природного середовища та екології в загальних надходженнях бюджету у 2020 році є Донецька (9,55%), Дніпропетровська (9,30%), Полтавська (8,41%), Запорізька (6,62%) області. Для цих регіонів частка «екологічних» доходів у загальному бюджеті зросла за останні 3 роки. Полтавська область належить до агропромислових регіонів України, де працюють великі компанії, що займаються сільським господарством і утворюють суттєве забруднення територій. У свою чергу, Донецька, Запорізька та Дніпропетровська області є одними з найбільш промислових з високим рівнем забруднення навколишнього середовища, оскільки на їхній території працюють великі промислові підприємства, що зумовлює надходження до бюджету від екологічних податків та зборів.

Що стосується видатків у сфері охорони навколишнього середовища та екології, то їх зміна також неоднозначна в різних регіонах. Наприклад, у Чернівецькій області у 2020 році взагалі відсутні видатки на охорону навколишнього середовища. Проте,

стратегія розвитку Чернівецької області серед стратегічних та операційних цілей включає екологічну складову. Таким чином, стратегія розвитку Чернівецької області не в повному обсязі реалізована в частині досягнення цілей сталого розвитку. У 2020 році порівняно з 2018 роком спостерігається значне зниження видатків на охорону навколишнього середовища у Вінницькій, Запорізькій, Херсонській, Закарпатській та Львівській областях. Водночас Вінницька, Запорізька, Херсонська та Закарпатська області серед своїх стратегічних цілей відзначають збереження довкілля, а скорочення фінансування на охорону довкілля може суттєво перешкодити їх досягненню.

Є регіони, які демонструють значне або помірне збільшення видатків у сфері охорони навколишнього природного середовища тощо: Луганська, Черкаська, Харківська, Київська, Миколаївська, Рівненська області. «Лідером» серед видатків на охорону навколишнього середовища та екології за останні три роки є Донецька область (з часткою 3,38%-4,24% від загального обсягу видатків у 2018-2020 роках). Наступна – Луганська область, яка значно збільшила цю частку з 0,33% у 2018 році до 4,15% у 2020 році. Ще дві області, в яких частка «екологічних» витрат перевищує 1%, – Дніпропетровська та Київська області. Решта регіонів витратили менше 1% на охорону навколишнього середовища та відповідні заходи.

Якщо порівняти абсолютні значення видатків у сфері охорони навколишнього природного середовища з надходженнями, отриманими від використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, то можна виділити лише кілька областей, де витрати переважають надходження. Це Донецька область у 2018 році, Київська область у 2020 році, Луганська область у 2019 та 2020 роках, м. Київ у 2018-2020 роках. Стосовно Донецької та Луганської областей, можна відзначити, що як регіони, які постраждали від конфлікту, вони зазнавали негативного впливу бойових дій на стан довкілля, і тому могли мати додаткові витрати на охорону навколишнього середовища, окрім вирішення проблем промислового забруднення.

Отже, далеко не всі регіони України, які наголошують на «екологічній сталості» у своїх стратегіях, є лідерами щодо витрачання коштів на заходи, пов'язані із збереженням і відновленням навколишнього середовища. Аналіз узгодженості бюджетних видатків із задекларованими цілями, пов'язаними з екологічною складовою сталого розвитку, свідчить більше про декларативні зобов'язання, ніж про фактичні заходи переходу на шлях сталого розвитку. Зміна траєкторії розвитку регіонів України та країни в цілому відповідно до концепції сталого розвитку потребує суттєвих «зелених» інвестицій, інформаційної та експертної підтримки, а також підвищення обізнаності членів громади та представників місцевого самоврядування у принципах і цілях сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Регіональні стратегії розвитку / Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2020-roku/regionalni-strategiyi-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvitku/>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua/>

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Шамілева Л. Л., к.е.н., доцент

Хандій О. О., д.е.н., професор

Інститут економіки промисловості НАН України

Регіон як географічне та економічне поняття можна представити як окрему регіональну соціально-економічну систему, функціонування якої здійснюється у швидко мінливому середовищі та за невизначеності більшості параметрів зовнішнього та внутрішнього його стану. За цих умов розвиток соціально-економічної системи можливий лише на підґрунті забезпечення основних принципів та вимог сталого розвитку.

В узагальненому визначенні сталий розвиток регіону забезпечує таке економічне зростання, яке одночасно супроводжується розвитком здатності відтворення всіх екологічних підсистем та можливостей підтримання основ життєдіяльності теперішніх і майбутніх поколінь. Співвідношення базових дефініцій концепції сталого розвитку, зокрема, сталість, стійкість, збалансованість на сьогодні повністю не визначене, але однозначним є обов'язкове сполучення економічної, екологічної та соціальної складової і вимоги до їх збалансованості як умови сталого розвитку [1, с.59].

Сталий розвиток визначається здатністю процесів життєдіяльності і їх ресурсного потенціалу створювати умови для підтримки і збереження встановлених векторів і напрямів позитивного розвитку регіону, недопущення зміни траєкторій розвитку, формування і забезпечення взаємовідповідності та збалансованості розвитку основних складових процесу. В наведеному контексті сталість розглядається і як стан системи, що розвивається, і як здатність системи залишатися відносно незмінною, тобто зберігати структуру і функціональні можливості упродовж визначеного періоду.

Збалансованість процесів розвитку впливає з дотримання закону пропорційності, що в контексті регіональних систем визначає забезпечення і дотримання раціональних пропорцій, співвідношень, обсягів, структури, результатів і ефективності сумісних процесів суспільної діяльності, рівномірного споживання і відтворення елементів ресурсного потенціалу економічних, соціальних і природних процесів регіону.

Сталий розвиток регіону характеризується тривалістю збереження умов для відтворення потенціалу його економічної, соціальної, природно-ресурсної, екологічної, господарської та інших складових в режимі збалансованості та соціальної орієнтації, тому в узагальненому вигляді регіон можна розглядати як регіональну соціоекономічну та екологічну систему (РСЕЕС).

Розробка політики сталого розвитку регіону, процес прийняття управлінських рішень, їх диференціація за рівнями управління (макрорівень, регіональний, виробничий чи рівень окремих територіальних громад) базується на визначенні досягнутого рівня такого розвитку та рівня збалансованості окремих складових.

На сьогодні розроблено декілька науково-методичних підходів до кількісної оцінки досягнутого рівня сталого розвитку на різних рівнях управління з урахуванням можливостей гармонійності чи збалансованості розвитку окремих складових [2; 3; 4]. Більшість з них базується на розробці та розрахунку окремих субіндексів економічної, екологічної та соціальної складової на підґрунті нормованих індикаторів їх виміру та агрегування в інтегральний показник сталого розвитку з додатковим визначенням рівня збалансованості чи гармонійності такого розвитку.

Всі вони виходять з припущення, що в часі етапи розвитку окремих складових взаємно відповідають один одному, що в дійсності не повністю відповідає характеру причинно-наслідкових зв'язків поміж економічною, соціальною та екологічною складовою. Адже і екологічна, і соціальна складова в значній мірі обумовлені економічним розвитком, тому завжди існує певний лаг запізнення їх зміни, який повинний бути врахований при оцінці рівнів збалансованості в забезпеченні сталого розвитку регіону.

Визначення та конкретизація стадій життєвого циклу функціонування кожної складової в структурі сталого розвитку дає можливість визначити реальний рівень їх збалансованого розвитку, уточнити тривалість періоду запізнення (лагу запізнення) та більш об'єктивно та обґрунтовано формувати політику забезпечення сталого розвитку регіону, ідентифікувати конкретні управлінські рішення залежно від стадії життєвого циклу, на етапі якого виникають прояви розбалансованості.

Алгоритм визначення етапів життєвого циклу функціонування регіональної системи (РСЕЕС) для оцінки рівнів збалансованості розвитку складових сталого розвитку включає:

- вибір індикаторів оцінювання економічної, соціальної та екологічної складової сталого розвитку;

- обґрунтування та визначення методики нормування для агрегування вихідних індикаторів у відповідні субіндекси складових;

- розробка методики агрегування та обґрунтування вагових коефіцієнтів складових в інтегрований показник;

- розрахунок субіндексів складових за певний t-й період часу, зокрема, $I_{ек.t}$ – субіндекс економічної складової; $I_{е.т}$ – субіндекс екологічної складової, а $I_{соц.т}$ – субіндекс соціологічної складової;

- розрахунок абсолютних ланцюгових приростів першого ($U_{t,1}$) та другого ($U_{t,2}$) порядку кожного субіндексу за співвідношеннями для кожного періоду часу (t):

прирости першого порядку – різниця між рівнями безпосередньо відповідних субіндексів або $U_{t,1}=I_t - I_{t-1}$;

прирости другого порядку – різниця приростів першого порядку або $U_{t,2}=U_{t,1} - U_{t-1,1}$;

- ідентифікація точок перегину для визначення меж зміни стадій життєвого циклу відповідної складової на підґрунті зміни знаків ланцюгових приростів першого та другого порядку за наступними критеріями:

зміна нульових значень приростів першого порядку на позитивні визначає перехід від стадії зародження до стадії зростання, а точка зміни знаків приростів другого порядку є точкою перегину, тобто умовною межею зміни етапу зародження на етап зростання, при цьому збільшення значень приростів свідчить про можливість прискореного зростання (рис. 1);

зміна позитивних зростаючих приростів першого та другого порядків на їх сповільнені значення свідчить про перехід від прискореного розвитку до затухаючого, що ідентифікує стадію стабільності або зрілості;

за умови зміни незначних позитивних значень приростів на негативні або навіть наявність протягом тривалого періоду нульових приростів свідчить про прояв симптомів занепаду або спаду відповідної складової сталого розвитку регіону.

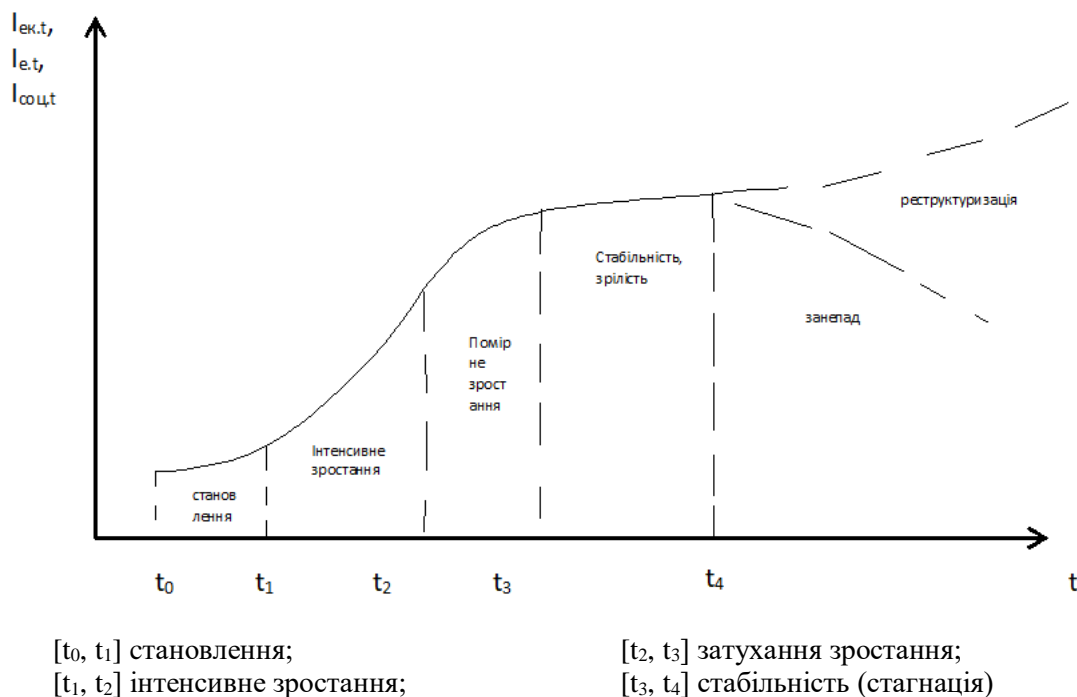

Рис. 1. Стадії життєвого циклу внутрішніх складових сталого розвитку регіону

Звичайно, емпіричні характеристики, якими є ланцюгові прирости першого та другого порядку зміни субіндексів, можуть змінюватися не так однозначно, як відповідні їм похідні безперервних функцій при визначенні точок перегину, але при прояві визначених закономірностей зміни відповідних приростів субіндексів можна умовно визначити, на якому етапі життєвого циклу знаходиться конкретна складова. За умови співпадіння чи неспівпадіння стадій життєвого циклу визначається також рівень їх збалансованості. Крім того своєчасна діагностика стану переходу, особливо на етапі стагнації чи зрілості, забезпечує можливість розробки та втілення попереджувальних управлінських рішень, зорієнтованих на забезпечення сталого розвитку регіону.

Ідентифікація структури, тобто етапів життєвого циклу окремих складових сталого розвитку дозволяє визначити динаміку субіндексів їх виміру, граничні межі зміни характеру динаміки та взаємну відповідність швидкості та інтенсивності зміни з досить точною оцінкою лагу запізнення, як опосередкованою оцінкою рівня збалансованості/незбалансованості економічної, екологічної та соціальної складової сталого розвитку регіону.

Наведені методичні підходи до визначення етапів життєвого циклу кожної складової формують науково-методичне підґрунтя щодо ефективного проектування управлінських рішень, забезпечують обґрунтування їх розробки на підґрунті відповідних кількісних оцінок, розроблення механізму та ідентифікації ключових точок в забезпеченні збалансованого сталого розвитку регіону, а змістовна інтерпретація змін за кожною складовою дає можливість визначити існуючі щілини незбалансованості та нестабільності в забезпеченні сталого розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Загорський В.С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком соціально-економічних систем: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ,

2018. 336 с.

2. Аналіз сталого розвитку – глобальний та регіональний аспекти: у 2ч., Ч.2: Україна в індикаторах сталого розвитку / під кер. М.З. Згуровського. Київ: НТУУ «КПІ», 2010. 216 с.

3. Раєвнева О.В., Бобкова О.Н. Диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів України: інструментарій оцінювання та регулювання: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 246 с.

4. Бобровська О.Ю. Методологічний підхід побудови системи управління сталим (збалансованим) розвитком регіонів. *Публічне адміністрування: теорія та практика*: ел. збірник наукових праць. Дніпро; ДРІДУ НАДУ, 2016. №2. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02\(16\)23.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02(16)23.pdf).

ДОМІНУЮЧІ ІННОВАЦІЇ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Яворська О. Г., д.е.н., професор

Київський національний університет технологій та дизайну

Інновації сучасного етапу соціально-економічного розвитку, як правило, мають інкрементальний характер. Таким чином, мають місце не класичні інновації у розумінні Й. Шумпетера, а нововведення, які здатні оптимізувати існуючі процеси або впроваджувати нові процеси еволюційним шляхом. Можна вважати домінуючими інноваціями саме трансформаційні інновації, які власне відповідають поняттю цифрової інфраструктури. Між тим, у сфері послуг ситуація щодо рівня цифровізації від фірми до закладу дуже різниться: низка інноваційних та доволі успішних старапів демонструє впровадження існуючих технологій (наприклад, усі проекти блокчейну або доповненої реальності) у сферу послуг; проте, з іншого боку, оцифрування значної частини користувачів не відповідає сучасним потребам новітніх закладів відпочинку та розваг, що потенційно блокує синергію інновацій. Таким чином, процес диджиталізації визначається доступністю інноваційних технологій і, відповідно, значно менше розробкою нових технологічних рішень, які можуть бути доступними споживачам та клієнтам.

Таким чином, нами піднімається актуальне питання професійних перспектив для висококваліфікованого персоналу у сфері послуг (нами зокрема аналізувалися заклади харчування та розміщення туристів). Окрім фінансування інноваційних рішень оцифрування, також слід покращити досвід користувачів цих новітніх технологій. Дане питання напряму пов'язане з проблемою примноження прибутків та нівелювання збитків, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів сфери логістики, туризму та готельно-ресторанної індустрії [5-6].

Особливо актуально дана проблема стоїть щодо питання інтерфейсу та технічних стандартів, що відповідно вказує на потенціальні можливості блокчейн-додатків та технологій самообслуговування, а також можливостей та перспектив змішаної реальності щодо сфер застосування. Щодо останньої, то власне на сьогодні відкрите питання доповненої та віртуальної реальності щодо перспектив, можливостей таких, а також реальних проектів заміни фізичної присутності у сфері логістики, туризму та готельно-ресторанного бізнесу.

Також домінуючими є інновації у просторі генерації даних, їх збору, обробки, аналітики та виявлення цінної інформації для покращення бізнес-процесів, зокрема, при необхідності за допомогою і штучного інтелекту у досліджуваній нами сфері [4].

Власне якість людського капіталу у доволі прибуткових до недавнього часу сферах економіки постає все гостріше для сфери послуг, яка відновлюється через кризу періоду пандемії. Відтік професіоналів з даної галузі набуває загрозливого характеру, а питання привабливості професій деяких сфер та секторів економіки вимагає більш гнучких рішень [1; 3].

Стратегічними перспективами впровадження інновацій та диджиталізації є креація синергії колаборації та стандартизації щодо регулювання процесів, а також трансформація від реального стаціонарного і фізичного простору до віртуального [2; 7].

Також вважаємо, що диджиталізація підвищить рівень нашого передбачення соціально-економічних змін у просторі сфери послуг через аналітику даних та інформації, що в кінцевому результаті створить передумови для професійної привабливості сфери туризму та готельно-ресторанного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Kayumovich, K. O. (2020). Prospects of digital tourism development. Available at: <https://economic-theory.com/images/PDF/2020/44/prospects-of-digital-t.pdf> (accessed: 08.04.2022).
2. Meo, M.S., Kanwal, S., Ali, S., Zaini, M., Karim, M.Z.A., Abdullah, Y., Aamir, Z.K. (2021). The Future and Challenges of Applying Innovative Technologies in the Tourism and Hospitality Industry in Asia. Available at: https://www.researchgate.net/publication/356050540_The_Future_and_Challenge_of_Applying_Innovative_Technologies_in_the_Tourism_and_Hospitality_Industry_in_Asia (accessed 01.04.2022).
3. Romanenko, O. O., Yavorskaya, O. G. (2018). Features of innovations in tourism and hospitality industry [Osoblyvosti innovatsii v turyzmi ta industrii hostynnosti], Investments: practice and experience, No 8, s. 5–9.
4. Tourism Statistics. Available at: <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current> (accessed 04.04.2022).
5. Yavorska, O. G. (2020). Information elements of intellectual capital of the enterprise in the digital economy [Informatsiini elementy intelektualnoho kapitalu pidpriemstva v umovakh tsyfrovoy ekonomiky], Economic Bulletin. Series: finance, accounting, taxation, Vol. 5, s. 171–179. DOI: 10.33244/2617-5932.5.2020.171-179.
6. Yavorska, O.G. (2021). Business analytics as an identifier of business opportunities in the corporate information system of the enterprise [Biznes analityka yak identyfikator biznes-mozhlyvostei v korporatyvunii informatsiinii systemi pidpriemstva], materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Suchasne upravlinnia orhanizatsiiamy: kontseptsii, tsyfrovi transformatsii, modeli innovatsiinoho rozvytku», V. N. Karazin Kharkiv National University. Kharkiv, s. 114–117.
7. Yavorska O., Yavorskiy M. (2022) Digital value creation in tourism, hotel and restaurant business. Trends of modern science and practice. Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference. Ankara, Turkey. Pp. 627- 633. Available at: DOI: 10.46299/ISG.2022.I.V (accessed 09.04.2022).

Наукове видання

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
V Міжнародної науково-практичної конференції

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

Сєверодонецьк, Україна, 27 квітня 2022 р.

Відповідальний за випуск

Н.В. Швець

Техн. редактор

Н.І. Литвинська

Оригінал-макет

Н.І. Литвинська

Формат 60x90 1/8.
Умовн. друк. арк. 12,7